

POSEBNA POLETNA ŠTEVILKA \ 15 NOVIH INTERVJUJEV

MLADINA

INTERVJU

Danilo Türk

Ivo Josipović

Rastko Močnik

Aleš Debeljak

Zdenka Čebašek Travnik

Zoran Predin

Goran Vojnović

Predrag Matvejević

Boris Dežulović

Peter Vodopivec

Milan Jesih

Vesna Milek

Ana Kučan

Blaž Ogorevc

Steve Jobs

1. JULIJ 2010 \ 3,90 € \ 39 HRK

9 770350 934034

WWW.MLADINA.SI

**POSEBNA IZDAJA TEDNIKA MLADINA
INTERVJU**

ODGOVORNI UREDNIK

GREGA REPOVŽ

KREATIVNI DIREKTOR

ROBERT BOTTERI

OBLIKOVANJE

DAMJAN ILIČ IN IVIAN KAN MUJEZINOVIČ

DTP

INSIST D.O.O.

IZDAJA

MLADINA ČASOPISNO PODJETJE D.D.

DUNAJSKA CESTA 51, 1000 LJUBLJANA

PREDSEDNICA UPRAVE

DENIS TAVČAR

TISK

DELO-TČR D.D.

NATISNILI SMO 23.300 IZVODOV

CENA 3,90 EUR

NAROČNIKI (FIZIČNE OSEBE) IMAJO POPUST ZA

IZBRANO NAROČNIŠKO OBDOBJE: 10%

(TROMESEČJE), 15% (POLLETJE), 20% (LETO).

ŠTUDENTI, DIJAKI, UPOKOJENCI IN BREZPOSELNI

LAHKO UVELJAVLJAJO 15% POPUST PRI

TROMESEČJU. NAROČNINA VELJA OD TEKOČE

ŠTEVILKE DO PISNEGA PREKLICA, ODPOVEDI PA

VELJAJO OD ZAČETKA NASLEDNJEGA

OBRAČUNSKEGA OBDOBJA. NAROČNINA ZA TUJINO

ZNAŠA 265 EUR LETNO, Z LETALSKO DOSTAVO PA

325 EUR.

UREDNIŠTVO

DUNAJSKA 51, SI-1001 LJUBLJANA,

PP. 2700

TEL 01 230-65-00

DEŽURNI GSM 041 321 763

FAX 01 230-65-10

E-MAIL DESK@MLADINA.SI

[HTTP://WWW.MLADINA.SI](http://WWW.MLADINA.SI)

NAROČNINE IN REKLAMACIJE

TEL 01 230-65-30

E-MAIL NAROCNINE@MLADINA.SI

RAČUNOVODSTVO

TEL 01 230-65-53

PRODAJA IN DISTRIBUCIJA

TEL 01 230-65-30

E-MAIL PRODAJA@MLADINA.SI

OGLASNO TRŽENJE

TEL 01 230-65-20 IN 01 230-65-12

FAX 01 230-65-10

E-MAIL OGLASI@MLADINA.SI

TRANSKACIJSKI RAČUN

06000-0063490582, BANKA CELJE D.D.

ISSN 0350-9346

VSE PRAVICE PRIDRŽANE. PONATIS CELOTE

ALI POSAMEZNIH DELOV JE DOVOLJEN LE

S PISNIM PRIVOLJENJEM.

NASLOVNICA

OBLIKOVANJE

DAMJAN ILIČ

002
**Danilo
Türk**

032
**Zdenka
Čebašek
Travnik**

060
**Aleš
Debeljak**

088
**Zoran
Predin**

116
**Blaž
Ogorevc**

014
**Ivo
Josipović**

042
**Peter
Vodopivec**

072
**Predrag
Matvejević**

096
**Vesna
Milek**

126
**Boris
Dežulović**

022
**Rastko
Močnik**

052
**Milan
Jesih**

080
**Goran
Vojnović**

106
**Ana
Kučan**

132
**Steve
Jobs**

Danilo Türk

S predsednikom republike dr. Danilom Türkom najprej o času. Nato o sodobni družbi. Dr. Türk je eden redkih slovenskih politikov, ki se ne izogiba ne vprašanjem ne odgovorom o neoliberalizmu. “Adam Smith ni pisal samo o nevidni roki trga, ampak tudi o etičnih okvirih, znotraj katerih mora delovati tržno gospodarstvo.” O vulgarnih interpretacijah kapitalizma torej. “Desnica je bolj organizirana, bolj disciplinirana, ostrejša, levica je bolj heterogena, bolj sproščena in ne enako dobro organizirana,” pravi predsednik. Kaj misli s tem?
Janko Lorenci, foto Borut Peterlin

Dr. Danilo Türk je postal predsednik republike leta 2007. Je na polovici svojega mandata. Njegova karizma predsednika raste počasi, a vztrajno. Če se je v času volilne kampanje zdelo, da bo poskušal iskati predvsem ravnotežja, se je v dveh letih pokazal drugačen: ne išče ravnotežij, temveč ravna po lastnih načelih. A ta niso tako konvencionalna, nemalokrat pomembno odstopajo od slovenske običajnosti.

Koliko časa imate, gospod Türk?

► Kolikor bo treba, uro do dve. S časom je tako: ure pravzaprav ne potrebuješ. Dvakrat na dan ti kaže 12 in na tebi je, da pogledaš nanjo pravi čas. Ves preostali čas ti je na voljo in ni ga tako malo. Živimo v obdobju, ko vlada kultura pomanjkanja, krčenja časa. Če dobro premisliš, pa se veliko časa zapravi. Zdaj npr. gledam TV precej manj kot nekoč, več berem itd. Skratka, čas, to relativno kategorijo, je mogoče deloma obvladovati in koristno uporabiti.

Predsednik v času krize ste in to vam po eni strani dela težave, po drugi pa širi manevrski prostor.

► To drži. V kriznem času ljudje bolj pazijo na to, kaj predsednik misli in predlaga. To mu po svoje veča manevrski prostor. Seveda pa so pristojnosti predsednika republike majhne in kriza jih ne povečuje.

Lahko pa se poveča predsednikova vplivnost.

► To bo pokazal čas. Kar zadeva vplivnost, je seveda pomembna tudi kakovost tega, kar predse-

dnik pove in naredi. V kriznih časih še bolj kot sicer, ko gredo stvari nekako same od sebe.

Vplivnost je izmuzljiva, a pomembna stvar. Predsednik lahko npr. družbeno ozračje umirja ali zastruje.

► To drži. Trudim se, da bi ga umiril in pripomogel k razumni razpravi. V Mariboru sem 1. maja govoril skorajda izključno o socialnem dialogu, in to v času, ko so sindikati ravno zapustili pogajalsko mizo. Pri načelu socialnega dialoga je izjemno pomembno vztrajati prav v kriznem času. Zanj smo premalo potrpežljivi, prehitro se oklenemo le svojih interesov in pozabimo na skupne. Nič ni opravljeno nepovratno, vendar se bomo morali naučiti večje strpnosti in odgovornosti v dialogu za skupno dobro. Jedro politične problematike v tem času je prav na tej točki. Za to se zavzemam pogosto in dosledno. Delodajalce sem npr. opozoril na pomen socialnega dialoga in na to, da je občuten padec naše konkurenčnosti, o katerem govori študija švicarskega inštituta IMD, tudi posledica slabega poslovanja, slabega dela nadzornih svetov, prešibke odprtosti za sveže zamisli in nadarjene posameznike.

Strogo ekonomski vidiki imajo vedno širši kontekst.

► Gotovo. Zdaj so vsi ugotovili, da Adam Smith ni pisal samo o nevadni roki trga, ampak tudi o etičnih okvirih, znotraj katerih mora delovati tržno gospodarstvo. O etičnih kategorijah trga zadnjih 20 do 30 let ni bilo spodobno govoriti. Edina družbena odgovornost podjetnika naj bi bila ustvarjanje profita. Ta vulgarna interpretacija je bila zelo vplivna. Zdaj je ta retorika precej potihnila.

Zdi se, da ste angažiran predsednik in da se imate tudi sami za takega.

► Tako je. Predsednik mora biti aktiven in s svojimi stališči, mnenji in delovanjem nastopati v javnosti. Konceptualna podlaga za moje angažiranje je zavzemanje za pravičnost, zlasti socialno.

Če ste angažirani, se hočeš nočeš izrekat tudi o kontroverznih zadevah.

► To je neizbežno. Brez izrekanja ni resne politike. Seveda se kdaj taktično izogne izrekanju, v bistvu pa politik mora imeti stališča, in to po možnosti jasna in znana.

To pa sproži politično pritrjevanje in nasprotovanje.

► Oboje je naravni del političnega procesa. Dolgo sem delal v diplomaciji in tam je komunikacija izrazito zasnovana na glajenju ostrih robov. Toda ves čas imate dialog in različna stališča niso problem. Odločilno je, ali smo jih sposobni predstaviti tako, da se lahko pogovarjamo naprej. V notranjem političnem procesu je zavzemanje stališč še toliko nujnejše. Kar pri nas manjka, je skupni kodeks, skupna kultura produk-

tivnega dialoga. Da se torej ve, da se nekatere stvari ne govorijo, nekatere provokacije ne uporabljajo, zato da se lažje pogovarjamo. To pride z leti, to je stvar zorenja.

Če nastopate preveč, lahko postanete neslišni, če premalo, ste neslišni tako in tako. Je težko najti pravo mero?

► Bil bi vam hvaležen, če bi mi povedali, ali morda nastopam preveč. To je resno vprašanje. Znajdem se pred mnogimi temami in presoja, kdaj nastopiti in kdaj ne, ni tako preprosta, kot se zdi. Ne gre za vprašanje udobja.

Ste v času predsednikovanja kdaj molčali, pozneje pa to obžalovali?

► Čustva najbolj burkajo vprašanja zgodovine in morda je bilo na samem začetku nekaj pripomb, da bi lahko glede tega nastopal jasneje. Na splošno mislim, da sem na tem in drugih področjih nastopal dovolj pogosto in jasno. Vsaj mene očitki niso dosegli. Če ste vi naleteli na kakšnega, bi ga bilo zanimivo slišati.

V kolumni sem pred časom zapisal, da je čas krize in izrednega dogajanja, ko tudi politiki ne morejo nastopati rutinsko. Za vas sem rekel, da bi se morali jasneje opredeliti do narave krize. Naša politika o tem, da je to predvsem kriza neoliberalnega kapitalizma, zagrizeno molči.

► Odgovoril bi v dveh delih. Kar zadeva slovenski odziv na krizo, se mi je v njenem prvem obdobju, konec leta 2008 do sredine 2009, zdel ključnega pomena socialni vidik. Takrat sem mislil, da je treba predvsem blažiti socialne težave in ohranjati delovna mesta. Tako so bila naravnana tudi moja stališča.

Drugič, načenjate širše vprašanje. Diagnoza, da gre za krizo neoliberalnega koncepta kapitalizma, drži. Toda Slovenija po mojem ni dežela neoliberalnega kapitalizma. Je mešanica različnih kapitalizmov in različnih drugih prvin. Slišati je tudi veliko neoliberalne retorike, toda naš gospodarski in socialni sistem ne delujeta po načelih neoliberalnega kapitalizma. Živel sem v ZDA in lahko stvari primerjam. Če kje, nam je uspelo v tem, da smo tudi v tranzicijskem obdobju ohranili razmeroma dobro socialno varstvo ljudi. To ni bila nujno najpametnejša ekonomija, toda to je velik del naše stvarnosti. Ta socialna drža, ki se je kazala tudi v 90. letih, ko so propadala podjetja, je izrazito naš vidik in je izrazito tuj liberalnemu kapitalizmu. Imamo socialni dialog, ki ima nastavke preseganja neoliberalnih konceptov, vendar ni dovolj razvit. Imamo tudi sistem pridobljenih pravic, kjer pa smo se premalo sposobni pogovarjati o tem, kaj je njihov razumni obseg.

Hočem reči: imamo neoliberalne elemente, imamo neoliberalno retoriko, nimamo pa neoliberalnega modela.

Takega modela nimamo, imamo pa čedalje več elementov neoliberalizma

- in to kljub krizi, ki je kriza neoliberalizma. Simptomov je veliko: vedno bolj negotov položaj zaposlenih, naraščanje prekariata, odlično delujoča zveza politike, bank, menedžerjev, ki je rodila tajkunstvo. Gre tudi za postopno krčenje javnega sektorja, izrinjanje malih delničarjev, dvoumne reforme ... Skratka, res smo še socialna država, vendar vedno bolj ogrožena socialna država.

► Moj odgovor bi bil takle. Socialne pravice so ena temeljnih kategorij definicije dobre družbe. Če hočemo ohraniti družbeno kohezivnost in dobro družbo, morajo obstajati. Vprašanje je, kaj je razumen obseg socialnih pravic. Po brezposelnosti smo primerjalno v kar ugodnem položaju, po prekarnosti zaposlitev zlasti za mlade ljudi pa v neugodnem. O tem se moramo pogovarjati v socialnem dialogu. Naša sposobnost dogovarjanja je, žal, premajhna. Glede razumnega obsega socialnih pravic kot temeljnega postulata organiziranja naše družbe moramo najti konsenz. To bo odločilo o vprašanju, kakšna družba smo. Še vedno pa mislim, da ti neoliberalni elementi, o katerih govorite, niso tako prevladujoči, da bi lahko rekli, da je to neoliberalni kapitalizem. Navedite primer, kjer je neoliberalizma skrb zbujujoče veliko.

Sami ste omenili preknost. Zelo dvoumne so reforme. Nekatere so izrazito potrebne, npr. pokojninska reforma zaradi demografskih gibanj. V zdravstvu in še kje pa grozi nevarnost nadaljnega razgrajevanja javnega sektorja. To se lahko za večino konča samo slabo.

► Pri zdravstveni reformi je pomembno ugotoviti, katere vrste racionalizacije so ekonomsko potrebne in skladne z razumnim obsegom socialnih, v tem primeru zdravstvenih pravic. Vzemimo dve konkretni področji. Glede mreže bolnišnic in zdravstvenih domov je reforma potrebna. Pri uporabi zdravil po tradiciji ravnamo precej malomarno. V Ameriki zdravnik predpiše do zadnje tablete natančno, koliko in za kako dolgo jih pacient dobi. Tudi pri zelo dobri zavarovalni shemi se morate včasih pogajati o tem, katere tablete vam bodo dali. Zdravil ne izdajajo »na zalogo«. Ameriški sistem v celoti ni dober, vendar nas opozarja, da smo pri nekaterih stvareh dokaj ohlapni, tak odnos pa je treba v kriznih časih pregledati. Staramo se, pritisk na zdravstvo se veča, zdravstvene storitve so včasih dražje tudi zaradi razvoja zdravstvenih tehnologij in postopkov. Zato bo treba v okviru zdravstvene reforme določiti razumen obseg zdravstvenih pravic in temu prilagoditi mrežo institucij. Vendar se o tem zelo težko pogovarjamo, ker se vsak pogovor rad sprevrže bodisi v strah, da bodo rezi pregloboki, ali v strah, da resnične reforme sploh ne bo.

O etičnih kategorijah trga zadnjih 20 do 30 let ni bilo spodobno govoriti. Edina družbena odgovornost podjetnika naj bi bila ustvarjanje profita. Ta vulgarna interpretacija je bila zelo vplivna.

Neoliberalni kapitalizem je spravil svetovno gospodarstvo v hudo krizo, ni pa sposoben ponuditi odgovorov.

6

Kar pripovedujem, se morda sliši abstraktno in ne nujno atraktivno. Ampak ves čas se vračamo k socialnemu dialogu, sposobnemu, da se z njim dokopljemo do razumne količine socialnih pravic. Dvoma o tem, da morajo biti socialne pravice podlaga družbene organizacije, pa ne sme biti. Ne smemo zaiti v tisto liberalnost, kakršno poznamo v anglosaških deželah, kjer mora vsak poskrbeti zase, drugo pa bodisi je ali pa ni.

Politika, leva in desna, o krizi neoliberalizma sploh noče razpravljati. Je preveč pragmatična, premalo razgledana, čuti strah pred takim razpravljanjem, ima slabo vest, ker pri prodiranju neoliberalizma sodeluje?

► Najbrž vse po malem. Te razprave pa so tudi zahtevne in povezane s človekovim temeljnim pogledom na družbo. Poglejmo na to iz drugega zornega kota. Letos smo dobili več predlogov razvojne strategije. Vsi so razmeroma papirnati dokumenti, ki pa izkazujejo različne poglede na svet. Eden je bližje neoliberalnemu, drugi je izrazito socialno motiviran. Pri avtorjih teh predlogov prihajajo do izraza temeljni nazori, ki se jim nihče ne želi odreči. Če si nekaj označil za neoliberalizem, postane razprava težja.

Doseči moramo konsenz o obsegu socialnih pravic, a to seveda ni vse. Razprava o gospodarskem razvoju in razvojnih prioritetah mora biti veliko konkretnješa. O tem morajo govoriti ljudje, ki v gospodarstvu odločajo. Strategija lahko nastane samo iz dialoga, ki vključuje tudi njih. Ne more nastati iz dela kabinetnih strokovnjakov.

Potrebna je tudi teorija, splošnejše osmišljanje. Ljudje iz gospodarstva morajo biti zraven, imajo pa parcialen pogled na razvoj in zožene interese. Poleg tega so se menedžerji preveč prepustili pohlepu in tako pomagali zaostri krizo.

► Za zdaj imamo presežek teorije, prakso pa imamo zelo slabo organizirano v smislu resnega dialoga. Ne znamo se pogovarjati o stvareh v praktičnem smislu, da bi našli neki minimalni konsenz.

Naš bogati sloj je obdavčen prizanesljivo, podobno kot višji srednji razred. Bi mu v davke povečali?

► Seveda bi bil za to. Pred nekaj leti smo davke znižali. Bil bi za to, da se ta vidik pogleda in da se nekateri

davki zvišajo, saj je davčna progresivna eden od pomembnih vidikov izhoda iz krize. To je tudi bolj praktičen vidik odziva na vaša vprašanja o neoliberalnem konceptu. V obdobju iskanja izhoda iz krize se je med drugim pokazalo, da je neoliberalni koncept razpadel ...

Razpadel bolj v teoriji, načelno, ne pa tudi v praksi.

► Razpadel je v tem smislu, da je povzročil krizo, odgovora pa nima. Ni razpadel kot realno delujoč sistem na Wall Streetu. Neoliberalni kapitalizem je spravil svetovno gospodarstvo v hudo krizo, ni pa sposoben ponuditi odgovorov; našel se je nekak neokejnesijanski način obravnave javne porabe, ki naj bi v prvi fazi pomagal preživeti finančnemu sistemu, v nadaljevanju pa pognal rast. Zdaj se je izkazalo, da to ne zadošča, ker rasti v razvitem svetu ni in je tudi ni pričakovati. Torej bo potrebno nekaj novega in v tem kontekstu bo razporejanje davčnih bremen postalo zelo aktualno. So države, kjer je to veliko usodnejše vprašanje kot pri nas, kjer je bogatih ljudi malo. So države, kjer jih je veliko in bi marsikaj lahko naredili s prerazporeditvijo davčnih bremen. To se bo prej ali slej moralo zgoditi. S sedanjimi prijemi te krize ne bomo rešili. Treba bo zagristi v to kislno jabolko. Pri nas ni razloga, da bi mislili, da bi moralo biti v temelju drugače, četudi vprašanje prerazporejanja davčnih bremen ni osrednje.

Lahko pri nas izbruhnejo širši nemiri?

► Verjamem, da ne. Imamo kulturo, ki je miroljubna, ki ne išče rešitev v nasilnih dejanjih. To je naša stoletna kulturna tradicija.

Nekateri pravijo, da nismo miroljubni, ampak potlačeno agresivni.

► Ta agresivnost se po navadi usmerja introvertno. Ne verjamem, da bo izbruhnila v nekem širšem nasilju. Mislim pa tudi, da ljudje vidijo, kaj se dogaja po svetu, vidijo, da so celo reakcije v mediteranskih državah razmeroma zadržane. Verjamem, da naši ljudje tudi zato vidijo rešitev v dogovarjanju.

In če bo kriza še zelo dolga, še ostrejša, pridružil pa se ji bo tudi politično hujskanje?

► Obiskoval sem socialne centre in se pogovarjal z ljudmi, ki od blizu spremljajo socialni razvoj. Položaj je nekako tak. Del socialnih proble-

mov se vendarle rešuje, brezposelnost je nehala rasti, del ljudi se je ponovno zaposlil. V preostalem delu pa se krepi socialna patologija, več je alkoholizma, več nasilja v družini. Vendar vse skupaj še ne daje podlage za pričakovanje širokega, socialno motiviranega nasilja. Nevarnosti, ki jo prinaša politično hujskanje, pa ne podcenjujem. Velikokrat sem nastopil proti vsem oblikam hujskanja. Morda se to ni dovolj slišalo ali razumelo. Politično hujskanje je nevarno in lahko ustvari nasilne situacije, ki jih sicer ne bi bilo. Tudi študentski izgredi, ta vandalski izpad, niso izbruhnili brez hujskaške faze. Vsi odgovorni politiki bi morali nastopiti proti političnemu hujskanju.

Ste tisto znamenito ali zloglasno Janševo izjavo o ulici razumeli kot politično hujskanje?

► Tista izjava ni bila dobra in to sem večkrat rekel. Seveda je včasih stanje tako, da je nujno, da se gre na ulice in se protestira. Toda na ulicah in trgih se ne reši nič, to se zgodi potem, s pogovori za mizo. Izjava je bila sporna prav zato, ker je pozvala k reševanju na trgih in ulicah.

Bi lahko rekli, da je izjava del Janševе strategije trajnega pritiska in ustvarjanja izrednega stanja?

► Skrbi me vse to delovanje, ki zbuja dvom o legitimnosti in sposobnosti institucij, da bi reševale težave. Naša kriza je precej tudi kriza avtoritete institucij. Smo razmeroma mlada država, institucij nismo utegnili razviti dovolj dobro, hkrati pa so nenehno izpostavljene splošnim in ostrim kritikam. Kritike pravosodja so včasih prav neverjetne. To je le en primer.

Zdi se, da vas je politična desnica že uvrstila na levico, da vas torej jemlje kot političnega nasprotnika.

► Stvari so se spremenile po volitvah 2008. S prejšnjo vlado sem sodeloval korektno. Po volitvah je opozicija zavzela zelo ostro linijo in vanjo vključila tudi kritiko predsednika republike v vseh točkah, kjer predsednik reče ali stori kaj takega, kar opoziciji ni všeč. No, vsak politik, ki deluje na javnem prizorišču, mora računati, da vsa njegova dejanja in izjave ne bodo všeč vsem.

Kot angažiran predsednik, ki se hoče izrekat o vseh vprašanjih, ste torej

bili od samega začetka obsojeni na spor z desnico?

► Prvi predsednik Kučan je večkrat rekel, da je pri nas v politični praksi tradicija, ki preferira molčečega, neizrazitega predsednika. To drži za opozicijo in deloma tudi za vladne kroge. Na drug fenomen je opozoril dr. Janez Drnovšek - obstaja želja po podreditvi predsednika republike. Tudi nekaj tega je opaziti. Predsednik je pri nas izvoljen na splošnih, neposrednih volitvah in mora ravnati temu primerno. Ne sme se podrediti in mora sprejeti to, da bo včasih prišel v spor.

Nezadovoljstvo desnice z vami je dosseglo vrhunec z ustavno obtožbo. Nikoli prej niste nastopili tako ostro in tudi napadalno do napadalcev.

► Ne vem, ali je bilo napadalno, bilo pa je potrebno. Ostro je bilo, ker so bile ostre obtožbe. Pobuda za ustavno obtožbo je bila neutemeljena, politično škodljiva in moralno nevdružna. Predstavljajte si, predsednik republike je bil obtožen veleizdaje za dejanje, ki ga sam sploh ni mogel narediti. To je absurdna, tudi nevarna konstrukcija. Predlog ustavne obtožbe je bil skonstruiran fantazijsko in kar stalinistično, zato sem moral nastopiti zelo odločno in obtožbe odločno zavrniti tudi za naprej.

Ta skrpanost obtožb kaže, da tožiteljem v bistvu ne gre za logično, prepričljivo dokazovanje, ampak navsezadnje za spodjedanje institucij in zavajanje, zanorevanje ljudstva.

► In kaj je odgovor na to? Razumna, argumentirana razprava. Moj odgovor je bil sestavljen tako, da bi lahko pomagal pri razčiščevanju tem, ki so bile predmet takratne razprave. Odkrito rečeno mi je malo žal, da moji argumenti niso zbudili širše medijske pozornosti.

Se vam za nazaj zdi, da ste z odlikovanjem Tomaža Ertla naredili napako?

► Vem, da je to odlikovanje sporno. Vem, da je nekako pretreslo ljudi. Gre pa tudi za realno zaslugi, ki si jo je Tomaž Ertl pridobil s svojim vodenjem akcije Sever. Odlikovan je bil samo za to stvar, in to na predlog veteranske policijske organizacije. Dobil je tip odlikovanja, ki se daje izključno za delo na varnostnem področju. Po logični plati mi ni žal in mislim, da bo tudi minevanje časa pokazalo, da odlikovanje ni bilo neprimerno.

Izhajam iz skromne družine v Mariboru, vselej sem bil navajen živeti skromno, v resnični revščini pa ne. Treba pa je bilo biti zadovoljen z malim in včasih smo to znali.

Bolj bomo morali razmisliti o raznovrstnosti in številu prispevkov, pomembnih za slovensko državnost. Če bi se Miloševiću takrat posrečilo izpeljati hudo provokacijo v Ljubljani in vzpostaviti nasilje, bi pozneje šlo veliko težje. Slovenija bi dobila samostojnost, vendar z veliko več žrtvami. To bi bilo za naš narod zelo travmatično. Kaj vse se bo zgodilo, ni mogoče vedeti, toda preprečevanje nasilja je vedno dragocena stvar. Odločna akcija je delovala preventivno in Ertl je v tistem času v Beogradu užival rešpekt. Njemu so verjeli, da bo res z vsemi sredstvi

preprečil miting, komu drugemu morebiti ne bi. Vse to bo sčasoma razumljeno bolj, kot je bilo v času, ko sem odlikovanje podelil.

Kaj ste si mislili, ko poslanci desnice v parlamentu ob vašem prihodu niso vstali?

► Da je tu nekaj slabe vzgoje.

Je odtujenost z desnico dokončna?

► Ne. Ne levica ne desnica nista za vekomaj ukalupljeni v en koncept, en vzorec. Tudi zdaj je politično prizorišče dokaj fluidno. Spremembe bodo, sam pa nimam nobenih zahtev do komuniciranja s komerkoli. Na pogovore o kandidaturah

za funkcije, ki jih predlagam, o njih pa odloča parlament, vedno povabim vse poslanske skupine. Individualno se pogovarjam z vsemi, ki so pripravljeni priti.

Se je z vami pripravljeno pogovarjati tudi Janša?

► Ne vem, to morate vprašati njega.

Se pogovarjata?

► Trenutno ne; bil sem razočaran, ko na enega od pogovorov v zvezi z zadnjo izvolitvijo ustavnega sodnika oz. sodnice poslanska skupina SDS ni hotela priti. Pogovorov pa seveda ne morem vsiljevati.

Odtujenost z desno politiko se vleče. Ste torej še predsednik vseh Slovencev?

► Seveda sem.

Če to ni samo fraza.

► Ne, ni. To je pojem, ki ga moramo vzeti resno. Slovenija ima predsednika vseh Slovencev zato, ker ga voli na splošnih volitvah. Bilo pa bi iluzorno pričakovati, da bo predsednik vseh Slovencev vsak hip všeč vsem Slovincem. Če zavzimate stališča, včasih delu Slovencev niste pogodu. Če se ta nesimpatija okrepi, predsednik ni ponovno izvoljen ali pa se že pred volitvami skrbneje gleda na profil predsedniških kandidatov. Vse to je demokratično legitimno. Parola o tem, da naj ne bi bil predsednik vseh Slovencev, pa je seveda tudi propagandistična.

Še zaznavate pomembno razliko med slovensko politično desnico in levico? Mnogi namreč trdijo, da vsa politika rine v nekakšno imaginarno sredino.

► Ko gre za vsebino političnih stališč, to drži. V osrednjem političnem prostoru je gneča. Obe, levica in desnica, morata hočeš nočeš sprejeti nekatera skupna stališča, recimo o proračunski uravnoteženosti in drugih temah, pomembnih za trenutni gospodarski položaj.

So pa razlike v slogu, in to znatne. Slog je človek, pravi star francoski pregovor. Desnica je bolj organizirana, bolj disciplinirana, ostrejša, levica je bolj heterogena, bolj sproščena in ne enako dobro organizirana. V Ameriki sem gledal razpravo v kongresu in tudi tam so bile razlike med republikanci in demokrati velike prav v slogu. Republikanci so bili vsi moški, v sivih oblekah, urejenih las, demokrati so bili vseh barv, vseh telesnih oblik in vseh vrst oblačil. Vizualni vtis je bil zelo različen. Mislim, da je to precej značilno po vsem svetu. Slog v politiki je pomembna stvar.

Po mojem so tudi vsebinske razlike med našo levico in desnico še vedno izrazite. Še najmanjše so morda na ekonomsko-socialnem področju. Znatne pa so v odnosu do polpreteklosti, svoboščin, tradicionalnih vrednot, kot sta vera in narod ...

► Se strinjam. Ko ste me vprašali, sem najprej pomislil na konkretna vprašanja, ki definirajo našo neposredno prihodnost, recimo vprašanje minimalne plače, rebalans proračuna itd. Skratka, pri vseh nujnih

**Enostavno.
Kadarkoli.
Kjerkoli.**

Pošlji P PLANET na 1919.

Planet

Cockta svetuje:

Pij & vozi.

Pod etiketo plastenk in stekleničk namreč skrivam kodo, ki te lahko pripelje do novega avtomobila.

SMS
NAGRADNA
IGRA

Poišči kodo na hrbtni strani etikete **Cockte** ali **Cockte limete** in sodeluj v nagradni igri. Nakup ni pogoj za sodelovanje, saj si lahko kodo priigraš tudi na www.ckta.si.
Nagradna igra traja od 15.5. do 15.9. 2010.

Vedno pravi odgovor.

Sem že v letih, ko sem doživel stvari, ki jih je mogoče pojasnjevati bolj z božjo previdnostjo kot z racionalno analizo, tako da vsega ne morem opredeliti črno-belo.

ekonomsko-socialnih odločitvah je na sredini gneča. Obstajajo pa tudi razlike, tudi vsebinske, pri vprašanih, ki ste jih omenili.

Osebnost ste levičar?

► Gotovo sem zelo privržen ideji socialne pravičnosti. V tem smislu sem levičar. Bil sem tudi kandidat skupine levih strank. Ampak spet živimo v času, ko tiste leve, ki smo jo poznali v preteklih desetletjih, ni več. Spremenila se je tudi desnica. V bistvu verjamem, da je treba za vsakega vidnega politika posebej ugotoviti, kam spada, kajti jasnih skupnih definicij ni več.

Precej eklektični smo vsi skupaj?

► Smo, in bilo bi lepo, če bi postopoma nastala neka nova definicija politike, ki bi dopuščala, da se lahko politiki v odnosu do družbeno pomembnih vprašanj jasneje definirajo brez ideoloških primesi. Toda to ni uspelo še nikjer. Morda bo to prinesla prihodnost. Pokojni Janez Drnovšek je skušal ustvarjati novo politično kulturo, ampak to je bil kratak in prešibek poskus.

Politični tabori so po svoje nujni in koristni, hkrati pa politike utesnjujejo, jih naredijo za svoje ujetnike.

► Seveda. Politični proces je nekaj, kar je treba organizirati. Ko se znajdete pred organizacijsko nalogo, začnete takoj poenostavljati. Kajti politika ni akademska dejavnost, politika je odločanje. Če hočete biti uspešni, morate biti organizirani, morate imeti skupino. Sami ne morete napraviti nič. Tako se vsilijo poenostavljanje, kompromisi, težave z definiranjem politične skupine.

Vi precej netipično za levico poudarjate pomen domoljubja.

► Mislim, da je domoljubje čustvo, h kateremu se je treba kar naprej vračati. Ni ga dobro prepustiti bodisi zgodovini ali eni ideološki opciji. V Sloveniji ne vidim nedomoljubnih ljudi. Imamo pa različne prioritete in različno izkazujemo domoljubje. Zato sem priredil dva posveta na to temo, pa še kakšnega bom. Zlet z mladimi ljudmi je bil zelo zanimiv. Na čustveni ravni domoljubje obstaja, obstaja pa tudi dvom, ali mi domovina daje pravi prostor, ali je mesto, kjer bom lahko naredil največ za človeštvo in tudi zase. Pred mlado generacijo se postavljajo resna vprašanja definicije domoljubja in tega, kaj naj to

čustvo vsebuje poleg odnosa do preteklosti, kulture in vsega, kar spada v ta pojem. Konkreten primer: ali ni tudi boj proti korupciji neke vrste domoljubna tema, če hočemo imeti domovino, ki bo nečemu podobna? Gre torej tudi za kakovost domovine.

Domoljubja ni mogoče raztegovati čez vsako mero.

► Seveda ne. To vprašanje bi rad iztrgal iz konteksta po zgledu 19. stoletja. Odnos do domovine mora biti dovolj aktualen. Dobro se je pogovarjati o tem, kakšno domovino hočemo. Kot domovina nas ne bo zadovoljila Evropska unija, ampak Slovenija.

Če smo kdaj imeli takšne iluzije, smo jih izgubili.

► Seveda. Zdaj, ko jih nimamo, se moramo potruditi, da bo ta Slovenija spodobna. Potem bomo imeli domovino rajši. Ključno vprašanje so mladi ljudje. Če so izpostavljeni prekarim zaposlitvam, mobingu na delovnem mestu, pomanjkanju perspektive, bo z domoljubjem slabo. Domoljubje ne nadomešča eksistenčne perspektive. Vendar moramo razumeti, da je zagotavljanje eksistenčne perspektive del našega domoljubja, saj bi radi imeli domovino, kjer je mladim ljudem dobro. **Si znate zamisliti vitalen sistem, ki ne bi bil današnji kapitalizem?**

► Težko. Mislim, da je kapitalizem razpadel na več kapitalizmov in da kapitalizem Kitajske ni isto kot kapitalizem Švedske. Mi želimo imeti kapitalizem, ki je socialno vzdržen in perspektiven, in to ne more biti kopija švedskega ali posnemanje kitajskega. Biti mora naš, sami ga moramo ustvariti. Kapitalizem kot ustvarjanje dohodka na podlagi profitnega motiva je neizbežen, toda to je mogoče narediti na več načinov. Naš kapitalizem mora absolutno vsebovati definicijo razumnega obsega socialnih pravic. To mora biti del naše definicije kapitalizma.

Kaj je bilo narobe s socializmom? Pri nas je socializem kužna beseda. Nemški socialdemokrati se te označe za socialni tržni kapitalizem ne bojijo.

► Pri nas je pojem socializma povezan z zanikanjem osebne svobode, vsaj v zgodnjih obdobjih. Kasneje se je strpnost sicer povečala, problem zanikanja osebne svobode pa

je ostal, to je dalo socializmu slabo ime in zato pri nas ta stigma ostaja še naprej. V nekem bolj odmaknjem zgodovinskem obdobju pa bodo sodbe morda milejše.

Na Zahodu se je kapitalizem dolgo samodejno povezoval z demokracijo. Zdaj Zahod vedno bolj dvomi, da je to najproduktivnejša sinteza. Zlasti ko škili proti Kitajski in vidi njen avtoritarni kapitalizem, ki naglo poganja razvoj. Ali obstaja nevarnost, da bomo v imenu domnevne učinkovitosti in strahu pred nazadovanjem žrtvovali demokracijo?

► Seveda obstaja. Kot sem rekel, obstaja veliko vrst kapitalizma in veliko posebnosti. Vsa zadeva s Kitajsko je zelo zanimiva. Deng Xiaoping, znamenit po izreku, da ni pomembno, ali je mačka bela ali črna, pomembno je, da lovi miši, je videl, kako funkcionira kapitalizem v Singapuru, in ugotovil, da je mogoče kapitalizem napraviti podložen tistemu avtoritarnemu načinu vodenja države, ki je konfucijansko utemeljen. Kitajski kapitalizem ni čisto avtohton pojav Ljudske republike Kitajske, ampak ima opraviti s Singapurom, kitajsko enklavo v nekitajskem okolju, kjer je bila povezava avtoritarnega modela političnega organiziranja države in profitnega organiziranja gospodarstva v praksi preizkušena prej, preden se je uveljavila na Kitajskem. Dokler je bil ta model aktiven in učinkovit samo v Singapuru, se ni zanj nihče brigal, ker je veljal za posebnost neke mestne države. Skratka, avtoritarni kapitalizem brez demokracije je možen in to danes že vemo. To je seveda ogrozilo zahodni svet, ki je verjel, da je politična demokracija eden od pogojev kapitalizma.

Morda bo nagel razvoj Kitajski vendarle prinesel večjo demokratičnost. Zahod je še vedno bogat, še vedno kolikor toliko demokratičen in tudi na Kitajskem so najbrž še žive skomine po posnemanju zahodnega modela.

► Tu morate upoštevati še eno pomembno konceptualno vprašanje. Kapitalizem in politična demokracija, kot rečeno, nista nujno pogoj drug za drugega. Obstaja pa nekaj bolj temeljnega, a bistvenega za razvoj kapitalizma - vladavina prava. Kapitalizem se lahko razvija samo v razmerah predvidljivih pravnih pravil. Prav tu ima Kitajska težave.

Ljudska Optika Glasmaher, Stuček, Dojran s.p., Trg 30c, 8250 Brežice - LEPOTA OBLIKE.

SPECIALISTIČNI OKULISTIČNI PREGLEDI na zdravstveno kartico

Optika Glasmaher PE Novo mesto
Kettejev drevored 32
8000 Novo mesto
pon-pet 9-19
sob 9-13

Optika Glasmaher PE Brežice
Cesta prvih borcev 20c
8250 Brežice
pon-pet 9-18
sob 9-12

Novo mesto **070 660 650**
Brežice **070 660 660**

GLASMAHER.COM
info@glasmaher.com

KUPON
GLASMAHER OPTIKA
10€ popusta pri nakupu sončnih očal
CARRERA SUNGLASSES
popusti iz različnih akcij se med seboj ne seštevajo

Predlog ustavne obtožbe je bil skonstruiran fantazijsko in kar stalinistično, zato sem moral nastopiti zelo odločno in obtožbe odločno zavrtni tudi za naprej.

Ali sploh ima kapitalizem?

► Ima kapitalizem, ki ga je razvila v pravnih okvirih, kakršni tam obstajajo. Če ga hoče razvijati naprej, mora zagotoviti tudi vladavino prava; to dobro ve. Vprašanje je, koliko vladavina prava zahteva spoštovanje človekovih pravic. V Singapuru je lahko del človekovih pravic spoštovan, del pa sploh ne. Politične opozicije tam tako rekoč ni. Bil sem na družabnih prireditvah, kjer je bila prisotnost nekega bivšega opozicijskega šefa videna kot izjemno hraber politični dogodek.

Hočem reči, da je nekatere segmente politične demokracije mogoče omejiti in izločiti, druge pa v kontekstu vladavine prava spoštovati. In na tem terenu se dogajajo spremembe. Mimogrede, to velja tudi za bodočnost Rusije. Samo tehnološka modernizacija ne bo zadoščala, potrebna bo tudi družbena in pravna. Politična demokracija ni tako zelo bistvena, kot se je verjelo, vladavina prava pa precej bolj.

Vidimo in slišimo vas tako rekoč vsak dan, vendar vas osebno slabo poznamo. Naj vam postavim nekaj osebnih vprašanj. Ali v svoji funkciji uživate?

► Ja, v svoji funkciji se dobro počutim, prinaša mi zadovoljstvo. Nasploh rad delam, zame je delo eksistenca, nerad počivam oz. nisem velik ljubitelj dopustov. Vsako delo doslej sem opravljal z zadovoljstvom in veseljem, in to velja tudi za delo predsednika republike.

Pomanjkanje realne moči, o čemer sva že govorila, vas ne frustrira?

► Zelo velikega deficita ne čutim. Včasih bi si želel, da bi imel pravico do zakonske pobude, četudi omejeno, saj se včasih pri nas stvari zelo zapletajo in vlečejo. Že tri leta se trudim, da bi sprejeli zakon o prostovoljstvu, dali nevladnemu sektorju pravni okvir in minimalno materialno spodbudo. Veliko ljudi se je pripravljeneh angažirati za majhen denar ali zastoj za skupno dobro. Sedanji sektor prostovoljcev prispeva delež družbenega proizvoda, ki je vreden toliko kot 8000 delovnih mest, to pa ni tako malo. Zdaj slišim, da naj bi bil v vladi pripravljen zakonski osnutek, ki bo kmalu zrel za javno razpravo. Upam, da bo res tako.

Boste kandidirali še enkrat?

► Tega še ne vem.

Bi si želeli prevzeti vodenje kake stranke ali postati premier?

► Ne o enem ne o drugem nisem razmišljal. Z voditelji strank se je mogoče čisto lepo pogovarjati. Si pa težko predstavljam, da bi moral stranko organizirati in zanjo skrbeti.

Zdaj ste sami svoj gospod.

► Sam svoj gospod v odnosu do javnosti, nisem pa to v odnosu do odgovornosti, ki jo ta funkcija nosi s sabo. Ne morem si privoščiti čisto vsakega mnenja in vsakega izražanja.

Katerega mnenja na primer?

► No, ne smem biti pretirano osebno. To najbrž ne gre k predsedniški funkciji.

Ne morete denimo povedati vsega, kar si mislite o Janši in Pahorju?

► To je zanimiv zaključek, ja, ha, ha.

Se kdaj vprašate, kakšen predsednik ste, kaj delate prav, kaj narobe?

► To se pogosto sprašujem. Predsednik ste 24 ur na dan. Kamor greste, povsod vas vidijo kot predsednika, zato se k temu vprašanju pogosto vračam. Dokončnega odgovora nimam, ker je zanj prezgodaj, trudim pa se.

Ste si na začetku napravili nekakšen predsedniški načrt?

► Gotovo ne načrt za vseh pet let. Imel sem načrt za prvo leto.

Za konkretna dejanja ali bolj za način delovanja?

► Določil sem glavne segmente svojega angažiranja in približno glavne naloge na teh področjih: socialna problematika, sodstvo, človekove pravice, vključevanje v zunanjo politiko, funkcija, ki jo imam kot vrhovni poveljnik obrambnih sil. Potem so prioritete rasle iz samega dogajanja, iz aktivnosti. Kar precej se ukvarjam z obrambnimi silami, hodim na njihove terenske vaje ...

... in jih ritualno pohvalite.

► Tudi kritičen sem. Šli smo v profesionalnost, tukaj so vidni rezultati, koncept nacionalne obrambe pa ni dovolj izdelan.

Ste na začetku predsedniške kariere morda proučili, kako sta delovala vaš predhodnika?

► Nekoliko sem, zlasti sem bral njune govore. Dr. Janez Drnovšek je šel v zgodovino predvsem kot

predsednik vlade, predsedniški mandat je bil bolj sklepna faza njegovega političnega življenja. Pri Milanu Kučanu je stvar drugačna. Bil je izrazita slovenska predsedniška osebnost, opravil je tri mandate in razpon del, s katerimi je dal pečat slovenski politiki, je pri njem večji. Seveda pa čas prinaša nove probleme in s starimi prijemi se jih ni mogoče lotevati. Različne so tudi osebnosti. Smo mlada država in jaz sem komaj tretji predsednik. V tako kratkem obdobju ne morete dobiti izdelanega, ustaljenega predsedniškega profila.

Še vedno ste priljubljen predsednik.

► Upam, da bom še naprej

Koliko k priljubljenosti prispeva sam položaj, koliko konkretna osebnost?

► Mislim, da je položaj na prvem mestu. Ljudje vedo, da predsednik nima velikih pooblastil. Če vidijo, da si prizadeva za pravične stvari, pa jim je to všeč. Pomembno je oboje.

Ste kdaj izkusili revščino?

► Prave revščine ne. Izhajam iz skromne družine v Mariboru, vselej sem bil navajen živeti skromno, v resnični revščini pa ne. V tistem socialističnem obdobju, v katerem sem odrasčal, je vladala neka egalitarnost in pomanjkanja ni bilo. Treba pa je bilo biti zadovoljen z malim in včasih smo to znali.

Mislite, da izkušnja revščine napravi človeka socialno občutljivejšega?

► Moj oče je umrl, ko sem bil star 14 let. Iz tega pri otroku nastane občutek večje odgovornosti za svojo usodo. V družinah, kjer se otroci zanašajo na očetovo odločanje in vodilno vlogo v družini, je ta občutek šibkejši ali pa se razvije kasneje. Razmeroma zgodaj sem se moral truditi za štipendijo in za to, da sem zaslužil za študij. Vse to navadno ustvarja občutek odgovornosti in občutek za socialno pravičnost.

Daste kdaj kakemu revežu vbogajme?

► Seveda dam.

Ga ne odženejo varnostniki?

► Ne, pri nas varnostniki niso pretirano agresivni in ne odganjajo ljudi. Če gremo peš po cesti, me mimoidoči večkrat ustavijo, kaj vprašajo.

Koliko pa daste prosjakom?

► Pet evrov, recimo. To ni ravno pogost fenomen, dogaja pa se.

Ste verni?

► Agnostik sem. Sem že v letih, ko sem doživel stvari, ki jih je mogoče pojasnjevati bolj z božjo previdnostjo kot z racionalno analizo, tako da vsega ne morem opredeliti črno-belo. Mama pa je bila zelo verna in v družini sem odrasčal z rituali krščanske kulture.

Kdaj se je ta vez, vernost, prekinila?

► Mislim, da z izredno racionalističnim diskurzom gimnazije. Mlad človek se teh stvari loti radikalno, čeprav ne nujno zelo pametno. V tistem obdobju sem živel pod vplivom knjige Večni Zevs. To je knjiga, ki interpretira svetovno zgodovino z vidika grškega verovanja, grške mitologije, in je izrazito kritična do krščanstva. Zelo me je zaznamovala. Dela kot Kandid sem znal v mladih letih recitirati po dolgem in počez. Iz teh iskanj, branj in debat nastane svetovni pogled, ki spoštuje religiozno doje-manje sveta in človekove usode. Absolutno. Hkrati pa to iskanje utrdi pomen dvoma, skepse. Ne morem reči, da mi je jasno, kaj odloča o človeku in ali obstaja en sam odgovor na to veliko vprašanje.

Je mogoče vernemu človeku zavidati, ker morda lažje prenaša bližanje smrti, če verjame v večno življenje?

► To je gotovo en vidik. Poleg tega najde veren človek v veri številne konkretne odgovore, ki jih mora neveren človek iskati sam. Tudi moralni kodeks, ki ga daje vsaka religija, vsebuje pravila, ki človeku pomagajo. Človek, ki ne veruje, pa mora priti do moralnih odgovorov po poti samospoštovanja. Torej ima tudi večjo odgovornost.

Je veren človek boljši človek?

► Tega ne vemo. Vendar ne gre za to; vprašanje je, ali ima v veri kakšno pomoč. In odgovor je pritrden. Ni pa nujno, da to pomoč sprejema in da mu ta pomoč zadošča.

Je sekularizacija, tako značilna za Evropo, dober ali slab pojav?

► Mislim, da je nujen pojav, izraz civilizacijskih sprememb.

Ameriška civilizacija je blizu evropski, sekularizacije pa ne pozna.

► Tudi v Ameriki je sekularizacija zelo napredovala. Verski rituali so tam bolj družbeno sprejeti, vidnejši, to pa še ne pomeni, da družba ni sekularizirana. V vsakdanji medčloveški komunikaciji vere v Ameriki ni veliko. Sekularizacija je močnejša, kot se zdi na prvi pogled. ✕

Brezskrbni na počitnicah

Opcija Tujina 30 - 30 minut pogovorov na mesec iz EU, Hrvaške, BiH in Švice. Aktivirajte si jo preko sporočila SMS s ključno besedo **TUJINA** na 9450. Opcija se po enem mesecu samodejno izklopi.*

vodafone

Izkoristite prednosti
največje
mobilne
družbe sveta!

Več informacij na www.simobil.si.

* Nakup je omejen na eno opcijo na mesec. Opcija je veljavna v vseh partnerskih omrežjih. Obračunski interval je 60 sekund, po porabljenih 30 minutah se pogovori obračunavajo po prizvzeti tarifi. Cene vključujejo DDV.

simobil
Povej nekaj lepega

Ivo Josipović

Začeli smo z Lennonom, nadaljevali s hrvaško pravno državo in težavami vstopanja v EU, pogovarjali smo se o hrvaški desnici, cerkvi, rekli še nekaj o homoseksualnosti, pa o Bosni in položaju v regiji. Nato je predsednik Ivo Josipović stopil do klavirja in začel igrati. "Ali na klavir kaj igrate bruseljskim politikom? Ali zares poslušate U2 ali ste to dejali zgolj zaradi PR-a?" smo ga poskušali prekiniti. Ivo Josipović pa se je samo smejal, igral Bacha. "No, kaj vam sporoča ta muzika?"

Borut Mekina, foto Miha Fras

Ivo Josipović je pravnik. Eden največjih kazenskopравnih strokovnjakov na Hrvaškem. Med drugim je zastopal Hrvaško pred mednarodnim kazenskim sodiščem za bivšo Jugoslavijo. Je tudi skladatelj, napisal je več kot 40 del. Kot prijatelj Ivica Račana je sprva pomagal pri preoblikovanju hrvaške Zveze komunistov, nato pa se je v začetku devetdesetih vrnil k pravu in umetnosti. Leta 2003 se je v politiko vrnil kot poslanec hrvaških socialdemokratov, letos pa je postal tretji hrvaški predsednik.

Kaj ste, gospod predsednik, ste politik, glasbenik, pravnik, fizik, nogometaš?

► Če bi lahko izbral, bi najraje dejal, da sem glasbenik. Končal sem študij kompozicije in se aktivno ukvarjam s komponiranjem. Tudi sedaj. Nedavno sem dobil naročilo iz Slovenije za neko skladbo.

Na kakšno tematiko?

► To naj bi bila skladba za komorni orkester. Toda intenzivno sem se ukvarjal tudi s pravom, približno šest let pa s politikom. Sedaj sem torej politik.

Kje pa je vaše srce?

► Moje srce je na levi strani.

Tudi v vlogi predsednika?

► Seveda spoštujem dejstvo, da sem predsednik države. To pomeni, da se poskušam oddaljiti od strankarske politike in kar najbolj izpolniti tisto, kar je zapisano v ustavi in kar je inherentno položaju predsednika republike v hrvaškem pravem in političnem ustroju.

Ostaniva za začetek pri glasbi. Napisali ste več kot 40 del. Kaj ste poskušali z njimi izraziti?

▶ V zgodovini glasbe obstajata dva filozofska pristopa. Eden je programski. V tem pristopu poskuša avtor vedno nekaj povedati, izraziti. Glasba je tako pogosto povezana z besedilom, še posebej, če jo je treba napisati na določen tekst. Predstavniki programske glasbe je bil denimo Wagner ali pa Berlioz s svojo Fantastično simfonijo. Imamo pa tudi glasbenike, ki jim je blizu tako imenovana absolutna glasba, v kateri ne želijo ničesar izražati, zgolj čustva. Torej glasbo kot takšno. Takšen je bil denimo Bach. Ko poslušate Bachovo fugo, ne boste vedeli, kaj je sporočilo, kaj je želel izraziti. In sam sem načeloma privrženec tega absolutnega pristopa. Torej glasbe kot takšne in izražanja čustev skozi glasbo.

Toda dejali ste, da boste v času predsedniškega mandata napisali opero o morilcu Johna Lennona. Kaj vas pri tem tako fascinira?

▶ Opera mora imeti neko podlago. In ta primer se mi zdi izredno zanimiv. Ne vem, koliko ga poznate, toda Lennonov morilec, David Chapman, je Lennona dejansko oboževal. Rad bi torej napisal opero o liku osebe, ki sprva nekoga obožuje in ga potem ubije. Še posebej se mi zdi ta primer zanimiv, ker je bil Lennon idol za mnoge.

Če vas je zanimala glasba, zakaj pa se niste odločili za bolj ljudski pristop? Lennon je ustanovil bend, Clinton ljudem igra na saksofon. Zakaj ste se odločili za elitistično glasbo?

▶ To je verjetno stvar afinitete, naključij, izobrazbe. Veliko je dejavnikov, morda tudi psiholoških. Konec koncev, če bi hotel ustanoviti bend, se verjetno niti ne bi vpisal na glasbeno akademijo.

Vaš življenjepiš je skorajda brez greha. Bili ste prvi v gimnaziji, pri študiju prava, pri študiju glasbe ...

▶ Res je, da sem dobil mnoge nagrade, denimo nagrado za najboljšega študenta na akademiji, na pravu, a še posebej v gimnaziji nisem imel samih petic. Nisem bil vedno najboljši. Verjetno vas zanima, če sem bil piflar?

Da.

▶ Raje bi dejal, da sem bil predvsem odgovoren do svojega dela. Piflar v našem slengu pomeni nekoga, ki ni kreativen in se je nekaj zgolj naučil. Toda nekemu, ki je komponist, pa vendarle težko nadenete takšno oznako.

Ste v življenju naredili kakšno napako, za katero vam je še posebej žal?

▶ Tega pa vam ne bom povedal. (Smeh)

Po navadi vas novinarji sprašujejo, zakaj ste se vrnili v politiko. Poveste jim, da zato, ker želite nekaj spremeniti. Toda zakaj ste politiko leta 1994 zapustili, ko bi lahko kaj spremenili?

▶ Prav zares tedaj nisem bil v politiki. Bil sem dober prijatelj s pokojnim Ivico Račanom in v devetdesetih sem mu pomagal pri preoblikovanju Zveze komunistov v Socialdemokratsko stranko. Pomagal sem mu po strokovni plati, in sicer tako, da sem napisal statut stranke, nisem pa nikoli sodeloval v kakšnem pomembnejšem političnem telesu. Ravno tako, denimo, se nisem nikoli udeležil volitev. Res pa je, da sem bil simpatizer socialdemokracije. Zaradi tega je bil moj tako imenovani odhod iz politike leta 1994 zgolj pogojen. Seveda pa priznam, da sem imel vpliv, a mimo ozko političnih tem. Bil sem nekakšen glas stroke.

Ob vrnitvi v politiko ste v svojem predsedniškem programu zapisali nekaj ostrih sodb. Prvi stavek programa denimo je, da na Hrvaškem ni pravne države, da vladajo politične stranke in denar. Tudi v Sloveniji mnogi ocenjujejo podobno. Zakaj se nam je to zgodilo?

▶ To se je zgodilo v skoraj vseh tranzicijskih državah. V trenutku, ko se en sistem ruši, vedno obstaja prostor za tiste, ki hočejo nekaj storiti zase. Še sploh pa so ti ljudje imeli veliko priložnosti na Hrvaškem, v vsem tistem vojnem kaosu. Moja kritična ocena se nanaša predvsem na privatizacijo. Hrvaško gospodarstvo je bilo takrat deloma okradeno in deloma uničeno. In tukaj ni bilo nikoli volje, da bi hrvaška pravna država razčistila te zgodbe, da bi poskušala najti krivce.

Na kakšne primere mislite?

▶ Večina teh podjetij je propadla že pred toliko časa, da človek skorajda pozabi, da so kadarkoli obstajala.

Pa je bilo to neizbežno?

▶ Ne, ne mislim, da je bilo to neizbežno. To je vedno odvisno od tistih, ki imajo v rokah politično moč. Odgovornost je na strani tistih, ki so tedaj vodili državo in so to dopustili.

Kaj pa se je zgodilo s hrvaškim pravosodjem? Sprašujem vas tudi zato, ker je pravosodje še vedno ena izmed ovir pred hrvaškim vstopom v EU. So sodišča brez moči?

▶ Ne bi rekel, da sodišča nimajo moči. Sprejemajo odločitve in te se tudi izvršujejo. Vprašanje pa je, ali imajo državljani zaupanje v sodstvo. To zaupanje se, bi dejal, pri nas ponovno gradi. Jasno je, da je za to spet kriva politika. Tam sredi devetdesetih se je na Hrvaškem začela politično aktivirana čistka, ki je iz pravosodja izbrisala mnoge kvalitetne kadre. Nekatere zgolj zato, ker komu niso bili simpatični, drugim ni bila všeč njihova narodnost ali pa so jih poskušali povezati z določeno politiko. Veliko delovnih mest je ostalo praznih in tako se nam je nabralo skoraj dva milijona nerešenih zadev. Mladi strokov-

njaki, ki so prišli v sistem, so v omrah našli spise, ki so bili starejši od njih samih. Jasno je, da vse to ni moglo na koncu pripeljati do dobrega rezultata. In na koncu je bil del sodnikov nato še politično imenovan. Zadnjih nekaj let se vse te stvari spreminjajo in verjamem, da imamo danes pravosodje, ki zmore izpolniti naloge, kot jih od njega pričakujemo. Samo primer: od dveh milijonov nerešenih primerov jih imamo danes še 700 ali 800 tisoč. To je napredek.

Doktorirali ste iz pripora in aretacije. Ima policija v postsocialističnih državah dovolj moči in avtoritete ali smo zaradi zgodovine represivnim organom preveč omejili pooblastila?

▶ Pri nas pogosto, ko naletimo na problem, raje spremenimo zakon, kot pa da rešimo težavo. Sam temu pravim normativni optimizem. Že leta imamo predpise, napisane zaradi korupcije in organiziranega kriminala. Policija in tožilstvo imata torej dovolj pooblastil, tisto, kar je pogosto manjkalo, je politična volja, morda znanje, ne pa predpisi. Res je, da smo v preteklosti imeli tudi nekatere dileme okrog uporabe prikritih ukrepov, denimo prisluškovanja. Poskušali smo najti pravo mero. Ampak pooblastil za odkrivanje kriminala je bilo vedno dovolj. Seveda pa so vedno še možnosti za izboljšavo. Za eno sem bil tudi sam odgovoren. Večkrat sem predlagal, da na Hrvaškem sprejmemo tako imenovano razširjeno odzemanje premoženjske koristi pripadnikom organiziranega kriminala. To pomeni, da ko je kdo obsojen zaradi organiziranega kriminala, mora dokazati, kje je dobil premoženje. Zadovoljen sem, da je sabor to mojo idejo nato upošteval pri spremembi kazenskega zakonika.

Pojdimo sedaj k arbitraži. Takoj po slovenski ratifikaciji sporazuma je kamera ujela bivšega predsednika Mesića, ki je komentiral Janševo napoved, da SDS ne bo glasovala za vstop Hrvaške v EU, dokler ne bo arbitražno sodišče razsodilo o sporu. Mesić je dejal, da Janša ni prav uravnovežen. Se strinjate z njim?

▶ Glejte, mislim, da je bila to neka pripomba, ki jo je bivši predsednik izgovoril mimogrede in je zaradi tega ne smemo jemati preresno. Poglejte sebe, o čem se vi vse pogovarjate po kuloarjih, kaj vse znate povedati o tem ali onem. Mislim, da je to, kar zadeva politiko in odnose med dvema državama, popolnoma nepomembna zgodba.

Pa vseeno, kakšna je vaša ocena te napovedi, ki si jo s SDS delijo tudi druge stranke slovenske desnice?

▶ Mislim, da ni dobro, če v notranji ali v mednarodni politiki ne izvršujemo odločitev, za katere smo se dogovorili. Saj veste, tudi jaz nisem bil posebej navdušen nad spo-

Izredno cenim odločitev ljudstva v Sloveniji za arbitražni sporazum. Mislim, da so Slovenci na referendumu pokazali, recimo temu, globalno politično zrelost.

Hrvaško gospodarstvo je bilo takrat deloma okradeno in deloma uničeno. In nikoli ni bilo volje, da bi hrvaška pravna država razčistila te zgodbe, da bi poskušala najti krivce.

18

razumom. A v trenutku, ko smo se odločili, da je to to, je moja dolžnost, da naredim vse, da ta sporazum uspe in da se pride do rešitve. Prav tako mislim, da je to tudi dolžnost slovenskih politikov, ne glede na to, ali so v koaliciji ali opoziciji. Izredno cenim odločitve ljudstva v Sloveniji za arbitražni sporazum. Mislim, da so Slovenci na referendumu pokazali, recimo temu, globalno politično zrelost. Spoštujemo jo.

Kaj pa ste vi v tem kuloarskem pogovoru mislili, ko ste dejali, da je bila razprava o nameri, da bi Slovenska vojska v začetku devetdesetih zasedla radarsko postajo v Savudriji, referendumsko bomba?

► Ne vem. Še sam se nisem razumel, ko sem bral v časopisih, kjer je pisalo, kaj naj bi rekel.

Kako ocenjujete intervencijo hrvaške cerkve, ki je bila, tako kot vi, proti sporazumu?

► Jaz sem bil proti sporazumu v času razprave. Ko pa je odločitev padla, ko smo to sprejeli, sem z rokami in z nogami za sporazum. Kot veste, so pač obstajale nekatere dileme. Tudi sam nisem bil prepričan, ali je to najboljša pot. Ampak to je sedaj popolnoma irelevantno. Katoliška cerkev seveda je vplivna na Hrvaškem, toda poglejte, ni vedno tako odločilna. Je eden od dejavnikov, toda dejansko odgovornost pred narodom nosijo politiki. **Mislite, da je cerkev na Hrvaškem premočna? Mnogi mislijo, da je moč katoliške cerkve eden od nacionalističnih impulzov, saj se cerkev postavlja kot branitelj pred ortodoksno-stjo.**

► Zaradi nekaterih zgodovinskih razlogov je seveda vpliv cerkve na Hrvaškem močan. V času vojne so ljudje trpeli in se še bolj kot običajno obračali k veri. Ampak Hrvaška je država verske svobode. Lahko pa povem na svojem primeru. Katoliška cerkev je bila na volitvah predsednika izrazito proti meni. Pa sem vseeno zmagal. Kar je spet dokaz, da na Hrvaškem dominira sekularna zavest. Isto velja danes: ko sem predsednik, dobro sodelujem s cerkvijo, čeprav so bili proti meni. To je pač del neke normalne, demokratične procedure.

Kdo bo hrvaški arbiter?

► Ne vemo še. Imamo kar nekaj odličnih strokovnjakov.

Verjetno boste, tako kot v Sloveniji, vi saboru predlagali, koga naj imenujejo.

► To je tudi vprašanje zunanje politike. Seveda se bom posvetoval z vlado.

Budislav Vukas je vaš dober prijatelj. Boste predlagali njega?

► On je izvrsten profesor mednarodnega prava. Bil bi dober izbor, vendar v tem trenutku ne bi rad prejudiciral odločitve.

Kakšno pa je vaše stališče do Ljubljanske banke? Ali naj Hrvaška končno privoli v nadaljevanje pogajanj v Baslu?

► Ne glede na to, kakšna bo odločitev, ali bo banka vstopila na Hrvaško ali ne, mislim, da ne bi bilo dobro in korektno to vprašanje povezovati z vstopom Hrvaške v EU. Pomembno je najti rešitev za dolgove Ljubljanske banke do državljanov. Konec koncev je tudi slovensko sodišče tukaj navedlo, kako bi bilo treba rešiti to vprašanje. Mislim tudi, da to ni takšna vsota, ki bi jo bilo težko zagotoviti, če pridemo do nekega sporazuma. S hitrim vstopom na hrvaško tržišče bi verjetno Ljubljanska banka te dolgove zlahka vrnila.

Zdi se, da je bila slovenska blokada za mnoge zahodne države lep alibi. Sedaj, ko Slovenija Hrvaške ne bo več blokirala, katera država je naslednja?

► Morda del politikov v Evropi res dvomi o procesu širitve EU, ne posebej razširitve na Hrvaško, ampak celotnega procesa. Še posebej po tej grški izkušnji ali negativnih izkušnjah z vstopom Romunije in Bolgarije. Toda sam mislim, da je izredno pomembno, da se ta proces ne zaustavi.

Kdaj pa boste vstopili v EU? Čas se podaljšuje iz meseca v mesec.

► Morda se bo vstopanje malce zavleklo, toda mislim, da je že sedaj popolnoma jasno, da bo Hrvaška članica EU. Na drugi strani pa se tudi mi zavedamo, da moramo izvesti še kar nekaj reform in da so potrebna še dodatna pogajanja.

Nemčija vas podpira?

► Mislim, da nas podpirajo vse države. Ene z več, druge z manj entuziazma. Pričakujejo pač določene reforme.

Kaj pa menite o zadržkih Nizozemske zaradi topniških dnevnikov. Mislite, da je njihova kritika upravičena?

► Seveda je upravičeno treba pričakovati sodelovanje Hrvaške s haaškim sodiščem. Pri tem gre za oceno, ali Hrvaška s sodiščem sodeluje tako, kot je treba, ali ne. Menim, da nekatere države, med njimi tudi Nizozemska, o nekaterih vidikih sodelovanja sodijo malce prestrogo.

Kot pravnik ste bili tudi aktivni v domovinski vojni. Tudi vi mislite, da topniških dnevnikov v arhivih enostavno ni mogoče najti?

► Glede na to, kar vem, lahko rečem, da sedanja vlada teh dokumentov ne skriva. To bi bilo tudi popolnoma iracionalno. Glede na to, da je vlada storila res vse, da je izročila vse generale, da je izročila tone dokumentov, zakaj bi sedaj zaradi desetih strani tvegala pot v EU? Vprašanje je kvečjemu, ali bi se dalo te dokumente še bolj intenzivno iskati. Ampak glede na to, da vem, kako so ti arhivi organizirani, ker imajo v arhive prost vstop tako obramba kot tudi tožilci, je ravno tako mogoče, da jih je kdo odtujil. A če bi dokumenti obstajali v državnem arhivu, vam zagotavljam, da bi bili še isti dan v Haagu.

Spomnimo se vašega obiska v Bosni, kjer ste se opravičili za hrvaške vojne zločine - kateri je bil največji?

► Ne, nisem govoril o vojnih zločinih. Ocenil sem določeno politiko, ki je prispevala k nestabilnosti v regiji in k spopadom v Bosni. Mislim, da so bile te aktivnosti, ki bi jih lahko danes označili za zločine, narejene na vseh straneh. O tem sodi haaško sodišče in kot pravnik se v konkretne primere ne bi spuščal. Pokazal pa sem politično voljo, ki jo po mojem mnenju podpira večina na Hrvaškem, ki pravi, da bi mi to zmogli bolje, bolj prijateljsko do sebe in do Bosne.

Kritizirate bivšo politiko delitve Bosne?

► Ne samo to politiko, ampak tudi politiko ustvarjanja zidov med ljudmi. Tu je težišče moje izjave. Kot veste, sem potem tudi šel v vse tiste kraje, kjer so trpeli Bošnjaki, Srbi in Hrvati. Tja sem šel v družbi politikov, predstavnikov religije, kar se prej nikoli ni zgodilo. Ljudje so ob mojem obisku v Bosni dobesedno jokali in videlo se je, da si želijo, da bi se obrnila nova stran v tej zgodbi. Da bi prišlo do boljšega sodelovanja med vsemi državami v tej regiji. Vse to pa nikakor ne spreminja

dejstva, da je do vojne prišlo zaradi politike Slobodana Miloševića.

Kaj bi morali storiti, da bi Bosna imela prihodnost?

► Prepričan sem, da Bosna ima prihodnost. Da je ta prihodnost evropska, a da pot do cilja ne bo lahka. Potrebni so kompromisi, razgraditi se morajo stereotipi.

Pa mislite, da se to v Bosni sedaj dogaja?

► Kar sem videl ob svojih dveh obiskih v Bosni, je zelo ohrabrujoče. Zdi se mi, da se tudi pri politikih rojeva zavest, da so dolžni tudi svojim otrokom zagotoviti državo, ki deluje in ki ne bo ponovno vir novih napetosti. To je naloga te generacije politikov.

Zakaj ste vztrajali pri javni objavi imen braniteljev, zaradi česar ste prišli v konflikt z aktualno vlado?

► Imel sem dva motiva. Prvič, mislim, da Hrvaška svojim vojnim herojem ni dala priznanja, kot si ga zaslužijo. Niso namreč vsi enaki. Tisti, ki so nosili puško v roki, ki so tvegali svoje življenje, ne morejo biti v istem košu s tistimi, ki so morda tudi prispevali k obrambi, so pa sedeli v nekem uradu, pisali nabavne liste in podobno. Veliko število braniteljev, prek 80 odstotkov, zaradi tega podpira takšno ločevanje po zaslugah. In drugič, glede na število se vidi, da mi nimamo toliko braniteljev, kot se deklarirajo. Obstaja torej kar nekaj ljudi, ki so po nekih drugih poteh prišli na ta seznam.

S to objavo želite torej uvesti nekakšen filter?

► Da. Seveda se zavedam problema, ki s tem nastane. Dejansko bi to moral biti predmet zakona. Morali bi ustvariti neki mehanizem, po katerem bi se lahko ljudje sami izpisali s seznama.

Kaj je večji dejavnik stabilnosti v regiji: zavezništvo med Slovenijo in Hrvaško ali zavezništvo med Hrvaško in Srbijo?

► Mislim, da je sodelovanje vseh držav v regiji, pri čemer ne izključujem niti Bosne in Hercegovine, ključno. Mi smo vsi majhne države s komplementarnimi gospodarstvi in jutri v EU verjetno s podobnimi strateškimi interesi. Sodelovanje vseh držav je zato enako pomembno. Konec koncev imamo mi, na Hrvaškem, tudi z vsemi državami še nekatera povsem različna odprta vprašanja, ki jih moramo zapreti.

Ljudje so ob mojem obisku v Bosni dobesedno jokali in videlo se je, da si želijo, da bi se obrnila nova stran v tej zgodbi. Da bi prišlo do boljšega sodelovanja med vsemi državami v tej regiji.

Prihajate iz partizanske družine, mar ne?

► Da.

Kako vi osebno razumete medvojno kolaboracijo, NDH, poveljne poboje? Greste tudi na Tezno in v Pliberk, kamor pa vaš predhodnik, Mesić, ni želel.

► Do pobojev je dejansko prišlo na Tezno, medtem ko je Pliberk bolj mesto neke simbolike, ne vedno na pravi podlagi. Meni je popolnoma jasno, da so bili partizani na pravi strani in ustaši na napačni. In ta antifašizem je tudi poudarjen v hrvaški ustavi. Na žalost je po vojni prišlo do pobojev. Lahko morda govorimo tudi o tem, zakaj so se nekateri toliko časa upirali antifašistični koaliciji, toda dejstvo je, da je zaradi tega trpelo veliko civilistov. In na drugi strani, tisti, ki so morda bili krivi, niso bili postavljeni pred sodišča. To dejstvo je kamen spotike v hrvaški politiki. A mislim, da Hrvaška mora končati drugo svetovno vojno, zato sem šel v Pliberk s partizani. To je gesta pravega zmagovalca, ki se zaveda vseh razsežnosti vojne in ki tako prikazuje svojo širino in velikodušnost.

Kaj se je zgodilo v hrvaški družbi, ki jo sicer dojemamo kot konservativno in ki je kljub temu izbrala vas za predsednika, pred tem seveda tudi Mesića, ravno tako levičarja?

► Hrvaško volilno delo je razdeljeno na pol, na tabor močne levice in tabor močne desnice. Poleg tega

obstaja še del, ki se glede na stanje v družbi giblje zdaj sem in zdaj tja. Svojo zmago na volitvah v prvi vrsti vidim kot zmago urbane, evropsko usmerjene Hrvaške. Te vrednote sem zagovarjal in jih verjetno na neki način tudi predstavljam. In pogledajte, zmaga je bila precej prepričljiva. To pomeni, da Hrvaška želi v Evropo, da Hrvaška želi takšne iniciative, kot sem jo dal v Bosni, in da si Hrvaška tudi želi razčistiti vse to, kar se je dogajalo po drugi svetovni vojni. Zelo pomembno je, da naše prihodnosti ne obremenjujemo z zgodovino.

Slovenci so obsedeni z nekaterimi stereotipi. Moramo dokazovati, da nismo hlapci, da vidimo čez planke. S čim ste obremenjeni na Hrvaškem?

► Določeni stereotipi so vedno vezani na določeno skupino ljudi. Ampak na splošno, na Hrvaškem radi denimo govorimo o mitu hrvaške kulture. Torej, o srbskem junaštvu in hrvaški kulturi. Sam se poskušam stereotipom ali predsodkom izogniti, čeprav se jih včasih niti ne zavedamo. Zato, ko vodim to politiko, se poskušam vedno samoizprašati, poskušam razmišljati tudi širše. Glede našega mejnega spora imamo morda tudi mi kakšne predsodke. Tako kot vi. In verjetno je zato prišlo do takšnega položaja, ki je oteževal kompromis. Zato je dobro, da smo našli neki pravni način reševanja tega spora. Nekaj podobnega zagovarjam tudi v odnosu do Bosne in Srbije, s katerima ima-

mo mejne spore. Če nismo - pri teh zelo emotivnih vprašanjih - sami sposobni priti do političnega dogovora, bodimo toliko močni, da stvar čim prej rešimo s pomočjo tretjega. Prav zato, da se frustracije ne množijo in da jutri tak problem ne postane nerešljiv. Kot se je skorajda zgodilo nam.

V Jugoslaviji je obstajal politični ideal bratstva in enotnosti. Z neodvisnimi državami smo dobili novo ideologijo naroda, nacije. Je to korak nazaj?

► Sam ne mislim, da pripadnost narodu in državi, ki je utemeljena na narodu, preprečuje razumni pristop k politiki. Če hočete, k prijateljstvu. Ne mislim, da mora biti nacionalna država nujno šovinistična. Ravno tako ne mislim, da je skupina, na kateri je utemeljena država, bodisi so to Slovenci ali Hrvatje, homogena skupina. Mi na Hrvaškem imamo mnogo narodnih manjšin in sam osebno nikoli nikogar ne vprašam, ali je ali ni pripadnik neke manjšine. Ali je denimo veren ali ni. Pogledajte, danes sem imel pri sebi na obisku člane skupine, ki se ukvarjajo z enakopravnostjo spolne usmeritve. Ne pade mi na pamet, da bi na tej podlagi kogarkoli razlikoval.

Tudi v Sloveniji poteka sedaj javna razprava o tem vprašanju, o novem družinskem zakoniku in redefiniciji družine. Tudi o vprašanju, ali lahko homoseksualni pari posvojijo otroke. Kdaj bo to realnost na Hrvaškem?

► Bomo videli. Družba se razvija. Sem dovolj star, da se spominjam, da je bila homoseksualnost nekoč kaznivo dejanje in da so zato ljudi zapirali. Pa so se stvari že spremenile. In kot vidite, še obstajajo zadeve, ki bi jih bilo mogoče urediti drugače. Ljudska zavest se dejansko zelo hitro spreminja.

Kakšno pa je vaše osebno stališče, ali naj homoseksualni pari tudi posvojijo otroke?

► Ne vem, o tem nisem veliko razmišljal. To je lahko stvar razprave. V tem trenutku se v to ne bi spuščal. Še posebej o tem ne bi govoril s stališča predsednika republike.

Zakaj? Verjetno bi bila takšna vaša izjava na Hrvaškem politično tvegana?

► Mislim, da je vse manj politično tveganih izjav. Vse pogosteje se lahko pogovarjamo o čemerkoli. Pogovor, kot sem ga imel danes s to skupino, je bil za nekega predsednika države ali vlade nekoč nemogoč in nesprejemljiv. Zaradi predsodkov. Najpomembnejše je, da se lahko tudi o tem pogovarjamo in da to nima negativnih posledic za tiste, ki se razprave udeležujejo.

Še nogometno vprašanje: za koga navijate, za Slovenijo ali Srbijo?

► Hrvaška ima na nogometnem svetovnem prvenstvu dve sosedni, Slovenijo in Srbijo. Želel bi si, da bi obe reprezentanci prišli do finala in potem naj zmaga najboljša ekipa.

✕

OPTIKA MESEC

OČESNA AMBULANTA

C. m. Tita 31, SI-4270 JESENICE

Tel. & fax: ++386 (0)4 583 26 63

www.optika-mesec.com

OPTIKA
korekcijska očala
mehke in poltrde
kontaktne leče
tekočine za
vzdrževanje
kontaktnih leč
pripomočki za
slabovidne

**OČESNA
AMBULANTA**
optometrični
pregledi
okulistični
pregledi
predpis kontaktnih
leč in kontrolni
pregledi

**OPTIKA
SONCE**
modna
sončna očala
športna
sončna očala
sončna očala
z dioptrijo

AmisTV 2.0 Svoboda brez konkurence.

Preverite!

www.amistv.si

Vsak trenutek, ko prižgete televizijo, glejte vse oddaje, tudi zamujene, z AmisTV.

Ste vedeli, da lahko na **AmisTV** enostavno in bliskovito upravljate **s preko 1400 ur TV oddaj**, ki ste jih **zamudili** danes, včeraj, predvčerajšnjim? Oddaje, ki pa so trenutno na TV, lahko tudi ustavite in jih prevrte nazaj ali pa jih posnamete?

Predstavljamo **Časovni preskok**, ki prinaša revolucionaren način spremljanja TV, saj vsebuje niz enostavnih ukazov (na TV daljincu), s katerimi si lahko končno sami izberete le tiste trenutne in pretekle TV oddaje, filme, serije in druge vsebine, ki si jih sami želite ogledati ta hip:

z ukazom **Zamujeno** si oglejte katerokoli preteklo oddajo v razponu 48 ur za nazaj,

trenutne TV oddaje zaustavite z gumbom **Pavza** in nadaljujete z ogledom, ko sami želite, ali pa jo že trenutek zatem prevrte nazaj,

če ste zamudili pričetek trenutne TV oddaje, jo z ukazom **Na začetek** vrnete na začetek in si jo ogledate v celoti.

Zdaj še več zabave in privlačnega razvedrila za vso družino - ustvarite si svoje TV vsebine

Poleg prijaznih in vsak trenutek nepogrešljivih ukazov Časovni preskok, lahko na AmisTV s super zmogljivim **Snemalnikom** sočasno snemate TV oddaje iz kar 20 najbolj priljubljenih TV kanalov, ki si jih shranite **brezplačno na 10 urnem virtualnem disku!**

In ker smo dodali na AmisTV tudi izvrstne HBO programe, aktivirajte Snemalnik in ustvarite svojo 'knjižnico' nepogrešljivih vsebin!

Na AmisTV boste našli tudi izbor odličnih TV vsebin, svetovnih filmskih TV premier, najbolj svežih TV serij in razvedrila za vso družino, ki si jih lahko ogledate ekskluzivno na programih **HBO, HBO Comedy, Cinemax, Cinemax 2 in HBO OD.**

AmisTV prinaša novo razsežnost slike in zvoka - izbor televizijskih programov, v visoki **HD ločljivosti**: Discovery Showcase HD, History HD, Eurosport HD, National Geographic Channel HD. In ker se bližajo **razburljive nogometne tekme »JAR 2010«** smo dodali še program TV SLO HD za ogled vseh tekem!

AmisTV lahko naročite v naročniških paketih »Trojka« in »Dvojka TV«, ki so brez časovne vezave. Ker lahko naročniški paket **»Trojka«** sedaj naročite že od **30 EUR/mesec** – nas pokličite še danes in uživajte prav vsak dragocen trenutek na AmisTV – takrat, ko imate čas in ob oddajah, ki ste jih končno izbrali prav vi!

Izkoristite izjemno akcijsko ponudbo:

080 20 10 www.amis.net

zanesljivo
amis

Dr. Josip Rastko Močnik

Dr. Rastko Močnik, tisti sociolog in filozof, ki je pred desetimi leti govoril o prihajajoči krizi kapitalizma, pa smo rekli: Ah, Močnik, zakaj mora tako pretiravati!? Močnik v intervjuju tokrat o tem, da kapital, vsaj slovenski, ne zna pridobivati profita drugače kot z izkoriščanjem delovne sile. O tem, da je politika, ki jo uveljavljata Sarkozy in Berlusconi, radikalni neoliberalizem. O obupu. Ki je politična kategorija. Zakaj? “Ker so v tej družbi ljudje in skupine, ki jim ne ostane nič drugega, kakor da za svojo pravico zastavijo svoje telo, svoje življenje.”

Jure Trampuš, foto Borut Peterlin

Sociolog in politični filozof dr. Josip Rastko Močnik je v svojih javnih nastopih vsekozi oster nasprotnik kapitalizma. In oster nasprotnik družbenega okolja, ki misli, da je kapitalizem edina prava pot. Vendar kapitalizem, tisti najslabši, ni doma v drugih državah ali celinah, ne, Močnik pravi, da Slovenija vedno bolj tone na periferijo in da jo čakajo slabi časi. Tisti, ki naj bi Slovenijo rešili, namreč politiki, pa prave poti ne poznajo. So del problema. In njihova politika je tudi takšna. Groteskna.

Kaj se bo moralo zgoditi, da se bodo ljudje dokončno uprli ekonomskemu totalitarizmu?

► Iluzija, da obstaja avtonomna ekonomska sfera, ki diktira celotno družbeno življenje, je način gospodstva, ki je značilen samo za kapitalizem. Ta iluzija prikriva nujnost pravno-politične regulacije, brez katere bi kapitalizem sebe samega uničil. Samodejno bi že davno prešel v državni avtoritarizem brez trga - ali v »divji« trg brez regulacije. V sedanjosti sta ti možnosti še zmerom odprti - a možno je tudi, da bi kapitalizem brez državnih posegov samodejno prešel v socializem. O tem je razmišljal že Marx sredi 19. stoletja.

Je smrt kapitalizma zapisana v njegovih genih, le da ne vemo, kdaj in kako bo nastopila?

► Kapitalizem je splet praks in procesov in ni biološko, ampak družbeno zgodovinsko bitje. Ni ma genov. Giblje se ciklično. Po različnih teorijah je bilo doslej različno število ciklov, a velja, da se je z iztekom vsakega cikla začel nov cikel.

Nekateri menijo, da se je z iztekom evro-atlantskega cikla začel cikel v vzhodni Aziji, na pacifiški obali.

Azijski kapitalizem je po stopnji izkoriščenosti hujši kot evro-atlantski, ta naj bi nastal v soočenju s sindikalnim gibanjem, ki si je izborilo neke pravice, v Aziji naj bi bil uvožen, neorganski.

► Zakaj je kapitalizem nastal ravno v Zahodni Evropi, ne pa kje drugje, zakaj je nastal šele v 16. stoletju, ne pa prej, recimo v rimskem cesarstvu, o tem tečejo razprave. Adam Smith je, recimo, menil, da je zahodnoevropski razvoj neorganski in da je normalni razvoj tisti na Kitajskem. V zgodovini ni normalnih in nenormalnih poti in ni organskih in neorganskih procesov. In zlasti ni mogoče reči, da je naš kapitalizem manj brutalen, kot je sedanji kitajski. Sedanji kitajski kapitalizem resda pozna med drugim tudi suženjske odnose, ampak poznala jih je tudi ameriška različica kapitalizma. Bombažno suženjstvo v južnih državah ZDA je eden izmed uspešnejših sistemov, ki je uspešno organiziral zelo drastično eksploatacijo. Vendar evropski kapitalizem, ki je svojo surovost nekoč izvažal v kolonije, danes to preskuša v Evropi. Prenaša jo k nam. Mi smo eden izmed prvih kandidatov za brutalni pohod neoliberalizma, ki ga izvršuje Evropska unija. Mi smo namreč vse bolj polperiferija.

Mi? Mislite Slovenijo?

► Slovenija, postsocialistične dežele, Balkan ... Če bo na koncu Evropa postala polperiferija sistema, ki bo imel središče v Aziji, potem bo Slovenija periferija polperiferije. Kar je točno enak položaj, kakršnega je po teoriji doktorskega kandidata na našem oddelku Leva Centriha imela kraljevina Jugoslavija pred začetkom druge svetovne vojne. Ta položaj prinese hudo izkoriščanje, oster razredni boj, avtoritaren režim.

Zakaj vstaja delavcev v Grčiji v Evropi ni pritegnila več posnemovalcev?

► Razlogov je več: zlasti ideološka ofenziva vladajočih po vsej Evropi. Tudi Pahor je govoril, da »slovenski« delavec ne bo podpiral grškega. Insinuacije so bile rasistične: v Grčiji da so ljudje leni (Balkanci, Sredozemci) - zato ker so si pač v preteklosti izbojevali boljše delovne razmere in ker so obranili nekatere pravice socialne države. Vsa uradna Evropa se je spravila nad grški delavski razred - skupaj z velikimi občili. Tudi našimi - vsa čast izjemam, na primer Dnevniku, ki je objavil komentar Marte Gregorčič. Nadaljnji razlog je, da so delavci ta čas organizirani po nacionalnih državah - kapital pa je organiziran transnacionalno. Dokler bo tako, bodo vstaje ostajale lokalne in bodisi ne bodo uspešne ali pa ne bodo radikalne. *Komunistični manifest* razglša, da proletarijat nima domovine. Danes

vemo, da je »domovina« kletka proletariata.

Trdite, da je Pahor rasističen politik?

► Pahor je govoril enako kot ves evropski politični establišment. Insinuirali so, da so grški delavci in delavke leni, ker ne delajo tako kot marljivi nemški in slovenski delavci in ker se nočejo upokojiti takrat, kot to hoče Pahor. Zame je to rasistična politika, ker delavski razred deli glede na nacionalno pripadnost. V resnici pa so delavci in delavke v Grčiji branili dosežke razrednega boja, ki jih bi morali braniti tudi v Sloveniji. Politika je namenoma razbijala solidarnost delavskega razreda v Evropi. In to jim je žal uspelo. Kajti obramba javnega šolstva, javnega zdravstva, javnih pokojninskih sistemov, kjer ni špekulacij in investicijskih skladov, ta obramba je razredni boj za to, da ostane vsaj del bogastva, ki ga proizvajajo ljudje, ki delajo, njim samim. Da ta denar ne steče med elite.

S tem, ko naj bi Slovenci nasprotovali boju v Grčiji, so torej nasprotovali boju za lastne pravice.

► Ja. In ko se bodo zganili Slovenci, nas spet ne bo nihče podprl, saj bodo rekli, da so Slovenci razvajeni. To sicer govorijo že vsi - od t. i. levece pa do desnice. Pravijo nam, da smo se razvadili v socializmu, da nismo želeli delati, da smo živel predobro, nad svojimi možnostmi, zato naj bi bile zahteve delavcev neupravičene.

Oblikovana je bila Deklaracija evropskih antikapitalističnih strank o krizi v Grčiji; ne samo, da je ni podpisalo nobeno politično združenje v Sloveniji, še več, v Sloveniji ta deklaracija ni imela nikakršnega odmeva.

► Deklaracijo so podpisale protikapitalistične stranke in skupine, ki imajo politično moč in jo izvršujejo bodisi s sodelovanjem v telesih državne ali lokalne oblasti ali kot skupine pritiska. V Sloveniji za zdaj še ni takih organizacij. Deklaracija tu ni odmevala zaradi zaplankanosti javnih občil: težko je reči, ali je ta cenzura zavestna ali samodejna. Bojim se, da je samodejna. Onkraj spletk lokalne nomenklature za tukajšnja občila svet ne obstaja. Kdo je v Sloveniji odprl problem Bolkesteinove direktive (da za delavko in delavca veljajo zakoni dežele, od koder prihajata, ne dežele, kjer delata)? Sindikati. Kdo je prvi spregovoril o postfordizmu? Delavsko-punkerska univerza. Kdo o kognitivnem kapitalizmu? Socialni center Rog. Kdo je vpeljal izraz »prekarnost«? Sindikati, DPU in Rog. Tudi o Deklaraciji razpravljajo na Metelkovi in v Rogu pa v sindikatih - ne pa na televizijah, radiih in v dnevnem časopisju. **Kako pa naj se te skupine, ideje, ki jih zagovarjajo, prebijajo z obrobja? Je ena od možnosti izpeljava Gramscijeve ideje dolgega pohoda skozi institucije?**

► Idejo o historičnem bloku, če smo bolj natančni, je že preizkusila italijanska komunistična partija v sedemdesetih letih in vsa tista usmeritev, ki se je imenovala evrokomunizem. Ta politična strategija ni bila uspešna. Zato ker je v resnici formulirala nekaj, kar se je že dogajalo, česar pa se politični akterji še niso zavedali.

Kaj mislite s tem?

► Veliki zgodovinski kompromis, ki je četrto stoletja po drugi vojni trajal med krščanskimi demokrati, konservativno desnico in komunističnimi partijami v zahodni Evropi, je imel za posledico socialno državo. Ta kompromis je bil možen samo zato, ker je vseskozi obstajal zelo močan razredni pritisk delovnih ljudi, ki se je navezoval na zelo konkretne tradicije - na antifasistični boj v Evropi in na antikolonialno revolucijo po vsem svetu. Pritisk delovnih razredov je discipliniral stranke, priganjal je sindikate. Odgovor vladajočih koalicij na obeh straneh, v kapitalističnem in v »socialističnem« bloku, je bila socialna država. V zahodni Evropi je socialno državo vzpostavila koalicija med (stalinističnimi) komunističnimi partijami in (krščanskimi) konservativci: stalinisti so se odpovedali neposrednemu sodelovanju v vladah, konservativci so delali razredne koncesije. Tako so v Italiji vladali krščanski demokrati s tiho podporo komunistov, še preden so evrokomunisti razglasili politiko »zgodovinskega kompromisa«. Neoliberalizmu pa je uspelo razbiti odpor, ne samo zato, ker je proti sindikatom vodil brutalno politiko, kot gospa Thatcherjeva in Reagan, ampak zlasti zato, ker se je vmes zgodila sprememba dominantnega tipa produkcije. Sprememba, ko se je industrija začela preseljevati na periferijo, v tehnološki konici pa so prevladale tehnologije, ki so izrazito individualistične in temeljijo na osebnem delu in na majhnih podjetjih.

Niste še povedali, kako se z obrobja prebiti v središče političnega življenja.

► Pierre Bourdieu je dobro opisal logiko predstavnškega političnega sistema. Ta sistem teži k avtonimizaciji političnega polja in k temu, da se to polje zapre. Pri tem predstavniško telo sicer deluje, vendar zastopstvo postaja iluzorno. Rezultat je tak, kot ga imamo pri nas. Sistem parlamentarnih strank je močno zaprt, med strankami ni razlik, vsaj kar zadeva zastopanje razrednih interesov. Vse zastopajo iste buržoazne interese, pri nas celo buržoazne interese provincialne, periferne, kompradorske buržoazije. Pritisk od spodaj je v zahodni Evropi v petdesetih in šestdesetih letih onemogočal to spontano, imanentno logiko političnega establišmenta. In zato je bil možen pohod

Dokler gre, se uporablja politična demagogija, ko pa ne gre več, se poseže po represiji. Če rečem, da politika postaja groteskna, to ni dobra diagnoza, ko groteska ne bo več delovala, bo prišla tragedija.

Pahor je govoril enako kot ves evropski politični establišment. Insinuirali so, da so grški delavci in delavke leni, ker ne delajo tako kot marljivi nemški in slovenski delavci in ker se nočejo upokojiti takrat, kot to hoče Pahor. Zame je to rasistična politika.

skozi institucije. Danes pa so te institucije dobro zaprte. Pritisk od zunaj mora biti neproporcionalno močen, če se želijo doseči majhne spremembe. Pa še te spremembe so navadno zgolj negativne. Pri nas so sindikati Janšo prisilili, da je odstopil od radikalnih reform. Pritisk deluje samo negativno, začasno, in še za to se mora mobilizirati tisoče ljudi.

Torej tisoče ljudi, da se ohrani status quo, da se ohrani kontinuiteta.

► In to je katastrofa.

Mladina se je s svojo peticijo odpravila na pot skozi institucije. Bili smo dvakrat v parlamentu, a nas tam politika ni niti slišala.

► Zakaj pa hodite v parlament? Pojdite raje med ljudstvo! Del institucij je sicer povzel vašo idejo, govor nekdanjega predsednika Kučana vas v resnici podpira. A bodimo pozorni. Vaša ideja zahteva izstop iz zveze Nato. Zakaj smo šli tja, še sedaj ne vem, ker je bila to odločitev, ki so jo sprejeli v ozkih krogih, ki so jo vsilili ljudstvu in ki je ljudstvo ne bi podprlo, če bi mu povedali vse.

Če smo iskreni, v peticiji se ne zavzemamo za popolno ukinitve vojske, ne zato, ker tega ne bi podpirali, pač pa zaradi aktualnega trenutka razmišljamo pragmatično. Je to prava pot?

► Seveda je. Odločilno je, s katerega stališča razmišljate »pragmatično«: Mladina razmišlja s stališča ljudi, ki živijo na tem območju. Ti ljudje za svojo varnost ne potrebujejo intervencijskega oddelka, ki je sposoben ponesti vojno v katerikoli kotiček na svetu - ni pa sposoben braniti te dežele. To deželo lahko brani samo ljudstvo, ki v njej živi.

Slovenska vojska kot samostojna enota sploh ne obstaja. Gre za globalni intervencijski oddelek, ki deluje po diktatu kapitala in njegovih vlad. Če sprejememo to tezo, ali še obstaja slovenska politika?

► Slovenska politika obstaja: lahko verjamemo svojim čutom. Vprašanje pa je, kakšna je narava te politike. Na kratko rečeno: ta politika na področju svoje jurisdikcije zagotavlja čim boljše razmere za čim večjo donosnost kapitala. Se pravi: za čim hujše izkoriščanje. Pri tem mora zagotavljati socialni mir. Za svojo protiljudsko politiko mora pridobiti ljudsko podporo. To postaja vse težja naloga: »slovenska« politika pa vse bolj groteskna.

Oblast torej pri nas ni ljudska? Kdo pa nam vlada?

► Vsaka oblast se predstavlja za ljudsko in mora dobiti vsaj pasivno privolitev, če ne konsenza, da lahko vlada. Oblasti, kakršne imamo v Sloveniji, zastopajo določen tip buržoazije. Ne delovnega ljudstva. Oblast seveda fabricira podporo in se zateka k raznim frazom. Kot recimo: samostojna država, kar je eklatantna neresnica. Konfekcionirajo podporo s sredstvi, ki so nevarna, z rasizmom, z nacionalizmom, z identitetno politiko. In to je problem polperifernih vladajočih razredov. Njihova politika je v službi dominantnih transnacionalnih sil. Južna Amerika je v tej situaciji proizvedla serijo vjaških diktatur, ki so bile zelo krvave. Na Balkanu, pred drugo svetovno vojno, je bilo podobno. To je pravi problem periferije, kjer so razredni spopadi hujši kot v središču. Dokler gre, se uporablja politična demagogija, ko pa ne gre več, se poseže po represiji. Če rečem, da politika postaja groteskna, to ni dobra diagnoza, ko groteska ne bo več delovala, bo prišla tragedija.

Zakaj je v Sloveniji polje političnega rezervirano predvsem za politične stranke?

► Ni problem v strankah: problem je, da ni antikapitalistične stranke. Torej stranke, ki bi gledala v prihodnost - in ki bi v sedanosti zastopala to ljudstvo, ki proizvaja bogastvo, ki tu živi in »delat« tukajšnjo družbo. Sedanje stranke se razlikujejo po stopnji avtoritarnosti, po načinih, kako poskušajo legitimirati svojo politiko (eni se sklicujejo na samobitnost, drugi na množstvo identitet), po tem, ali je njihov rasizem odkrit (kakor pri Pahorju) ali prikrit (kakor pri tistih, ki branijo slovenskega delavca pred neoljalno konkurenco cenenih »prišlekov«). Njihova razredna narava pa je ista: vse zastopajo kompradorsko (parazitsko posredniško) buržoazijo.

Vzroki ekonomske krize so nam poznani, vemo tudi, kako se rešuje - tako da se spet vzpostavljajo kapitalistična razmerja. Zakaj tako?

► Ali mislite, da bodo buržoazne stranke poskusile krizo premagati tako, da bodo odpravile njen resnični vzrok - namreč kapitalizem?

Ne, a verjetno tudi njim ni v interesu naraščajoče nezadovoljstvo med ljudmi. Slovenska vlada pripravlja refor-

me trga delovne sile in jih je mimo sindikatov, socialnega dialoga, kakor temu pravijo, spravila v parlament; če se bo sindikat resno uprl, si oblast napovednih reform ne bo upala izvesti.

► Absolutno. Zato je treba na tiste, ki so na oblasti, vseskozi pritiskati. Problem je v tem, da sedanja vlada povečuje eksploatacijo neposrednega industrijskega dela. Kar je neposredna pot na periferijo, kjer bomo morali tekmovali s še hujšo periferijo, s še bolj avtoritarnimi režimi. S stališča kapitalistične racionalnosti ta strategija ni dobra, ker se tukajšnji vladajoči razred zanaša na klasično, slabo plačano industrijsko delo, tako delo mu namreč daje profit - namesto da bi pokušal loviti dodatne profite v tržnih nišah. In če želite najti tržne niše, morata biti izpolnjena dva pogoja. Eden je sposoben menedžment in drugi zelo visoka usposobljenost prebivalstva, da zmore razvijati visoke tehnološke produkte, da je sposobno preiti iz ene vrste produkcije v drugo vrsto v razmeroma zelo kratkem času.

Je to v Sloveniji možno?

► Ne, ni možno. Zato ker danes oblast razbija šolski sistem in uničuje znanost. Zelo čudno se mi zdi, zakaj se naši liderji ne zgledujejo po Finski. Ta je podobna Sloveniji, dežela, kjer je bila aristokracija ruska ali švedska, dežela naroda proletarca, kot bi dejal Ivan Cankar, in dežela, ki se je v nekem trenutku odločila za kognitivni kapitalizem. Slovenija pa na periferijo rine prostovoljno, četudi je imela izredno dobre startne pozicije. Rušijo nam univerzo z bolonjskim sistemom, ki je kolonialni projekt, državna birokracija se vede kot podaljšana roka transnacionalnega kapitala, ne pa kot organ ljudi, ki živijo v Sloveniji. Aroganca oblasti je neverjetna.

So slovenske politične elite preveč očarane nad Zahodom, nad evrokapitalizmom, da ga kopirajo in poslušajo?

► Jasno, in to se mi zdi zelo čudno. To ljudstvo se je uprlo fašizmu takrat, ko so to v Evropi storili zelo redki. To ljudstvo se je odločilo za zelo inovativni tip socializma, ki je imel neizpodbitne uspehe in kakršnega niso poznali nikjer drugje na svetu. Zdaj pa so postali provincialci in fetišizirajo dekadentno civilizaci-

jo, ki sama zase ve, da je z njo nekaj narobe. Prej sem že omenil Centriha, ki je v svojem delu opisal polno nesposobnost jugoslovanske buržoazije, da bi v tridesetih letih prejšnjega stoletja sama formulirala odgovor na gospodarsko krizo kapitalističnega svetovnega sistema. To je tedanjo Jugoslavijo vodilo v diktaturo, v fašizem, v zaveznitvo z Nemčijo in Italijo. Zgodovinske analogije so nerodna stvar, a tudi sedaj imamo neki buržoazni razred, ki ni sposoben, ki ne zna organizirati kapitalistične produkcije po njeni lastni racionalnosti, njeni logiki, in ki rine v odvisnost.

Vseskozi namigujete, da bo Slovenija postala avtoritarna država.

► Saj v resnici je avtoritarna država. Saj vidite sami, da s svojo peticijo »Ukinimo vojsko!« ne pridete nikamor. Ne najdete sogovornika med političnimi elitami. Tudi jaz ne najdem nobenega relevantnega sogovornika na univerzi, pa čeprav si ne želim nikakršne revolucije, samo ohranil bi jo rad takšno, kakršna je bila. Ta sistem deluje od zgoraj navzdol. Zato vi od spodaj, z radikalno reformistično idejo, kakršno predlaga Mladina, ne pridete nikamor, in tudi sam z blagimi konservativnimi idejami, se pravi z obrambo univerze, kakršna je bila v srednjem veku, v 19. stoletju, v šestdesetih letih, na univerzi ne najdem sogovornika. Ne, da bi svoje ideje lahko uveljavljal, o njih ne morem niti razpravljati, ker so irelevantne za tiste, ki imajo moč.

So gladovne stavke delavcev, kampiranje pred upravami, zbori pred veleposlaništvom upor iz obupa? Kako jih razumete? Ali jih razume tudi politika?

► Gre za dramatične geste. Obup je politična kategorija. V tej družbi so ljudje in skupine, ki jim ne ostane nič drugega, kakor da za svojo pravico zastavijo svoje telo, svoje življenje. Problem je, da se politika ne odziva na pravi način. Odziva se filantropsko, reši individualni problem, ne vpraša pa se, zakaj je do tako drastičnih, samouničevalnih dejanj sploh prišlo. Kaj je narobe? Narobe je zlasti to, da so s temi ljudmi delali popolnoma krivično, da so kršili vse možne in nemožne pravice, ne samo človekove, ampak tudi zakonske. To je pravi obraz »razvoja« slovenskega gospodarstva in

To ljudstvo se je uprlo fašizmu. To ljudstvo se je odločilo za zelo inovativen tip socializma. Zdaj pa so postali provincialci in fetišizirajo dekadentno civilizacijo, ki sama zase ve, da je z njo nekaj narobe.

28

pridobivanja »konkurenčnosti«. Politika se tega ne vpraša, niti noče vprašati. Zakaj? Ker v resnici uveljavlja prav to usmeritev.

Kar se dogaja migrantskim delavcem, se ali pa se lahko jutri dogaja tudi slovenskim?

► Jasno, slovenski delavci bi se morali zavedati, da so migrantski delavci avantgarda tistega, kar se bo dogajalo njim. Ravnanje z migranti je napoved. Kapital ne zna pridobivati profita drugače, vsaj slovenski ne, kot z izkoriščanjem delovne sile. Migrantski delavci in delavke so najbolj brez moči. Ampak ista politika, ki zastopa ta kapital, dela vse, da bi bili nemočni tudi sindikati, dela vse, da delovni ljudje, državljanke in državljanji, v establišmentu ne bi imeli političnega zastopstva. Danes niti strokovne, privilegirane celovske skupine, kakršne smo mi, t. i. strokovnjaki, ne moremo vplivati niti na znanstvene politike slovenske države, kaj šele na politiko v širšem pomenu. Gre za cinizem, politika pod preprogo pomena najbolj drastične primere, ne vpraša pa se, zakaj je do njih prišlo. **Gospodarska kriza je torej razkrinkala, na plečih koga je rasla tako opevana gospodarska rast.**

► Vprašajte se raje, kdo je profitiral od te rasti. Uvajajo šolnine, šolanje pa je bilo brezplačno pri bistveno nižjem bruto nacionalnem proizvodu. Klestijo zdravstvene pravice, idealna bolnica je zdaj tista, v katero ne bo nihče prišel; nekoč pa so bile zdravstvene storitve dostopnejše pri nižjem BDP-ju. Kako to? Vprašati se je treba dvoje. Kdo vse je profitiral pri tem razvoju? In drugič ...

... kam je šel ta denar?

► Ja, le kam? Na borze. Pa ne na ljubljansko. V razne transnacionalne sklade.

Kakšna pa bi bila prava pot iz kapitalizma? Vrnitev v socializem?

► Doslej niso iznašli še nobenega drugega koncepta za izhod iz kapitalizma. Zlasti pa ne smemo pozabiti, da konec kapitalizma ne bo nujno prinesel česa boljšega. Konec zaahodnega rimskega cesarstva je prinesel kaos, lakoto, vojne, upad produktivnosti, upadanje prebivalstva ...

Tisto, kar je bilo nekoč v vzhodni Evropi in v Jugoslaviji, je bilo nekaj drugega, socializem na različne načine.

► Ob koncu ureditev, ki so se razglašale za socialistične, je prišlo do vrste paradoksov. Na eni strani se je pokazalo, da so se ureditve v sovjetskem bloku bistveno bolj razlikovale druga od druge, kakor pa smo mislili, dokler so trajale. Jugoslovani smo se vedno imeli za nekaj posebnega - jugoslovanski socializem je tudi res bil poseben (samoupravljanje, neuvrščenost, odprte meje, kritična javna debata). A tudi avtoritarna Romunija je bila nekaj čisto drugega kakor denimo Poljska, kjer so se vladajoče državno-partijske garniture menjavale pod neposrednim pritiskom delavskih gibanj. V Bolgariji ni bilo disidentov - Češkoslovaška jih je uspešno izvažala v središče kapitalizma. Zgodovinski socializmi so bili torej zelo različni - a so, na drugi strani, padli vsi hkrati. Nadaljnji paradoks: avtoritarni zgodovinski socializmi so zmogli kolikor toliko miren prehod (razdružitev Sovjetske zveze, Češkoslovaške) - najbolj demokratičnega so razbili z vojnami (Jugoslavija). Pri zgodovinski analizi zato ne smemo izhajati iz samoumevanja teh sistemov, iz tega, da so zase trdili, da so »socialistični«. Naj spet navedem kolego Leva Centriha: analizirati jih moramo kot družbene formacije, ne zgolj kot politične režime s (sicer precej raznovrstnimi) »socialističnimi« ideologijami. Potem bomo videli, da jim je uspelo uveljaviti vrsto socialističnih prvin: brezplačno javno šolstvo na vseh stopnjah - v Jugoslaviji za vse, brez diskriminacije. Tega sedanji režimi ob bistveno višjem BDP-ju niso sposobni zagotoviti. Javno zdravstvo; javne pokojninske sisteme, ki so vsakomur zagotavljale varno starost. Ni bilo brezdomcev. Dosegli so visoko stopnjo družbene enakosti. Če gledamo nazaj iz sedanje revščine, negotovosti, opolzkih in vse hujših neenakosti, smo pravzaprav v nasprotni skušnjavi: da bi te družbe za nazaj nekritično razglasili za »zares« socialistične.

Zakaj se teoretske ideje v drugačnem družbenem sistemu ne prebijejo iz predavalnic in teoretičnih knjig? Ponovno premišljevanje Marxa, ki je bilo popularno, ko se je pojavila kriza, ni imelo širših družbenih odmevov. Kako to?

► Teorija se danes ne prebije niti na univerze, kako naj bi se potem

prebila v širšo »javnost«? Na Univerzi na Primorskem pravkar poteka obsežna čistka ljudi, ki delajo teorijo. Na moji fakulteti take čistke niti ni treba - teorije že dolgo ne pripuščajo več na ustanovo. Teoretske knjige še kar izhajajo - a koliko odmevov nanje ste v zadnjem letu objavili v Mladini? Pa je Mladina vendarle med najbolj razsvetljenimi občili pri nas. Kje so ponovno brali Marxa? Na Delavsko-punkerski univerzi, v raznih neformalnih krožkih. Kolikor vem, ne na Ekonomski fakulteti. Pred kakšnim letom, dve, sem predaval Marxov *Kapital* - a sem moral pred tem leto, dve predavati zgodovino politične ekonomije. Ker tega ne pozna nihče več na ljubljanski univerzi. Ko pa sem lani, ob petdeseti obletnici zmage kitajske revolucije, hotel predavati teorije o vzponu Kitajske, tega nisem mogel, ker poslušalstvo ni vedelo, kaj je »splošna profitna mera«. Moja nekdanja predavanja se niso ohranila na instituciji: na univerzi, ki je vendarle na svetu zato, da hrani in prenaša znanje. Vse to me po svoje navdaja z zaupanjem: očitno je teorija tako zelo nevarna kapitalizmu, da jo metodično, sistematično preganjajo z univerze, iz javnosti, od povsod, koder seže roka političnih in ideoloških zastopnikov kapitala.

Ste opazili, da se v Sloveniji v imenu naroda pojavlja tudi retorika fašizma?

► O tem sem leta 1995 izdal knjižico z naslovom *Koliko fašizma?*. Teza je bila, da je fašizem tukaj in da je zdaj vprašanje, ali ga je mogoče zadržati, da ne prevlada. Zdaj se zdi, da je bila ta teza nekoliko naivna. Posamezne značilnosti (rasizem, avtoritarizem, ljubezen do vodje, množično psihologijo, teror navznoter - zlasti nad »slabimi Slovenci«, levičarji, komunisti - in militarizem navzven ipd.) sem zamenjal za pojav sam. Tonči Kuzmanič je pozneje predlagal, da bi za ta sodobni pojav uporabljal izraz »postfašizem«: takrat sta ga predstavljala Haider in Berlusconi. A potem smo imeli Busha mlajšega in zdaj imamo Sarkozyja. Fascinirala nas je sposobnost teh režimov, da liberalno retoriko (človekove pravice) in liberalne pravno-politične aparate (parlamentarizem) brez težav vključijo v svojo politiko. A tedaj iz tega

še nismo sklepali, da je ta vrsta politike, ki jo uveljavljata npr. Sarkozy in Berlusconi, zgolj radikalni neoliberalizem. Neoliberalizem in »postfašizem« izhajata iz iste razredne podlage.

Med razpadanjem Jugoslavije ste sodelovali v t. i. Združenju za jugoslovansko demokratično iniciativo (UJDI), očitali so vam, da ste nasprotnik osamosvojitve, ker ste se zavzemali za Jugoslavijo. Kako danes razumete ta čas?

► Bili smo mladi in zato je bil čas lep. Žarko Puhovski, ki je bil tudi v UJDI-ju, je rekel, brez Jugoslavije ni demokracije. In na Hrvaškem se je ta prerokba, ki se je meni zdela malo demagoška, popolnoma uresničila. Jugoslavijo sem razumel kot civilizacijsko in zgodovinsko pridobitev. Slovenija je nastala leta 1943, v osvobodilnem in antifašističnem boju, federativna ureditev Jugoslavije pa je bila korak naprej od programa 19. stoletja. To je bila država za 20. stoletje. Kaj je država za 21. stoletje, ne vemo, vsekakor pa grozi nevarnost, da bi bila to zgolj lokalna jurisdikcija, skozi katero bo transnacionalni kapital zagotavljal svoje interese. O tem razmišlja napredni francoski ekonomist Pierre-Noël Giraud. Če se bo to zgodilo, potem bo mogoče kapitalizem še sposoben preiti v naslednji cikel, a ta bo verjetno zelo surov.

Če je bila Jugoslavija civilizacijska pridobitev in je razpadla ...

► Ne, ni razpadla. Razbili so jo ...

Kdo? Nacionalistične sile?

► Je to, kar smo doživeli v devetdesetih letih, res nacionalizem? Nacionalizem je bil v 19. stoletju vendarle emancipacijska sila. V 20. stoletju je bil ena izmed osnov boja proti imperializmu. O nacionalizmu govori grdo transnacionalni kapital, ki države obtožuje protekcionizma. Ne smemo pozabiti, da so ZDA prakticirale protekcionizem, dokler niso bile tako močne, da so prevzele svetovno vladavino. Antinacionalizem je strategija svetovnih vladarjev, ki ne dopustijo vzpostavljanja nacionalnih ekonomij in redistribucije nacionalnega bogastva. Navznoter je lahko nacionalizem demokratična konstrukcija.

Lahko, a politične sile, ki so razbile Jugoslavijo, so vseeno gradile na ideologiji izključevalnega tipa nacionalizma. Slovensko vodstvo je Srbiji po-

NAKUPUJ S STILOM

več kot 450 trgovin

več kot 8500 brezplačnih parkirnih mest

Vodno mesto Atlantis

www.btc-city.com

Četrtek, 29. 7.

Kuhinja z dušo *Soul Kitchen*

Fatih Akin, Nemčija, 2009, 99'

Petek, 30. 7.

Neslavne barabe

Inglourious Basterds

Quentin Tarantino, ZDA, 2009, 160'

Sobota, 31. 7.

Zlomljeni objemi

Los abrazos rotos

Pedro Almodóvar, Španija, 2009, 127'

Nedelja, 1. 8.

Nepremagljiv *Invictus*

Clint Eastwood, ZDA, 2009, 134'

Ponedeljek, 2. 8.

Ni projekcije.

Torek, 3. 8.

Coco Chanel in Igor Stravinski *Coco Chanel & Igor Stravinsky*

Jan Kounen, Francija, 2009, 120'

Sreda, 4. 8.

Razmetane postelje *Unmade Beds*

Alexis Dos Santos, VB, 2008, 93'

Četrtek, 5. 8.

Beli trak *Das weiße Band*

Michael Haneke, Nemčija/Avstrija, 2009, 145'

Petek, 6. 8.

Lunapark *Adventureland*

Greg Mottola, ZDA, 2009, 107'

Sobota, 7. 8.

Zlovešči otok *Shutter Island*

Martin Scorsese, ZDA, 2010, 138'

Nedelja, 8. 8.

Skriti zaliv *The Cove*

Louie Psihoyos, ZDA, 2009, 92'

Ponedeljek, 9. 8.

Slovenka

Damjan Kozole, Slovenija, 2009, 90'

Torek, 10. 8.

Predpremiera:

Plačanci *The Expendables*

Sylvester Stallone, ZDA, 2010

Sreda, 11. 8.

Premiera:

Cesta *The Road*

John Hillcoat, ZDA, 2009, 111'

Četrtek, 12. 8.

Zresni se *A Serious Man*

Ethan in Joel Coen, ZDA, 2009, 105'

Petek, 13. 8.

Antikrist *Antichrist*

Lars von Trier, Danska, 2009, 104'

Sobota, 14. 8.

Greva *Away We Go*

Sam Mendes, ZDA/VB, 2009, 98'

Nedelja, 15. 8.

Bombna misija

The Hurt Locker

Kathryn Bigelow, ZDA, 2009, 131'

Ponedeljek, 16. 8.

Sever Nord

Rune Denstad Langlo, Norveška, 2009, 78'

Torek, 17. 8.

Predpremiera:

Panika na vasi

Panique au village

Stephane Aubier, Vincent Patar, Francija/Belgija, 2009, 75'

Sreda, 18. 8.

Ni projekcije.

Četrtek, 19. 8.

Predpremiera:

Mati in hči *Mother and Child*

Rodrigo García, ZDA, 2009, 125'

Petek, 20. 8.

Alica v Čudežni deželi

Alice in Wonderland

Tim Burton, ZDA, 2010, 2D, 108'

Sobota, 21. 8.

Vikendova predpremiera:

Morilec v meni

The Killer Inside Me

Michael Winterbottom, ZDA/VB, 2010, 109'

Film pod zvezdami

29. 7. – 21. 8., 21:30

Ljubljanski grad

Organizatorji

Kinodvor.
Mestni kino.

Distribucija

CONTINENTAL
FILM

DEMIURG

FIVIA

CENEX

Medijski partnerji

cankarjev dom

vikend

THE SLOVENIA TIMES

Partnerji

Slovenske železnice

TISKARNA JANUŠ

Slovenski delavci bi se morali zavedati, da so migrantski delavci avantgarda tistega, kar se bo dogajalo njim. Ravnanje z migranti je napoved. Kapital ne zna pridobivati profita drugače, vsaj slovenski ne, kot z izkoriščanjem delovne sile.

31

nujalo različne možnosti skupne države ...

► Pazite, tisti razredi, ki so »zafurali« Jugoslavijo, je niso mogli rešiti. Še posebej ne, ker so se povezali z ekstremnimi reakcionarnimi silami tipa Demos.

Druge ponudbe ni bilo.

► Seveda je bila. Tako imenovana alternativa. V osemdesetih letih je bila raven javnega diskurza v Sloveniji bistveno višja kot kadarkoli prej ali kadarkoli pozneje. Potem pa so prišli mračni novorevijaši s šolsko ideologijo 19. stoletja, s fašistoidno ideologijo, in se je stvar obrnila. V sedemdesetih letih se je v Jugoslaviji začela delitev oblasti med ideološko - kulturniško birokracijo in politično birokracijo. Enopartijska država je začela pokati. Najprej je ideološko hegemonijo in politično dominacijo prevzela ideološka bi-

rokracija, a le za kratek čas. Pozneje (v Sloveniji zelo hitro) je oblast spet prevzela konvertirana politična birokracija z novimi kapitalisti - in je ponovno izločila ideološke birokrate. Zato so danes nekateri frustrirani, ker so resnično pomagali pri restavraciji kapitalizma in vzpostavljanju tipa države, ki se imenuje samostojna, v resnici pa je odvisna.

Tudi drugje je prišlo do menjav elit ali pa zmage ene izmed enakih, a vseeno, elite v drugih republikah so bile v svojem izključevanju bistveno bolj ekstremne, krvave.

► Res je, slovenske elite so bile zelo zadržane. Naredile so samo eno etično čiščenje - se pravi izbrisane. A v bistvu je povsod prišlo le do adaptacije vladajočih razredov na novo situacijo, ki jo je v svetovnih razsežnostih ustvarila neoliberalna

politika. Ekonomska kriza v Jugoslaviji, ki je sprožila vse ostale, je bila le lokalna kriza v okviru splošne krize svetovnega kapitalističnega sistema. Svetovna kriza je prizadela polperiferijo zgodovinskega socializma kakšnih deset let pozneje kakor središče sistema, t. i. Zahod. Središčni kapital je z zaostritvijo razrednega boja in razbitjem socialne države najprej opravil pri sebi, potem pa so napadli obrobne države, t. i. socialistične države. Te so se zlomile. A takrat je bila zgodovina še odprta in takrat bi se moralo razmišljati o alternativni svetovnemu kapitalizmu.

Je danes, dvajset let pozneje, spet prišel trenutek?

► Seveda je. A alternative verjetno ne bodo nastale v Evropi. Optimistična možnost je morda Južna Amerika, na drugi strani pa je

Vzhodna Azija, kjer ima človek zelo mešane občutke. Tam je sistem neprimerno bolj izkoriščevalski kot v Evropi. A pazite, na to je opozoril egipčanski ekonomist Samir Amin, Kitajska se še vedno ni odrekla ene bistvenih pridobitev socialistične revolucije, in to je svobodnega dostopa do zemlje za vse. Še zmeraj preprečujejo nastanek veleposesti in industrijskega kmetijstva. Stvari niso črno-bele.

Kako je biti levičar v državi, kjer ni levice?

► Imenitno, ste redka vrsta, a upam, da ne izumiramo. Nasprotno. Sam pripadam zelo klasičnemu, staremu levičarstvu. Vidimo pa lahko, da danes obstajajo v Sloveniji alterglobalisti, anarhisti in druge skupine. Levičar je glasna in tudi ne majhna, a razvija se na obrobjih, tam, kjer je vedno tudi bila. ✕

Depozit
po vaši meri

UGODNE
OBRETNOSTNE
MERE

Poskrbite za svoje prihranke z depozitom po vaši meri!

Pri višini obrestne mere za depozite v EUR z nespremenljivo obrestno mero bomo upoštevali tudi vaše prihranke v naložbeno

varčevalnih produktih pri NLB d.d. ali NLB Viti d.d. Ljubljana ali NLB Skladih d.o.o., pri čemer mora biti najnižji znesek prihrankov vloženi v naložbeno varčevalne produkte pri vsaj eni od navedenih družb najmanj 5.000 EUR.

NLB
Nem Zakaj

www.nlb.si/depozit

Zdenka Čebašek Travnik

Želeli smo jo predstaviti bolj osebno. Ne zgolj kot varuhinjo, temveč kot Čebašek Travnikovo, v prvi vrsti psihiatrinjo, terapevtko in seveda Prekmurko, ki jo je zaznamovala otožnost ravníc na slovenski periferiji. Tako smo spoznali njen pogled na slovensko dušo, na reševanje neenakosti, z njo pa smo se pogovarjali tudi o njenem delu varuhinje v minulem letu. Skrbi jo socialna država, opaža, da v državi nastaja vse večja skupina nemočnih, ujetih v tranzicijsko zanko.

Borut Mekina, foto Miha Fras

Dr. Zdenka Čebašek Travnik je leta 1979 končala študij medicine, nato pa se je v osemdesetih specializirala iz psihiatrije. Znotraj psihiatrije, predvsem družinske terapije, se je začela ukvarjati z zlorabo drog, predvsem alkohola. Študirala je v ZDA in v Zagrebu, dokler je kariera ni pripeljala do v. d. direktorice Psihiatrične klinike v Ljubljani. Leta 2006 jo je predsednik republike dr. Janez Drnovšek parlamentu predlagal za varuhinjo človekovih pravic.

Rodili ste se v Murski Soboti, na identitetno mešanem območju ...

► ... raje bi dejala, da je to območje z zelo močno in jasno identiteto, s svojim knjižnim jezikom, čisto drug svet.

Potem Prekmurje, kot si ga radi predstavljamo, ni mešanica kultur?

► To je območje, kjer so bili ljudje že od nekdaj zelo strpni. Je mešanica kultur toliko, kolikor so ljudje vsakomur, ki se je sem preselil, pustili živeti svoje življenje. Zato so se na tem koncu Slovenije obdržale različne verske skupnosti, ki se drugje niso. Od večjih, kot so protestantje ali judje, do manjših.

Kako bi razložili, zakaj je to območje tako edinstveno?

► Odgovora na to ne dobimo. Iz literarnih opisov lahko sklepamo na neko široko panonsko dušo.

Morda pa je razlog v tem, da je bilo Prekmurje vedno periferno območje, nikoli blizu centra moči. Je lahko torej nekakšna nezainteresiranost gospodarjev vzrok za to visoko toleranco?

► To območje je bilo nekoč pregosto naseljeno, rodne zemlje je bilo premalo, zaradi česar so morali ljudje odhajati. Migracije so bile torej del vsakdana. V začetku 20. stoletja so Prekmurci odhajali v tujino. Moja mama, denimo, je bila rojena v Ameriki.

Res je, smo kot neki pastorek, ki ga nobena država na tem področju ni spoštovala ali cenila. In to, kar se je zgodilo s Prekmurjem v zadnjem času, je nov hendikep.

34

Vaša mama je bila Slovenka, rojena v ZDA?

► Bila je potomka Slovencev, ki sta odšla v Ameriko s trebuhom za kruhom. In ko sta dovolj zaslužila, sta se vrnila.

Jima Amerika ni bila všeč?

► Pravzaprav je večina ljudi tja odšla, da bi zaslužila in se vrnila.

Tudi vi ste šli v ZDA po poteh staršev, mar ne?

► Da, res je. V času mojega študija v ZDA smo si šli ogledat kraj v Betlehemu, kjer je mama preživela svoja prva leta. Tam so jih imenovali Vendi, saj se Prekmurci takrat niso imenovali Slovenci.

Se vam zdi, da vas je ta prekmurska izkušnja zaznamovala?

► Gotovo.

Ampak ali ni zanimivo: to območje je skozi oči nacionalne ekonomije dojet kot izredno neproduktivno, neobdobje, v resnici pa je tako živo in kulturno produktivno? Nekako niste primerni času.

► Res je, smo kot neki pastorek, ki ga nobena država na tem področju ni spoštovala ali cenila. In to, kar se je zgodilo s Prekmurjem v zadnjem času, je nov hendikep. Oblast je v preteklosti podprla in dovolila enostranski gospodarski razvoj z Muro. Ljudje, namesto da bi razmišljali o prihodnosti, kaj bodo postali in ustvarili, so imeli zelo preprosto rešitev: po končani osnovni šoli v Muro. Tisti, ki smo imeli spodbudo pri starših in ki smo hoteli doseči še kaj več, pa smo v velikem številu od tam odšli.

Vlada je dovolila propad Mure, območje je dobilo posebne davčne ugodnosti za ustanavljanje podjetij. Se vam zdi to korak v pravo smer?

► Kot jaz vidim stvari, ne.

Kaj pa še lahko država naredi?

► Ti ukrepi bi delovali, če bi imeli v Prekmurju oziroma Pomurju ustrezen kader. Če bi bili tam ljudje, ki bi takšno pomoč lahko uporabili. Država bi morala hkrati pripeljati tudi sposobne ljudi, ki jih tam ni dovolj. Edina pot, po kateri bi se Prekmurje lahko izvil iz te zanke, je po mojem mnenju močnejši izobraževalni sistem, več visokošolskega izobraževanja, s čimer bi se povečala možnost, da bi tam ostali tudi akademsko izobraženi ljudje. Če spodbujamo zgolj podjetnike, ki bodo poskušali nekaj prodati ali iztržiti, to ni prava naložba v prihodnost Pomurja.

Preidiva na psihiatrični del vaše kariere. Glede na to, da ste kot zdravnica v Prekmurju dobili širok vpogled, ste si kdaj odgovorili na vprašanje, zakaj je na Madžarskem še več depresije in še več samomorov kot na Slovenskem?

► Z nekaterimi Madžari, s katerimi sem hodila v šolo, še vzdržujem stike, tudi če ne živijo v Sloveniji. A iz tega mojega osebnega družjenja teh stereotipov ne morem potrditi. Je pa res, da na tej prekmurski ravnici lahko začutiš neko drugo razpoloženje, svojevrstna otožnost te prime tudi, če si čisto trezen. Toda analize samomorilnosti kažejo neke povsem druge povezave. Samomorov je denimo več tam, kjer se več pije.

Pa otožni Prekmurci radi pijejo?

► Ja. Zelo. Tudi zdravstveno stanje Prekmurcev je eno najslabših v državi. Po praktično vseh kazalcih.

Kako je pravzaprav prišlo do tega, da ste se začeli zanimati za psihiatrijo in potem za probleme zlorabe drog?

► Vedno me je veselilo biti med ljudmi in delati z njimi. Nekaj časa sem si želela biti novinarka. Ampak je potem oče s svojo avtoriteto dosegel, da sem šla študirat nekaj bolj trdnega.

Vendar mu tega ne morete zameriti. Sedaj vam je boljše, kot če bi bilo po vaše.

► To zna biti res, vendar je bil pri odločitvi za študij močan tudi vpliv sošolcev. V gimnaziji smo se zelo dobro razumeli. Tedaj so bili na medicini sprejemni izpiti in cela skupina se nas je odločila, da gremo za dva tedna v Ljubljano, kjer se bomo fajn imeli, pa še na sprejemne bomo šli. To smo potem tudi uresničili in na medicinski fakulteti po opravljenih sprejemnih izpitih ostali tudi tisti, ki nismo tako resno računali na študij medicine. Po diplomah pa mi je bilo že od začetka jasno, da bom šla v pogovorni del medicine.

V letih, ko ste se odločili o študiju, je bil tudi v Sloveniji čas spolne revolucije. Sex, drugs and rock & roll. Je vaš študij psihiatrije nekakšno nadaljevanje samoiskanja, pogojen s tem časom hipijevstva?

► Gotovo. S tem da so bile tedaj priljubljeni samoiskanja za ljudi s periferije zelo omejene.

Ste poslušali Rolling Stonese?

► In Beatlese, Pink Floyde.

Pa se vas to še drži?

► Ravno včeraj sem šla v Arboretum poslušat muziko Pink Floydov.

Pink Floyd veljajo za psihedelično muziko.

► Ja, moram reči, da so mi sedaj celo bolj všeč kot takrat, ko sem bila mlada.

Ste kaj eksperimentirali z drogami?

► Ne, ničesar nisem vzela.

Niti ene tabletko? Najprej je treba poskusiti, šele potem lahko ljudem svetujete, pravijo.

► Ne vem, če moraš imeti najprej nogo zlomljeno, da jo lahko zdraviš.

Kaj pa alkohol? Se ga niste nikoli napili?

► Seveda je veliko ljudi pilo v moji družbi. Sama sem spila pivo ali dve na večer, a to je to.

Psihiatrija je vseeno poklic, ki te ne pusti hladnega. Ves čas ste lahko tudi osebno prizadeti. Kako to rešujete?

► Imate prav. In ravno zato je v izobraževanju s področja psihiatrije, še posebej psihoterapije, vgrajen kontrolni mehanizem v obliki supervizije, to je pogovora z bolj izkušenimi kolegi, ko si se prisiljen pogovarjati o stvareh, ki te težijo ali bremenijo, ki jih nosiš domov.

Tudi vi, ki ste terapevt, potrebujete terapijo?

► Da. V svojem magistratu in doktoratu sem se ukvarjala prav s tem procesom. Navezala sem stike s kolegi iz Nemčije, iz Heidelberga in Nürnberga, ki so raziskovali recidiv, torej ponovitev neke bolezni, konkretno odvisnosti od alkohola, kar sem potem jaz iz nemške šole prejeljal v Slovenijo. Ti kolegi so se pozneje začeli ukvarjati tudi z izgorelostjo terapevtov in me povabili zraven. Preiskovali so, kako se terapevti odzovejo, ko se pacientu bolezen ponovi. Ali jih to prizadene, potare in podobno. Komu denimo pripišejo krivdo, sebi ali pacientu. Ker se ob recidivu tudi terapevti soočajo s številnimi dilemami in osebnimi stiskami, so pomoči v obliki supervizije potrebni tudi oni.

Rešitev je vedno pogovor?

► Pristopi supervizije so različni, odvisno od psihoterapevtske šole. Sama delujem v okviru sistemske družinske terapije, kjer supervizija poteka tako, da prikažeš primer družine, v kateri misliš, da se ti je zataknilo. Da ni šlo naprej. In potem se v teh pogovorih z inštruktorji pogovarjaš ali in kje bi lahko na-

redil drugače. Ne govoriš torej, ali in kje si naredil napako, ampak kateri momenti so bili ključni, ko bi se tok stvari lahko spremenil. S tem terapevtu pomagaš pri razbremenitvi občutkov krivde, hkrati pa ga pripravljáš na podobne situacije v prihodnosti. Obstajajo še druge šole, ki denimo iščejo napake v interpretaciji in podobno.

V ZDA je obisk psihiatra rutina. Ali dejstvo, da je v Sloveniji teh pogovorov manj, pomeni, da smo manj obremenjeni ali pa celo preveč? Ker si denimo ljudje zaradi stigmatizacije ne upajo po pomoč?

► Stigmatizacija je v svetovnem merilu že dodobra raziskana, a je danes bolj usmerjena na ljudi s shizofrenijo in na odvisnike od drog, ne pa na tiste posameznike, ki se hočejo pogovarjati o svojih osebnih težavah. Včasih so se šli pogovoriti z župnikom, danes grede k psihoterapevtu. Tudi pri nas je prišlo do premika in to ni več dejanje, ki bi se ga morali sramovati. Mene denimo tudi znanci kličejo za nasvet, kateri psihiater ali psihoterapevt je dober. V primerjavi z ZDA pa sta dve pomembni razliki: prva je dostopnost. V Murski Soboti denimo psihoterapevta skorajda ne moreš najti, v Ljubljani si konkurirajo med seboj. Druga razlika pa je, da je naša, slovenska družba precej medikalizirana. Se pravi, da ljudje za sproščanje napetosti pojedjo veliko zdravil. Vzeti psihoaktivno snov za boljše spanje ali počutje je pri nas že kar normalna stvar, veliko bolj, kot da greš na pogovor k strokovnjaku.

Kaj pa prebivalce v Sloveniji največkrat tišči? Kaj lahko izlučite iz svoje dosedanje psihoterapevtske prakse in novejšega dela varuhinje?

► Občutek, da se ti godi krivica. To, se mi zdi, je precej razširjeno. Krivica v šolah, kjer naj bi kdo imel protekcijo, krivica, kako so se delila neka sredstva, krivica na sodiščih, krivica pri zaposlovanju ...

Kdaj pa ste dobili ta vtis? Že v začetku devetdesetih?

► Rekla bi, da je sedaj to bolj izrazito.

Ljudje imajo torej občutek, da so izigrani?

► Da. In ni nujno, da gre za ljudi, ki so materialno slabo preskrbljeni. Lahko so izigrani na sodišču. Ali pa jih izigravo onesnaževalci ali pa država.

Edina pot, po kateri bi se Prekmurje lahko izvilo iz te zanke, je po mojem mnenju močnejši izobraževalni sistem, več visokošolskega izobraževanja.

36

Pa gre pretežno za subjektivni občutek, posledico prevelikih pričakovanj od države ali za utemeljen občutek krivice?

► Če pogledamo pobude pri varuhu človekovih pravic, lahko vidimo, da je približno četrtnina vseh pobud, ki smo jih obravnavali v lanskem letu, utemeljenih. To je precej višji odstotek kot v primerljivih ustanovah v tujini. In ta primerjava potrjuje tezo, da imajo ljudje večkrat upravičeno občutek izigranosti. Ideja, da mora ljudem država vse prikskrbeti, pa je resda še vedno zelo močna. Gre predvsem za starejše generacije. Sama se ne spomnim, da bi v času svojega odrasčanja kogarkoli deložirali. Tudi delnic nismo poznali. Imeli smo drugačen pogled na kreditiranje. Nato se je zgodila tranzicija. In pri tem prehodu nam je manjkalo, da bi nas kdo učinkovito poučil o teh spremembah. V šolah, kolikor mi je znano, se ne učijo o delnicah, niti o deložacijah ali pa o varnem najemanju kreditov. Ne učijo se niti tega, da je boljše, če hođiš na pošto po priporočene pošiljke, da ne zamudiš kakšne možnosti za zavarovanje lastnih koristi.

Zakaj ste magistrirali v Zagrebu, v letih, ko so tam padale bombe?

► Ker je samo Zagreb imel magistrski študij odvisnosti. Bombe so padale na dan, ko sem opravila zadnji izpit, ob začetku mojega magistrskega študija pa smo živeli v skupni državi.

Prej ste pojasnili, kaj muči prebivalce Slovenije. Kaj pa muči prebivalce na Hrvaškem?

► Že tedaj so imeli za stopnjo več samozavesti, kot je imamo mi. Medtem ko smo mi vse naše nastope in članke pilili do zadnjega, preden smo si upali kaj na glas povedati, oni s tem niso imeli težav. Včasih so z vehemenco zagovarjali svoje trditve, čeprav je bilo jasno, da ne držijo.

Ampak takšna ekstrovertiranost je gotovo koristna.

► Gotovo. Mi smo se tega morali naučiti. Ko smo bili v ZDA na izobraževanju, sta bili javno nastopanje in argumentiranje del študija javnega zdravja. Ko zdaj opazujem mlajše kolege, vidim, da so glede samozavesti precej drugačni od naše generacije.

Sedaj, v krizi, pijemo več alkohola?

► Za celotno populacijo ne vem, ker

pa še vedno sodelujem pri nekaterih raziskavah, lahko ugotavljam, da med mladino poraba in raba alkohola naraščata.

Alkohol je dovoljen, zakaj pa je prepovedana trava?

► Eno je politično stališče, drugo je strokovno. Strokovno stališče pravi, če je več ponudbe, je tudi več porabe. O tem ni dvoma. Kolikšen del uživalcev pa bo zaradi uživanja imel težave, se tudi da izračunati. Pri tistih, ki uživajo alkohol, je jasno, da jih bo 15 odstotkov postalo odvisnih. Potencial za nastanek odvisnosti je največji pri nikotinu in znaša okrog 30 odstotkov. Pri alkoholu je 15, pri heroinu je okrog 20. Po drugi strani pa se je treba vprašati po motivu, zakaj ljudje čutijo potrebo, da se zadevajo.

V zgodovini, v vseh človeških družbah, so bile droge nenehno prisotne. Imele so neko funkcijo, denimo pri vzpostavljanju komunikacije.

► To je priljubljena teza. Ampak če pogledamo natančneje, ugotovimo, da je bilo število tistih, ki so droge uživali, v vsaki družbi omejeno na svečenike ali pa na določene priložnosti. Vseprošne dostopnosti droge niso poznali nikjer. Zato pravim: v čem je motiv? V preteklosti so se tako morda srečevali z drugimi sveto-

vi, z božanstvi, kaj pa danes? Kaj je motiv 12-letnika, ki se napije? In če se začnejo opijati 12-letniki, je verjetnost, da bodo kot odrasli postali alkoholiki, kar 50-odstotna. Čim bolj zgodaj začneš redno uživati alkohol, redno pa pomeni po definiciji enkrat na teden, večja je verjetnost, da boš postal od njega odvisen.

Sedaj naju je s fotografom malce zaskrbelo.

► No, saj obstajajo izjeme. Ampak dejansko je tako, da je pri ljudeh, ki alkohol uživajo enkrat na teden, tveganje večje kot pri občasnih pivcih.

Konec je z nami, jaz vsak dan pijem kozarec vina. (Pravi fotograf.) Dajmo, spremenimo temo.

► No, saj tudi jaz nisem abstinent, ne bi rada, da bi se vidva zaradi mene čutila ogrožena!

Spremenimo temo. Nasilje. Ukvarjali ste se z nasiljem v družini, sedaj kot varuhinja z nasiljem nad otroki. Konkretno, vi svojega sina niste nikoli po zadnjici?

► Enkrat sem ga močno po roki. Ker je tiščal škarje v vtičnico.

Ga niste še kdaj?

► Najbolje, da vprašate njega. Mislim, da je dobil tiste lekcije, ki jih je potreboval, brez telesnega kaznovanja.

Znani teoretiki, recimo francoski strukturalisti, bi rekli, da je psihološko, čustveno kaznovanje veliko bolj frustrirajoče kot telesno. Pušča manj posledic.

► Ljudje vemo, da telesno kaznovanje ni prava rešitev. Težko boste našli koga, ki bi rekel, da je pretepanje otrok primerno ravnanje. Problem je tudi v tem, da se telesno kaznovanje stopnjuje. Zgodi se, da bodo nekateri pretepeni otroci rekli, boljše, da me je udaril, kot da bi me kaznoval drugače, vendar to kaže na strah pred drugimi, še bolj krutimi oblikami kaznovanja. Tako pravijo otroci. Mi odrasli pa se moramo vprašati naslednje: Ali otroka kaznujemo zato, ker mi izgubimo živce, ali zato, ker je naredil kaj narobe. To je bistvena razlika. Če ponazorim, otrok se vrne domov ob polnoči namesto ob 22. uri. Ga boš sedaj pretepel, ker si bil tako vznemirjen zaradi skrbi, in boš s klofutami sprostil svojo napetost? Če pa se z otrokom že prej dogovoriš, da je kazen za prepozno vrnitev to, da naslednji teden ne gre ven, potem otrok s tem računa, saj ve, kakšna bo kazen za neupoštevanje dogovora. In to ni trpinčenje, temveč postavljanje omejitev in hkrati učenje odgovornega vedenja.

Novi BMW serije 5

www.bmw-malgaj.si

Užitek v vožnji

KJER SE NAŠE RAZISKOVANJE KONČA, SE VAŠE ŠELE ZAČNE.

Vse se je začelo s tekmovanjem med ekipami naših oblikovalcev, končalo pa s skladno kombinacijo izjemne moči in elegantne lepote - novim vozilom BMW serije 5. Njegove privlačne linije se začnejo že s pokrovom motorja. Ta nakazuje neverjeten izvor moči, ki že nestrno pričakuje vaš prvi ukaz. Notranjost voznika obdaja z mikavnimi inovacijami kot je npr. Head-Up projektor. Ta projicira trenutno hitrost in navigacijska opozorila z armaturne plošče naravnost na vetrobransko steklo, zaradi česar vaše oči ostanejo osredotočene na cesto. Celotna podoba in oprema novega BMW serije 5 tako poskrbita za to, da je vsak cilj vreden potovanja. Da bo vaše raziskovanje povsem brezskrbno, bomo poskrbeli z BMW Service Inclusive brezplačnim vzdrževanjem vašega novega avtomobila, in to za obdobje 5 let oz. do 100.000 prevoženih kilometrov. Odkrijte več na www.bmw.si/serija5.

NOVI BMW SERIJE 5. OMEJENA SERIJA IN IZJEMNA PONUDBA*.

BMW EfficientDynamics
Manj emisij. Več užitka v vožnji.

Malgaj
Tržaška 108
1000 Ljubljana
Tel.: 01 20 00 630
bmw@malgaj.com

Malgaj
Mirka Vadnova 2a
4000 Kranj
Tel.: 04 28 11 400
bmw.kranj@malgaj.com

Poraba goriva BMW 530d: izven mestna vožnja 5,3 l/100 km; mestna 8,0 l/100 km; kombinirana 6,3 l/100 km; Emisije CO₂: 166 g/km

* To poletje smo za vas pripravili tudi izredno privlačne pogoje financiranja. Za več informacij se obrnite na prodajno osebje.

Preklopite na digitalno! Telemach ve, kako.

Doživite boljšo sliko in več programov.

Ste vedeli, da pri Telemachovih naročnikih prekop na digitalno televizijo NE zahteva:

1. novega televizorja
2. posegov v stanovanje
3. dodatnih stroškov, saj je prekop BREZPLAČEN
4. napora in skrbi, saj vse uredijo pri Telemachu

Svet se digitalizira. Zdaj imate izjemno priložnost, da to storite skupaj z nami.

080 22 88

TV • internet • telefon

www.telemach.si

Priklop je možen na območju, kjer je storitev tehnično izvedljiva.

ŽE OD
15,5 €
MESEČNO

 telemach
Moj svet udobja.

Približno četrtnina vseh pobud, ki smo jih obravnavali v lanskem letu, je utemeljenih. To je precej višji odstotek kot v primerljivih ustanovah v tujini.

Slovenska šola je šla stran od kaznovanja, nasilja med vrstniki pa je vse več. Kako to pojasnjete?

▶ Ne vem, če ga je vse več. Mi namreč nimamo raziskav o tem, vsaj splošno znanih ne. Imamo Alenko Puhar in potem nič več. Vemo edino, da je nasilje med vrstniki postalo odkritejše, ker so se razrahljale norme, tako da se nasilneži ne bojijo več biti nasilni. Delno pa je razlog tudi to, ker nasilje danes ni več tako skrito, ker danes o njem več govorimo.

Postajajo družine vse šibkeje?

▶ Že prej, ko sem delala kot psihiatrinja, sem opazala, da družinam primanjkuje jasnih vrednot, prepoznanih načinov obnašanja v določenih situacijah. Prihaja do prekinitve tradicionalnih praks in izročil.

Družinskih kosil?

▶ Tudi, da. Do velike revolucije pa je prišlo tudi zaradi računalnikov, ki so ljudi osamili. Nekateri starši celo razmišljajo, da je bolje, če so otroci za računalnikom, kot da so zunaj, kjer lahko ušpičijo kakšno neumnost. S tem pa jim jemljejo možnost, da se navadijo socialnih veščin. In potem se zgodi, da veliko težje najdejo primerne partnerja za lastno družino. Še razmišljajo ne, da bi s kom skupaj živeli, ko pa jim je računalnik dovolj.

Uporabljate Facebook?

▶ Ne. Sin me sicer nagovarja, a se ne dam. Ima pa varuh svoj profil na Facebooku.

Pa obstajajo normalne družine? Vsaka družina je tudi sklop nekaterih patologij, bi morda rekli psihoanalitiki.

▶ Danes sem o tem govorila na konferenci, kjer se govori o otroku ob razvezi staršev. Poznamo družine, v katerih stvari potekajo razmeroma dobro, dogovorno in dostojanstveno, a tudi družine, v katerih je polno nesporazumov, kjer so stvari nedorečene, nedoločene, tudi nasilne. Izraz normalen pa mi nič ne pomeni.

Vaša družina je normalna?

▶ Ne vem, če je.

Je problem slovenskih družin dominantna mati? Ali pa odsotnost očeta?

▶ To so stereotipi, ki me spominjajo na hipoteze v družinski terapiji. Sprva lahko rečemo: Ta mati pa je dominantna. In potem iščemo znake, ki bi naj določali njeno dominantnost. A potem ugotovimo, da teh znakov ni. Tudi to, ali je kateri od

staršev prisoten ali odsoten, je zelo relativno. Nekateri očetje so stalno doma, pa so odsotni. Zdaj pa še sploh: veliko so doma in delajo na računalniku. Ali pa gledajo nogomet.

V vaših zadnjih poročilih varuhinje pišete, da v Sloveniji nastaja skupina ljudi, izrinjenih na rob, ki se počutijo nesrečne, nekoristne, brezvoljne, so celo agresivni. Je to vaš subjektivni vtis ali dejansko stanje?

▶ Sedaj, ko pišem uvod k poročilu za leto 2009, si zastavljam vprašanje, ali je Slovenija še socialna država.

Ampak ta vlada je dala največ sredstev za socialne transferje.

▶ Toda treba se je vprašati, kolikšen delež prebivalstva ima od tega res koristi. Leta 2008 smo pripravili konferenco o revščini in človekovih pravicah, ker smo iz naših pobud in pogovorov z ljudmi zaznali, da revščina prihaja v deželo. In takrat, za časa prejšnje vlade, smo tudi dobili namig, naj zaključke tiste konference malce omilimo, češ, saj ni tako hudo. Spremenili nismo nič in vidim, da smo pravilno presodili. Denarnih pomoči je res več, a nisem prepričana, da gre ljudem boljše.

Če povzamem, kar ste mi do sedaj povedali, bi lahko sklenila, da je očitno tranzicija ljudi doletela nepripravljene, mar ne?

▶ V letošnjem poročilu smo izbrali tudi primere, ki dokazujejo prav to. Kako naš togi uradniški sistem ljudi spravlja v stisko. Ena najbolj butastih ureditev je postopek za pridobitev izredne denarne socialne pomoči. Po pravilu moraš v 15 dneh po prejemu pomoči centru za socialno delo predložiti račune, če ne, naslednjih 18 mesecev ne moreš zanj niti zaposliti. Ampak ljudje ne znajo ali ne morejo dostaviti dokazila. Nekdo je kupil drva od sosedu in sosed seveda računa ne more izstaviti. Nekdo drug je zgubil to pravico, ker je zamudil en dan, ker ni vedel, da so mu sredstva nakazali že petega v mesecu, on pa je mislil, da so mu 15., tako kot vedno. Ker pač nima računalniškega dostopa, da bi vsak dan preverjal, ali je dobil nakazilo.

Kateri primer pa se vam je najbolj vtisnil v spomin?

▶ Najbolj me je razjezil primer študentke in njene tašče. Doma so čistili ropotijo in sta kot ekološko osveščeni osebi nekaj stvari odpe-

ljali na odpad. In za to dobili nekaj evrov, za kar so na odpadu zahtevali davčno številko. Ker tašča te ni imela pri sebi, jo je dala študentka. In potem se je ta njen prihodek štel k vsem njenim dohodkom, zaradi česar je izgubila štipendijo, ker je za nekaj evrov preseгла cenzus. Pa je štipendijo res potrebovala, brez nje ni mogla študirati, tudi sama je imela otroka in bila brez službe. Če bi naredili poračun na taščino davčno številko, bi dekle lahko obdržalo štipendijo. A birokrati se niso dali.

Poleg tega opozarjate, da imajo delavci vse manjšo pravno varnost.

Medtem ko vlada trdi, da so socialno varnost dvignili tako visoko, da je sedaj možna reforma delovnopravne zakonodaje, ki bi šla v smeri t. i. fleksibilizacije. Kdo ima prav?

▶ Razmere se spreminjajo. Včasih so službe izgubljali posamezniki in zakoni so bili napisani za te primere. Sedaj pa službe izgubljajo cele skupine. Delavci so tako postavljeni pred drugačno situacijo. Ko se je denimo določalo, komu pripadajo socialne pomoči, je niso dobili prav tisti delavci, ki so bili bolj varčni in imeli nekaj prihrankov na bančnem računu. Ki so torej uspeli še kaj privarčevati. Skrbi pa me tudi neplačevanje prispevkov za pokojnino. In ni mi jasno, kako bo država to uredila za vse tiste, ki so se znašli v takšnem položaju.

Vas je delo v pisarni varuha potrlo? Večkrat smo lahko prebrali vaše izjave o nemoči varuha.

▶ Res je bilo frustrirajoče, ker sem morala narediti miselni preskok iz situacije, ko sem kot zdravnica lahko videla neposredne učinke svojega dela, pozitivne ali negativne, do sedanje situacije, ko pozitivnih rezultatov ne vidimo neposredno ali jih vidimo zelo redko. Sedaj vem, da učinkovitost ni najpomembnejša. Čeprav moram hkrati dodati, da je država na nekaterih področjih zelo učinkovita glede upoštevanja naših priporočil. Lahko bi denimo pohvalila policijo. Ko ugotovimo, da je kaj narobe, nam na policiji ne dokazujejo, da imajo prav, ampak poskušajo stvari popraviti. Ne glede na aktualno vlado smo pri policiji vedno našli korektnega sogovornika. Očitno je policija sistem, vpet v evropske procese, v katerih si policija prizadeva, da bi bila do ljudi korektna.

**SPECIALISTIČNI
OKULISTIČNI PREGLEDI**
na zdravstveno kartico

Optika Glasmaher
PE Novo mesto
Kettejev drevored 32
8000 Novo mesto
pon-pet 9-19
sob 9-13

Optika Glasmaher
PE Brežice
Cesta prvih borcev 20c
8250 Brežice
pon-pet 9-18
sob 9-12

Novo mesto 070 660 650
Brežice 070 660 660

GLASMAHER.COM
info@glasmaher.com

KUPON

GLASMAHER
OPTIKA

10€ popusta
pri nakupu sončnih očal
CARRERA
SUNGLASSES

popusti iz različnih akcij se
med seboj ne seštevajo

Vemo edino, da je nasilje med vrstniki postalo odkritejšje, ker so se razrahljale norme, tako da se nasilneži ne bojijo več biti nasilni.

40

Največ težav imate očitno na tožilstvu?

► Letos smo prvič naredili analizo, kjer smo ugotavljali, pri katerem resorju smo naleteli na največ utemeljenih pobud. In sedaj lahko ugotovite, kateri sistem je to.

Po vsej verjetnosti je to največji sistem, torej področje ministrstva za delo, družino in socialne zadeve.

► Ne.

Aha, seveda, pravosodje. Sodni zaoznanosti.

► Ne. Še enkrat.

Šolstvo?

► Da, izkazalo se je, da je šolstvo sistem z največjim deležem utemeljenih pobud. Pri izračunu smo upoštevali področja, na katerih smo prejeli več kot sto pobud.

Presenetljivo. Kako pa to, po navadi govorimo o težavah v zdravstvu, redkokdaj o kršenju pravic v šolstvu.

► Tudi sama sem bila presenečena in sem zahtevala ponovno analizo.

Gre sicer za različne zadeve. Od pritožb dijakov nad ravnanjem učiteljev do skrbi za otroke s posebnimi potrebami oziroma njihovega razvrščanja, ali so ti primerno obravnavani, koliko država prispeva k stroškom izobraževanja gluhih študentov in podobno.

Morda je tudi kakšna pripomba k študentskemu delu? Kakšno je vaše stališče do te reforme?

► Gledam, kako je to urejeno drugod po svetu. Drugod po svetu ni študentskega dela, kot ga poznamo pri nas. In ko se pogovarjam z mladimi, ki so nedavno diplomirali, moram reči, da so ti bolj na strani ministrstva. In če še pomislim, koliko denarja, zasluženega s študentskim delom, se porabi za droge in alkohol, vam je jasno, kakšno je moje stališče. Država mora omogočiti dobre razmere za študij, ne za tako imenovano študentsko delo.

Ste se začeli z jogo ukvarjati sedaj, ali že prej?

► Že prej.

In, lahko rečete, da je joga koristnejša od uradne medicine?

► Ne, joga ne delam zaradi zdravljenja. Če sem bolna, grem ravno tako k zdravniku. Joga je zame nekakšno vzdrževanje kondicije.

Ste striktna zagovornica uradne medicine ali se kdaj navdušujete tudi nad alternativno?

► O tem sem tudi že nekaj objavila, potrebujemo sožitje med uradno in komplementarno medicino. To je moje osebno prepričanje. Sem zagovornica, da se morata ti dve medicini, jaz sicer mislim, da je ena, medsebojno dopolnjevati. Pred leti je bilo treba za podaljšanje zdravniške licence podpisati izjavo, da se ne bom ukvarjala z alternativnimi oblikami dela. A sama sem poslala vlogo za podaljšanje brez tega pod-

pisa. Napisala sem, da psihoterapija, s katero se ukvarjam, ni metoda, s katero bi lahko uradna medicina preverila učinke. Licenco so mi podaljšali, ne da bi me karkoli vprašali. Kmalu za tem so to zahtevo odpravili.

Drnovšek, ki vas je za to mesto predlagal, je sprva šel v smeri alternativne, nato pa se je v tistem znanem govoru na Pediatrični kliniki vrnil in podprl uradno medicino.

► O tem, da bi zamenjala uradno medicino z alternativno, nisem nikoli razmišljala. Uradna medicina mora naprej po svoji poti, a po mojem prepričanju ne bi smela izključevati spoznanj komplementarne. Zato mi ni treba stopiti nazaj. Tudi Drnovškov govor je mogoče razumeti tako.

✕

Dopust koristi

WWW.MHOLIDAYS.SI
080 2 080

Počitnice so blizu...
v Mercatorju!

Počitnice vas čakajo
v katalogu M holidays
pomlad/poletje 2010!

Do 12
obrokov
brez obresti
za vse
ponudbe

V poslovalnicah M holidays imate možnost plačila s **kartico Mercator Pika** do 12 obrokov brez obresti. Poleg aranžmajev M holidays lahko rezervirate tudi aranžmaje drugih domačih in tujih organizatorjev potovanj. **Izkoristite možnost zbiranja in unovčevanja pik za vso aktualno turistično ponudbo na trgu** (last minute, first minute ...).

S KARTICO MERCATOR PIKA PO SLEDEH ANTIKE

**Zbirate pike?
Unovčite jih za ugodno križarjenje!**

Izkoristite priložnost do 31. 7. in se v jesenskih dneh odpravite na križarjenje po vzhodnem Sredozemlju s križarko **Costa Fortuna** po posebej ugodni ceni za imetnike kartice Mercator Pika.

**ODHOD: 25. 10. 2010 iz Benetk
ČAS KRIŽARJENJA: 8 dni/7 noči**

Otroci do 18 let v kabini z dvema odraslima osebamama plačajo le pristaniške takse 115 €.

PROGRAM KRIŽARJENJA: Benetke (Italija) – Bari (Italija) – Katakolon/Olympia (Grčija) – Santorini (Grčija) – Mikonos (Grčija) – Rodos (Grčija) – ploeba – Dubrovnik (Hrvaška) – Benetke (Italija)

CENA VKLJUČUJE (ob minimalni udeležbi 100 potnikov): križarjenje po programu, namestitve v dvoposteljni kabini po izboru, 8x razširjeni polni penzion (zajtrk, kosilo, večerja, prigrizki), pristaniške pristojbine, kapitanovo večerjo, zabavni večerni program, predstave in animacije, športne aktivnosti, uporabo bazena, ležalnikov, slovenskega predstavnika. **MOŽNO DOPLAČILO OB PRIJAVI:** avtobusni prevoz Ljubljana – Benetke – Ljubljana 55 € (ob nakupu s kartico Mercator Pika 49,50 € na osebo), fakultativni izlet s slovenskim spremstvom. **OBVEZNA DOPLAČILA NA LADJI:** napitnine (7 € odrasli na dan oz. 3,5 € otroci 14–18 let na dan). Ponudba velja do 31. 7. 2010 oz. do zasedbe prostih mest.

REDNA
CENA:
744 €

ŽE OD
669,60 €
na osebo ob nakupu s kartico Mercator Pika!

10%
prihranek ob nakupu s
kartico Mercator
Pika

ŽE OD
549,60 €
na osebo ob nakupu s kartico Mercator
Pika in ob unovčevanju 600 pik!

ob unovčevanju
**600
pik**

MALI LOŠINJ - HOTEL AURORA ****

**TERMIN: 3. 7. 2010 – 17. 7. 2010
STORITEV: POLPENZION + TT
MINIMALNO BIVANJE: 7 NOČI
PRIHODI: SOBOTA, NEDELJA**

**AKCIJA
-20%**

REDNA
CENA:
71 €

ŽE OD
57 €
na dan na osebo!

REZERVACIJE IN INFORMACIJE: poslovalnice M holidays najdete nasproti vhoda v blagovnico Maximarket, v MC Ljubljana, MC Domžale, MC Novo mesto, MC Celje, MC Maribor, MC Ptuj (Supermesto), MC Nova Gorica, MC Slovenj Gradec, MC Koper in MC Kranj Primskovje! Splošni pogoji, ki so sestavni del programa in pogodbe/voucherja so vam na voljo v vseh M holidays poslovalnicah. Ob prijavi zaračunamo prijavnino v višini 15 €, skladno s splošnimi pogoji in navodili. Ponudbe so omejene, veljajo do zasedenosti prostih mest. Več informacij o ponudbah, podrobnejši opisi, popusti in doplačila so vam na voljo v poslovalnicah M holidays in katalogu M holidays pomlad/poletje 2010. Popust velja ob nakupu s kartico Mercator Pika, pri čemer so do popusta upravičeni vsi imetniki kartice Mercator Pika, ki nakup plačajo s kartico Mercator Pika in ob tem pridobijo bonitetne pike ali nakup poravnajo z gotovino in hkrati pridobijo bonitetne pike.

 Mercator

Razgledi Perovo Kamnik

arhitektura prijetnega bivanja

Ob vznožju Kamniško-Savinjskih Alp se na izjemni lokaciji razprostira zeleno naselje Perovo, 6 dvojčkov in 6 samostojnih hiš. Naselje hiš je le dobrih 20 minut od Ljubljane, ob kulturno bogatem, zgodovinskem mestu Kamnik, kjer je vse na dlani. Širni gozdovi, cvetlični park Arboretum Volčji Potok, igrišče za golf, Naravni zdravilni gaj v Tunjicah, Stari Grad, Terme Snovik, Velika planina, Kamniška Bistrica ali domači vrt je le nekaj možnosti za prijetno preživljanje prostega časa, rekreacijo in športne aktivnosti.

Oglejte si naše spletne strani oziroma nas pokličite za več informacij:

Sava IP, d.o.o. Davčna ulica 1, 1000 Ljubljana, tel.:+386 (0)1 430 41 51 in 300 98 91
info@sava-ip.si, www.sava-ip.si, www.razgledi-perovo.si

Peter Vodopivec

Dr. Peter Vodopivec o tem, kako si ustvarjamo svoje zgodovinske legende, na primer legendo o Napoleonovi in francoski naklonjenosti Slovincem. O sodobnosti pa, recimo, o tem, da so slovenski znanstveni inštituti zaradi pomanjkanja sredstev pred finančnim zlomom in jim ne uspe uresničevati niti tekočih, manj zahtevnih raziskovalnih projektov več, predsednik vlade pa govori o Silicijevi dolini. Mil sogovornik, a z jasnimi stališči: "Prosim, ne govoriva kolektivno o Slovincih. Slovenci pač nismo od nekdaj nikamor skupno šli in od nekdaj zelo malo enotno mislimo."

Marjan Horvat, foto Borut Krajnc

Dr. Peter Vodopivec je najboljši poznavalec zgodovine Slovencev zadnjih dveh stoletij. Za svoje znanstveno delo - objavil je številne znanstvene članke in nekaj monografij o politični, socialni in gospodarski zgodovini - je prejel številne nagrade doma in na tujem. Med drugimi leta 2008 avstrijsko nagrado Antona Gindelyja za kulturo in zgodovino srednje, vzhodne in južne Evrope, odlikovan pa je bil tudi z avstrijskim častnim križem za znanost in umetnost I. reda. Konec lanskega leta sta mu Jagiellonska univerza v Krakovu in Zgodovinsko društvo v Krakovu podelila nagrado za knjigo *Od Pohlinove slovnice do samostojne države*.

Peter Vodopivec se je po doktoratu iz zgodovine leta 1978, študiral je tudi v Franciji in ZDA, zaposlil na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, kjer je predaval evropsko in ameriško zgodovino 18. in 19. stoletja. Leta 1999 pa je postal znanstveni svetnik Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani. Kritičen je tudi do razmer v zgodovinski vedi na Slovenskem, saj poudarja, da bi morali pri raziskavah biti v ospredju »tisti ostanki naše preteklosti in polpreteklosti dediščine, ki nam otežujejo pogled v prihodnost, kakršno smo ob osamosvojitvi želeli in napovedovali«.

Dr. Vodopivec, ste dober poznavalec zgodovine Slovencev zadnjih dvesto let in ugotovili ste, da je to obdobje zgodba o uspehu. Ljudstvo, ki je bilo še na začetku 19. stoletja v 90 odstotkih nepismeno, je v dveh stoletjih prišlo do svoje države. Zdaj, ko sta svet in tudi Slovenija na nekakšnem razvojnem razpotju, pa se zdi, da smo v krču, ne vemo, kako naprej. Ta teza drži?

► Sinonim zgodbe o uspehu sem uporabil v nekem pogovoru kot ugovor proti močno razširjenemu stereotipu, da je slovenska zgodovina ena sama tragedija. Da smo v zgodovini kar naprej izgubljali, da se nismo znašli, da je slovenska zgodovina skoraj neprekinjen čas tujega gospodstva in slovenskega podložništva in da se Slovenci v prelomnih zgodovinskih obdobjih nismo pokazali dovolj odločne. Opozoril sem, da gre vendarle za dvestoletni razvoj od veliki večini nepismenega kmečkega ljudstva do naroda s svojo državo. Ta proces seveda ni tekel premočrtno, bila so nihanja z vzponi in padci, a vseeno: takšna zgodovina ne more biti le razlog za črnogledost. Vprašanje pa je res, koliko si z zgodovinskimi izkušnjami lahko pomagamo danes.

Da, danes smo kot v nekakšnem krču. Zdi se, da smo se znašli v slepi ulici, iz katere ni videti naprej. Pri tem ne mislim toliko na narodno prihodnost, temveč na to, da sedanje politične elite - kot kaže - nimajo odgovorov na ključna razvojna vprašanja. To je lahko tudi posledica vrednostne in ideološke zmede, v kateri smo se znašli na prehodu iz socialistične preteklosti v sistem z liberalnim, v

svet odprtim gospodarstvom, vendar kakšnega posebej obetavnega izhoda za zdaj ni videti.

Občutita se krč in hkrati nekakšna praznina. Tako je morda tudi zato, ker smo dosegli nekaj velikih ciljev. Vstopili smo v Evropsko unijo, kar so nam prodajali za pomemben nacionalni cilj. Zdaj pa, kot da ne bi znali živeti s tem, kar imamo, in spet potrebujemo neki cilj, da bi oživel.

► Evropska unija naj bi bila le okvir, ki naj bi nam olajšal uresničitev siceršnjih osamosvojitvenih ciljev: to je oblikovanje politično pluralne, odprte in socialno pravične družbe z uspešnim gospodarstvom in ustvarjalnim kulturnim razvojem. S tega vidika se seveda kaže vprašati, kaj smo doslej resnično pridobili z vstopom v Evropsko unijo, čeprav je verjetno res, da druge možnosti ni bilo. Vseeno pa se ne zdi napačen vtis, da smo bili omenjenim (prvotnim) osamosvojitvenim ciljem pred dobrim desetletjem bližje, kot smo jim danes. Zato mora naš cilj ostati socialno uravnovežena družba z izobraženim prebivalstvom in živahno kulturno ustvarjalnostjo, v kateri bodo mladi ljudje imeli perspektivo, ne da bežijo iz nje. Toda: je takšna družba sploh še naš prednostni cilj?

Smo se v preteklosti znali izogniti takšnim položajem?

► Če pogledamo v zgodovino, v čas do leta 1918, ki ga sicer pogosto slikamo precej črno-belo, lahko rečemo, da je bil slovenski razvoj v habsburški monarhiji v drugi polovici 19. stoletja - kljub številnim oviram in težavam - razmeroma hiter in učinkovit. Tu ne mislim le na že omenjeni razvoj iz nepisme-

44 nega ljudstva v pismeni narod z razmeroma živahno kulturno produkcijo. Mislim tudi na razmeroma naglo oblikovanje socialnih in izobraženskih elit, ki so postale nepogrešljiv dinamični dejavnik narodnopolitičnega in kulturnega gibanja. Vse to bi ne bilo mogoče brez socialno odprtega in učinkovitega avstrijskega šolskega oziroma izobraževalnega sistema. Šole (vse do univerz) so imele osrednjo vlogo v slovenskem socialnem in kulturnem razvoju v 19. stoletju, izobrazbeno-kulturna modernizacija pa je prehitela družbeno in gospodarsko. Hitrejši socialna in gospodarska modernizacija sta tako sledili šele po slovenskem vstopu v jugoslovansko državo. Slovenska družba se je v vseh treh državnih okvirih (v habsburškem in obeh jugoslovanskih), četudi so bili stroški modernizacije včasih večji, kot bi lahko bili, modernizirala in se v komunističnem obdobju razvila v moderno industrijsko družbo. Ali smo naredili podoben korak naprej tudi po osamosvojitvi, pa si ne bi upal trditi.

Zakaj ne?

► Vprašanje je kompleksno, ampak tisto, kar se mi zdi precej očitno, je podedovani deficit: to je pomanjkanje resnične demokratične tradicije. S tem imamo opraviti ves čas novejšo zgodovine in slovenska demokracija, kot kaže, zato niti danes ne deluje zares učinkovito.

Nam zato lahko »prodajajo« megalomanske ideje, da bomo svetilnik sveta?

► To je res neverjetno. Zdi se kot refleksi iz polpreteklih časov. Megalomske ideje so bile značilne zlasti za komunistične politične veljake v drugi polovici 20. stoletja. Oziroma bolje: ti so nihali med megalomanskimi družbenogospodarskimi projekti, ki so bili plod njihovih družbenopolitičnih fantazij, in tradicionalnim slovenskim prepričanjem, da zaradi svoje majhnosti sami nič ne moremo in nas nihče dovolj ne upošteva. Za današnje razmere in stanje duha pa je prav neverjetna ideja predsednika vlade, ki čisto resno govori o Sloveniji kot Silicijevi dolini, mnogi naši znanstveni inštituti pa so zaradi pomanjkanja sredstev tik pred finančnim zlomom in jim ne uspe uresničevati niti tekočih, manj zahtevnih raziskovalnih projektov več. Včasih bi bilo dobro, da stvarno premislimo o svojih dimenzijah in možnostih in raje podpremo tisto, kar že imamo in lahko storimo, ne pa da povsem nerealno sanjamo o tem, kako bi postali Kalifornija.

Toda če pogledava dvesto let v preteklost, v čas rojstva slovenskega naroda, ko je bilo 90 odstotkov prebivalstva nepismenega ... Takrat sta dunajska vladarja, najprej cesarica Marija Terezija, za njo pa Jožef II., zmogla spočeti velike reforme, ki so usodno zaznamovale tudi slovenske dežele.

► To so bili seveda dolgoročni projekti in njihovi pobudniki so se tega

dobro zavedali. Njihov glavni namen je bil utrditi osrednjo državno oblast, poenotiti državno upravo, modernizirati gospodarstvo in dvigniti izobrazbeno raven prebivalstva, dejanski učinki reform pa so se pokazali z različnimi časovnimi zaostanki, na šolskem področju npr. tudi z odlogom tridesetih ali štiridesetih let. Šolske reforme so imele za ljudstva, kot so bili Slovenci, poseben pomen, saj so prav z njimi in z uveljavljanjem »deželnih jezikov« pri pouku na najnižji šolski ravni povezani začetki kulturnih in narodnih gibanj v 18. stoletju.

Za čas Napoleona in francoske vladavine v slovenskih deželah pa po splošnem prepričanju velja, da sta prinesla baklo napredka.

► Legenda o Napoleonovi in francoski naklonjenosti južnim Slovanom in Slovincem je nastala v zadnjih desetletjih 19. stoletja med liberalnimi izobraženci, ki so v zaostrenih nacionalnih razmerah v monarhiji trdili, da je štiriletna francoska vladavina v Ilirskih provincah naredila za Slovence več kot Habsburžani v vseh stoletjih svojega vladanja. Toda v resnici ni bila večina slovensko govorečega prebivalstva Ilirskih provinc - kmetov, izobraženstva, pa tudi duhovščine - s francosko oblastjo prav nič zadovoljna. Francozi niso izpeljali kmečke odveze, kot so pričakovali kmetje, s cerkveno politiko so odbili duhovščino, z liberalno gospodarsko politiko pa obrtnike in trgovce. Nekateri drugi ukrepi francoske vlade, ki so jih kasneje slavili, kakor uvajanje slovensščine v šolstvu, so bili kratkotrajni in zaradi pomanjkanja denarja neučinkoviti. Uradni jezik Ilirskih provinc je bila francoščina, na nižji deželni in občinski ravni tudi nemščina in italijanščina, slovensščina in »ilirščina« (hrvaščina in srbsščina) pa sta se - ob pomoči prevajalcev - občasno uporabljali le na najnižji uradniški ravni, če pač drugače ni bilo mogoče vzpostaviti stika s prebivalci.

Je pa Ljubljana bila sedež Ilirskih provinc, ki so segale daleč v Dalmacijo.

► Ljubljana je bila sedež Ilirskih provinc iz strateških razlogov. Bila je blizu avstrijske meje, Italije in morja, vendar ne tako izpostavljena kot Trst. Guverner Marmont bi si bolj želel, da bi bil prestolnica provinc Trst, in je bil kar nekoliko nesrečen, ko je prišel v Ljubljano.

Danes nekateri, tudi v mejnem sporu s Hrvaško, poudarjajo vlogo Ljubljane kot sedeža Ilirskih provinc in njenega položaja v regiji.

► Obdobje Ilirskih provinc je bilo kratko in položaj Ljubljane se zaradi tega, ker je bila njihova prestolnica, ni bistveno okreplil. Kot rečeno je veliko tistega, kar se marsikje še danes o Ilirskih provincah in francoskih namenih pripoveduje v šolah, legenda, ki je nastala v 19. stoletju. Tudi obelisk, ki so ga oktobra 1929, dobrih deset mesecev po razglasitvi kraljeve

diktature in ob 120. obletnici ustanovitve Ilirskih provinc, postavili tedaj v Ljubljani vladajoči liberalci, je imel predvsem aktualnopolitičen pomen. Ob odkritju niso slavili le Napoleona in neznanega, za »našo svobodo« paldlega francoskega vojaka, temveč tudi kralja Aleksandra, ki naj bi se s svojo politiko »močne in trdne« Jugoslavije navezoval na domnevno že v Ilirskih provincah prisotne načrte »genialnega Korzičana« o združitvi »treh jugoslovanskih plemen« v eno upravno-politično skupnost. To je bil seveda popoln mit, saj so Napoleona pri ustanovitvi Ilirskih provinc vodili izključno strateški in gospodarski razlogi, narodno-jezikovne razmere v provincah ga niso zanimale.

V obdobju romantike se je oblikovala kulturna podoba slovenstva, ki je bila artikurirana v obliki programa Zedinjene Slovenije. So bile takrat razlike glede tega programa ali ga je podpiral poenoten korpus narodno zavednih enakomislečih?

► Ne samo da ni šlo za korpus enakomislečih, še več, ideje o zedinjeni Sloveniji so leta 1848 nastale ne v osrčju, temveč na obrobju slovenskega prostora, na Koroškem, v Gradcu in na Dunaju, kjer so slovenski izobraženci in duhovni gospodje prihajali v stik z nemškimi liberalnimi študenti in pripadniki drugih (zlasti slovanskih) narodov, ki so tedaj prav tako oblikovali svoje nacionalne predstave in zahteve. Kot drugi narodnopolitični programi je bil torej tudi slovenski plod stikov in sodelovanja med pripadniki že izoblikovanih ali šele nastajajočih izobraženskih elit različnih narodov, ki so vplivali drug na drugega. Avtorji ideje zedinjene Slovenije so imeli o tem, kako jo uresničiti, vse od začetka različne predstave, še več, tudi predstave o slovenskem narodu in njegovem sorodstvenem razmerju z drugimi južnoslovanskimi in slovanskimi narodi še niso bile povsem jasne. Matija Majar, ki je bil med prvimi glasniki programa Zedinjene Slovenije, je npr. ob koncu leta 1848 pripravil še drug načrt preobrazbe monarhije, v katerem je za narod opredelil Slovence, Slovence pa le za njihov del. Vprašanje narodnega sorodstva s Hrvati in Srbi in tega, ali naj Slovenci ohranijo svoj jezik ali ne, je - kot je znano - povzročalo razprave in nesoglasja še pozneje, pred prvo svetovno vojno in v času združevanja v jugoslovansko državo.

Vse od začetka sta torej obstajala dva bloka, ki sta različno gledala na slovenski narod in slovensko politiko, enega navadno označujemo za konservativnega in drugega za naprednega. Mar ni to normalno in celo potrebno za iskanje poti v družbenem razvoju?

► Dva bloka v slovenski politiki sta se dejansko izoblikovala šele pozneje, od konca šestdesetih in v začetku sedemdesetih let 19. stoletja, čeprav so bile, kot rečeno, predstave ne le o tem, kaj storiti v »narodnem pogle-

Domovina mora biti najprej takšna, da jo je mogoče imeti rad. Da pa bo takšna, potrebuje državljane, ki razmišljajo s svojo glavo, avtonomno in kritično.

Klic k »ločitvi duhov« je resda tudi na zunaj politično in nazorsko razdelil (že tako razdeljene) slovenske politike in izobražence, toda vseeno ga ne kaže razumeti le negativno, saj je tako napravil konec dotedanjemu slogaško »črednemu« stanju.

du«, temveč tudi v odnosu do političnih reform in kar zadeva družbeni, gospodarski in kulturni razvoj, že prej različne. To označevanje s konservativci in naprednjaki je sploh precej vprašljivo in zavajajoče. Bleiweis je bil npr. nesporno konservativec, toda v isti sapi tudi razsvetljenško usmerjen privrženec reform, ki je že v štiridesetih letih 19. stoletja Novice izdajal pod geslom: »V diru časa utone, kdor z njim ne plava.« S tega stališča je zavračal radikalne politične preobrate, kot je bila revolucija leta 1848, in se zavzemal za skladen, postopen družbeni in gospodarski razvoj, ki bi temeljil na modernizaciji kmetijstva in zvišanju izobrazbene ravni kmečkega prebivalstva, še zdaleč pa ni nasprotoval modernizaciji ter družbenim in gospodarskim spremembam in je tudi v odnosu do cerkve in vere vse življenje ostajal »freigeist«.

Če pogledate Levstika, ki naj bi sodil v napredni tabor, se njegove razvojno-družbene predstave niso opazneje razlikovale od Bleiweisovih, saj pri-

hodnosti slovenske družbe prav tako ni videl v industrijsko-kapitalistični preobrazbi, temveč v ohranjanju tradicije, krepitvi kmetstva in upočasnitvi napovedujočih se socialnih in gospodarskih sprememb. Sicer pa se tako imenovani slovenski liberalci niti pozneje, tja do 20. stoletja, v svojih razvojnih predstavah niso bistveno razlikovali od konservativcev. Vsi so videli temeljno razvojno usmeritev v modernem kmetijstvu, postopni industrializaciji in počasnem pomeščanju slovenske družbe. Hitrejših socialnih in gospodarskih sprememb in liberalnega kapitalizma pa so se bali kot njihovi konservativnejši nasprotniki.

Konservativci, tudi Bleiweis, so Prešernovo poezijo v glavnem odklanjali. Je Prešernov krog eksplicitno postavjal tudi politične programske zahteve?

► Prešern je svoje narodnopolitične predstave morda še najbolj neposredno izrazil v Krstu pri Savici in Zdravljici. Zdravljico bi morda lahko označili za politično pesem, za takšno so jo očitno imeli tudi cenzorji.

Seveda pa čas pred letom 1848 javnemu izražanju političnih stališč ni bil naklonjen in zato tudi ne vemo, kako širok vpliv je imel Prešern s svojimi gledanji zunaj ožjega kroga somišljenikov. To, da je Bleiweis Prešernovo poezijo odklanjal, ni - kot je bilo že velikokrat povedano - nič res, saj je v Novicah objavljaval njegove pesmi, res pa ni imel posluha za njegovo liriko. V narodnomobilizacijskem smislu mu je bil bliže Koseski, ki je bil po njegovem tudi bliže ravni noviških bralcev, toda v isti sapi je Prešerna ob smrti označil za največjega slovenskega pesnika. Konflikta med Bleiweisom in Prešernom, kot so ga prikazovali slovenski književni zgodovinarji, pravzaprav ni bilo.

Velik ideološki spor, razkol, ki je zaznamoval Slovence, se je začel s škofom Mahničem ob koncu 19. stoletja in z njegovim bojnim klicem: »Kdor ni z nami, je proti nam!« Zastavki so bili zagotovo že prej.

► Če berete Slovence iz sedemdesetih ali osemdesetih let 19. stoletja, boste videli, da se je konflikt pripra-

vljal že prej. Klic k »ločitvi duhov« je resda tudi na zunaj politično in nazorsko razdelil (že tako razdeljene) slovenske politike in izobražence, toda vseeno ga ne kaže razumeti le negativno, saj je tako napravil konec dotedanjemu slogaško »črednemu« stanju (kot je to imenoval Ivan Prijatelj) in svobodomislecem omogočil, da odkrito opredelijo svoja idejna in politična stališča. Dotlej se je liberalni tabor zvečine podrejal katoliškemu, to pa je neugodno vplivalo na razvoj že tako šibkega slovenskega liberalizma.

Zmeraj, ko teče beseda o »agresivnem mahničevstvu«, človek nehoti naredi primerjavo z Rodetovimi poskusi rekatolizacije Slovencev ...

► Sam teh dveh gospodov ne bi primerjal, saj sta dva zelo različna človeka iz dveh povsem različnih obdobij. Oba pa sta bila res (in kardinal Rode je še) privrženca militantnih, ekskluzivnih ideološko-političnih stališč, ki so v nasprotju s tem, kar naj bi danes bila pluralno in nazorsko odprta, demokratska družba.

POČITNICE
paket

Nova KBM d. d., Ulica Vita Kraigherja 4, 2505 Maribor, junij 2010

OD 1. 6. DO 15. 7. 2010 SKLENITE
NAVIJAŠKI PAKET ZA POČITNICE
IN Z MALO SREČE ODPOTUJTE
NA EL CLASICO V BARCELONO*!

KREDIT ZA SPOČIT

Sončni meseci so pred vrati in čas je, da si oddahnete od delovnih podvigov. Si predstavljate, kako lepo bi bilo poležavati na peščeni plaži, se potapljati ob pisanem koralnem grebenu ali raziskati katero od svetovnih prestolnic? Z **navijaškim Paketom za počitnice** je to sedaj enostavno.

Izberite vsaj dve storitvi v paketu, sklenite **Mini kredit do 3.000 EUR po ugodnejši obrestni meri in polovičnih stroških odobritve** ter odpotujte, kamorkoli želite!

OB SKLENITVI VAS ČAKA ŠE DARILO: KOMPLET ZA PRAVE NAVIJAČE!

* Srečni nagrajenec si bo s sopotnikom ogledal prelepo Barcelono in večni derbi med španskima velikanoma FC Barcelona : Real Madrid. Pravila in pogoje nagradne igre preberite na <http://paketi.nkbm.si>.

 Nova KBM
Tisoč zgodb, ena banka.

 080 17 50 | www.nkbm.si

Vplačila v investicijske sklade
že od
30 €
na mesec
Ko gre za varčevanja, je edina banka
Moja banka.

**Bodite v
prednosti!**

Ne stojte na mestu!

Izkoristite prednosti rednega mesečnega vlaganja v vzajemne sklade priznanih družb za upravljanje:

- **Raiffeisen Capital Management**
- **Allianz Global Investors** (ekskluzivno v Sloveniji)
- **Deka Investmentfonds**
- **Krekova družba**

Obiščite poslovalnico Raiffeisen Banke, kjer bomo znali uskladiti vaše želje in pričakovanja.

**Raiffeisen
BANK**

Moja banka

Izberete lahko med desetimi podskladi krovnega sklada Allianz Global Investors Fund, ki jih upravlja Allianz Global Investors Luxembourg S. A., 6A, route de Trèves, L-2633 Senningerberg, petindvajsetimi investicijskimi skladi Raiffeisen Capital Management, ki jih upravlja Raiffeisen Kapitalanlage – Gesellschaft m.b.H., Schwarzenbergplatz 3, A-1010 Wien in petimi podskladi krovnega sklada Krekov krovi sklad, ki ga upravlja Krekova družba za upravljanje investicijskih skladov d.o.o., Slovenska ulica 17, 2000 Maribor. Trženje distribucijo in vplačila teh skladov v Sloveniji opravlja Raiffeisen Banka d.d., Zagrebška cesta 76, 2000 Maribor. Investicijski skladi niso bančni produkt in niso zajeti v sistem zajamčenih vlog, ki velja za depozite. Banka ne jamči za donosnost naložbe sredstev v investicijske sklade. Prospekti, Izvleček prospekta, zadnje objavljeno letno in polletno poročilo ter mesečna poročila so brezplačno dostopni na sedežu banke, v vseh poslovalnicah in na spletni strani www.raiffeisen.si oziroma (v primeru Krekove družbe) www.krekova-druzba.si. Zaradi nihanja tečajev vrednostnih papirjev in valut je mogoče, da vlagatelj v obdobju investiranja ne dobi povrnjenih vseh sredstev, ki jih je vložil v investicijski sklad. Pretekli donosi niso jamstvo za donose tudi v prihodnje. Naložba v sklade je tvegana naložba. Podatki o gibanju vrednosti enote premoženja investicijskih skladov so dnevno objavljeni v časopisih Delo, Financa in Večer ter na spletni strani www.raiffeisen.si oziroma (v primeru Krekove družbe) www.krekova-druzba.si. Priporočljivo obdobje vlaganja je od vsaj dveh do vsaj 10 let. Vstopna provizija za investicijske sklade znaša od 0% do največ 5%, upravljevska provizija na letni ravni pa od 0,35% do največ 2,5%. Izstopna provizija znaša od 0% do največ 0,5%. Prosimo, da ob sklenitvi pogodbe v banki preverite veljavne pogoje in lastnosti storitve.

S pomanjkanjem resnične demokratične tradicije se spoprijemamo ves čas novejšje zgodovine in slovenska demokracija, kot kaže, zato še danes ne deluje zares učinkovito.

Toda v isti sapi mora biti jasno, da katoliški tabor - tako kot danes - tudi v Mahničevem času ni bil politično in idejno enoten. Ves čas so bili tudi med duhovščino ljudje različnih, zdaj bolj, zdaj manj svobodomiselnih nazorov, krščansko socialno gibanje Janca E. Kreka pa je katoliški tabor in duhovne gospode ob koncu 19. stoletja še dodatno razdelilo. Mahnič je imel v tem pogledu na slovensko duhovščino vendarle omejen vpliv, pri čemer so bile, kar zadeva cerkveno hierarhijo, nazore duhovščine in politične opredelitve privrženec katoliškega tabora, velike razlike tudi po pokrajinah. Kranjska je bila v tem pogledu nedvomno ves čas - tudi med obema vojnama in v času druge svetovne vojne - konservativnejša kot Štajerska, Goriška ali Primorska, pri čemer pa je bil katoliški tabor tudi na Kranjskem močno neenoten.

Malo se še povrniva k tistemu delu pogovora, kjer pravite, da so ideje o zednjeni Sloveniji nastale na obrobju nacionalnega prostora in nato očitno uspešno prestale vse odpore. Zakaj, denimo, Bretoncem v Franciji ni uspel projekt, podoben slovenskemu?

► Pred časom sem res poskušal primerjalno raziskovati narodno oblikovanje Bretoncev v francoski Bretanji in Slovencev, saj naj bi bili oboji sredi 18. stoletja še na primerljivi kulturni ravni, pri čemer bretonsko gibanje v 19. stoletju ni preraslo v množično narodno-politično gibanje, slovensko gibanje v habsburški monarhiji pa je že v drugi polovici 19. stoletja dobilo množično naravo. Vzrok za razlike v bretonskem in slovenskem razvoju je seveda več, opozoril pa bi predvsem na dva: moderna, centralizirana porevolucijska Francija ni imela nikakršnega poslušaja po pokrajinski in jezikovno-narodnostne posebnosti, v ohlapnejši, večnacionalni in počasneje se spreminjajoči habsburški monarhiji so se lažje ohranjale. To je prihajalo jasno do izraza že v univerzitetnem izobraževanju: Slovenci, ki so odhajali na študij na Dunaj, so se zvečine vračali domov narodno še bolj zagreti, kot so bili ob odhodu zdoma, Bretonci, ki so odhajali na študij v Pariz in na druge francoske univerze, pa so se, če so se sploh, večinoma vračali v Bretanjo kot odločni, bretonskim težnjam sovražni Francozi.

Drug, morda še pomembnejši vidik je, da so nacionalna gibanja, kot sem

že rekel, po svoji naravi transnacionalna in si ni mogoče predstavljati, da bi se uspešno razmahnila v zaprtem prostoru, brez stikov navzven. Slovensko gibanje se je - tako kot gibanja drugih slovanskih narodov v habsburški monarhiji - vse od začetka oblikovalo v interakciji z nemškimi narodnoliberalnim gibanjem ter gibanji pri južnih Slovanih, Čehih, delno tudi Poljaki, redki bretonsko usmerjeni izobraženci, meščani in predstavniki plemstva pa so bili po francoski revoluciji izrazito odklonilno, celo sovražno razpoloženi do porevolucijske Francije in v njej niso niti iskali niti našli vzornikov ali somišljenikov.

Zakaj habsburška monarhija z narodnostno politiko ni poskušala ustaviti svojega razkroja. Bi lahko kako preprečila narodnobuditeljske procese?

► Mojstri avstrijske diplomacije in politike, kot denimo Metternich, ki je imel odločilno besedo v monarhiji v prvi polovici 19. stoletja, ko so imela nacionalna gibanja še zvečine povsem kulturno naravo, so se zavedali, da bo povzročila politizacija nacionalne ideje v večnarodni in večkulturni habsburški državi velike težave, zato so jo poskušali na vsak način preprečiti. Od začetka ustavne dobe v šestdesetih letih 19. stoletja pa tega seveda ni bilo več mogoče storiti. Nacionalna gibanja so imela v večnacionalni monarhiji nedvomno vse od začetka dezintegrativno vlogo, težnja obeh prevladujočih narodov, Nemcev in Madžarov, da bi jih obvladala s pritiski, pa je razmere še poslabševala. Na vprašanje, ali bi monarhija z drugačno nacionalno politiko lahko preživela, ne znam odgovoriti. O tem poteka v zgodovini še vedno precej burna razprava. Nekateri avstrijski, pa tudi slovenski zgodovinarji še danes menijo, da bi monarhija, če ne bi bilo prve svetovne vojne in če bi se ji uspelo notranje reformirati, preživela, sam pa o tem nisem prepričan. Večnacionalne države z narodi z različno socialno sestavo, različno gospodarsko in politično močjo in različno številnim prebivalstvom so se povsod spoprijemale z velikimi težavami, v Evropi pa so ali izginile z zemljevid ali pa imajo še naprej velike težave (pravi paradoks je Belgija, kjer naj bi bila prestolnica evropskega združevanja, država pa le s težavo ohranja notranje ravnovesje).

Drži ta vaša teza tudi za drugo, Titovo Jugoslavijo?

► Deloma tudi, čeprav menim, da je bil glavni vzrok za tragični razpad jugoslovanske države ne toliko v nacionalnih naspotjih in družbeno-kulturnih razlikah posameznih delov kakor v njenem nedemokratičnem političnem sistemu. Razpad Jugoslavije je bil s tega stališča predvsem posledica krize jugoslovanskega političnega in gospodarskega sistema, ki se jima že po kritičnih šestdesetih letih ni uspelo reformirati in demokratizirati in ki so ju po vrnitvi h komunističnemu avtoritarizmu v sedemdesetih letih skušali partijski veljaki neuspešno reševati z utopičnim Kardeljevim projektom dezintegrirane države z eno samo centralizirano partijo na čelu. To je bilo seveda nekaj tako protislovnega, da nikakor ni moglo uspeti. Komunistična Jugoslavija v tem smislu tudi ni bila nekaj, kar se je Slovincem samo zgodilo, temveč je bila država, ki so jo Slovenci pomembno sooblikovali, saj je bil njen glavni arhitekt prav Kardelj, ki so ga slovenski voditelji in tudi nemajhen del izobraženstva ves čas podpirali.

Slovinci imamo nenavaden odnos do integracij, v katerih smo sodelovali. Najprej se pojavi kritika, kmalu zatem pa že nostalgija po starem. Ko je po prvi svetovni vojni Avstro-Ogrska razpadla, so se Slovenci tako rekoč čez noč postavili proti njej. Do leta 1917 so bili še lojalni cesarju, po vojni pa so o njem in cesarstvu pisali vse najslabše.

► Takšno, spremenljivo retrospektivno ocenjevanje ni niti slovenska posebnost niti nekaj, kar bi bilo značilno samo za čas po letu 1918. Leta 1918, leta 1945 in tudi po letu 1991 smo priča podobnim izkušnjam pri različnih nekdanjih habsburških in podkomunističnimi režimi živčih narodih. Pri večini med njimi je bila slika države, ki je ni bilo več, sprva zelo temna, nato pa so se v novih državnih okvirih že po nekaj letih pojavile nostalgične reminiscence. To velja tudi za slovensko javno ozračje leta 1918. Pred razpadom monarhije je bila večina javnega mnenja še naklonjena federalizaciji monarhije in oblikovanju Jugoslavije pod Habsburžani, po razpadu pa je prevladalo močno kritično razpoloženje do vsega habsburškega; to se je začelo v nekaj letih pod vplivom razočaranja

**SPECIALISTIČNI
OKULISTIČNI PREGLEDI**
na zdravstveno kartico

Optika Glasmaher
PE Novo mesto
Kettejev drevored 32
8000 Novo mesto
pon-pet 9-19
sob 9-13

Optika Glasmaher
PE Brežice
Cesta prvih borcev 20c
8250 Brežice
pon-pet 9-18
sob 9-12

Novo mesto 070 660 650
Brežice 070 660 660

GLASMAHER.COM
info@glasmaher.com

KUPON

GLASMAHER
OPTIKA

10€ popusta
pri nakupu sončnih očal

CARRERA
SUNGLASSES

popusti iz različnih akcij se
med seboj ne seštevajo

Za današnje razmere in stanje duha je prav neverjetna ideja predsednika vlade, ki čisto resno govori o Sloveniji kot Silicijevi dolini, čeprav so mnogi naši znanstveni inštituti zaradi pomanjkanja sredstev tik pred finančnim zlomom.

50

nad novo državo umikati sodbam, da v stari monarhiji le ni bilo vse tako slabo. Po letu 1945 so novi oblastniki o stari Jugoslaviji spet govorili in pisali vse najslabše, pri čemer pa za svobodno izražanje mnenj tudi po razočaranjih nad novo stvarnostjo ni bilo pravih možnosti. Po letu 1991 za propadlo Jugoslavijo prav tako skoraj ni bilo več dobre besede, toda zgodilo se je nekaj podobnega kot leta 1918. Po raziskavah javnega mnenja je bila še sredi osemdesetih let večina prebivalstva prepričana, da je treba Jugoslavijo reformirati v okvirih tedanjega sistema, in ideja o slovenski samostojnosti skoraj vse do leta 1990 ni imela širše javne podpore. Leta 1991 in v letih, ki so sledila, se je o Jugoslaviji zvečinoma pisalo in govorilo vse najslabše. Že v drugi polovici devetdesetih let, po prvih večjih razočaranjih nad novimi razmerami, pa se je začelo javno mnenje spreminjati v korist mnenja, da tudi komunistična Jugoslavija ni bila tako slaba. **Smo Slovenci tudi v Evropsko unijo vstopali z nekakšnimi idealističnimi nagibi ali je bila to povsem pragmatična odločitev, ker druge možnosti realno ni bilo?**

► Prosim, ne govoriva kolektivno o Slovencih. Slovenci pač nismo od nekdanj nikamor skupno šli in od nekdanj zelo malo enotno mislimo. Dve državi, v katerih smo bili, sta razpadli zaradi vojne, ena pa zaradi krize in razpada političnega in gospodarskega sistema. Kar zadeva Evropsko unijo, pač nismo imeli izbire, vprašanje pa je, kakšna so bila pričakovanja prebivalstva in koliko so se uresničila. Tudi to pa ni le naš problem, temveč problem vseh članic Evropske unije.

Omenili ste demokratične standarde. Zanimivo se mi zdi, da presojate dosežki slovenski razvoj bolj z vidika družbene in politične modernizacije kot z nacionalnega vidika.

► Ta dva vidika bi morala biti vendar ves čas močno povezana, čeprav je res, da so slovenske politične elite vse od začetka slovenskega narodno-političnega gibanja posvečale več pozornosti in energije vprašanjem nacionalne emancipacije in enakopravnosti kot vprašanjem družbene in politične modernizacije in demokratizacije. Slovenci so zapuščali habsburško monarhijo in leta 1918 vstopali v jugoslovansko državo kot zrel in oblikovan narod, za kar so bile ne-

sporno zaslužne generacije slovenskih izobražencev, toda prav tem generacijam ni uspelo oblikovati trdnejše demokratične tradicije. Politične stranke so vprašanja, povezana z demokratizacijo javnega življenja in političnega sistema, vse od začetka presojale zelo pragmatično. Liberalci so v času volilnih reform v habsburški monarhiji podpirali širitev volilne pravice, dokler so mislili, da jim to koristi, nato so ji nasprotovali. Katoliška stran je ravnala nasprotno, najprej je širitvi volilne pravice nasprotovala, ko pa so njeni voditelji spoznali, da jim razširitev volilne pravice prinaša glasove, so jo podprli. Čisti strankarski pragmatizem torej, kakršen je prevladal tudi v času med obema vojnoma. Med obema vojnoma je bilo zelo malo ljudi, ki so javno razmišljali o resnični demokratizaciji parlamentarnega sistema in političnega življenja. Eden redkih med njimi je bil Andrej Gosar, krščanski socialist in katoliški politik, ki pa je bil pri tem zelo osamljen.

Kakšne posebne državljanke in demokratične tradicije potemtakem Slovenci nimamo?

► Ne, res ne. Slovenci smo o sebi - to velja celo za komuniste - tradicionalno razmišljali predvsem v narodno-jezikovnih kategorijah. Slovenci smo bili, ker smo bili Slovenci po rodu in jeziku, in tudi v času Jugoslavije smo na podlagi tega razlikovali Slovence in Neslovence, pa čeprav so bili tudi zadnji državljani republike Slovenije. Z nastankom slovenske države bi se seveda moralo to radikalno spremeniti, saj smo bili vsi njeni državljani, ne glede na izvor in jezik, vendar to očitno še danes s težavo razumemo. Pri tem se zdi skoraj neverjetno, kako ostajamo v razumevanju demokracije tudi drugače zavezani predhodnim, komunističnim (!) predstavam. Skoraj nisem mogel verjeti svojim očem, ko sem pred nedavnim prebral, da je eden najuglednejših opozicijskih poslancev ustavno sodišče, ker ni privolilo v referendum o zakonu o izbrisanih, označil za »protiljudsko«. Kaj pa to vendar pomeni? Naj se več kot šestdeset let po drugi svetovni vojni vrnemo k sodiščem, ki ne sodijo po zakonu, temveč po volji ljudstva? Z »ljudskimi sodišči« smo imeli vendar v Sloveniji in propadli Jugoslaviji po drugi svetovni vojni tako tragične izkušnje, da bi jih nikakor ne kazalo ponavljati.

Kaj kaže ta primer?

► Najmanj na zelo počasno spreminjanje političnih predstav in na že večkrat omenjeni demokratični deficit, ki se vleče skozi vso slovensko zgodovino. Teza, da sodišče ali politika, ki se držita pravnega reda in se ne opirata na »ljudsko voljo«, nista »ljudska« in s tega vidika ne ustrezata demokratičnim merilom, je v sodobnih razmerah prava katastrofa.

Najbrž ta demokratični deficit, ki je opazen v našem javnem življenju, onemogoča odpravljanje včasih, vsaj zdi se tako, sovražnega odnosa med političnima blokoma na Slovenskem.

► Jasno. Med političnimi strankami in bloki seveda povsod potekajo politični spopadi, vendar bi dandanes človek pričakoval, kar bi bilo tudi v skladu s standardi zrele demokracije, da bodo slovenski strankarski akterji vsaj pri vitalnih državnih in narodnih vprašanjih pripravljeni na dogovor, na konsenz. To bi bilo še bolj pričakovati zato, ker ideološke razlike med njimi, v vsesplošni ideološki zmedbi, niso niti zelo jasne niti zelo bistvene. Brezkompromisnost, ki smo jo opazovali ob razpravah o arbitražnem sporazumu v zvezi s Hrvaško, pa kaže, da niti pri vitalnih državnih vprašanjih ni pripravljenosti na konsenz, kar je prava žalost.

Kaj potemtakem mislite o dogajanju v zvezi z referendmom o arbitražnem sporazumu?

► Prvo veliko napako je nedvomno storila vladna stran, ker se je pre malo potrudila za doseg konsenza med strankami in v parlamentu. Takšno napako je pred leti že storil hrvaški premier Ivica Račan, ki se je dogovoril s tedanjim predsednikom slovenske vlade dr. Janezom Drnovškom o kopenski in morski meji med državama, za podporo hrvaških strank in poslancev v saboru pa se ni pravočasno potrudil. Tako sploh ne morem razumeti, da Pahor in vladna koalicija nista pomislila na to, kakšne bodo posledice enostranskega dogovarjanja z Zagrebom brez predhodnega dogovora doma.

A vendar: v slovenskih v razpravah o arbitražnem sporazumu me je bolj kot vse drugo šokiral izbruh nestrpnega nacionalizma z neprikritimi izjavami obžalovanja, da nismo Slovenci z vojsko zasedli ozemlja, za katera menimo, da so naša, čeprav niso bila nikoli niti narodno-jezikovno niti drugače slovenska. Slovenski politiki

in narodni ideologi so vse od programa Zedinjene Slovenije meje »slovenskega ozemlja« opredeljevali z večinsko poselitvijo slovensko govorečega prebivalstva. Takšne predstave in merila sta v letih 1944/45 v okviru Znanstvenega inštituta na Rogu upoštevala tudi profesor Fran Zwitter in Lojze Ude, ki sta pripravila predlog povojnih slovenskih mejnih zahtev. Njuna pozornost je bila resda usmerjena predvsem k mejam z Italijo in Avstrijo, toda z enakimi narodno-jezikovnimi merili kot mejne zahteve do Italije in Avstrije sta utemeljila tudi predlog meje s Hrvaško. Kar zadeva Istro, sta ga podprla s Kozlerjevimi in Rutarjevimi narodno-jezikovnimi ocenami iz 19. stoletja in s popisom prebivalstva iz leta 1910. Razmejitev med piransko-bujsko občino leta 1947 in poznejša hrvaško-slovenska republiška meja sta bili v tem smislu predvsem plod na tem gradivu temeljčih ocen, ki so razkrivale, da slovensko govoreče prebivalstvo južno od novega toka Dragonje (kanal sv. Odorika) ni bilo več v večini in je tam (v bujski občini in Savudriji) prevladovalo italijansko govoreče prebivalstvo.

Skratka, slovenski mejni predlogi so po drugi svetovni vojni, tudi kar zadeva razmejitve v Istri, temeljili na jezikovno-narodnostnih načelih. Zdaj pa smo nenadoma obrnili ploščo, zdaj se sklicujemo na zgodovinske upravne meje, kar bi nam, če bi se sklicevali nanje leta 1918 ali leta 1945, veliko bolj škodilo kot koristilo. Kako bi npr. tako delili zgodovinske avstrijske dežele leta 1918 ali utemeljevali svoje zahteve po delitvi Koroške, da o slovenskih težnjah po razmejitvi z Italijo po letu 1945 in delitvi nekaterih drugih mejnih občin sploh ne govorimo.

Ampak vendarle smo dejansko zadnjih dvajset let Hrvatom prepuščali dele ozemlja, ki so bili do 25. junija 1991 pod slovensko jurisdikcijo. Kaj to govori o slovenskem značaju?

► Zakaj naj bi to kaj govorilo o slovenskem značaju? Kaj pa sploh je to? Hrvaška je bila v začetku devetdesetih let v vojni, vsa odprta vprašanja pa so se zdela še rešljiva in dogovor je bil, da bodo sporazumno rešena, ko bo vojskovanje konec. Tako je ostalo nerešeno tudi vprašanje razmejitve na Trdinovem vrhu, kjer je sv. Gera že v času habsburške monarhije spadala pod Ogrsko (torej Hrvaško). O vsem tem je veliko napisane

ga, vendar tega nihče ne bere. Iz napisanega je tudi jasno razvidno, kako je po drugi svetovni vojni nastajala slovensko-hrvaška meja. V Istri je bila še leta 1955 po volji prebivalstva popravljena v slovensko korist, resnično avtoritarno pa je bila določena le pri Razkrižju, kjer sta se o njej kar sama dogovorila Ivan Maček Matija in njegov hrvaški kolega. **Če smo na svojem in če bo tudi morska meja pošteno določena, od kod potemtakem strah pred mednarodnim pravom pri določanju meje?**

► Ne vem, to je še ena velika nedoslednost, ki jo je težko razumeti. Slovenija bi se leta 1991 zelo težko konstituirala kot samostojna država, če ne bi priznala mednarodnega prava in Badinterjeve komisije. Tedaj smo bili torej povsem pripravljeni sprejeti mednarodna pravila, zdaj pa naj bi mednarodno pravo nič ne veljalo. Za nekatere naše politike je očitno značilno, da v pravu ne vidijo institucije, ki vzpostavlja red in ravnovesje, temveč predvsem oviro svojim političnim težnjam in ambicijam. Sicer pa je tudi vse drugo govorjenje o tem, kako so nam bile na podlagi mednarodnega prava sprejete odločitve v preteklosti že v škodo, brez pravih temeljev. Odločitve o plebiscitu na Koroškem po prvi svetovni vojni je bila plod diplomatskega in ne na mednarodnem pravu temelječega dogovora, Slovenci pa so plebiscit

izgubili zaradi prevelikih pričakovanj in slabe politike. Mejne odločitve po drugi svetovni vojni so bile prav tako plod odločitev velikih sil na podlagi njihovih interesov in ne mednarodnopravnih razsodb.

Se lahko v Evropski uniji naučimo drugačnih manir in politične kulture?

► Če stranke koalicije, ki je vodila slovensko vlado v času slovenskega predsedovanja Evropski uniji, danes tej Uniji sporočajo, da ne zaupajo mednarodnemu pravu, je najbrž nekaj res zelo narobe.

V teh razpravah slišimo veliko besed o patriotizmu oziroma domoljubju. Tudi oblasti, ne glede na barvo, se sklicujejo nanj. Pa niso dovolj prepričljive, kajti država, ki bi jo njen državljani doživljali kot domoljubno, je predvsem država blaginje. Nekje navajate zanimivo Voltairovo misel: domovina je tam, kjer je mogoče živeti varno in brez večjih težav.

► To je staro antično reklo, da je domovina tam, kjer se živi lepo. In če bo slovenski cilj država socialne pravičnosti, blaginje in živahnje, v svet odprte kulturne ustvarjalnosti, potem z domoljubjem po vsej verjetnosti ne bo težav. Samo po sebi razumljivo pa bi moralo biti, da naroda in države ni mogoče kar apriori ljubiti. Med drugo svetovno vojno so najodličnejši nemški izobraženci, recimo Stefan Zweig in brata Mann, zapuščali Nemčijo, ker so spoznali,

da v njej ni več mogoče živeti. Podobno so ravnali in še ravnajo tudi kritični oporečniki drugod po svetu.

Pozivanje k apriornemu, nekritičnemu domoljubju je nevarno in kontraproduktivno. Domovina mora biti najprej takšna, da jo je mogoče imeti rad. Da pa bo takšna, potrebuje državljane, ki razmišljajo s svojo glavo, avtonomno in kritično.

Predsednik Türk pravi, da bi morali slovenski učbeniki celoviteje prikazovati obdobje osamosvojitve. Kaj bi bilo treba narediti, da bi bili s poučevanjem zgodovine v šolah in srednjih šolah vsi zadovoljni? Kako bi se morali lotiti obdelave zgodovinskega gradiva, da bi se izognili instrumentalizaciji zgodovine?

► Zgodovine ni mogoče učiti tako, da bi bili vsi zadovoljni. Tisto, kar bi bilo res potrebno, pa je, da bi namenili več pozornosti državljskim temam ter socialni in kulturni zgodovini, hkrati pa poskušali narodno zgodovino umestiti v širši mednarodni, evropski in civilizacijski okvir. Učitelj bi moral pri temah, ki so še predmet ostrih javnih in političnih nesoglasij, tudi paziti, da bi ne povzročal novih sporov, to pa bi lahko storil, če bi pogled od politične stvarnosti bolj usmeril k vsakdanji človeški stvarnosti. Tu ni treba izumljati nič novega, o teh vprašanih je že veliko strokovne literature, samo malo

več prožnosti in človeške širine je treba, kot je imajo naši šolski politiki in njihovi pedagoški svetovalci. Kar zadeva osamosvojitve, pa je v učnih programih in učbenikih po mojem primerno predstavljena.

Se vam zdi, da danes družba ustrezno vrednoti delo zgodovinarjev, ki odkrivajo tudi temne lise naše preteklosti? Pojavljajo se tudi strokovnjaki iz drugih disciplin, ki iščejo vrelce slovenstva po svoje. Bi jim veljalo prisluhniti?

► Slovensko zgodovino pisje je že raziskalo številna odprta in neraziskana vprašanja bližnje preteklosti, mnoga pa seveda še mora. Tabujev ni več, toda velika težava je, da se tisto, kar je že objavljeno in napisano, zelo malo bere. Zgodovinarji imajo na razprave v javnosti malo vpliva, se v njih morda tudi res premalo oglašajo, vendar je to po svoje razumljivo, saj je to v skrajno spolitiziranih, zvečine čustveno obarvanih polemikah nesoglasjih zelo nevhvalno. Jasno, treba je prisluhniti vsem strokovnjakom, ki nastopajo s stvarnimi argumenti in analizami; da je tega med strokami premalo, ni dvoma. A vendar, po mojem morajo biti tudi v tem pogledu v ospredju ne toliko »vrelci slovenstva« kot tisti ostanki naše preteklosti in polpretekle dedščine, ki nam otežujejo pogled v prihodnost, kakršno smo ob osamosvojitvi želeli in napovedovali. ✕

JONES

Trgovine JONES:
Europark, Pobreška 18, Maribor
Gospoka 1, Maribor
Citycenter, Mariborska 100, Celje

www.jones.at

Milan Jesih

Pesnik Milan Jesih o svojem pogledu na pesnjenje, družbene razmere in tudi na “revolucionarna” študentska leta z začetka sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Na stopnišču Filozofske fakultete je recitiral svoje pesmi, ni pa metal granitnih kock. To je bil klic za več svobode, vendar tudi za več socializma. “Med sabo smo čutili drugačno, globljo povezanost in solidarnost,” in danes: “Zdaj, s prekucijo leta 1990, se je marsikaj obrnilo na glavo: zdaj je zapovedana sebičnost, egoizem je dober, kdor ne poskrbi zase, četudi na račun drugega, je butelj,” pravi Jesih. Zdaj je umazana igra zaželenjena.

Marjan Horvat, foto Borut Kranjc

Milan Jesih (1950), pesnik, dramatik, prevajalec, je za svoje zbirke pesmi in dramska dela prejel vse najvišje nagrade za literaturo, ki jih podeljujejo v Sloveniji. Leta 2002 tudi Prešernovo nagrado. V strokovnih krogih so cenjeni njegovi prevodi ruske gledališke klasike, s prevodi Shakespeareovih del pa se uvršča ob bok Otonu Župančiču in Mateju Boru. Z zbirkami sonetov in poznejšimi knjigami pesmi ponovno dokazuje, da vrhunska poezija, četudi postmodernistična, vendarle najde pot med širši krog ljubiteljev poezije. Lahko se prepustijo čarom Jesihovega vrhunskega sloga, v literarni zgodovini in teoriji bolj poudarjeni pa se lahko podajo v borgesovski labirint literarnih motivov, tem in referenc.

Z Milanom Jesihom smo se pogovarjali v prostorih Društva slovenskih pisateljev, ki ga vodi od konca lanskega leta. Je luciden sogovornik, ki pa skrbno tehta besede in premisli, kaj bo povedal in kaj obdržal zase. Tako ravna tudi zato, ker meni, da literatura govori sama zase. Pa tudi v vlogi kritika družbe se ne vidi: »Nimam se za kulturnika, prej sem obrtnik, ki piše literaturo ... Seveda pa tako kot mnogi v tej deželi pogrešam kredibilnega voltairovskega kritičnega intelektualca in lažne poskuse takšnega predstavljanja tudi prepoznavam.«

Čeprav vas v javnosti ne srečujemo kot kritika družbenih razmer, ste bili konec letošnjega maja edini književnik, ki je podprl študentske demonstracije, kar bi lahko bila tudi nekakšna nostalgija za mladimi leti. Leta 1971 ste bili med najbolj upornimi študenti, ko so zavzeli Filozofsko fakulteto.

► Na majskih demonstracijah sem bil čisto natančen: rekel sem, da bo z napovedanimi reformami nastala kolateralna škoda za produkcijo dobrih knjig, vendar o tem nihče ne razmišlja. Pri nas je založništvo, veliko in malo, v zasebnih rokah. Nekaj književnih programov pa se hrani iz študentskega dela prek servisov. Ga zajeda. Ti programi, in čeprav se pisateljskega društva manj tiče, tudi nekateri drugi civilnodružbeni programi, bodo blokirani. Naj ne podirajo sistema, ki deluje, dokler nimajo vsaj načrtov za novo hišo. Zdaj namreč za marsikaj, kar bi morala servisirati država, poskrbijo ubogi najeti študentje s svojim delom. Saj se, kot povsod, kjer je kaj denarja, gotovo tudi tu kotijo študentski in lastniški baroni. Ko pa mora biti vse polastninjeno.

No, zato sem bil tam: književni metje, če ostane pri njem, je pri teh rušitvenih delih tretiran kot podgana. Se nič ne slepim.

Pa tudi nasploh, iz svojega čisto civilnega kota lahko rečem: kar zadeva mlade, je pravzaprav bolje, da ne znajo primerjati svojega sedanjega položaja s tem, kar smo imeli mi. Zase lahko rečem, da v tem sistemu ne bi videl fakultete. Mla-

dost je dandanes čisto brezperspektivna. Kakšen grozen paradoks!

Zato so verjetno tudi zahteve študentov v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja in sedanjih generacij bistveno različne.

► Če je tokrat šlo za takojšnje sindikalistične zahteve, smo takrat terjali od oblastnikov, da pošteno uresničujejo, kar so zapisali v svojih programih. Verjetno bi vam to bolje pojasnil sociolog, ampak toliko pa lahko že rečem, da smo ob zahtevah za več štipendij, več študentskih domskih postelj in podobnem - zahtevali v bistvu po človeško več socializma. Med sabo smo čutili drugačno, globljo povezanost in solidarnost, najsi so se takrat skoz poskus skupne akcije poskušali prebiti različni interesi in različne ideje. Enotnost akcije nad vsako uniformno enotnostjo idej.

Zdaj, s prekucijo leta 1990, se je marsikaj obrnilo na glavo: zdaj je zapovedana sebičnost, egoizem je dober, kdor ne poskrbi zase, četudi na račun drugega, je butelj. Seveda je bilo tudi takrat marsikaj svinjskega, lahko da ne manj kot danes, vendar je šel z egoizmom in pohlepom od znotraj tudi sram, od zunaj pa obsojanje. Zdaj pa je umazana igra zaželenjena. Ko človek gleda takšno, lahko s kakšno Thatcherico reče, da je družba ena uboga fantazma. Duh družbenosti se je sesul. Kako ga obnoviti, ne vem, ne sprašujte. Takole, z jadikovanjem in s pridigami gotovo ne.

V bistvu so študentski nemiri leta 1971 nadaljevanje vala študentskega gibanja iz leta 1968, ki je pretreslo Evropo in zahodni svet.

► Leta 1968 sem bil še premlad, še dijak, o dogajanju v Evropi sem vedel kaj malo, o kontekstu, razlogih, in nič o težnjah ali zahtevah, resda precej kontradiktornih ali celo hote absurdnih. Kar dokazuje, da je bilo gibanje na neki način tudi estetsko in zaumno. Že množice mladih in cestne rabuke, že to je bilo fascinirano.

Mogoče sem, v preprosti nevednosti in spriči mladostne samoumevne dobronamernosti, v sebi še najbolj vibriral s tem estetskim, spektakelskim elementom dogajanja.

Za tedanji režim je bilo značilno, da je nekako pulziralo: zdaj je kampanjsko bolj stisnil, potem je počasi popuščal. En mulec ni mogel vedeti, da se je začelo liberalno obdobje, se je pa to čutilo, nekako tako kot vreme. Roko na srce, do začetka konca prejšnje države nisem bral notranje politike; nisem vedel, ne kdo je notranji ne kdo gospodarski minister, tega ni bilo treba vedeti. Zdaj pa poznamo celo direktorje, nadzornike in lastnike podjetij po imenih in primkih. Bombardirajo nas namreč z informacijami in vsi so »pomemben faktor« v družbi, ki je ni. V hordi.

Je mar slabo, če državljani poznajo direktorje?

► Ne gre za dobro ali slabo, bolj gre za to, kaj se dandanes prepoznava za pomembne podatke, kje so osi, okoli katerih se vrta pozornost. Sam bi sicer rajši imel v pomnilniku več prostora za vse kaj drugega. A tako pač je.

Leta 1971, ko ste študentje zasedli Filozofsko fakulteto, so vaju s Franom Adamom, študenta primerjalne književnosti in pesnika ter študenta sociologije, obtožili zaradi pozivanja k nasilju. Pa granitnih kock nista metala?

► No, najini obtožnici sta bili precej različni. V mojem delu ni šlo za pozivanje k nasilju in tudi obtožili me niso tega, bil je poziv k nepokorščini. Čas za zborovanje je bil omejen do enih opoldne, pa sem vzel mikrofon in pozval študente, naj se ne razidejo, ne, iz zborovanja za mirnejšo Aškerčevo naj naredimo daljnosežno politično akcijo ali pa kar takoj revolucijo; če pa nas bi hoteli zgnati na kakšen stadion, tako so počeli v Latinski Ameriki, naj jih iz za španskih jezdecev naši ostrostrelci merijo naravnost med oči. Hipna domisljica. Španskih jezdecev seveda ni bilo, še manj pa ostrostrelcev. Bila je malo grda metafora, malo grdo pretiravanje, tudi malo slab jezik. Zato je bilo tudi na sodišču tako mило, pogojna kazen. Toliko, da so me ustrašili.

Policija je menda zelo mirno opazovala vaše početje?

► V političnih vrhovih so očitno oblikovali tezo, tako se je že takrat reklo, da mladi pač malček izzivajo. Policija pa se je odzvala tako, kot so ji zapovedali. Saj je tudi vse vedela,

saj so bili njihovi med nami. Navsezadnje je bila igra dosti čista. Nihče ni hotel nasilja in nanj se tudi nihče ni pripravljalo. Mi smo hoteli svoje povedati, oni pa so to vzeli na znanje. Seveda morate vedeti, da gibanje ni bilo protirevolucionarno in protisocialistično. Ne, mladost je z dokajšnjo mero narejene naivnosti govorila oblasti: kakor ste zapisali, tako naj bo. Bil je pač čas malo boljšega vremena, svežega vetra, dobro je šlo, imeli smo občutek, da se odpira obzorje svobode. Ljudje so odhajali v tujino, tudi študentje po Evropi na poletno delo, ali potovanja z avtoštopom, ali se zakajati v Indijo ...

Med osrednje osebnosti tistega dogajanja na Filozofski spada tudi profesor Dušan Pirjevec - Ahac, ki je bil vseskozi z vami študenti.

► Profesor Pirjevec je odigral zelo moško in pošteno vlogo. Ne le na demonstracijah, ampak tudi v obrambi zelo zaslužnega profesorja Ocvirka, slednji je bil sicer kot predavateljska zvezda že v zatonu, bil je bolan. Skupina študentov, ne bom omenjal imen, lahko bi bil krivičen, ga je hotela radikalno pomesti s katetre za primerjalno književnost. Temu se je pa Pirjevec z vso odločnostjo in z argumenti, strokovnimi in človeškimi, uprl.

Sicer pa so bila Pirjevčeva predavanja zelo močna, filozofska, oratorsko in, če se da reči, dramaturško. Na vsakem predavanju si imel občutek, da si priča nečemu velikemu. Saj je tako tudi bilo.

Profesor Ocvirk pa je, sicer s slovesom sijajnega predavatelja, v duhu že malo minulih časov gnal stari, zame tedaj neprijeten in jalov biografistični pozitivizem z nekoliko naivnim psihologiziranjem ... Nisem nikoli maral teh povezav med biografijami in književnim delom. Saj vem, da obstajajo, a ko je pesem znenada samo pomožna veda neke eksistence ... Dajte, no.

Po svoje so bile demonstracije tudi vaš pesniški debi, saj ste na stopnišču Filozofske fakultete brali pesmi, ki so bile pozneje objavljene v zbirki Uran v urinu, gospodar!. Po mnenju današnjih teoretikov je pomenila prelom z generacijo tako imenovane ga ontološkega nadrealizma. Je šlo za upor?

► Kar zadeva mene, ne. Bral sem sicer, med drugimi, tudi kakšno hudobno pesem, a načelno nisem hotel instrumentalizirati poezije za ideologijo. Če je ideologija že bila, potem je bila naša v vpitju po svobodi. Tudi sami nastopi na stopnišču fakultete in v njej so bili klic po svobodi in hkrati že samo dejanje svobode, razkazovanje notranje osvobojenosti. Češ: za svobodo se najbolj uspešno bojuješ tako, da v sebi osvobajaš sam sebe.

Gre v bistvu za klic generacije 68 in hipijev? Zakaj se nam danes zdi, da je

bila to precej naivna percepcija družbenih sprememb?

► Seveda, bila je dediščina študentskih uporov in tudi planetarnega hipijevskega gibanja, ki sta pravzaprav sinonima za notranje osvobajanje. Zaradi dolgih las so nam starejši očitali, da je to sestavni del naše ideološke prenovne. Morda pri kom. Ampak naša generacija babybooma si je prva po drugi vojni lahko privoščila naivnost in nekakšno čistost in poštenost. Meni se zdi to gibanje še zdaj lepo, čeprav so se mu kasnejši mlajši posmehovali. Bila je lepa vera v človeka, ki je z zatonom gibanja tudi ugasnila. Zdaj zlahka sprejemamo, da je človek živ kup dreka.

V ta kontekst spada pesniška skupina 442, kjer so sodelovali kasneje znani avtorji. Kako se je oblikovala?

► No, bolj v čas kot v kontekst. Najprej je treba vedeti, da nismo bili kakšna enotna skupina. Dijaki Šubičeve gimnazije (Ivo Svetina, Matjaž Kocbek, Denis Poniž, Ferdo Miklavc, Vasko Pregelj, Bard lucundus) so konec šestdesetih let pod imenom 441 priredili literarni večer. Naslednje leto, ko naj bi pripravili novega, so zraven povabili še Andreja Brvarja in mene, ki sem takrat nekaj objavil v Mladih potih, sam sem predlagal še sošolca s poljanske gimnazije Tomaža Kralja. V tej zasedbi se je skupina preimenovala v 442 in bila naše orodje za prodor v javnost.

Kaj pa vas je vendarle družilo, če ste bili skupina individualistov?

► Pogovori o važnih rečeh: literaturi, dekletih in pijači; nismo pa kaj dosti govorili o svojem pisanju, nikoli se nismo med seboj ocenjevali ali komentirali. Kot bi bil to tabu. Smo pa drug drugega opozarjali na zanimive knjige, ki so nam hodile skoz roke. Če bi šli brat tiste pesmi, bi videli, kako individualne poetike so nas vodile. Saj je kdo od nas sklepal kakšen bolj interesen manifest, a nam je bilo zanje vseeno: zato smo vsi podprli vse.

Preboj je skupina dosegla leta 1969. Takrat smo v Mali dramii z naslovom Žlahtna plesen Pupilije Ferkeverk pripravili ne še ravno predstavo, a ne več samo literarno branje. Pomagal nam je desetletje starejši Dušan Jovanović, ki je takrat že imel kaj pokazati. Najprej nas je pošteno zmedel, potem pa pošteno zrežiral. Bilo je precej odmevno. Saj se je lani precej bučno obhajala štiridesetletnica tega dogodka, hkrati pa predstave Pupilija, papa Pupilo pa pupilčki, ki smo jo tisto jeseni pripravili z že zelo jasnim namenom, delati pravo gledališče. Ravno literatje smo naredili neliterarno gledališče in ravno liriki poklali za en kurnik kokoši.

Zelo odmevna je bila tudi vaša drama Grenki sadeži pravice, ki so jo prvič postavili na oder leta 1974. Tu ste se povsem odpovedali klasični dramski formi. Profesor Lado Kralj je kasneje

Hvala bogu, da je pisatelj izgubil vlogo vsevednega razlagalca sveta ali, še hujše, dežurne predstraže patriotizma in se vrnil k pisalni mizi. Je pa s tem docela izginil iz javnega življenja in se zgubil v preziru in revščini nekje na njegovi margini.

Če pišem pesem in rečem kot ata Bog po stvarjenju, da je dobra, mi je čisto vseeno, če drugim ni všeč. V gledališču pa so še drugi, je igralec, je ekipa in še gledalci, gledališče brez publike je na suhem.

56

zapisal, da ste z »blago in umetniško uglajeno, umetno ironijo subverzivni igri podvrgli vse tabuje«. Kaj je bilo takrat tabu, kaj ste napadali?

► Ne, nič nisem napadal, le zafrkavali smo se. Štiri igralce sem postavil v množico različnih situacij, kar je bilo v gledališkem smislu učinkovito: včasih z rezom, včasih s takim svedrastim prehodom, včasih kako drugače, in to sem storil vehementno in spretno, precej nadarjeno. Zdaj to lahko rečem in ostanem v mejah spodobne skromnosti, saj gre za čisto drugega človeka, ki je tisto pisal. Bilo je nekakšno kolumbovo jajce. Ni pa to kakšna velika igra.

Na tabuje nisem mislil, jih nisem zaznaval, nič mi ni bilo sveto. Če pa je bila kakšna prepoved, toliko slabše zanjo. Mlad človek vpije: tukaj sem, in da bi ga opazili, tudi provocira, tudi tvega.

Podobno je v prvi knjigi pesmi kar nekaj vulgarizmov: pač zato, da bi se kadilo. Da bi se kdo razburil. In se je. Dežurni branilci morale in klasičnih pogledov na literaturo so me zelo hudi vlačili po Nedelju.

Lado Kralj je zapisal, da ste napadali vrednote desnega populizma.

► Najbrž sem intuitivno detektiral, koga mimogrede še zdražim.

Literarni teoretiki pravijo, da je vaša pesniška zbirka *Legende na neki način odpoved mladostniškemu eksperimentiranju. »Bujni smisel zgodovine se mi obeša kot netopir ...«* zapišete. Ko se literat začne vračati h koreninam, osebnim ali narodovim, je to tudi vaše slovo od mladosti?

► Težko odgovorim na to. Takrat, po prvi knjigi, dvaindvajsetletnik, sem imel občutek, da bi lahko napisal še tisoč podobnih pesmi, a tudi vedel, da je to nesmiselno, četudi morda najboljša takšna še ni napisana. Hotel sem nekaj novega, drugega, drugačnega. In naslednja knjiga je bila drugačna. Danes se mi sicer zdi, da sta si prvi knjigi vendarle podobni: če je bila prva zasnovana na klasičnih pesniških vzorcih, površno rečeno, na vezanem verzu z ritmom in rimo, pa je druga bolj na retoriki. V Uranu v urinu sem se trudil, da bi bile pesmi do detajla sintaktičnih povezav brez pomena, da bi v sintagmi spravljal besede, ki ne sodijo skupaj. V Legendah sem malo še pazil na to, da smisel ne bi preveč izstopal, a sem ponekod to že dopuščal. Poleg tega sem spredidel, da pesmi,

četudi so si po izbiri leksike podobne, nosijo v sebi vsaka svojo atmosfero. Vzdušje. Mislim, kako je ena pesem žalostna, druga pa se veselo prekopicuje, čeprav nobena ne pomeni nič. Takšni nonsens verzi. Dražili pa so me tudi, lahko da kot uravnoteženje, celi smiselni stavki, kot je denimo: Sredi najlepše slovenske vasi mi lipa košata stoji. Neumen, a po svoje lep; slovenčelski, a človeški. Knjiga je toliko zrelejša, ker je stavek tam ne toliko zato, da bi dražil deželane, kot zato, ker je dražil mene.

Ampak samega sebe, svoja občutja, tako se zdi ob branju vaših pesmi, nekako skrivate. Se ne odprete kot človek Milan Jesih?

► Ljudje smo različni. En čevljar se odloči, da bo delal opanke, drugi škornje ... Tudi jaz sem izbral. Kot en zasebnik nimam kaj skrivati. A tudi nimam, in nočem, kaj dosti povedati o sebi, saj sem živel in živim tako kot drugi ljudje. Imam fundus spominov, brez katerega pač ne moreš ne živeti ne delati. Saj ti spomini in to vedenje, to si ti. Zavest obrtnika in zavest človeka je ista zavest. Ne moreš ju ločiti. Da bi svoje ime rimal, kar lahko in dobro počno nekateri drugi pesniki, pa mi ne gre. Morda sem kdaj to naredil v gostilni. V knjigah pa ne. Čutim, da to ni zame. Pa ne da bi sodil, da imam višji okus. Enostavno nočem tega v svojem pisanju. Kot ne maram besed kajti, toda, sedaj, vedno. V stiski sem bil, ko sem pokojno mamu v Sonetih omenjal s pravim imenom. Pesem se mi je zdela lepa, z zamejnjavami preprostega trohejskega imena pa mi ni funkcionirala.

Mar nočete svojih čustev preletiti v verze?

► Seveda ne. Kaj pa so važna moja čustva. Za pesmi je važna moja obrtna spretnost. Kdor si je zmojstril občutek za pesem, jo bo lahko napisal z najbolj povprečnim človeškim spominskim fundusom, sem štejem tudi zadeve čustvenega življenja. Ampak ko sem bil najbolj sam, sam kot pes, sem napisal najlepše ljubezenske pesmi. Pozimi pišem o poletju in poleti o snegu. Zadnjič mi je mogoče prvič v maju uspela napisana majska pesem. Naključje.

V književnih krojih zelo cenijo vaše zbirke sonetov. Leta 1989 ste izdali prvo, nato še eno in še tri knjige pesmi približno sonetne dolžine. Tudi mnogi drugi slovenski pesniki so v

devetdesetih izbrali sonet za svoje izrazno sredstvo. Zakaj se slovenski pesniki zmeraj znova vračajo k sonetu?

► Najbrž zato - o tem sicer piše Boris A. Novak kot profesor komparativist precej bolj natančno -, ker je to format, v katerega se lahko v eni Evropi sijajno postavita misel in njen zavih, to je ali primerjava ali antiteza ali kar že, format z manj kot dvesto zlogi, ki ustreza vsem legam: elegičnim, zanosnim, veselim, zaljubljenim, sarkastičnim, žlehtnim ... Če rečem: še predvsem pa, pazite zdaj, bivanjskim, bova razveselila še slavistke. A sonet je zares prikladna forma.

Je pa tudi nekakšna komunikacija z ustvarjalnostjo Franceta Prešerna? Se pesnik danes sploh lahko izogne njegovi dediščini?

► Mislim, da ne. Ampak to so ti palimpsesti. Pišemo čez druge tekste. Tudi violinist ne more reči, da je igra nekaj čisto novega. Še jaz, ki ne znam igrati, bi na violino gotovo zaškripal kaj nekoč že zaškripanega. Reči priključuje druga drugo. Pred kratkim sem bral prelep Camoesov sonet, ki pravi nekako takole: vse, kar v pesmih pišem o svoji ljubezenski strasti, je res, tako je bilo, a kdor boš to bral, boš bral mojo skoz svojo ljubezensko skušnjo. Tako. Dva nimava enakega sončnega zahoda. Ko rečem sončni zahod, zaigram na vašo tipko, in samo približno vem, kaj vam zazveni. Saj mogoče rečete: ne že spet. Ampak kakšen sončni zahod je neizogiben. Smodnika ne bomo iznašli. Tudi poezija ni zato, da bi kaj izumljala.

Zakaj pa je poezija? Zakaj pesniti?

► Kdo bi vedel. Človek se z leti čedalje bolj sprašuje o tem. Mogoče s tem malo kopljemo zadaj po zaumnem. Zakaj pesniti, bi si mogoče človek še odgovoril, ampak zakaj objavljati, zakaj kazati, kar si naredil? Nimam odgovora, mogoče ga nočem, mogoče tam čaka kaj gnušnega.

Prešerna Slovenci doživljamo z igri-vostjo v srcu. Pri Cankarju pa smo zmedeni, nekateri ga potiskajo celo ob stran. Se tudi vam zdi tako?

► Mogoče res. Tudi iz literarne zgodovine vemo za pisatelje, ki so bili desetletja v temi, nato pa znova odkriti zablesteli ...

Naj vprašam drugače. Se zdi, da je Cankar v tej kanonizirani slovenski literaturi simbol otožne in melanholič-

ne plati slovenstva, ki ni najbolj zaželen v družbi?

► Veste kaj ... Na še tako zapeti snobovski prireditvi se zasliši olajšanje, ko se slavni tenorist izkaže za burkeža. Češ: »Ja, ja - krvavi smo pod kožo! Ah, kako krvavi!« In smo veseli, da brez izjeme vsi cmokamo, ko žremo, in potem vsi rigamo pa prdimo. Tako se tudi v tej deželi od literature pričakuje tudi olajšujoče burkaštvo v najširšem pomenu besede. Prešeren to seveda ni. Cankarju očitajo ali jokavost ali tendencioznost, mislim, da je oboje krivično, a tudi sam ne čutim potrebe, da bi ga po desetletjih spet prav pozornost bral. Je pa pri njem treba ceniti, v tem je podoben Prešernu, njegov trud za stil in obrtniško obdelavo teksta. Zanimivo je, da je v njegovem času slovenska literarna javnost imela na izbiro še enega sijajnega pisatelja, ki pa je bil bolj karnevalski. Na Frana Milčinskega mislim. Ima dobro, zelo natančno in preišljeno pisanje. A Slovenci so raje kot njegove Butalce izbrali Cankarjevega Kurenta, raje otožno in bolečo malo farovško priliko kot sijajno napisane dionizične Butalce.

Če vas prav razumem, pravite, da je slovenska nacionalna zavest nekako žrtev kanonizirane literature?

► Zadnji čas sem se moral pogosto spraševati o fami, da nas je knjiga obdržala kot narod skozi stoletja. Če je to res, bi človeku iz našega metjeja to moralo goditi. Trditev, da smo zelo navezani na književnost, pa zagotovo ne drži čisto stoodstotno; ta navezanost, o kateri malo dvomim, po mojem ni odločilna za držo naroda. Ne gre mi prav rado z jezika, a mislim, da je imelo vsaj komplementarno vlogo po protireformaciji vendarle reformirano religiozno življenje s cervkivo za hrptom. Z drugimi besedami, mislim, da se je jezik ohranil zaradi cerkvene rabe.

Potemtakem slovenska politika že kar nekaj stoletij manipulira s tem. Pa tudi, da nosimo v sebi potencialne, ki pa zaradi posebnih zgodovinskih okoliščin niso bili izkoriščeni. Polni smo takšnih iluzij ...

► Vsi imamo, individualno in kolektivno, iluzije o sebi. Zamenjujemo med tem trivialnim, kar smo, in onim lepim in vzvišenim in močnim, kar bi radi bili. In tudi: ni ravnega zrcala. Pa ne bi modroval o tem ... Me pa v tej zvezi že leta vznemirja nekaj drugega. Vznemirljivo bi bilo

Študentske demonstracije v Ljubljani leta 1971

Milan Jesih (drugi z desne)

Kar zadeva mlade, je pravzaprav bolje, da ne znajo primerjati svojega sedanjega položaja s tem, kar smo imeli mi. Zase lahko rečem, da v tem sistemu ne bi videl fakultete. Mladost je dandanes čisto brezperspektivna. Kakšen grozen paradoks!

58

narediti literaturo, v mislih imam igro, ki bi se pretvarjala, da je satira, kot se kakšen roman ali igra uspešno pretvarja, da je detektivka. **Pesnik je sam s svojimi pesmimi. V gledališču dela v kolektivu in neposredno na očeh javnosti. Kako doživljate to razliko?**

► Če pišem pesem in rečem kot ata Bog po stvarjenju, da je dobra, mi je čisto vseeno, če drugim ni všeč. V gledališču pa so še drugi, je igralec, je ekipa in še gledalci, gledališče brez publike je na suhem. Tukaj pa me prevelik kos manjka. Nimam se za ne vem kaj dramatika.

Blizu pa so vam dialogi v različnih situacijah. Že v Grenkih sadežih pozabe iz leta 1974 tematizirate sodobnega človeka, ki je vse bolj fragmentiran ...

► Mogoče. Torej sem bil že takrat zelo sodoben.

Spregovoriva o slovenski literarni sceni. Na njej je vse več literarnih del, ki hočejo biti predvsem všečna. Pri naša pa pasti posnemanja tujih vzorcev v kontekstu kulturne globalizacije.

► Saj je že tukaj. Oni dan sva s kolegom govorila o tem, da država kar dobro podpira dogodke, kjer nastopajo avtorji ali drugi bralci poezije ali proze, manj pa samo avtorstvo in tiskanje literarnih del. Če so bili honorarji za tiskano svojčas manj nespodobni kot zdaj, pa je bila naveda, da smo zastonj brali. Zdaj je recimo branje v šolah malček honorirano. Tega je letos, ko je leto knjige, precej. Nekateri pišejo pesmi posebej za nastop pred publiko. Želja po všečnosti, odmevnosti, če že ne estradi, je lahko nevarna. Saj se mogoče tako res tudi širi krog publike, ki bo morda vzljubila knjigo, a se bojim, da bi se izrodilo v posnemanje popevk z refreni in neskončnimi ponavljanji, da bi se na koncu, kdor bi to bral, spraševal, kaj je to, ko že poezija ni. To sem namreč že poslušal.

Druga nevarnost za poezijo je hiperprodukcija. Kot da ni časa, da bi počakali z objavo in presodili, ali gre res za bližino osebnega rekorda. Tako sicer tudi kakšna slepa kura najde zrno, ampak ... Šepavo je tudi čisto obrtniško znanje. Večina piše v prostem verzu, vendar včasih ne moreš dojeti, zakaj namesto enega verza trije in kako je členil te tri vrstice. Temelji verza, se pravi povezava smisla, skladnje, dihanja, zapo-

mljivosti, tudi interpunkcija - vas na Španskem.

Pa vendar je nekaj mladih ustvarjalcev že pokazalo svojo pesniško vrednost.

► Kup mladih ljudi je sijajnih. Ne bi o imenih, a tri mlade pesnike in eno pesnico visoko cenim. Mislim, da so še vsi pod tridesetimi. Prinašajo fino, zelo individualno senzibilnost in se natančno izražajo. Upošteva nauk one anekdote iz Strukture moderne lirike avtorja Huga Friedricha, ki je opisal tole zgodbo: pride slikar, ki bi tudi pisal, k Mallarmeju in pravi: »Mater, mi ne rata in ne rata oreng pesem, pa imam toliko dobrih idej.« Pa mu Mallarme odgovori: »Pesem se ne dela z idejami, ampak z besedami.«

Tudi vi se, kot nekateri mladi, lotevate politično-socialnih tem v poeziji. Do njih pristopate na postmodernističen način, skozi relativizacijo in tudi s subtilno satiro ter ironijo. Je to vaša pot distance, ko umetnik spregovori o družbenih zadevah?

► Ne vem, kaj je prava, je pa to samo nekoliko moja pot. To je na ravni prej omenjenega splošnega človeškega fundusa in zunaj vsakršne ideološke ali politične pameti: nekakšna dobronamernost v najbolj splošnem smislu besede. Relevantna tematika, vendar v mojih pesmih gotovo ne kakšna obsesija.

Vaš sprehod v politično socialno tematiko je zanimiv zato, ker razmišljate o družbenih zadevah najprej kot človek. Umetnost verjetno ima v sebi to refleksijo, kaj človek je, kaj družba je. Ne sme se izrekati, lahko pa iz ustvarjalne globine poda človeški pogled na te stvari?

► Ja. Vse življenje poslušam, kako da sem samoironičen. A res nihče ne pomisli, da si mogoče objektivno zaslužim to ironijo? Čeprav se mi zdaj, starejšemu, včasih malo hudobije usmeri tudi navzven. Tudi pravično in prav.

V bistvu, če prav razumem, se odpovedujete neposredni družbeni angažiranosti kot človek in pesnik, ki je bila značilna za številne književnike v osemdesetih »modernističnih« letih, nato pa so se ujeli v »postmodernistično« past v drugi polovici devetdesetih, ker so s prelomnimi spremembami izgubili pozicijo razlagalca nacionalnih interesov.

► Najboljši med njimi, oni poklicani, niso tega dvojega nikoli mešali,

bodimo pravični. Bili so hkrati Orfejevi svečeniki in civilno pač po svojem presodku angažirani; saj lahko vsakdo navija, za kateri hoče klub, ali stranko, ali zbor, ali kar že.

Sicer pa hvala bogu, da je pisatelj izgubil vlogo vsevednega razlagalca sveta ali, še hujše, dežurne predstraže patriotizma in se vrnil k pisalni mizi. Je pa s tem docela izgubil iz javnega življenja in se zgubil v preziru in revščini nekje na njegovi margini.

Tudi pri nas si ljudje ne predstavljajo, kako težko je napisati dobro knjigo.

► Pisci smo različni. Ta vam spodobno knjigo napiše v času dopusta, oni jo bo pisal pet let; enemu se napiše sama, kot bi jo bil že od prej znal na pamet, drugi slednji stavek plača z debelimi urami. Jaz delam počasi: če nimam prevajalskega dela, naredim štiri ali pet pesmi na mesec in sem s tem zelo zadovoljen. Mimogrede: tako bi v enem letu zaslužil dve učiteljski plači in si z njima ravno plačal letno pokojninsko zavarovanje. Ampak sem imel srečo, prevajal sem za gledališče, tudi najpomembnejše klasike, nekatere prevode ponovno igrajo, tako da imam še kar fundus avtorskih pravic, kar me ne sili v prevajanje romanov za enkratno rabo, da bi delal kot žival in zapravljval čas za denar. Imam še krompir.

Marsikdo tudi ne ve, da ste avtor mnogih priljubljenih pesmi. Na primer Lastovke, ki jo poje Elda Viler, glavne pesmi v filmu Poletje v školjki in scenarij za strip Kostje Gatnika Magna Purga.

► Meni zelo ljuba Robežnikova skladbica je nastala po naključju ob neki predstavi v Mali drami in preživela spomin na to predstavo. Potrebnovali so vodilno melodijo, ki naj bi jo ena od igralok popevala med igro, potem pa bi se po zvočniku predvajala med odmorom in ob odhajanju s predstave. Povabili so me, naj napišem tekst, nanj je gospod Robežnik naredil to zimzeleno melodijo. S Poletjem v školjki je bilo podobno, le da sem tekste pisal na glasbo Janija Goloba. Dobro so me poučili, kakšen bo film in kaj pričakujejo od mene. Saj sem delal še kaj podobnega, kar precej songov za gledališče in televizijo.

S Kostjo pa sva delala na Tribuni. On jo je oblikoval, jaz pa sem bil urednik. Hitro sva se zmenila za sodelovanje za strip, ki je izhajal v te-

dniku Pavliha, potem pa izšel tudi v Magni Purgi; najbrž sem ga precej namučil, ker sem oddajal tekste zadnji trenutek.

Že prej sem vas hotel speljati na področje premislekov o slovenski biti, kar naj bi bila tudi tematika kulturniških zbiranj, denimo Kulturnega plenuma.

► Morava ločiti. Nimam se, pravim, za kulturnika, jaz sem obrtnik, ki piše literaturo, in kot tak sem tudi predsednik Društva pisateljev. Ne čutim se poklicanega za tisto, kar očitno vi in jaz pogrešava v tej deželi: voltairovskega kritičnega intelektualca ali kakšnega Erazma Rotterdamskega. Sam teh moči nimam, ne znam misliti, ne znam analizirati, slabo sem izobražen, ne povežem vzrokov in posledic. Seveda pa tako kot mnogi v tej deželi to pogrešam in lažne poskuse te vrste tudi prepoznavam.

Na katere mislite?

► Ko se strankarski ljudje napihujejo z abotnimi kvazi analizami, s prepoznavnimi nameni in očitnimi poskusi usmerjanja vetra v svoja jadra. Takšno počenje na obeh straneh guncence. Saj strank nimamo. Imamo sedem podjetij za uživanje oblasti, kartelno povezanih, ki se med sabo na videz praskajo za gospodstvo in otipljivo hasen. Tako dojemam našo politično sceno kot en ubog posamezen državljani.

Ampak včasih vendarle še slišimo, da bi kulturniki, že zato, ker imajo vse-skozi neko refleksijo v sebi, lahko pri nesli v družbeno civilno življenje kaj dragocenega, kar manjka v sodobni potrošniški družbi, ki jo poganja le ekonomija.

► Saj prinašajo, prinašajo z najboljšim, kar zmorejo: s svojim delom. To delajo tudi družboslovci. Ta vprašanja so kompleksna in tudi odgovori ne morejo biti enostavni ali enostavni; napotila k odgovorom so v poglobljenem branju ali recepciji drugih umetnostnih zvrsti, tudi glasbe, po mojem, za kar pa je seveda današnji raztreščeni človek pretop in prelen, zato cveti trgovina s trivialnim, plehkim, praznim, neumnim. Saj kdo pa poslušá resno antropologinjo - ne povem, katero od dveh imam v mislih -, ki analizira, na pa pridiga tako kot jaz zdaj. Saj, ponavljam, o tem kaosu ni zadošči samo jadikovati in česnati. Mogoče rajši kar nehava? ✕

Milan Jesih
Tri

* * *
Ste slišali kdaj serenado,
ki jo je pel zaljubljeni vznesenec
v grmičju pod balkonom svoje žene
pod vzhajajočo luno mlado?

Vsa okna temna, njeno polodprto;
z oblim telesom
lenoben piš – vrtel se je nad vrtom,
ste videli? – se zdaj prižme ob zaveso

in lahko jo z jasmynom odišavi.
Ste videli, kako blesti se rosa
po travi?

A ste ga slišali, ko iz zanosa

s srcem neiztrohnjenim
je o ljubezni, ki ne mine,
sred mleka iz srebrne mesečine
pel živi ženi?

* * *

Gospa visoka, mož pa smešno mičken
gresta nabirat smrekove vršičke:
gospa z vrhov jih puka in skrbno šteje,
on večše oščipa najbolj spodnje veje

in jih z nemarom,
prezirom skoraj – modrec, zbotan,
da si ga pokorila je pomota –
zložno devlje v košaro;

čuječno skriva,
da v sebi ves čas malo gode:
glasba je v samih algoritmičnih živa,
ton bil bi zgolj balast zabloden;

če kdaj za hip se v barvo zoblikuje,
mož reče, »Bomo od začetka igrali.«
Gospa skrivaj ga sliši – v tonski skali –,
vendar se ne izda, ni nuje,

nad dedčevo violo se naslaja,
ki bi lahko umolknila razkrita.
Goslaček v gozdu zgodaj maja
z oboževalko! Srečna, da živita!

* * *

Kar je življenja, trije debeluhi
za mizo hrastovo sedijo,
brbljajo o politiki in kuhi
in kuharicah – glej tapiserijo –:

na tleh ležeči pudelj se ne gane,
miruje čas, ura se ne premika,
v glazih žganjice rahlo vzvalovane
stojijo – to pripoveduje slika –;

v njej se očituje – ali tudi: skriva –
nekakšna otožnost prevsiljiva,
zato, češ da jo v čiščenje bo dala,
ta teden nova gospodinja mlada

jo zrolano bo na podstrešje nesla,
da v najbolj hudih dneh podgane
požrejo kužka in tri rejena tesla
in po otožnosti en drek ostane.

Aleš Debeljak

Aleš Debeljak je doktor sociologije. Doktoriral je v New Yorku. Pravzaprav je zelo težko slediti njegovemu delu, saj piše, predava, prevaja, ureja in misli v različnih žanrih. Je hkrati pesnik in esejist, znan in ugleden tudi zunaj Slovenije, je hkrati znanstvenik in človek, ki rad prizna, da je melanholik in da ga zanima čas, ki ga ni več. Zato se njegova dela ne dotikajo le Evrope, pač pa se ozirajo tudi tja proti jugu, v dežele, nastale na pogorišču Jugoslavije. Debeljak, drugače od množice Slovencev, v starem in novem najde veliko vzporednic.

Jure Trampuš, Miha Fras

Aleš Debeljak je v slovenščini objavil 12 knjig esejev in 8 knjig pesmi, prevedel izbrane pesmi Johna Ashberyja in knjigo o sociologiji vednosti ter uredil več antologij. Za svoje delo je dobil mednarodne, jugoslovanske in slovenske nagrade, vključno z nagrado Prešernovega sklada in Ambasador znanosti Republike Slovenije. Njegove knjige pesmi in kulturnih esejev so izšle v angleških, japonskih, nemških, hrvaških, srbskih, makedonskih, poljskih, litovskih, romunskih, finskih, madžarskih, čeških, slovaških, španskih, katalonskih in italijanskih prevodih. Je sourednik mednarodnih kulturnih revij *Sarajevo Notebooks* in *Verse* ter glavni urednik knjižne zbirke *Terra Incognita: Writings from Central Europe*, ki jo izdaja White Pine Press, Buffalo, ZDA.

Ravno si končal knjigo *Balkanski most*, še eno svojo o prostoru nekdanje Jugoslavije. Redki so pisci v Sloveniji, ki se ukvarjajo s tem prostorom. Zakaj se ti?

► Najprej zato, ker sem v tej državi preživel večino svojega življenja. Drugič, ker je to prostor otroštva, moje otroštvo pa je bilo srečno. Tretjič, ker mi nekdanja Jugoslavija daje navdih za premislek o sodobni Evropi. Jugoslovanski okvir me pogosto in sploh ne hrabrično spominja na Evropsko unijo (evropejstvo vs. jugoslovanstvo kot povezovalna ideologija; dvojno državljanstvo; demokratični primanjkljaj; samostojnost republik/držav vs. pristojnost zvezne vlade itd.). Četrto, ker je slovenski »vstop v Evropo« le hrbtina, temna stran »bega od Balkana«, mene pa mračne stvari, skupaj s »temnim vilajetom«, kot je Ivo Andrić, jugoslovanski nobelovec za književnost, imenoval Bosno, zelo zanimajo. Petič pa zato, ker živim v svetu, ki me ne zanima, zavezan izgubljeni stvari, ki predstavlja moj duhovni dom.

Nacionalizem je skupinska utvara, v okviru katere narod dojema državo kot svoje lastno orodje. Ampak demokracija spreminja državo v orodje vseh državljanov, ne pa le članov enega, večinskega ali izbranega naroda.

Ali ni Evropa svet brez meja?

► Je, a samo, če dojemaš evropsko politično in ekonomsko integracijo kot svetovni proces, kot »delo v nastajanju«. Gre za idejo o nikoli končanem procesu širjenja. Po mnenju nekaterih uglednih, zlasti britanskih učenjakov in politikov, ki so sodelovali pri futurološkem projektu »Evropa 2030«, se bo Evropska unija širila ne samo do Belorusije in Ukrajine, pač pa tudi do nekaterih držav na Kavkazu, v Gruzijo, Armenijo. Hkrati je nekdanji zunanji minister Nemčije Joschka Fisher, eden redkih evropskih državnikov, ki so vredni spoštovanja, v okviru istega projekta pesimistično dejal, da poleg Hrvaške in zahodnega Balkana najbrž nobena država ne bo stopila v Evropsko unijo. Bistvena ovira za evropsko širitev je občutek panevropske solidarnosti. Ampak zakaj me še zanima nekdanja Jugoslavija? Ker se je ta »jugoslovanska Atlantida«, če postavimo v oklepaj diktatorsko naravo režima, ukvarjala točno z istimi vprašanji, s katerimi se danes ukvarja Evropska unija. Kako med sabo in pod isto politično streho uskladiti, harmonizirati, če že ne integrirati raznolike, pogosto nasprotujoče si interese različnih jezikovnih, kulturnih, narodnih in verskih skupnosti.

Jugoslaviji to ni uspelo.

► Kot je znano. Optimizem volje do Evrope pa mi od znotraj načena pesimizem razumne presoje. Bojim se, da bo tudi Evropska unija dolgoročno neuspešna, če ne bo našla načina, kako preprečiti gospostvo najmočnejših členov. V Jugoslaviji je bil takšen člen pač najštevilnejši na-

rod, v sodobni Evropski uniji pa ga uteleša »KernEuropa« (Evropa z jedrom), katere politika je Evropa dveh hitrosti, zagovarjal pa jo je pokojni francoski filozof Jacques Derrida in jo še zagovarja vodilni nemški filozof Jürgen Habermas. Dežele zahodnega Balkana so s tega vidika povsem očitno »v leri«. Morda je sedanja finančno-gospodarska kriza že simptom, ki razgalja meje evropske solidarnosti. Ampak občutek solidarnosti je pomemben - je temelj za sleherno demokratično skupnost. Evropska nacionalna država je podedovala državljanske pravice iz 18. stoletja, politične pravice iz 19. stoletja in socialne pravice iz 20. stoletja. To pomeni, da mora država svojim državljanom zagotavljati liberalne, demokratične in socialne pravice. Solidarnost je pomenila bistveni vzvod družbenega življenja še posebej v minulem stoletju. Spodbudila je nastanek države blaginje in socialne države, skupaj s pogonsko motivacijo za razvoj in združevanje zahodne Evrope po drugi svetovni vojni. Spomnimo se: solidarnost je igrala vodilno vlogo pri modernizaciji Irske, Španije, Portugalske in Grčije, torej ob njihovem vstopu v predhodnico današnje Evropske unije.

Tako je bilo nekoč, danes pa je tega, v Sloveniji in tudi drugod, manj.

► Od sedemdesetih let pa je solidarnost kot civilizacijska vrednota hitro izgubljala javno verodostojnost. Umikala se je zahtevam po večji osebni svobodi in dobičku, ki so rale v skladu z vedno bolj globalizirajočim se kapitalizmom. Razširitev Evropske unije leta 2004, ko je vsto-

pilo deset novih članic, »novih demokracij« vzhodne Evrope, je problem uveljavljanja solidarnosti še povečala. Sredstva za nove članice so namreč dramatično manjša. Za primerjavo: Češka je ob vstopu dobila le približno 30 evrov na prebivalca, Grčija pa približno 440 evrov. Upor srednjega razreda, da bi še naprej zagotavljal življenjski minimum za ljudi pod pragom revščine, se je v zahodni Evropi povezal z omejitvami državnih proračunov. Rezultat je razumevanje solidarnosti kot razkošja, ki si ga posamezne države sicer morejo, ne pa tudi morajo privoščiti. Solidarnost ni več nujna, ampak le še obstranska vrednota. Vendar tudi solidarnost Evropejci dojemajo na različne načine. Preprosto, a ne napačno rečeno: zgodovinsko obliko solidarnosti v zahodni Evropi predstavlja neki cilj, za uresničitev katerega si vsak član prizadeva po svojih najboljših močeh. V vzhodni Evropi pa pomen solidarnosti povzema pasivno pričakovanje šibkejših članov skupnosti, da so za blaginjo skupnosti odgovorni le močnejši člani, od katerih je upravičeno treba pričakovati pomoč, ki jo šibkejši vidijo kot moralno dolžnost močnejših.

Kaj je nacionalizem?

► Skupinska utvara, v okviru katere narod dojema državo kot svoje lastno orodje. Ampak demokracija spreminja državo v orodje vseh državljanov, ne pa le članov enega, večinskega ali izbranega naroda. Zato demokracija med nacionalisti ni zares priljubljena. Nacionalizem je nastal v 19. stoletju, sočasno pa se je pojavila tudi njegova protiide-

ologija, neka druga skupinska zgodba: komunizem. Prav tako kot nacionalizem se je tudi komunizem skliceval na solidarnost, le da je ni umestil v narod, pač pa v družbeni razred: »Proletarci vseh dežel, združite se!« Internacionalizem je tekmelec nacionalizmu. Oba presega ideja kozmopolitizma. To je oblika zavesti o sebi, ki črpa smisel iz različnih, prekrivajočih se in protislovnih plasti skupinske izkušnje, zato je nujno nestabilna in fluidna: kozmopolitska drža je vselej začasni rezultat oplojevanja z drugimi jeziki in kulturnimi tradicijami. Zasihrana je na spoznavni radovednosti in smislu za relativnost, hkrati pa na sposobnosti za so-čutenje in v-živetje. Nekoga res pristno razumeti namreč pomeni, da ga »zastopimo«, se pravi, da stopimo v njegove čevlje. Saj vem, kozmopolitizmu primanjkuje čustvene privlačnosti, kakršno vsebuje nacionalizem, toda s prisvojitvijo neke moralne države vseeno pridobi težo. Kozmopolitizem je v veliki meri namreč stvar osebne etične odločitve. V tem tiči eden od glavnih razlogov, zakaj kozmopolitizem ne privlači množic.

Ali ni zanimivo, da so se ljudje v nekdanji Jugoslaviji počutili Slovenci, Srbi ali kaj drugega in tudi Jugoslovani hkrati.

► V nekdanji Jugoslaviji je posameznik svojo identiteto lahko oblikoval ob pomoči koncentričnih krogov, ki so segali onstran narodenosti v jezik. Zaloge smisla je lahko črpal iz svoje »ožje« (republiške, nacionalne) in »širše« (zvezne, transnacionalne) domovine. Hkrati si bil Slovenec in Jugoslovian, podobno kot

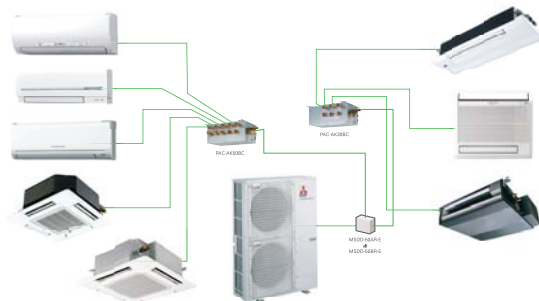
KLIMATSKI IN PREZRAČEVALNI SISTEMI Udobje in varčevanje energije 12 mesecev na leto

Rekuperatorji toplote **LOSSNAY** omogočajo prenos energije iz izhodnega na vhodni zrak z do 30 % prihranka energije na letni ravni v primerjavi s tradicionalnimi sistemi prisilnega prezračevanja.

Enojni in Multi split sistemi z možnostjo priključitve do 8 notranjih enot. Najsodobnejša tehnologija DC inverter zagotavlja razpon moči od 2,5 kW do 14 kW nominalne moči (hlajenje), ob izjemno visokih izkoristkih.

Aleš Debeljak

Balinišče

Gruberjev kanal, Ljubljana

Evo mene na terenu starem, spet moja dlan v tvoji,
po stopnicah hodiva, dolgih kot poletje, ki je blede
od številnih parov in družin na topli strani klasja.
Še vedno greva, čeprav zdaj sam stojim, točno tu,

kjer dala si mi dobro lekcijo strasti in kepo raztopila
na dnu želodca, točno tu, kjer so slavili športne
mišice in klubske barve. Evo mene spet ob vodi,
na stopnicah, mladost v zašitem žepu časa in mleko,

razlito v televizijski reklami, sočne prsi Marjete
Gregorač, dekle iz revne soseske, talent za dolge
vzdihe in kratko kariero, evo mene na terenu starem,
sem, kar sem hotel biti, ne več pešec, ne še klop,

med milostjo edinega otroštva in semeni prvega
spoznanja, ne oziraj se, sine, glej strogo in naprej,
kot gledajo pritlikave trave in začudeni balinarji,
bela kepa se vali v drugo smer: kam gre, povej!

si danes državljani Slovenije, Francije, Litve in hkrati državljani Evropske unije. A takšno zamisel je Tito v Jugoslavija pobrala od neke druge tvorbe, od »ječe narodov«, kakor so jo psovali nacionalistični pisci, namreč od Avstro-Ogrske ... Tito je sicer res zatrjeval, da se je zgodovina Jugoslavije po drugi svetovni vojni začela z ničle, vse, kar je bilo prej, je bila stvar »gnile buržoazne kulture«, hkrati pa se je sam zgledoval po Habsburžanih. Ne samo pri svojem smislu za »hoštaplerstvo«, pomp in ceremonial, ampak tudi v tem, kako premeteno upravljati potencialno sporne interese različnih narodnih in verskih skupnosti, ki živijo pod enotno politično oblastjo.

Z nacionalnim vprašanjem so se v Jugoslaviji vseeno ukvarjali, v sovjetskih vzhodnoevropskih satelitih pa so bila ta vprašanja bolj ali manj zatrta.

► Drži, vzhodnoevropski komunistični režimi so ali zatrli etnične razlike in potlačili zgodovinske spore med njimi ali pa so - kot Sovjetska zveza - uveljavljali idejo o »homu sovieticusu«, se pravi sovjetskem državljanu brez etničnih značilnosti in identitete. V Jugoslaviji spričo raznolikih etničnih vsebin in izrecne tradicije iskanja enotnosti v različnih, tudi v Kraljevi Jugoslaviji, vseh takšnih razlik in sporov ni bilo mogoče potlačiti, zato se je bilo treba z njimi ukvarjati. Ideje o tem, kakšno vsebino naj ima povezovalno tkivo, ki bo presegalo posamezne - večinoma v republikah/državah zasidrane - etnonacionalne kulture, so bile seveda različne. Če je verjeti Ivu Banču in njegovemu klasičnemu delu *The National Question in Yugoslavia* iz leta 1984, so bile nacionalistične težnje izrazite že pri slovenskih komunističnih voditeljih Edvardu Kardelju in Borisu Kidriču, pa tudi pri Stanetu Kavčiču. Kar je seveda pričakovano.

Po svoje jasno; če se je razvijala debata o »jugoslovanstvu«, se je moralo nujno postaviti tudi vprašanje o njegovih sestavinah.

► S tem pa se je odprla Pandorina skrinjica vprašanj, kako zagotoviti miren soobstoj različnih narodov. Srbski pisatelj Dobrica Ćosić, kasneje eden od vodilnih avtorjev razpigitega Memoranduma Srbske akademije znanosti in umetnosti (SANU) iz leta 1986, platforme srbskega nacionalnega socializma pod Slobodanom Miloševićem, in celo predsednik okrnjene Jugoslavije, je imel leta 1961 polemiko z Dušanom Pirjevcem. V polemiki je Pirjavec, poleg Edvarda Kocbeka morda najpomembnejši miselni navdih za zasnovo Nove revije iz osemdesetih let, zastopal pravico naroda do sebi lastne kulture in politične suverenosti, torej nacionalizem. Ćosić je zagovarjal »integralno jugoslovanstvo«, v imenu katerega se je zavze-

mal za odpravo republik in obsojal »povampirjeni nacionalizem«. Pirjavec je jugoslovanski integralizem razumel kot obliko prikrita srbskega unitarizma. Po množičnih nacionalističnih nemirih v Zagrebu ter novolevičarskih protestih v Beogradu in v manjšem obsegu v Ljubljani leta 1971, še zlasti pa po ustavi leta 1974 je politika »deli in vladaj« obrodila kratkoročne sadove, dolgoročno pa se je izjalovila. Zvezne politične ustanove so oslabele, povečal se je pomen vojske kot jamstva državne enotnosti in političnega režima, republike pa so dobile praktično samostojnost v mnogih zadevah, npr. v kulturi.

Potem pa je umrl Tito, močen vezni člen med enimi in drugimi.

► Tlakovana je bila pot do položaja, ko so po Titovi smrti leta 1980 vodilni politiki pokazali popolno korumpiranost režima, katerega edino geslo je bil nedomiseln »po Titu Tito!«. Republiškim elitam je ostala komaj kakšna druga možnost od tiste, v imenu katere se je začela »pomlad narodov« v romantičnem 19. stoletju in v imenu katere je »stoletje skrajnosti«, 20. stoletje, etnično poenotilo prej kulturno raznolika ozemlja. S tega vidika si ne morem kaj, da ne bi opozoril na to, kako slovensko politično vodstvo ob koncu osemdesetih leti ni trmoglavilo in za vsako ceno sililo iz Jugoslavije, pač pa je predlagalo različne politične možnosti za sobivanje: ohlapno federacijo, asimetrično konfederacijo, »skupnost narodov« itd., a so vsi ti predlogi romali v koš pod pisalno mizo arhitekta jugoslovanske katastrofe Slobodana Miloševića. Tito se je z narodnim vprašanjem nujno moral ukvarjati, kot pri mnogih drugih stvareh pa se je tudi tu zgledoval pri Habsburžanih. Tako kot Habsburžani je tudi Tito »izumil« narode, se pravi politično priznal za narod neko posebno skupino, ki takšnega statusa prej ni imela. Habsburžani so »izumili«, na kulturni in politični zemljevid Evrope postavili Furlane v severni Italiji in Rusine na vzhodu cesarstva, v Galiciji, Tito pa je na zemljevid postavil Makedonce in bosanske Muslimane (današnje Bošnjake).

Kako na izziv narodne identitete odgovarja kozmopolitizem? Prepričan sem, da s plemenitimi poudarki, ampak priznati moraš, da ni vabljev, saj nima takšne mobilizacijske moči, da bi lahko oblikoval trajnejšo politično skupnost.

► Res je, priznam: kozmopolitska drža vključuje in »dom« in »svet«, dve polovici celote, ki se nikoli ne sestavita. Vsak posameznik se mora zavestno odločiti, da v svojo zalogo smisla vključuje tudi druge kulture, jezike, navade. Pri tem gre za aktivno udeležbo v bogatenju lastnega jaza. Kozmopolitizem pa ima res to smolo, da je abstrakten in zato ni

mikaven. Tudi ni prav nič čudno, da mu danes sledijo samo umetniki in intelektualci. Kozmopolitska drža je gotovo primernejša za posamezne ljudi kot pa za politične skupnosti. Nacionalna država ravna drugače: mora se nekje nehati, teritorialno in politično. Nacionalna država, pa če je še tako demokratična, vedno koga izključuje. Sicer pa je že sama besedna zveza »nacionalna država« (v angleščini the nation state) hudo zavajajoča. Zato ker namiguje, da gre za državo, v kateri biva samo en narod. Tudi Slovenci nismo izvzeti iz tega splošnega modela zmagovitega nacionalizma, čeprav danes v Evropi ni niti ene nacionalne države, v kateri bi živeli izključno pripadniki enega naroda.

Kaj pa ZDA?

► Naj te nekaj vprašam. Kako rečeš, Združene države Amerike »so« ali Združene države Amerike »je«?

So. Kot v »ZDA so napadle Irak«.

► Vsi rečemo »so«, a strogo tehnično vzeto bi morali reči »je«. Zakaj? Ker gre za nacionalno državo. Amerika je nacionalna država, ki je sicer res sestavljena iz mnogih zveznih enot, a gre za eno ameriško nacijo. Sodobna Evropska unija pa je transnacionalna tvorba, sestavljena iz mnogih nacionalnih držav. In zato je »amerikanstvo« načeloma dostopno slehernemu priseljencu, ki hoče postati Američan (razen če v današnjih časih »rasnega profiliranja« ni temnejše polti in/ali doma z Bližnjega vzhoda). Zakaj? Ker ameriška identiteta temelji na političnih idealih, na ustavi in na listi svoboščin, ne pa na tej ali oni etnično oblikovani kulturi ali narodni tradiciji. V Evropi pa so te metafizične identitete, »slovenstvo«, »nemštvo«, »italijanstvo« itd., v minulih dvesto letih kristalizirale v normo, ki članstvo samogibno utemeljuje na krvi in tleh. Kriteriji za članstvo v Ameriki pa so politični. Ameriška republika se je ustanovila kot mnogokulturna, mnogonarodna in mnogoverska nacionalna država. To pa pomeni, da se »očetje ustanovitelji« niso mogli opreti na tradicionalno navado, ki izvira iz te ali one narodne kulture. V Evropi narodna identiteta izvira iz tradicionalne navade, ne iz abstraktne zakona in politične izbire. Izvira iz posredovanih običajev, simbolov in vrednot, katerih skrivnost je navadno doumljiva samo tistim, ki že spadajo v skupnost. Tako lahko nekdo vse svoje življenje živi v Sloveniji, a če ima npr. bosanski priimek, mu bo onemogočen dostop do »slovenstva«. Ta osnovna razlika med Evropo in ZDA se v vsakodnevem pogovoru prevaja takole. V Ameriki bojo domačini rekli priseljencu: živijo, kako si, ti je všeč pri nas, ali boš ostal? V Evropi pa ti rečejo: živijo, kako ti je všeč pri nas, kdaj se boš vrnil domov?

Zakaj me zanima nekdanja Jugoslavija? Ker se je ta »jugoslovanska Atlantida« ukvarjala točno z istimi vprašanji, s katerimi se danes ukvarja Evropska unija. Kako med sabo in pod isto politično streho uskladiti, harmonizirati, če že ne integrirati raznolike, pogosto nasprotujoče si interese različnih jezikovnih, kulturnih, narodnih in verskih skupnosti.

Ameriška identiteta temelji na političnih idealih, na ustavi in na listi svoboščin, ne pa na tej ali oni etnično oblikovani kulturi ali narodni tradiciji. V Evropi pa so te metafizične identitete, »slovenstvo«, »nemštvo«, »italijanstvo« itd., v minulih dvesto letih kristalizirale v normo, ki članstvo samogibno utemeljuje na krvi in tleh.

Se je Slovenija samoomejila, ko je izgubila širšo domovino, ki smo jo poznali iz časa Jugoslavije in habsburške monarhije?

► Čim ni zunanjega nasprotnika, ki je pogosto prekvalificiran v sovražnika, se skupnost navadno obrne navznoter. In išče neko drugo žrtevno jagnje, v katerega kanalizira svoje strahove. Žrtevno jagnje so navadno pripadniki najranljivejših skupnosti, etnične in druge družbene manjšine. Slovenci so se navadili, da so sprejeli svoj nacionalistični značaj kot nekakšen benigni nacionalizem, in se - mislim - ne morejo zares soočiti z dejstvom, da je lahko tudi slovenski nacionalizem še kako maligen. »Izbrisani« so največji madež na sicer tako pazljivo manikiranem mednarodnem imidžu Slovenije. Največji madež.

Ne gre samo za izbrisane, gotovo najbolj tragično zgodbo slovenske osamosvojitve, danes mediji z osuplostjo odkrivajo zgodbe delavcev, ki tukaj, v Sloveniji, bivajo v izkoriščevalskem razmerju.

► Izkazalo se je, da je neodvisna Slovenija za priseljence, za »čefurje«,

precej podobna temu, kar je Nemčija pomenila za gasarbeiterske Turke v drugi polovici šestdesetih let 20. stoletja. Dobrodošli ste, če sklonjenih glav delate in ne pisnete niti besede protesta in če nam ne umirate na pragu zdravstvenega doma. Sodobno suženjstvo bi moralo biti nesprijemljivo. Ni vredno le moralne obsodbe, ampak bi ga bilo nujno sodno preganjati! Če zakoni pregona ne omogočajo, je treba spremeniti zakone. Sramotno je, da v državi, ki ima izpolnjene vse pogoje za uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka, lahko poslovneži brez kančka vesti upravljajo ljudi kot potrošno blago, primerno za enkratno uporabo, po kateri se to blago zavrže.

Do kdaj je nacionalizem sprejemljiv?

► Nacionalizem ima tri pomene. Prvič, gre za ljudsko gibanje, ki skuša dobiti priznanje svoje posebnosti, svoje posebne skupinske identitete. Drugič, gre za prizadevanje naroda za pridobitev orodij politične suverenosti, torej države. Tretji pa je nacionalizem kot etnični šovinizem, kjer se v imenu metafizične ideje »slovenstva«, »nemštva«, »italijan-

stva« itd. nasprotnik ali tekmelec spremeni v sovražnika, za zagotovitev nedotakljivosti ali uresničitve te metafizične ideje o skupinskem izvoru in identiteti pa je dovoljeno uporabiti vsa sredstva. Takrat, ko se pripadniki enega naroda dojemajo kot pripadniki večvrednega naroda, šele takrat nacionalizem postane etnični šovinizem, kot tak pa je nesprijemljiv. Vendar izražanje čustev pripadnosti nekemu narodu samo po sebi ne bi smelo biti sporno, seveda če ne daje prostora preziru, ki je predhodnica sovraštva. Karl Shurtz, pomemben nemški revolucionar 19. stoletja, ki se je po izselitvi v ZDA boril v ameriški državljanski vojni in nato postal ameriški politik, se je proslavil z izjavo »My country, right or wrong« (Moja država, če ima prav ali se moti). Na prvi pogled gre za tipično nacionalistična čustva. No, Schurtz naslednji, večinoma zamolčani stavek »When right to keep it right, when wrong to set it right« (Ko ima prav, da se ta prav ohrani, ko je v zmoti, da se ta zmota popravi) precej popravi prvotni in torej zavajajoči vtis. Pripa-

dnost narodu in državi šele takrat, ko je izpostavljena nenehnemu kritičnemu preverjanju, tvori temelje inteligentnega patriotizma, ta pa, drugače od nacionalizma, ni nikoli ošaben in prevzetan.

Ali ni zanimivo, da so se ljudje iz tvojega, reciva temu kulturniškega, okolja postavili na branike 19. stoletja. Boris Pahor, ceníš ga kot pisatelja, je nasprotoval arbitražnemu sporazumu, ti pa si ga podprl. Zakaj so književniki nekako bolj, celo preveč občutljivi za nekatera, domnevno usodna nacionalna vprašanja?

► Po mojem zato, ker je težko izstopiti iz nacionalističnega modela, v katerega si se socializiral vse življenje. Težko se je otesati plašnic, ki jih je učvrstil trud intelektualcev v prizadevanjih slovenskega naroda za nacionalno državo. To še zlasti drži za »očete ustanovitelje«, ne glede na antikomunistični ali antifašistični nacionalizem.

Za Slovenijo velja, da je večina tradicionalnih kulturnikov naklonjena desni politični opciji, večino bi lahko prištel med konservativna peresa. Zakaj?

KOMBINIRANJE SE IZPLAČA

Obrestna mera
za depozit:
4,20 %*

Depozit + naložba v vzajemne sklade = odlična priložnost

Do 30. 8. 2010 oziroma do preklica traja posebna ponudba, po kateri naložite sredstva:

- **50 % v depozit** z ugodno fiksno nominalno obrestno mero **3,65 %** za dobo vezave nad 1 do vključno 2 let ter **4,20 %** za dobo vezave nad 2 do vključno 3 let,
- **50 % v podsklade** Abančne DZU brez vstopnih stroškov**,
- najmanjši možni skupni znesek naložbe v depozit in v podsklade je 1.000 EUR.

Opozorilo: Krovni sklad Abančna DZU upravlja Abančna DZU, družba za upravljanje investicijskih skladov, d.o.o., Pražakova ulica 8, 1000 Ljubljana. Krovni sklad Abančna DZU ni bančna storitev ali produkt in ne prinaša zajamčenega ali garantiranega donosa. Naložbe v podsklade niso vključene v sistem zajamčenih vlog in banka z njimi nima obveznosti. Vlagatelj prevzema tveganje, da bo ob unovčitvi investicijskega kupona dobil manj, kot je investiral. Podatki o vrednosti in gibanju enote premoženja podskladov so objavljeni v dnevniških časopisih Delo, Dnevnik, Finance in Večer ter na spletnem naslovu www.abančna-dzu.si. Podrobnejši podatki in informacije o podskladah so vsebovani v prospektu Krovnega sklada Abančna DZU z vključenimi pravili upravljanja, v izvlečkih prospekta podskladov, zadnjem objavljenem letnem in polletnem poročilu, ki so brezplačno na voljo na sedežu družbe vsak delavnik med 8. in 15. uro, v svetovalnici Abančne DZU, vseh poslovalnicah Abanke Vrpa d.d., na drugih pooblaščenih vpisnih mestih, navedenih na spletnem naslovu www.abančna-dzu.si, med delovnim časom posamezne poslovalnice in na spletnem naslovu www.abančna-dzu.si.

* Velja za dobo vezave nad 2 do vključno 3 let.

** Vplačila v shemo A. Pri podskladah Abančna DZU DELNIŠKI PASIVNI BALTINORD, Abančna DZU DELNIŠKI PASIVNI AFRIKA & ME in Abančna DZU DENARNI EURO, za katere shema A ne velja, je vlagatelj oproščen plačila vstopnih stroškov.

www.abanka.si | info@abanka.si | Abafon 080 1 360

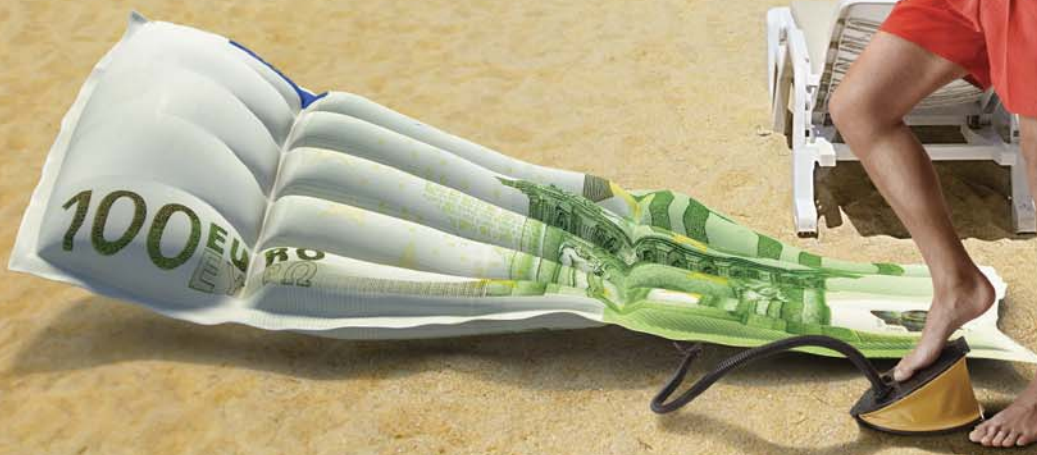
ABANKA

BANKA PRIJAZNIH LJUDI

3%

LETNA OBRESTNA MERA
ZA 6 MESECEV

NAPIHNITE SVOJE PRIHRANKE S POLETNIM DEPOZITOM.

Naj vaši prihranki rastejo, medtem ko uživate v poletju! Izkoristite 6-mesečni depozit z vročo 3-odstotno letno fiksno obrestno mero*. Za brezskrbne počitniške nakupe pa so vam na voljo osebni bančni paketi, ki vključujejo tudi kartici MasterCard in Maestro. Slednja vam omogoča brezplačno dvigovanje gotovine na vseh bankomatih v Sloveniji in državah evro območja, na Hrvaškem pa na bankomatih Zagrebačke banke. Preizkusite nas! www.unicreditbank.si/poletni-depozit

*Ponudba velja za depozite v zneskih med 10.000 in 100.000 evri. Vpisno obdobje traja do 31. avgusta 2010 z možnostjo predčasnega zaključka.

 UniCredit Bank

Izkazalo se je, da je neodvisna Slovenija za priseljence, za »čefurje«, precej podobna temu, kar je Nemčija pomenila za gastarbeiterske Turke v drugi polovici šestdesetih let 20. stoletja. Dobrodošli ste, če sklonjenih glav delate in ne pisnete niti besede protesta in če nam ne umirate na pragu zdravstvenega doma.

► Ponavljam: težko se je otresti navad svoje socializacije, čeprav te lahko zaprejo v prisilni jopič naroda, v usodno narodenost v jezik, v posvečeno obravnavanje materinščine in očetnjave. Ne pozabimo: jezikovni nacionalizem v Sloveniji je nastopil pred etničnim šovinizmom.

Ta še vedno obstaja.

► A ne gre samo za jezikovni nacionalizem. Gre za manihejski pogled na svet. Tisti, ki imajo v glavah in srcih »prave« interese slovenske države, naj bi bili po nekakšnem 'defaultu' že tudi antikomunisti. Vsi drugi, ki imajo drugačne predstave o slovenski državi, pa so (bolj ali manj) prikriti komunisti, torej onstran sprejemljivega okvira.

Pa saj je komunizem Sloveniji tudi nekaj dal. Recimo Primorsko.

► Siva mrena antikomunizma je tako močna, da zmanjšuje sposobnost za pretanjeno prebiranje preteklosti. Zavreči mehki jugoslovanski komunizem, v katerem je skupaj s Primorsko in Prekmurjem živel tudi Slovenija, pomeni zavreči tiste pridobitve, po katerih se še danes mnogim kolca. Gre za ideološko slepoto. Z vidika osebnega in kolektivnega življenja je vsaj v osemdesetih letih jugoslovanska Slovenija bila paradoksalno svoboden prostor, v katerem je bilo - drugače kot danes - še mogoče razlikovati med mnenjem in teorijo, javna beseda pa je imela neko danes nepredstavljivo tehtnost.

Zakaj se del slovenske politike vedno znova vrača h komunizem, čeprav komunizma in komunistov ni več?

► S preprosto pojmovno dvojico »komunisti« in »vsí drugi« je mogo-

če preprosto razložiti svet. Take razlage so vselej smiselne in zato za ljudi privlačne. Utvara o zaroti je dober primer. Tu zlohoni člani tajne lože, ki zasedajo v mračnih sobicah ali velikih pisarnah slavnatih podjetij, prek svojih odposlancev tiho urejajo vse plati življenja v državi. Taki loži nekateri rečejo paradržava ali »globoka država«. Ta pojem se je priljubil dr. Dimitriju Ruplu, prevzel pa ga je iz turške politične govorice. Tako kot naj bi v turški sekularni parlamentarni demokraciji »v resnici« vladala neka neizvoljena klika generalov, ki tiči globoko v nedrjih državnih ustanov, naj bi pri nas vladala klika komunistov in »njihovih naslednikov«. Teorija zarote iz kompliciranega mozaika naredi stvar enostavno in razvidno. Iz pisane mavrice odtenkov nastane črno-bela slika, v kateri se zlahka identificiraš z belim. Takšna uporaba omogoča ljudem, da svet pojasnjujejo v preprostih kategorijah.

V kategorijah dobrega in slabega?

► Še več, v kategorijah dobrega in zla. Na moralni podlagi in s pravičniško ostrino nastane manihejska pojmovna dvojica, v kateri komunisti utelešajo zlo. Tudi s tega vidika ni Slovenija drugačna od drugih vzhodnoevropskih držav. Tudi tam je močno to jezdenje na valu odpora in sovraštva do preoblečenih, pritajenih, maskiranih komunistov, ki naj bi danes »v resnici« vladali gospodarskim podjetjem in vladam, ki izžemajo delavstvo na Poljskem, Madžarskem in drugod. Komunisti so danes pač priročno žrtevno jagnje.

Pa je Slovenija res tako razklana, kakor nam pravijo?

► Če kaj, potem se nam vsiljuje kulturni boj, namreč boj med dvema vrednostnima orientacijama samo zato, da bi se prekrilo naglo družbeno razslojevanje, navsezadnje pa - evo! - prikriva razredni boj. Danes Slovenija ni razdeljena niti vzdolž liberalno-konservativnih vrednot niti ne vzdolž nacionalno-svetovljanskih idej, ključne razlike so med tistimi, ki imajo, in tistimi, ki nimajo.

Dobro, kje pa se v političnem okviru prepoznavam sam?

► Najbolj levi med desnimi in najbolj desni med levimi, hahaha. Res, zanima me kritično iskanje napak in zmot v levem, liberalnem in naprednem »taboru« ...

... torej tvojem taboru?

► Mojem. V tem okviru sem se izobrazil in izdelal svojo intelektualno držo, še vedno me navdihuje izročilo »melanholične levice«, brezdomske weimarske republike. Mogoče prav zato, ker se zaveda razrednega boja, ne vidi pa več revolucionarnega subjekta. Tako me na primer manj skrbi Janšev nacionalizem kot me skrbi nesposobnost liberalcev, da bi razumeli, da je nekaj čustvene pripadnosti kolektivu vsekakor potrebne.

Morda razumem, da te zanimajo abstraktne stvari, kot so recimo evropski integracijski procesi, a vseeno, kdaj naj intelektualc javno nastopa?

► Hočeš reči, da ne komentiram dovolj aktualnih stvari? Sklonim glavo: da, prav imaš. Ne abstiniram povsem, a se redko oglašam kot po-

litični komentator (analitikov imamo že komaj znosno število). Ampak zakaj pa bi moral danes delovati v isti formi, v kateri sem se javno začel pojavljati pred tridesetimi leti? Potem ko sem od samih začetkov kritičnega delovanja v osemdesetih letih veliko nastopal tudi s komentarji aktualne politične scene, zdaj svojo javno vlogo vidim drugače: zanima me prikazovanje širših regionalnih in globalnih zgodovinskih procesov, v okviru katerih se pojavljajo aktualne teme z domačega političnega dvorišča.

Morda so res dvoriščne teme, a so tudi pomembne.

► Ne pravim, da niso. Morda pa je pravi razlog v razočaranju. Zato da si razočaran, moraš biti najprej očaran. In tudi sam sem v osemdesetih letih navzlic svoji veliki navezanosti na kulturni bazen »jugoslovanske Atlantide« prepoznal nujnost slovenske osamosvojitve. Predvsem zato, ker na razpolago ni bilo nobene druge verodostojne ideologije od nacionalistične. Po Titovi smrti se je pokazalo, da je bila jugoslovanska politična elita skorumpirana. Nacionalizem kot izražanje pripadnosti narodu in kot gibanje za vzpostavitev nacionalne države sem doživel kot najboljšo med slabimi možnostmi. Takrat sem večkrat dejal, in ponavljam danes, da bi raje revnejši živel v nekdanji skupni državi kot pa bogatejši v samostojni Sloveniji. A na žalost te izbire praktično ni bilo ... No, po desetdnevni vojni, v kateri sem kot prevajalec CNN od blizu videl bitko v Gornji Radgoni in si za vedno zapo-

NISTE EDINI...

Vsak drugi moški po 40. letu...

... ima težave z erekcijo.

Vrnite si samozavest!

www.najinaintima.si

Pogovorite se s svojim zdravnikom.

Lilly

Po osamosvojitvi sem padel v nastavljeno past, da bo namreč samostojna država boljša, ker bodo instrumente države upravljali pač Slovenci. Kako naivno in kako trapasto razmišljanje.

mmil vonj smodnika, ki ga ne bi rad začutil še enkrat, v resnici nikoli, no, torej po osamosvojitvi sem padel v nastavljeno past, da bo namreč samostojna država boljša, ker bodo instrumente države upravljali pač Slovenci. Kako naivno in kako trapasto razmišljanje. Tu je seme razočaranja, ki je z leti vedno bolj kalilo. Priznam, da nisem na nevtralen, razumen, kritičen in distanciran način opazoval nastajanja slovenske države, bil sem čustveno vpleten, kdo pa ni bil. Zdelo se mi je, da je to zelo pomembno za potrebe napredka družbe, v kateri živim. Spričo velikih pričakovanj je bilo tudi razočaranje večje.

Če res drži, da je Evropa podobna Jugoslaviji, da rešuje podobne probleme, s kakršnimi se je neuspešno spoprijemala tudi Jugoslavija, o čemer sva se pogovarjala na začetku, potem lahko sklepamo, da žalostna usoda čaka tudi Evropo.

► Slovenci smo - kot vse kaže - zgodovinsko obremenjeni s hipoteko, saj vseskozi mislimo, da živimo »pod« neko zunanjo oblastjo: najprej pod habsburškim Dunajem, nato pod italijanskimi fašisti ali pod jugoslovanskim kraljem, potem pod Titom in zdaj pod Brusljem. Evropska ljudstva, narodi in nacije morajo doseči neko stopnjo samozavesti, s katero bomo Evropsko unijo zmožni razumeti ne kot cesarsko avtoriteto, ampak kot mrežo ustanov, ki so dobesedno v lasti vseh držav članic, torej kot mrežo, s katero vsi skupaj lovimo ribe, ne da bi čakali, da nam jih tisti, pod katerim živimo, prinese na krožnik. **Misliš, da gre za zgodovinsko odgovornost Slovenije do ozemlja države in do ljudi, ki smo jo in jih zapustili in pustili v vojni?**

► Slovenija je po osamosvojitvi obrnila hrbet Balkanu in vtaknila glavo v evropski pesek. Mnogi kultur-

niki so se takrat zmrdovali nad mojimi lokalnimi in mednarodnimi nastopi in argumentacijo v prid vojaškemu posegu v Bosni ter zagovarjali »nevmešavanje v notranje zadeve«. In kaj se je zgodilo z Bosno? Danes je čudaška polkolonialna tvorba, ki negotovo stoji na ogromnih kupih mrtvih. Mnogi slovenski intelektualci so pleteničili, češ da »med vojno muze molčijo«, da to ni »naša« stvar, da se moramo posvetiti gradnji neodvisne Slovenije itd. In ravno tu sem začel opažati slovensko sebičnost in usmerjenost nase, to čudno in stransko brezbriznost do včerajšnjih bratrancev. Prekinitev državnih vezi je sledila prekinitve simboličnih, kulturnih, čustvenih, prijateljskih vezi. Temu sem skušal kljubovati. Bil sem eden od redkih slovenskih pisateljev, ki so sistematično in pogosto pisali o vojnah za jugoslovansko dediščino in pozorno re-

cenzirali knjige iz nekdanje Jugoslavije ter sodelovali v skupnih projektih. Navsezadnje sem tudi med ustanovitelji mednarodne revije »Sarajevski zvezki«, ki je danes vodilni forum za resno debato in živahno kulturno izmenjavo v širšem regionalnem prostoru.

A zakaj ravno Jugoslavija? Če se vrnem na začetek pogovora, zaradi iskanja mladosti?

► Najbrž. Leta 1994 sem objavil žalostinko za izgubljeno Jugoslavijo, »Somrak idolov«. Ne bi se ji odrekel niti danes. Izgube jugoslovanskega bazena še nismo uspešno nadomestili s pridobitvijo dostopov do evropskega bazena. Nisem prepričan, da se ta toliko zaželena odprtost Evrope in njenega multikulturalnega nasledstva že prevaja v slovenske načine vsakdanjega življenja in mentaliteto. Ali pa gre za postopek, ki je depresivno počasen (smeh). ✕

Živite s Piko!

Z zbranimi pikami s kartico Mercator Pika

3-6%
popusta.

30%

prihranek ob nakupu s kartico Mercator Pika

Letos plešemo na zelenici!

Nogometna evforija je med drugim povezana tudi s plesom. Ne le plesalci, ampak tudi nogometaši in navijači po celem svetu plešejo Waka waka ples. Ga že znate? Ali pa vas morda bolj zanima salsa, rumba, cha cha cha, foxtrot, dunajski valček, jive ali tango?

ZAČETNI TEČAJ DRUŽABNEGA PLESA

Ob predprijavi na tečaje družabnega plesa preko spletne strani www.plesnomesto.si in aplikacije **spletko** ter ob nakupu s kartico Mercator Pika vam v mesecu juliju nudimo 30 % popusta.

Mercator Pika
Zbirajte lepe trenutke

PLESNO MESTO

Ponudba velja od 1. 7. do 31. 7. 2010. Za dodatne informacije obiščite PLESNO MESTO v MERCATOR CENTRU ŠIŠKA, C. Ljubljanske brigade 33, Ljubljana. Najdete jih tudi na spletni strani www.plesnomesto.si ali pa nas pokličite na številki 01 510 84 84 ali 041 33 33 03.

Popoln illy espresso – tudi doma

NIŽJE CENE
kapsul iperespresso
in aparatov FrancisFrancis X7!

Francis Francis X7 je aparat za pripravo kave po Sistemu iperespresso, namenjen za uporabo doma. Revolucionarni Sistem iperespresso je illy zasnoval z željo, da bi tudi doma lahko uživali v popolnem espresso. Takem s čvrsto peno, prijetno aromo in neprekosljivim okusom.

Priprava je nadvse preprosta: majhno kapsulo, ki vsebuje ravno pravo količino najboljše mlete kave illy, vstavite v aparat, pritisnete tipko in skodelica izvrstne kave je po nekaj sekundah pred vami. Če želite, si lahko z aparatom spenite še mleko in pripravite pravi italijanski kapučino.

Aparat X7 je zasnoval italijanski arhitekt Luca Trazzi. S svojimi mehкими linijami in posrečenimi gumbi bo v okras vaši kuhinji ali pisarni.

ILLY ESPRESSO

www.espresso.si | tel. 01 422 88 88

Predrag Matvejević

Pisatelj in polemik Predrag Matvejević o očetu Ukrajincu in begu iz Srebrenice. Oziroma o tem, kako sam kot sin emigranta ni nikoli mislil, da bo kdaj emigriral. Seveda o življenju emigranta. In nato seveda o kruhu. Vse o kruhu. "Ko so Rimljani osvojili grško Makedonijo, so tam naleteli na kulturo, ki je poznala po starih zapisih 72 vrst kruha. Nad to izbiro so ostrmeli." Solženicin je še dolgo po izpustitvi iz gulaga spal s hlebcom kruha pod blazino. Šalamov je napisal najlepšo pesem v prozi, ko je popisoval zapor, v katerem se je premagoval, da tovarišu ne bi pojedel njegovega kruha. Tako Matvejević.

Bernard Nežmah, foto Borut Peterlin

Predrag Matvejević, avtor legendarnega »Mediterranskega brevirja«, nekoč tesni sodelavec Miroslava Krleža, levičar, ki je v sedemdesetih letih zahteval Titov odstop, v Tuđmanovem času štel za izdajalca, tako da so mu neznanci s strelji preluknjali njegov zagrebški poštni nabiralnik, zaradi česar si je po svojih besedah poiskal »udobni azil« in postal profesor na pariški Sorboni in nato na rimski Sapienzi, je nedavno izdal eruditsko knjigo o zgodovini kruha »Kruh naš«, ko pa se je upokojil in se spet za stalno naselil v Zagrebu, je bil zaradi zapisane metafore »krščanski talibani« pred vrhovnim sodiščem obsojen na pojojno zaporno kazen.

V modernem času je med obiljem predmetov in okusov kruh poslednja stvar, ki bi si jo človek zaželel. Zakaj ste ga izbrali za temo knjige?

► Iz osebnih razlogov. Moj oče je v dvajsetih letih prišel v Jugoslavijo, bil je emigrant iz Sovjetske zveze. Delal je kot pianist v kinematografu, kjer je spremljal neme filme. Na začetku druge vojne so ga Nemci, ker je bil Ukrajinec, poslali v taborišče, tako da smo doma stradali. Zatekli smo se v Mostar k babici, pomislite, zbežali smo iz Srebrenice, ki je danes pojem največjega genocida po drugi svetovni vojni. Ko se je oče po vojni vrnil, mi je pripovedoval, da so se nekega zimskega dne razcapani taboriščniki, med katerimi je bil tudi sam, vračali z dela, ko jih je ustavil neznanec in jih povabil k sebi domov. Skupaj s stražarjem so stopili v hišo, kjer jim je postregel s kruhom in z vinom. Bil je protestantski pastor. Oče se mu je zahvalil tako, da je sedel za klavir in odigral staro rusko liturgijo. Od tedaj ni nikoli več enačil Nemcev z nacisti. Ko se je po vojni vr-

nil, sva gledala kolono ujetih nemških vojakov, sestradanih do reber. Šel je domov, vzela kruh, ki smo ga dobili, in mi rekel, naj ga nesem ujetnikom. Začudil sem se, med vojno sem v njih videl samo sovražnike, a sem ubogal, in Nemci so začeli jokati, ko sem jim na skrivaj porinil kruh. Moja lastna lakota, nemški pastor in nemški ujetniki so oblikovali moj najgloblji odnos do kruha. Ko sem leta 1973 odšel v Odeso, sem tam našel sestro svojega pokojnega očeta in povedala mi je tragično zgodbo mojega strica, ki je umirajoč v gulagu govoril: kruha, kruha! Potem sem bral pretresljivo knjigo Varlama Šalamova, ki je v taborišču hranil košček kruha. Tako sem prišel do spoznanja, da je kruh svetinja, da ga postavljam na prvo mesto kot v Bibliji. Zelo me je pritegnila Gandijeva misel, da ni čudno, da so ljudstva, ki so toliko gladovala, ustvarila božjo podobo prav iz kruha.

Knjige niste napisali na mah, ampak ste jo počasi sestavljali ...

► ... desetletja. Tu mi je pomagala emigracija. Ko sem stanoval v Rimu, so me vsak dan čakali ljudje, Cigani, ki so vedeli, da dajem po evro prosjakom za kruh. V knjigi sem napisal morda najlepši fragment o Ciganih, ko sem se učil od njih, nepismenih, poslušajoč njihove pregovore, kot je denimo: »Ko bi bilo več kruha, bi bilo manj ljudi v cerkvi in na sodišču.«

Kruh je zame postal simbol emigracije. Sem sin emigranta in nisem nikoli mislil, da bom sam kdaj emigriral. Leta 1991 sem postal v Zagrebu nezaželen zaradi svojih idej, povezanih z gibanjem UJDI, ki se je zavzemalo za jugoslovansko federacijo, če ne, pa za konfederacijo ali v skrajnem primeru za mirni razhod republik, ki bi bil boljši kot naša zgodovina z več kot sto tisoč mrtvimi. Pri belem dnevu so mi z žaljivkami popisali poštni nabiralnik in ga preluknjali z nekaj strelji iz pištole. Meni, ki sem v partijski Jugoslaviji branil Tudmana, Izetbegovića, Janšo, slovensko četverico, Gotovca! V Makedoniji sem branil Edvarda Kocbeka, na kar sem najbolj ponosen. Bili smo na Ohriskem jezeru, kjer bi moral brati svoje pesmi, a ga je nekdo potegnjal za suknjič in mu prepovedal nastop. Moram reči, da je prišel telefonski klic iz Ljubljane, Makedonci sami niso vedeli, kaj je počel Kocbek, sami ga ne bi ustavili. Skoraj je zajokal, ko so ga tako ponizali pred številnimi pesniki. Jaz sem napravil škandal, pozval sem udeležence, naj zapustimo Struške večere, nismo hoteli brati svojih del. Naslednji dan mi je uspelo objaviti o tem še članek v beograjski »Politiki«; takrat so bili drugačni časi, »Politika« je bila liberalnejša od »Vjesnika« in »Dela«. S Kocbekom sva se spoprijateljila, z igralcem Ljubo Tadićem

smo v Beogradu naredili večer Kocbekove poezije. Kocbeka je prav na letališču zadel infarkt in ni prišel, tako da smo brali njegove pesmi brez njega. No, v Zagrebu so me mediji opisovali kot jugoslovanarja; veste, po čem sem jaz danes Jugoslovan? - Ko pridem v Ljubljano, se ne počutim kot v tujini. Ali s tem komu kaj ukradem, če se v Ljubljani počutim kot doma? Enako doma se počutim tudi v Beogradu. Jugoslavija je danes mrtva, toda želim si, da bi med nekdanjimi republikami obstajale močne osmoze, da bi jutri lahko bral prevod novega slovenskega pesnika. Da bi slovenski pisatelji imeli 22 milijonov bralcev in ne le dva.

Pred tedni je hrvaško vrhovno sodišče potrdilo sodbo, s katero so vas obsodili na pogojno zaporno kazen, ker ste o pisatelju Milu Pašordi zapisali, da je krščanski taliban. Zakaj ste ustvarili pojem krščanski taliban?

► Hvala, da ste me to vprašali. O meni se namreč širijo laži, da sem za krščanske talibane označil samo nekaj hrvaških piscev, kot so Mile Pašorda, Ivan Aralica in Gojko Đoga, ampak enako sem pisal tudi o srbskih pisateljih, kot sta Dobrica Ćosić in Momo Kapor. V času, ko so naše dežele že krvavele, so s svojim pisanjem spodbujali sovraštvo in medsebojna obračunavanja. To sem napisal v potopisu, ki je izšel v italijansčini in potem v hrvaščini. Nisem pričakoval tožbe, potem pa me je kazensko preganjal človek, ki je napisal žalostinko ob Titovi smrti, majsko žalostinko. Kasneje je pisal o Muslimanih, da so posrbljeni hujši od Srbov. Na Hrvaškem imamo srbsko manjšino, ki ima predstavnike v saboru. Kako lahko napiše, da so hujši od Srbov? Saj to pomeni, da je Srb kot Srb avtomatično nagnusen. Kot odgovor sem potem napisal tekst o krščanskih talibanih, in ko sem prejel tožbo, sem se nasmejal. Presenečenje pa je prišlo na sodišču, ki me je obsodilo na pet mesecev zapor, pogojno na tri leta. Nisem se pritožil zoper razsodbo; dobil sem množično podporo, tudi od Društva novinarjev Hrvaške, PEN kluba, Društva književnikov, branili so me italijanski časopisi Repubblica, Stampa, pariški Mond, tudi slovenski časopisi. To so bili zame trenutki radosti.

Zakaj se niste pritožili?

► Zaradi svojega odnosa do Tita. Titu sem predlagal, naj odstopi s položaja predsednika države, a so me zato vrgli iz partije. Ko danes napadajo Tita, ga branim. Nikoli nismo imeli takšnega vojskovodje, kot je bil on. V spominu sem ohranil njegove besede, ko so ga v dvajsetih letih obsodili na zagrebškem sodišču. Rekel je: »Ne priznavam tega sodišča!« Jaz, ki sem branil praško pomlad, Vaclava Havla, Solženicina, Saharova, Brodskega, jaz, ki sem v

komunizmu branil številne jugoslovanske pisatelje, si nisem zaslužil, da me v moji domovini obsodijo. Sodišče, ki v meni vidi izdajalca hrvaštva, zame ni sodišče. Sebe imam za hrvaškega intelektualca, rasel sem ob Miroslavu Krležu, uredil sem sedem izdaj njegovih del, potem pa me obsodijo zaradi tožbe talibanskega pisatelja, ki o meni piše, da sem udbaša in četnik.

Kako, da je potem vrhovno sodišče zavrnilo pritožbo zoper sodbo, ki vam je bila izrečena?

► Obsojen sem bil že davno, vmes mi je potekla pogojna kazen, potem pa se je našel neki človek dobre volje, ki je vložil pritožbo na sodbo državnemu odvetništvu z namenom, da se sodba izbriše iz mojega dosjeja. Toda zdaj je vrhovno sodišče - bog nas obvaruj! - potrdilo prvotno obsodbo. Ne vem, ali sem zdaj znova obsojen na dve leti pogojne kazni. Žal mi je za Hrvaško, ki hoče v Evropo, rešeno je vprašanje odnosa s Slovenijo, toda problem ostaja hrvaški pravni red. O novi sodbi vrhovnega sodišča pišejo svetovni časopisi, tule imam ravnokar članek iz Corriere della Sera. Časopis ima milijonsko naklado in to ne gre v prid Hrvaški.

So vas tudi srbski pisatelji tožili zaradi krščanskega talibanstva?

► Ne, nasprotno, Momo Kapor je napisal lep tekst, v katerem je napisal, da je Predrag simpatičen, ampak ima težave z identiteto in se mu zato dogajajo takšne stvari. Če obstajajo islamski talibani, zakaj bi ne uporabili te metafore tudi za krščanske talibane? V partijski Jugoslaviji smo se borili zoper obsodbe zaradi verbalnega delikta, zdaj so šli na hrvaškem sodstvu še korak dlje, ko je postala delikt že metafora.

Zdaj lahko združiva grožnjo z zaprom in vašo knjigo o kruhu: med zaporniki je nekoč vedno primanjkovalo kruha. Vi opisujete najbolj drastičen primer, ko so v starodavnem Egiptu v lakoti nekoč pekli kruh iz moke, dobljene iz okostnjakov. Kje ste našli to zgodbo?

► Ko sem bil še profesor na univerzi Sapienza v Rimu, sem leto dni pomagal Romanu Prodiu v Evropski komisiji, pri kateri smo ustanovili Skupino modrih. Sebe nimam za preveč modrega, uspelo pa mi je, da so za isto mizo sedli Arabci in Izraelci. To delo ni bilo plačano, sem pa imel možnost potovati. Štirikrat sem bil v Egiptu, potoval sem po Mali Aziji, bil na krajih, kjer so se začele prve civilizacije, veliko mi je pomagala knjiga »Mediteranski breviri«, ki je prevedena tudi v arabščino in hebrejščino. Ko sem iskal literaturo o arabsko-egipčanskem kruhu, sam ne znam arabsko, sem prosil prijatelje, naj mi najdejo kakšno knjigo ali tezo. V knjigarnah niso našli nič, so mi pa sporočili, da

Imam težko navado, da se postavljam po robu oblastem, preganjan sem bil v stari Jugoslaviji, v hrvaški državi, zdaj, zaradi njihovih talibanov, v želji po resnici sem vedno tujec.

Moja lastna lakota, nemški pastor in nemški ujetniki so oblikovali moj najgloblji odnos do kruha.

76

obstaja doktorat, ki je bil ubranjen v Kuvajtu. Prekopirali so mi ga in ga prinesli, jaz pa sem v Sarajevu našel nesrečnika, ki ni imel od česa živeti, in mu dobro plačal, da mi je iz arabščine prevedel 300 strani besedila. V tem doktoratu sem izvedel vse, kar je bilo mogoče vedeti o arabskem kruhu. Emigracija mi je zelo koristila, študiral sem tudi v Vatikanski knjižnici. Ko sem še bil predsednik PEN-a, sem v Jugoslaviji branil skupino »Krščanska sodobnost«. To mi je odpiralo vrata v Vatikanu: videl sem vse apokrifne evangelije.

Kdaj se pojavi prva ideja kruha?

► Kako je bilo s prvim klasjem, sem izvedel od ruskega znanstvenika Nikolaja Vavilova, ki je bil zaprt skupaj z mojim stricem. Poslali so ga v gulag, ker se ni strinjal s Stalinovim priljubljenim biologom Lisenkom. On je prvo žitno klasje lociral v eritrejskem višavju, kjer so vlažni predeli nad vročo puščavo. Od tam se je klasje širilo proti Mezopotamiji, bogati zemlji med rekama, kar pove že starogrško ime: *potamos* »velika reka« in *mesos* »mes«. Imel sem srečo, da sem si lahko v Iraku ogledoval klinopisne zapise. Knjige nisem pisal kot univerzitetni učbenik, namesto tega sem poskušal napraviti poetiko, sago o kruhu. Zdaj jo začenjajo prevajati tako kot Brevir še v druge jezike, pri čemer mi je posebej ljubo, da je prvi prevod izšel v slovenščini.

Tudi v hrvaškem izvorniku imate kruh in ne hleb.

► Ta dva izraza sta pri Slovencih in Hrvatih kruh, ki je povezan s pojmom »krušiti«, po malem drobiti. Ta dvojna konstrukcija je že v stari grščini, siromaštvo je proizvedlo krušenje kruha. Tudi v stari krščanski tradiciji obstaja lomljenje kruha; Kristus je kruh lomil.

Ideja kruha je bila tudi način, da ga ješ po malem.

► Da ga trgaš po koščkih. Hrvati imajo še drug izraz, »hleb«, celo v poeziji. Največji pesnik Ivan Mažuranić pravi: »Hleba, hleba gospodaru!« »Hleb« pa prihaja iz istega korena, kot je globus, ki po latinsko pomeni »zemljo«, »grudo« in tod »kruh«.

Rimljani, ki so dali eno izmed besed za kruh, ga sami dolgo niso poznali. Kako je prišel v Rim?

► Ko so osvojili grško Makedonijo, so tam naleteli na kulturo, ki je poznala po starih zapisih 72 vrst kruha. Rimljani so nad to izbiro ostrmeli. Hitro so to tradicijo prenesli v Rim, v nekem obdobju se je pek imenoval kar grk. Kmalu je tudi Rim imel 30 vrst kruha.

Kot bojni plen so iz Makedonije to-rej pripeljali peke.

► Ha-ha. Najbolj razširjena latinska beseda za kruh »panis« ima isti indoevropski koren kot »pater«, ki pomeni »braniti«; oče nas brani in kruh nas brani.

Je imel kruh svojega boga?

► Pri Grkih je imel boginjo Demetro, ki je skrbela za plodnost in žito, okoli sebe je imela vedno žitni klas. Rimljani pa so poznali posebno boginjo peči, ki so jo imenovali Fornaks, in v njeno čast so prirejali igre fornikalije. Ko smo Slovani prišli na Balkan, je bil kruh že tu. S seboj pa smo prinesli zdrobljeno žito, ki se potem poje kot kaša.

V potu svojega obraza je delal v mlinu tudi Plavt, ki ga sicer bolj kot peka poznamo kot rimskega komedografa.

► Bil je obsojen zaradi dolgov, ki jih je napravil pri kockanju, in to na tri leta dela pri mlinskih kamnih. Takrat so jih vrteli kaznjenci, kasneje so jih nadomestile živali, v Mediteranu osli. Plavt je imel to izkušnjo, morda ga je prav ta napejljala, da je zapisal *panem et circenses*, »kruha in iger«. Dva temelja, ki ju potrebuje družba, vsaka družba, za svoj obstoj.

Kako je bil kruh v srednjem veku povezan z romanji?

► Pravi romar je imel torbo, v kateri je nosil bučo, v njej je kot v steklenici hranil vodo, in hlebec kruha. Kasneje so romarji začeli s seboj nositi še po kak težek predmet, da so z njim dokazali žrtev. Prenašali so na primer težek kamen ali pa gorečo svečo, ki jih je silila v prisilno držo. Veselje pa jim je prinesla misel na romarsko postajo, kjer bodo pojedli dober kruh. Veliko sem se ukvarjal s proučevanjem romarstva, šel sem tudi po romarskih poteh. Šel sem po poteh svetega Pavla.

Z bisago na ramenih?

► Ne ravno tako, sem v letih, pa sem najel taksí, da me je pripeljal do mest, kjer se je ustavljal sveti Pavel.

Ko ste bili pri beduinih, ste opazili, da kruh nosijo v malhah skupaj s tobakom.

► Beduini gredo na dolga potovanja, na katerih pa ni dračja. Imajo neverjeten instinkt, da v puščavskem pesku izkopljejo kakšno korenino, jo potem zažgo, naredijo žerjavico in v njej pečejo kruh. Nekomu iz Evrope se bo gabil tak kruh, vendar je zelo okusen. Tu sem plačal visoko ceno. Na tej poti je malo vode, piješ iz iste čaše, in tako sem dobil hepatitis C, ki se prenaša prek krvi. Zadošča stotina miligrama krvi, ki je ostala na robu čaše. Pri beduinih smo bili trije, eden je umrl, drugemu so odstranili jetra, jaz pa sem tretji, ki ga od časa do časa zgrabi silna utrujenost.

Knjige najraje pišem na podlagi osebnih izkušenj. Za »Mediterski brevir« sem obšel Sredozemlje, številne otoke, morda sem izpustil kakšnega manjšega, bil sem v vseh lukah, poslednje poglavje v zadnjih izdajah pa sem posvetil oslu. Z njim je povezana anekdota. Ko je veliki zgodovinar Braudel branil doktorat o Sredozemlju, so bili vsi navdušeni. - Sam sem tudi doktoriral na Sorboni in poznam te ceremonialne komisije. - Toda eden izmed članov komisije je vstal in zahteval: »Zavrni doktorat! Ker delo ne omenja velikega konstruktorja sredozemske kulture, ki je vse projekte prenesel na svojem hrbtu: kamen, vodo, material za ceste je osebno prenašal. Oslal«

Katera žival pa je najbližja kruhu?

► Presenetili ste me. Verjetno vol. Voli so najprej orali njive, potem pa teptali žetev, da se je zrnje ločilo od klasa. Drugače pa so žitu najbližji insekti pa miši. Priznam, da sem začel z veliko neznanja. Poprej nisem nič vedel o insektih, o mornarjih, ki so na dolgih plovbah čuvali svoj biskot. Bral sem pomorske dnevnike, ko Kolumb sreča prvega človeka na novi celini, dobi asociacijo pekovske lopate.

Lahko pojasnite?

► Vesla, s katerimi so v svojih čolnih veslali proti Kolumbu. Magellan, ki pride do indijske obale, domaćinom najprej pokloni kruh.

Zadnji lok zahodnjaške zgodovine je pripeljal v dobo, v kateri bolj od človeka hlastnejo po kruhu miši in mravlje.

► V italijanskem jeziku to ponazarja par *pane* in *conpanatico*, kruh in to, kar se je ob kruhu. Nekoč je bil dominanten kruh, danes to, kar jemo na kruhu. Celozdravniki vam svetujejo: ne jejte kruha, da se ne zredite. **Cinično domislico serviranja kruha so poznali na ladjah z vkljenjenimi galjoti.**

► Dajali so jim biskot, kruh iz trdih materij, ki je povzročil, da so izločali trdo blato. Da galjotov ni bilo treba odklepati iz verig, da bi šli na stran. Tako so mornarji samo pometli blato izpod galjotov in na ta drek so potem lovili ribe. To so tragične scene.

Po samostanih so vpeljali regule, po katerih so skrbeli, da je bil kruh komajda še prebavljiv?

► V samostanih so živeli v družbi, druga različica pa so bili puščavnik, ki so v puščavo odnesli malo kruha. Reče se jim eremiti, obiskal sem jih v zgornjem Egiptu. Tudi Kristus je bil nekaj časa v puščavi, prav tako apostoli, da bi pridobili izkušnjo puščavniškega življenja. Prve puščavnike najdete v severni Etiopiji, v predelih blizu Rdečega morja. Posebno strogo disciplino imajo derviši, ki imajo svoj pogled na odnos med kruhom in telesom. Kako bo telo elastično in bo lahko izvajalo nekatere gibe, če je jedlo meso in če je jedlo poseben tip kruha. Že v Rimu je obstajal *panis athletarum*, »kruh atletov«. Da bi atleti lahko opravljali svoje vaje, so jedli posebne vrste kruha.

Ste naleteli v sodobnih krščanskih praksah na še kakšen primer posebej asketskega življenja?

► Na grškem Atosu še obstajajo zaprte celice, te sem našel tudi v Kijevsko-pečerski lavri. Imajo samo majhno lino, skozi katero dobite kruh in vodo, vrnete pa posodo s svojimi izločki. Ta askeza samote, kjer ne vidite drugega človeka, je najtežja. V samostanih deluje conventum, to pomeni biti skupaj.

Drugačen primer je Heinrich Eduard Jacob. Žid, ki je preživel Dachau, kjer je jedel kruh, narejen iz zmesi krompirja in žaganja, grozo za želodec. Napisal je drugačno knjigo, bolj literarno, ki nosi naslov »Šest tisoč let kruha«.

Na kruhu temelji tudi razkol med vzhodnim in zahodnim krščanstvom.

► Pravoslavci delajo kvašen kruh, katoliki pa nekvašen.

Ko sem leta 1973 odšel v Odeso, sem tam našel sestro svojega pokojnega očeta in povedala mi je tragično zgodbo mojega strica, ki je umirajoč v gulagu govoril: kruha, kruha!

78

Velika tema krščanstva je »zadnja večerja«. Imate Leonardovo, Tizianovo, Rembrandtovo sliko. Po Mojzesu mora biti kruh na praznik nekvašen. Ves kvas so na te dni zažgali. Na »zadnji večerji« je moral biti kruh nekvašen. Na Giottovi sliki je kruh narisano zelo tanek, da bi ga Kristus lahko lomil, v renesansi pri Leonardu se je kruh že dvignil, pri Tintoretu pa vidite že velike benečanske podobe kruha. Transgresijo glede na kruh imate že v rimski cerkvi.

V knjigi sem objavil tudi 50 barvnih reprodukcij umetnin, kjer nastopa motivika kruha. Poglejte Maleviča in njegovo subtilno kritiko stalinističnega režima leta 1930. Vse je korektno, socrealizem, izstopa samo podoba kmetice z majčkenim srpom v roki, za njo pa ogromna polja.

Kruh, nekoč osrednji motiv, celo katališka maša je strukturirana okoli hostije, je postal tako banalen, da niti berač več ne prosil za kruh. Je to konec neke civilizacije?

► Ni, v Sarajevu in Zagrebu se ponoči, mislim, da v Ljubljani ni tako, prikažejo ljudje, ki brskajo po smetnjakih. Kaj iščejo? Plastenke, za katere dobijo po 30 lip, in če jih zberejo po deset, že lahko kaj pojedjo za večerjo. To niso berači, ampak ljudje, ki so se znašli v pomanjkanju, ki potem najdejo še kakšen kos kruha. Pomislite, Claudio Magris je pisal o tem, vsako noč se vrže stran stotine ton kruha. Še vedno imamo zbiralce kruha.

Danes kruh, ki ga ne prodajo, vržejo stran ali ga uničijo. Je bilo kakšno obdobje, ko so kruh delili ljudem brezplačno?

► V cesarskem Rimu so cesarji delili kruh brezplačno, tudi za časa francoske revolucije je bilo tako. Kruh so anarhisti postavili za svoj slogan. Obstaja knjiga ruskega anarhista Kropotkina, ki je vodil anarhizem brez ubojev in atentatov, prekrasna knjiga o kruhu. Po oktobrski revoluciji se je vrnil v Rusijo, Lenin ga je cenil in mu predlagal, da mu bo objavil knjige. »Kdo jo bo objavil?« ga vpraša Kropotkin. »Državna založba,« mu odvrne Lenin. »Kako, država bo tiskala knjigo anarhista? Nikoli!« pogumno odkloni Kropotkin. To je bil Kropotkin. Ko sta Lenin in Trocki objavila zakon o talcih, ki jih bodo streljali,

če se zgodi kakšen upor ali sabotaza, je Kropotkin napisal pismo Leninu: »Zaradi takšnih potez bo ljudstvo začelo sovražiti komunizem!« Kropotkina imam za zgled.

Od kod »pain du rois«?

► Polno ironije, v francoskih zaporihih so jetniki dobivali kruh brezplačno, plačevala ga je državna blagajna, torej kralj. Trd in neokusen, a jetniki so ga poimenovali »kraljevi kruh«. Podobno v Benetkah, kjer so zaporskemu kruhu rekli *pane di san Marco*, »kruh svetega Marka«, ki je bil zavetnik Benečanov. S kruhom imate povezano celo ironično strukturo.

V samostanih pa so si namenoma stregli s starim kruhom. Zakaj?

► Da bi se izognili požrešnosti in pohlepu. Da bi zagrizel samo po malo. Da bi jedel po drobtincah. V slovenščini imate besedo skrušen; pobožnost in kruh sta povezana v jeziku. Povem vam najiskrenejše: bal sem se sebe, imam težko navado, da se postavljam po robu oblastem, preganjan sem bil v stari Jugoslaviji, v hrvaški državi, zdaj, zaradi njihovih talibanov, v želji po resnici sem vedno tujec. To je nekakšna manija, braniti tega, ki je ogrožen. In bal sem se, da ta lastnost ne bo prevladala tudi nad menoj, da ne bi izgubil kritičnega duha, zato sem poiskal kruh, kjer sem lahko angažiran in distanciran.

Zdaj, ko ste izdali »Kruh naš«, ste spet v celoti kritik oblasti. Tako ste za zagrebškega župana Bandića zapisali, da je peljal v mesto ruralno kulturo. Turist dobi nasproten vtis: v mestu je ogromno novih stavb, številna gradbišča, nekaj, kar je negacija podeželja.

► V resnici niti niso veliko zgradili, je nekaj dvoran in stavb, ki so postavljene tako, da padejo v oči. Zada pa je primitivna ideja župana, da bi se pokazal, kako je dober, koliko je zgradil. Želel bi, da bi imel Zagreb za župana človeka večje kulture, ki se je sposoben pogovarjati. Presenetilo vas bo, če vam povem, kdo je zame simbol župana - nekdanji beograjski župan, arhitekt Bogdan Bogdanović. Zdaj živi kot emigrant na Dunaju, kjer sem ga srečal. Njegove knjige prevajajo v nemščino, prosili so ga, naj uredi nekaj parkov na Dunaju. V Beogradu so mu četniki vsako jutro na vrata napisali - ustaš! Slovenci in Hrva-

tje smo bili nekoč del Avstro-Ogrske, na Dunaju pa nas predstavlja srbski profesor, ki tekoče govori nemško. Zagreb pa žal predstavlja gospod Bandić; pomislite samo, kaj je naredil in s katerimi ljudmi se družil. Zadnjič me je celo nekje hvallil, zaradi enega mojih govorov. Žal bi želel drugačnega župana Zagreba. Gradi kult osebnosti, od njega nisem slišal niti ene misli. Urbanizem ima svoje mišljenje, svoj izvor, svojo prihodnost, svojo filozofijo. Bogdanović je bil župan, od katerega sem slišal misli o mestu, ki so me napeljale, da sem tudi sam razmišljal o mestu. Menim, da imamo tudi na Hrvaškem take ljudi, kot je bil Bogdanović, da jih imate v Ljubljani.

Tudi mi imamo svojega Bandića.

► Žal ga ne poznam in o njem ne morem nič reči. Ampak naj bo moja kritika zagrebškega Bandića kritika vseh preostalih Bandićev, tudi onega ljubljanskega.

S kruhom je povezana silna domišljija: iz česa vse so pekli kruh?

► Najprej je ta domišljija realizirana v oblikah kruha. V zgodovini najdete oblike, o katerih si sploh ne bi mogli misliti, da lahko obstajajo. V delu Magreba imate vagino, ki jo imenujejo kruhova vagina. Če je rodila človeka, zakaj ne bi bila tudi v obliki kruha. Imate številne kruhe v obliki penisa, zvezde, imate antropoidne kruhe pa narejene v stasu kače. Forme kruha kažejo na imaginativnost človeka še posebej v srednji Evropi. Še pred sto leti smo imeli hude zime, veliko megle, polno snega in slabe ceste, ki so slabo povezovala mesta med seboj. Mesto je bilo na neki način zaprto. Njegov pobeg iz zaprtosti je peljal v domišljijski svet. V Zagrebu, Ljubljani, na Dunaju smo v oblikah kruha iskali beg pred uniformnostjo in monotonostjo. Vsaka nova forma pa išče tudi nov material. Naj bo več rži, nekaj koruze, kaj bo to obliko zadržalo? Kaj bo napravilo okus, kaj bo napravilo kruh dolgo trajnejši?

Nekje ste našli tudi kruh iz lotosa?

► Preden so v Egiptu začeli peči kruh iz žita, so pripravljali kruh iz lotosa, ki je bil posebej trd kruh. To so zabeležili že Grki v besedi *lotofagi*, »ti, ki jedo lotos«, za Grke torej barbari. Civilizacija so delili na te, ki jedo kruh, in one, ki jedo lotos.

Naslov vaše knjige je iz krščanske molitve Očenaš. Je obstajal kdaj kruh, ki ni bil povezan z božanstvom?

► Ne vem, ali je bil kruh v Mezopotamiji povezan z bogom ali je Zarastrov kruh povezan samo s svetlobo. Toda svetloba je že povezana z bogom.

Katero mesto nosi ime po kruhu?

► To je Betlehem kot *bet »hiša«* in *lehem »kruh«*, torej hiša kruha.

Zakaj v vaši knjigi ne najdemo gurmanskih pripovedi o kruhu?

► Kruh, zlasti samostanski, je lek proti požrešnosti in pohlepu. Povezal sem ga z lakoto in ne z gurmanskostvom.

Edino mesto v knjigi, kjer govorite o kruhu v kulinarčnih superlativih, so spomini ruskih emigrantov, ki so trdili, da je bil najboljši kruh, ki je bil kdaj pečen, iz predrevolucijskega Sankt Peterburga.

► Rusi so pozno prišli do kruha, šele s krščanstvom. Prvi peki so bili Germani, vabil jih je že Peter Veliki. Puškin je rekel, da je Sankt Peterburg rusko okno v Evropo, skozi katero je prihajalo veliko dobrega.

Komunizem je torej spet prinesel pomanjkanje in samostanski odnos do kruha.

► Komunizem je imel parolo »kruha za vse«, samo nista ga zanimali vsebina in kakovost, zanj je bila pomembna le številka. Kruh se je globoko vtisnil v ljudi, ki so preživeli gulage. Solženicin je še dolgo po izpustitvi spal s hlebcom kruha pod blazino. Šalamov je napisal najlepšo pesem v prozi, ko je popisoval zapor, v katerem se je premagoval, da tovarišu ne bi pojedel njegovega kruha, pa ga je samo malo krušil, njegov vonj se je razlezel po celici, toda ni ga hotel pojesti.

S pisanjem o kruhu kot askezi ste sami postali nekakšen taliban.

► Kolega na teološki fakulteti v Zagrebu mi je povedal, da so študenti rekli, da je edino teologijo kruha napisal agnostik Matvejevič.

✕

POVEZANI S STRASTJO.

“NA IGRIŠČU IN NA TRIBUNAH.
POVSOD SMO ZMAGOVALCI.”

PONOŠNI
SPONZOR
SLOVENSKE
NOGOMETNE
REPREZENTANCE

www.pivo-union.si

PIVOVARNA
Union
LJUBLJANA

Goran Vojnović

Pisatelj, režiser in kolumnist Goran Vojnović o tem, da njegov cilj ni brati novice iz Slovenije na daljni tajski plaži, o nogometu in čefurstvu, ki ni eno samo. O tem, zakaj bi nas moralo biti včasih strah, ko poslušamo poslance. O tem, da sta njegova idola Jurij Gustinčič in Boris Pahor – le razlog je presenetljiv. In seveda o letečih televizorjih in vedrih vode.

Jure Aleksič, foto Borut Peterlin

Če bi artikuliranemu delu mlajše generacije pri nas iskali obraz, potem bi najbrž težko našli primernejšega od Gorana Vojnovića. Potem ko se je v enem samem utripu etabliral kot eden top slovenskih pisateljev, se je zelo hitro etabliral še kot vrhunski kolumnist in v kratkem se bo - to se zdi varna stava - še kot režiser.

Zadnje čase ogromno beremo o naskakujoči popularnosti e-bralnikov. Kakšna čustva v tebi, ki si pisatelj, zbuja trend?

► Nobenih. Na tehnologijo se nikoli ne odzivam čustveno. Sem tudi izrazito netehničen tip. Moj mobi je za klice in pošiljanje sporočil; moj računalnik je moj pisalni stroj.

No, če bi bil jaz pisatelj, bi me bralniki navdajali s tesnobo. Ker po novem bodo tudi vas lahko piratizirali, s tem da drugače od glasbenikov nimate niti koncertov niti klingeltonov ...

► Oh, pa saj jaz že tudi zdaj ne živim od pisanja literature! Poleg tega je e-knjiga kot trend zaenkrat še tako v povojih, da ji nisem namenil veliko pozornosti. Čisto osebno, torej kot bralec, preprosto ne potrebujem alternative klasični knjigi. Papir me povsem zadovoljuje. Pravzaprav se mi že tako na polici ves čas nabira kup knjig, ki jih nimam časa brati. Zakaj bi torej downloadal še tisoč novih? Kaj bom imel od tega?

Pisanje je zate, če prav razumem, predvsem hobi?

► Ja, pisanje literature prav gotovo. Tudi režiranje filmov je moj hobi - kako boš pri nas od tega živel? To jemljem predvsem kot neko nagrado za vloženi trud, kar obenem izpolnjuje mojo potrebo po ustvarjanju. Za eksistenco pa pišem kolumne, režiram televizijske oddaje, prireditve in še sto drugih reči.

Če zastaviva malo širše - kako kritično se ti zdi, da digitalne vsebine izpodrivajo pisano besedo?

► Ni hudega. Tudi na internetu se izkaže, da ljudje ne morejo gledati čisto samo filmčkov - da

osnovni nosilec sporočanja ostaja črka. Skoraj vsi ljudje znajo pisati, v vizualnem jeziku pa so v najboljšem primeru polpismeni. S tem mislim, da znajo sami s sliko skomunicirati bore malo, saj sploh ne razumejo osnovnih konceptov, kot so kader, sekvenca ali plan. To je logično: otroke v šoli naučimo vsaj za silo brati in pisati, vizualno-filmske vzgoje nimamo pa skoraj nobene.

Slej ko prej jo bomo imeli. Veš, kako so pesimisti napovedovali, da bo televizija izpodrinila slikarstvo? No, v bistvu ga tudi je! V nekem deklarativnem kvazisvetovljanskem smislu slikarstvo v javnosti sicer ostaja Vrednota, ampak ne poznam čisto nikogar, ki bi slikam drugih ljudi vsak teden namenil trideset minut svojega časa.

► To ne pomeni, da je slikarstvo izpodrinjeno. Le manjši odstotek ljudi se z njim ukvarja.

Tako kot z opero, ki je kljub temu še zelo živa. Obisk muzejev po svetu raste, pravzaprav doživljajo pravo malo renesanso.

Proti muzejem mi ne pade na pamet, da bi rekel žal besedo, opera pa živi čisto samo zaradi grotesknih subvencij. Torej zato, ker kot družba nismo dovolj zreli, da bi si upali vsaj načeti debato, ali je bolje subvencionirati aparate za magnetno resonanco ali elitistične maškarade že itak premožnejših ljudi.

► Okej, naša opera res živi izključno od subvencij, za dunajsko ali newyorško pa dvomim. Ampak če boš napadel subvencije kar takole vsepovprek, potem moraš napisati tudi stadion, ki raste v Stožicah.

Absolutno! Kot Kolosej v starem Rimu raste ta glomazna struktura na krvavih hrbitih sužnjeh z juga - in to kakor definicija vsega tistega, česar kot morda najmanj nogometna prestolnica v Evropi res ne potrebujemo. Potrebujemo pa marsikaj.

► Če smo res, kot praviš, ena najmanj nogometnih prestolnic v Evropi, smo tudi zato, ker nimamo stadiona. Ko je bila Olimpija v jugo-ligi, je bil Bežigrad poln. Zanimanje ljudi za fuzbal obstaja - je pa res, da ne bodo gledali tekme Interblocka z Domžalami, če lahko doma gledajo Barcelono in Real. In ko gledajo Barcelono, jim postane še toliko bolj boleče jasno, da je slovenska liga svetlobna leta za vsem. Če lahko doma gledajo Messija, pač ne bojo šli gledat neke trimlige, v kateri je najboljši igralec 38-letni Miran Pavlin, najboljši strelec pa Milan Osterc. Če bi ljudem ponudili kvaliteto - torej vsaj nekaj, kar vsake toliko pride do drugega predkola Lige prvakov -, bi jo gotovo prišli gledat.

In ko bomo dobili ogromen drag nov stadion, bo to za sabo avtomatično potegnilo novo kvaliteto? Ne, tega ne kupim. Maribor so s tega vidika dolga leta pestile še kaj hujske težave

kot Ljubljano, pa je s še nekoliko bolj zanikrnim stadionom suvereno prišel v Ligo prvakov, kjer je v izjemno težki skupini osvojil štiri točke. E, to - to je nogometno mesto! Tovrstna kvaliteta lahko zraste samo na plečih totalnih zasenjakov in norcev in pokradenih delavskih hord. Res je sicer, da se je uprava kluba v zimzeleni slovenski maniri potem potrudila, da je iz tega generacijskega dosežka nastalo točno toliko malo dobrega, kot je tehnično sploh mogoče ... In Mariborčani imajo zdaj krasen nov stadion, kamor lahko hodijo gledat 38-letnega Mirana Pavlina in goleadorja Milana Osterca, pa še to samo kot gostujoča igralca.

► No, Maribor je najbrž res tradicionalno malo bolj naklonjen nogometu ... Kar je še zacementiral s tem, ko je igral v Ligi prvakov. To je dalo nov zalet celim novim generacijam ljubiteljev nogometa. Če bi Olimpija takrat igrala v Ligi prvakov, bi tudi v Ljubljani še vedno imeli močno nogometno vzdušje. Maribor je v nekem trenutku pač igral vrhunski nogomet, uspešno se je kosal z velikimi klubi - in to se pozna, to vzdušje je ostalo vse do danes. Če bi se v Ljubljani igral vrhunski nogomet, bi ga ljudje gotovo hodili gledat.

Seveda bi ga, saj to ni sporno. Ampak ker se ne igra, Ljubljana ne potrebuje dragega novega stadiona.

► Vseeno verjamem, da ljudi zanima kvaliteta. Da jih ne zanimajo sanje nekih lokalnih šalabajzarjev in lige, za katere ima marsikateri rekreativec občutek, da bi se zlahka vključil vanje, če bi le dva tedna malo potreniral. Lige, kjer je še najbolj zanimivo gledati, koliko tekem zapored lahko Sebastijan Cimirotič odigra brez poškodbe.

Bi se strinjal s tezo, da je nogomet v svojem bistvu soap opera za moške?

► Paa ... Najbrž bo nekaj na tem. Ima pa med vsemi športi najbolj dodelano dramaturgijo. Vsak hip se lahko vse spremeni, en dotik lahko postavi vse na glavo. Poleg tega je tudi po svoji enostavnosti popoln za množice - neprimerno bolj kot recimo kak baseball, ki ga lahko gledaš tri leta, pa še vedno ne boš dojel vseh pravil. Ampak od soap opere se nogomet po mojem razlikuje po nepredvidljivosti, po tisti potezi več. Ker en Messi lahko kadarkoli naredi tako potezo, da boš o njej govoril naslednjih trideset let. Tega klasične soap opere nimajo.

Dobra poanta. Torej bi lahko rekel, da je nogomet, drugače od soap oper, umetnost?

► Nogomet ni umetnost, ima pa nedvomno nekaj sorodnih prvin. Messijeva podaja v prazen prostor, ki mimo treh branilcev pristane na nogi od nikoder utekajočega napadalca, vsebuje izredno kreativno predvidevanje neke situacije, ki

vključuje gibanje petih ali šestih ljudi. Ta domiselnost in lucidnost je nekaj, kar me pri nogometu navdušuje že skorajda v umetniškem smislu.

Tudi mene. Greva naprej. S kakšno čarovnijo debitant v času brutalne recesije dobi snemanje filma s tristo statisti?

► Oh, statisti so pri snemanju filma daleč od največjega stroška. In tristo za te potrebe sploh ni neka blazna številka. Tudi pri nas so včasih snemali filme s tisoč ali dva tisoč statisti. V recesiji lahko recimo rečeš, da sploh ne boš več snemal filmov - a če tega ne rečeš, potem stvari še vedno stanejo približno toliko, kot stanejo. Tudi v recesiji partizanskega filma ne boš mogel posneti za sto tisoč evrov. Ker se ne da. Poleg tega se pozablja, da imajo slovenski filmi danes enake budžete kot pred desetimi leti - to, če spremljamo rast cen, pomeni, da se snemajo za skoraj pol manj denarja kot takrat. Ne bom se preveč pritoževal, smo se morali pa kar potruditi, da se naš budžet na platnu ni videl v preveč negativnem smislu. Za zgodovinski film smo imeli en tak izrazito mikrobudžet, ampak jaz sem z našim delom zadovoljen, in to je daleč najpomembnejše. Drznem si napovedati, da bo končni izdelek za naše razmere videti precej razkošen.

Kaj je bila tvoja ambicija povedati s tem filmom?

► Gre za zgodbo o Italijanu, ki se vrne v Piran, da bi videl hišo, v kateri se je rodil. V tej hiši najde človeka iz Bosne, ki se je tja preselil pred petdesetimi leti in je v Piranu preživel skoraj vse življenje. Moj film na neki intimen, human način raziskuje vprašanje, kaj točno je potrebno, da se nekje človek počuti doma. Seveda se zgodba potem vmes vrača v leto '45, ko se celotna zgodba zaplete in preplete ...

Misliš, da se bomo leta 2045 še tako vneto vračali v leto '45 - ali bomo vmes morda imeli kako novo leto '45?

► No, vsaj za to slednje vseeno upam, da ne. V leto '45 se bomo pa vračali tako dolgo, dokler bodo imele te zgodbe še vedno tako močan vpliv na današnje zgodbe. Želel bi si predvsem, da bi se o tistih časih znali pogovarjati z bistveno manj čustvi in z večjo distanco. Pogosto se res zazdi, kot da bi se leto '45 dogajalo včeraj.

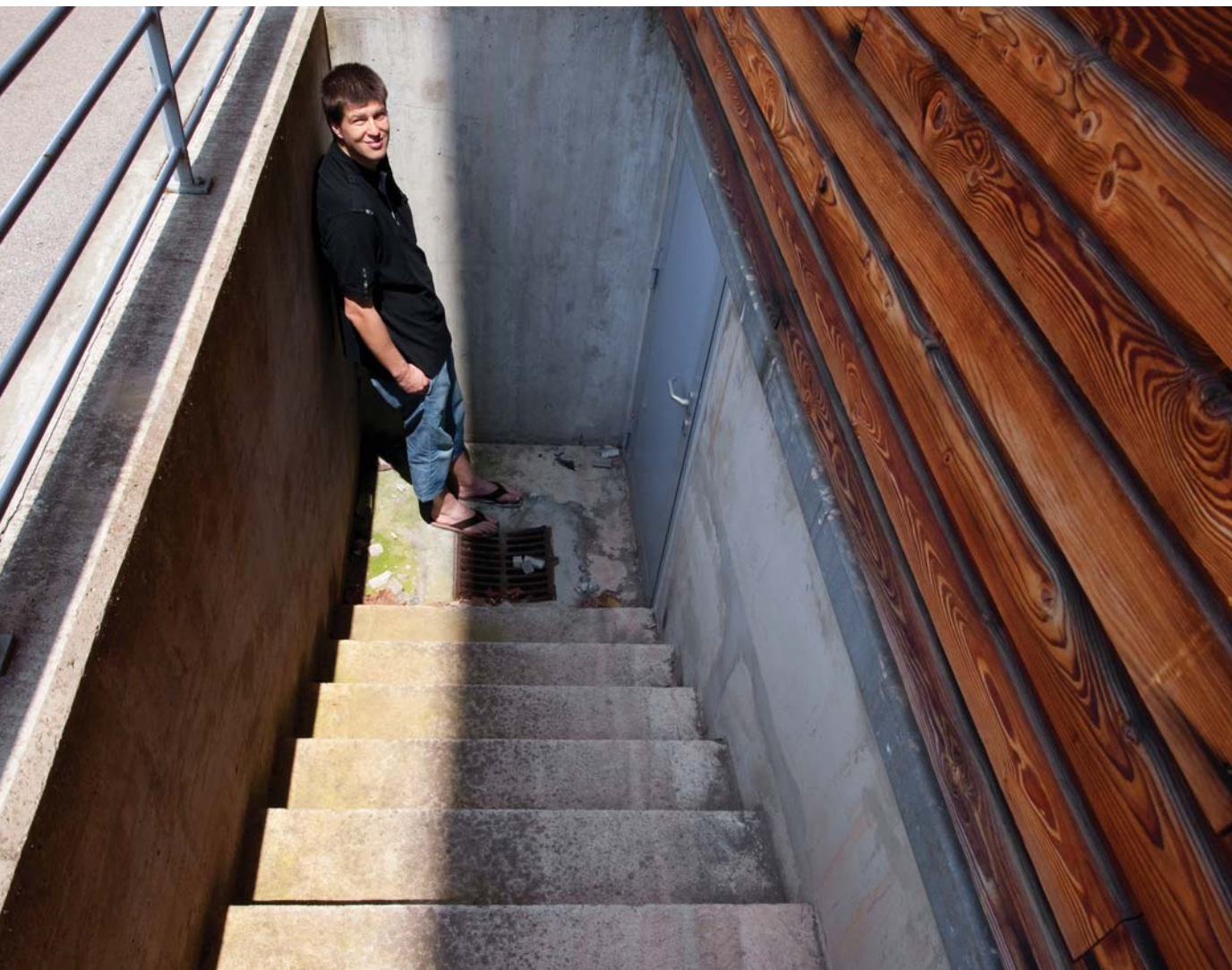
Koga si volil?

► Nikogar, ker me ni bilo v Sloveniji.

Šment! To pomeni, da ti ne morem postaviti nujno sledečega vprašanja: Ti je kaj žal? Oziroma, bolje: Koliko ti je žal?

► Slovenija bi morala biti država, v kateri je absolutno vseeno, kdo je na oblasti. Kjer ljudje spremenbe oblasti sploh ne bi čutili. Kjer je dr-

Saj jaz že tudi zdaj ne živim od pisanja literature! Tudi režiranje filmov je moj hobi - kako boš pri nas od tega živel? Za eksistenco pišem kolumne, režiram televizijske oddaje, prireditve in še sto drugih reči.

Skrbi me, da se v parlamentu uporablja natanko isti politični govor, kot ga uporabljajo spletne strani raznih slovenskih domoljubov. In če pomislimo, da je to v bistvu njihov leporek - da se za tem skriva še vse kaj drugega -, potem nas lahko postane v hipu zelo strah.

žava predvsem neki servis in kjer čisto vsak državljani dobi svojo penzijo in svojo plačo ne glede na to, ali si je tisti, ki je trenutno na oblasti, pozdravil svoje travme iz druge svetovne vojne ali ne. In s tega vidika sem po zadnjih volitvah seveda razočaran. Ne zdi se mi, da smo dobili servis, o katerem sem govoril. Še vedno se besno pogovarjamo o stvareh, ki imajo na konkretno kvaliteto življenja državljanov v najboljšem primeru neznamenit vpliv. Recimo: družinski zakonik! Koliko sploh je teh otrok, ki jih bodo potencialno posvojili homoseksualni partnerji v Sloveniji? Na čakalni listi za posvojitve otroka je ta trenutek okrog šeststo parov. Če se jutri v vrsto postavijo vsi homoseksualni pari v Sloveniji, potem je v naslednjih tridesetih letih realno, da pridejo do približno enega otroka! Vsekakor zgubljamo ogromno časa in denarja za debate, ki družbi bore malo koristijo. Vsaka parlamentarna razprava stane - in denar, ki smo ga vrgli stran za debato o pravicah tega enega potencialnega otroka, bi lahko zelo koristno porabili kje drugje. Recimo! France Cukjati se boji, kako bodo tega ubogega otroka zafrkavali v šoli - zakaj ne bi torej del tega denarja porabili za to, da tega otroka izšolamo privatno na Oxfordu ali Cambridgeu in si ga potem čez čas izvolimo za prvega resnično vrhunsko izobraženega premiera v samostojni Sloveniji?

Zadnjič sem razmišljal: glede na to, na kaj vse se je javnost kot počasi kuhana žaba od parlamenta morala navaditi, glede na to, kakšne vse afne se tam notri rutinsko guncajo ... Bi danes recimo Vitomir Gros, ki je bil svojčas taka legenda, sploh po čemer koli izstopal? Še več: bi ga sploh poznali po imenu?

► Razumem, kaj hočeš povedati. Nivo javne debate je res na psu. Mene osebno najbolj skrbi, da se v parlamentu vse bolj uporabljajo natanko iste besede, iste fraze, bom rekel isti politični govor, kot ga uporabljajo spletne strani raznih slovenskih domoljubov. In če pomislimo, da je to v bistvu njihov leporek - da se za tem skriva še vse kaj drugega -, potem nas lahko postane v hipu zelo strah. Zgolj s proštvo samim na sebi bi še nekako lahko živel. Resen problem pa na-

stane, ko se začne govoriti recimo, da so homoseksualci bolni. Pa tudi, če to zavijemo v celofan - tudi če jim želimo v svoji neskončni dobroti samo pomagati, jih torej 'ozdraviti'. E, to pa je velik problem, sploh v 21. stoletju. Sploh, če imamo diplomno iz medicine. To se mi zdi dosti manjši problem, kot ko je pač Kacin žvajznil Hvalico s časopisom. Ker za tistim je stal samo trenuten čustveni izbruh, ki so ga čez en teden že vsi pozabili. Pri današnjem rožljanju s sovražnim govorom pa pri najboljši veri ne bi mogel z gotovostjo napovedati, kdo utegne jutri začeti mahati in s čim.

Verjameš Obami?

► Ne. Tudi Clintonu nisem verjel - zakaj bi Obami? Oba sta sicer blazno brihtna tipa, perfektna govornika. Z obema bi šel z veseljem na kavo in se nedvomno sijajno zabaval, ampak še vedno za njima stoji natanko ista organizacija, kot je stala za Bushem. Obama je sicer blazno šarmanten in vdihuje istim dejanjem neki drug stil kot Bush, to pa je tudi vse. Kje bo ameriška vojaška industrija dovolila, da ji multibilijonske načrte prekriža en sam človek? Tudi če bi hotel, bi Obama ne mogel spremeniti ničesar, saj lahko stori samo tisto, kar mu dovoli demokratska stranka. Ta pa je sama tako do obisti prepredena z lobiji, da gre v bistvu za veliko korporacijo. Obama je samo češnja na torti.

Rečeva raje češnja na gangreni?

► Jaz bi ostal kar pri torti. Ker jo marsikdo dobi v glavo.

Kako si doživljal reševanje Grčije?

Zanimivo, kako samo po sebi umevno je bilo, da se javni sektor EU porine v novo groteskno spiralo dolga ...

► Znašli smo se v začaranem krogu. Grki so se znašli v krizi pretežno pa svoji lastni krivdi, a če bi pustili, da potonejo, bi najbolj stradali ljudje, ki pri vsem skupaj niso imeli nič. Po drugi strani pa je v Evropi veliko Grčij, ki živijo na tuj račun, ena izmed njih smo tudi mi. Tudi pri nas mrgoli ljudi, ki bogatijo na račun države, in sprenevedati se, da si Grki zaslužijo potop, zraven pa živeti v prepričanju, da bi nam v podobni situaciji Evropa morala priskočiti na pomoč, je smešno. Kar pa se tiče javnega sektorja EU, je vsem jasno, da požira pretirane količine denarja in da ga bo slej ko

prej treba preoblikovati in postaviti na novo. Drugače se bo Evropa nekega dne sesula sama vase.

Öndan si v kolumni pisal, da ko bereš vse te silne debate o pokojninski blagajni, ne čutiš, da bi te to osebno zares zadevalo. Ker od pokojninske blagajne takrat, ko bomo mi starčki, ne pričakuješ kaj preveč. Ampak če prav razumem, si prispevke še vedno plačuješ?

► Ja. Ne pričakujem pa, da bom od svoje penzije lahko živel. Moja pokojnina bo en vir, torej en delček od mnogih, iz katerih si bomo takrat morali nekako krpati eksistenco. Ampak obenem rad pravim, da ima naša generacija v tem pogledu v primerjavi z generacijo naših staršev neko prednost. Katero? To, da so nam pravila igre jasna že od samega začetka. Oni so dolga desetletja živeli v zmoti, da je za njihovo starost poskrbljeno, in marsikdo bo imel zdaj zaradi tega, ko bo tresnil ob realnost, hude hude težave. Mi vsaj vemo, da imamo zdaj trideset let, da nekaj prišparamo. In da to, kaj točno se bosta zmenila gospod Svetlik in gospod Semolič, za nas nima neke prave relevance.

Kimam vsemu, kar si povedal, ne razumem pa, zakaj si kljub temu plačuješ prispevke.

► Da bom imel takrat iz tega naslova za elektriko in TV-naročnino. Jasno je, da bom moral delati globoko v šestdeseta, če ne kar lepo do groba. Na srečo sem si izbral poklic, ki me veseli. In v tem smislu sta moja velika idola gospod Jurij Gustinčič in gospod Boris Pahor.

Misliš, da bomo imeli jeseni - če ne prej, ko bodo prišli prvi računi za ogrevanje - val demonstracij in štrajkov?

► Lahko se zgodi tudi to, a sam sem zelo skeptičen glede ideje, da bi kakršnekoli demonstracije in stavke prinesle pravilen razvoj socialne države. Ljudje, ki so trenutno kolovalje raznih kričečih nezadovoljstev, namreč nimajo pojma o tem, kako naj bi delovala neka sodobna socialna država, temveč glasno zahtevajo zgolj drobtinice zase, tukaj in zdaj. Zato so vsake demonstracije, pa naj bodo študentske ali delavske, deloma voda na mlin politiki, ki z majhnimi popustki zadovolji najglasnejše in se vedno znova za nedoločen čas odpove resničnemu

napredku, ki bi peljal v neko pravičnejšo družbo.

Res je. Morda bi bila lahko to tema tvojega naslednjega romana? Kako je kaj s tem? Drugi naj bi bil pregovorno najtežji ...

► Zaenkrat s tem nimam problemov, ker sem se v celoti posvetil svojemu prvemu filmu. Me tudi kaj preveč ne skrbi. Dvomim, da mi bo moj drugi roman delal te pregovorne težave, ki jih omenjaš. Ne bo me preveč potrlo, če ne bo ponovil uspeha *Čefurjev* - pa magari, če bo flop. Pomembno je, da delaš. Enkrat ti rata, drugič ne. O svojem drugem romanu zaenkrat vem, da bo nekoliko bolj kompleksen in da bo v njem precej manj kletvic kot v *Čefurjih*.

Predvsem v sklopu splošnega kvantanja o svetu, vesolju in sploh vsem pogosto slišim tezo, da je 'čefurstvo' med najstniki danes postalo dominanten modni trend, in sicer tudi med Jožeti. Sam o mladih vem premalo, da bi se opredelil. Kaj meniš ti?

► Ne bi rekel, da je ravno dominantna, se je pa čefurstvo pojavilo kot neka precej močna subkultura. To je subkultura, ki ima danes čedalje manj zveze s poreklom tvojih staršev in čedalje več z oblačili in glasbo, ki jo poslušas. V to subkulturo lahko vstopi kdorkoli - vse, kar potrebuješ, je, da si kupiš eno šuško in dva CD-ja Seke Aleksič. Pozitivno je, da ti subkultura obenem omogoča tudi, da iz nje izstopiš - torej si vanjo veliko manj ujet kot včasih. Nič tako nezasišaneje ni, če si en teden čefur, naslednji pa že domoljub. Ali obratno. Itak gre predvsem za obleke. Zdi se mi, da imajo najstniki po obdobju precejšnje uniformiranosti zdaj spet obdobje pestrejše ponudbe subkultur.

Ampak za čefurstvo, ki je bilo še pred desetimi leti precej ostro stigmatizirano, je ta prelevitev v eno vodilnih mladinskih subkultur najbrž velik triumf?

► Na neki način gotovo, ampak po drugi strani pa: kakšen je to triumf, če je na čelu kolone Seka Aleksič? **No no no, to je že drugič zapored, tega pa ne dovolim! Kaj imaš vendar proti tej vrhunski joškuri in izvajalki legendarnega Aspirina?**

► Ne vem, sem človek drugačnih preferenc in bi imel raje, če bi bil na čelu kolone recimo Dubioza kolektiv ali Edo Maajka. Tudi to je č-

V čefurstvo se danes žal uvrščajo predvsem tiste najbolj cenene oblike čefurstva, a daleč od tega, da bi bil Balkan danes samo turbo folk!

86

Čefurstvo je zame tudi branje knjig Miljenka Jergovića in Vladimirja Arsenijevića!

furstvo, samo da se večina tega ne zaveda. V tej obliki je stigma žal preživela. V čefurstvo se danes žal uvrščajo predvsem tiste najbolj cenene oblike čefurstva, a daleč od tega, da bi bil Balkan danes samo turbo folk! Čefurstvo je zame tudi branje knjig Miljenka Jergovića in Vladimirja Arsenijevića! *Aspirin* sem pa zasovražil, ko sem ga na nekem žuru, kjer sem bil eden redkih čefurjev, slišal osmič.

Zelo dobro razumem tak sentiment, ampak to ni pravično. Kaj je ubogi *Aspirin* kriv? Mar ne bi bilo neskončno bolj logično sovražiti tisto sobo govedarjev, ki imajo tako porazen diapazon, da morajo isti hit rolati osemkrat?

► Ne vem, to je širši problem. To je tako kot po osamosvojitvi, ko se je kao na veliko poslušal Balkan ... V resnici je pa to zgledalo, kot da je nekdo leta 1991 vsem zapekel isti

CD s stotimi komadi, ki so se potem do bruhanja in onemoglosti rolali, kamorkoli si prišel. In generacija, ki je takrat rastle gor, ni poslušala čisto nič več kot to, teh sto komadov. Od takrat ne morem več slišati *Bolje biti pijan nego star* - na vsaki žurki, na vsakem šolskem izletu sedemnajstkrat ...

Spet: kaj je ubogi *Bolje biti pijan nego star* kriv? Tvoje zelo utemeljeno sovraštvo naj raje leti na horde nekritičnih idiotov z neskončno ozkimi potrebami, ki avtomatsko posvojijo, karkoli se jim servira, in jih to povsem zadovolji. Mislim: valjda boš sovratil ljudi, ne umetnosti!?

► Ne, jaz imam raje ljudi kot umetnost.

Kako bizarno. Na podobni noti: so, kot si nedavno zapisal, hudobne in tišine lačne starke na Fužinah tvojega otroštva na mulce z balkonov res zlivale vedra vroče vode?

► Oja, jaz sem enega fasal direktno na rame - je pa res, da ne na Fužinah. Na Fužinah se je pa recimo zgodilo, da je ob dveh zjutraj na otroke na igrišču priletel televizor. **Za konec: včeraj sem bral Politikin zabavnik iz leta 1982, ki je poročal o napovedih vrhunskih ameriških znanstvenikov. Predvideli so tole: okoli 1990 bodo večino hišnih del opravljali roboti, nekje do 2000 bomo dobili učinkovito zdravilo proti debelosti in raku, okoli 2010 se bo na Mars spustila prva ladja s človeško posadko. V resnici pa se tako rekoč borimo za preživetje. Kaj je šlo v tako kratkem času tako totalno narobe?**

► Po mojem je bil le preskok v računalniško dobo tako hiter, fascinant in nedojemljiv, da so si ljudje zaradi tega predstavljali, da bo šel razvoj sveta naprej s svetlobno hitrostjo. Po mojem ni šlo nič naro-

be, prej bi dejal, da se še naprej tehnološko razvijamo prehitro, da nas korporacije v želji po zaslužku zasipajo z rečmi, ki jih ne potrebujemo, in nam vsiljujejo občutek, da nismo v koraku s časom. Vseskozi v nas zbuja strah, da zamujamo resnično življenje, če nimamo najnovejšega iPoda in podobne neumnosti. Radi bi nam vcepili miselnost, da je vrhunec našega bivanja, če lahko na tropski tajski plaži prebereš najbolj sveže novice iz Slovenije, in ne to, da se na tropski tajski plaži vržeš v kristalno čisto morje ter da ti pri tem dol visi za notranjepolitične zdrahe na Šubičevi. Mnogi seveda temu nasedajo in širijo to hitec religijo, sam pa sem se zavestno odločil, da vsemu temu napredku ne sledim. Za sedaj še nisem dobil občutka, da bi zaradi tega karkoli zamudil. Prej obratno.

✕

Vrhunec optične tehnologije

SERENGETI
EYEWEAR

For wherever the road takes you.®

IZBIRA ALAINA PROSTA

www.rodeoteam.si

Se sprašujete, kaj danes počne legendarni dirkač formule 1, Alain Prost? Še vedno aktivno dirka v pokalu Andros Trophy, predvsem pa uživa življenje. Tudi kot ambasador znamke Serengeti. Te vloge mu ni bilo težko sprejeti. Prepričal ga je preprost pogledal skozi stekla njihovih očal.

Znamka Serengeti se ne hvali z večdesetletno tradicijo. Nastala je leta 1985, povod za njen nastanek pa je bila tehnologija, ki so jo razvili pri Cornigu, proizvajalcu leč za Serengetijeva sončna očala, da bi izboljšali obstoječa vetrobranska stekla. Tehnologija fotocelic, ki omogoča samodejno zatemnjevanje, se je med avtomobilskimi proizvajalci hitro izkazala kot predraga, zato so

jo s pridom izkoristili pri Serengetiju. Samodejno prilagoditev zatemnitve so nadgradili še z zaščito pred vdorom modre svetlobe, za katero je znano, da obremenjuje očesno mrežnico, s polarizacijskim fi lmom, vbrizganim v leče, ki preprečuje odboj svetlobe in s tem možnost zaslepitev, ter zaščito pred UV-žarki. Tako je hitro postalo jasno, da Serengetijeva očala niso na trgu samo zaradi oblike, ampak predvsem zato, ker so odlični pripomoček za vse, ki iščejo vrhunska in kakovostna sončna očala. Danes jih s pridom uporabljajo piloti, profesionalni vozniki, dirkači ter tudi tako znane osebnosti, kot so Val Kilmer, Patrick Dempsey in celo papež Benedikt XVI.

“Megales stigmes zume” Na vélike poletne trenutke

Zoran Predin

Zoran Predin. Zeleni partizan - to je njegova oznaka. O tem, kako je obveljal za nergača, ki drugim soli pamet. O tem, kaj lahko preobrazi Slovence iz kajzerice v sendvič tolerance in svetle prihodnosti. O njegovih pesmih, glasbi in seveda o tem, ali je res utopično razmišljati, da bi vsi otroci poznali Brecljev Cocktail in Pengovova Odpotovanja. Bi pa Predin resetiral državo, spremenil zastavo. Zakaj mladina ni več na tak način revolucionarna, kot smo bili mi, se sprašuje. In odgovarja: "Morda zato, ker ni več sposobna reflektirati svojih primarnih interesov. Namesto tega je avtomatično prevzela natanko tisto vrednostno lestvico, ki bi jo morala resetirati."

Jure Aleksič, foto Borut Peterlin

Potem ko je Zoran Predin v Trenjih falanži navzven sladkih, a notri gangrenasto ciničnih turbojoškarjev razložil dve tri o osnovah profesionalizma in nekem absolutnem minimumu znosnosti, si je v tukajšnji grofiji negativne selekcije trajno zaprl marsikatera vrata. A stvari je na svoje mesto ondan postavil Miljenko Jergović, ko je v Objektivu napisal, da je Franzov debi lkebana zanj ena treh ključnih plošč jugoslovanskega novega vala. Kot največja stvar na plošči je označil pesem *Praslovan*. Pesem ima po njegovem tekst, kakršnega napišeš enkrat v življenju, in bi se lahko celo izvajala kot posmrtna himna bivše Jugoslavije!

Erozija spoštovanja po Predinovem nastopu v Trenjih, o kateri je nekaj besed tudi v tem intervjuju, je dejansko otipljiv pojav. Domene urbanega v marsikateri glavi so se po razpadu bivše države radikalno zožile in zdaj tam notri caruje samo še prvožonni provincializem.

Dokler nisem prebral tvoje biografije, nisem vedel, da si imel po svojem legendarnem nastopu v Trenjih tako hude težave. Nisem vedel, da so ti pošiljali grozilno pošto in te nadlegovali na ulici. Česa tako divjega človek vseeno ne bi pričakoval ...

► Ja, vendar se je dogajalo. Najraje so vpili za mano na ulici. Recimo: »*Budalo!*« Ali: »*Pojma nimaš!*« Ali, ta jih je po navadi najbolj osrečila: »*Pojdi domov v Maribor.*« Na takšne prijaznosti se drugače niti ne oziram. Ko pa postanejo dovolj pogoste, dobijo nad tabo zelo konkretno moč, da se ne počutiš več fajn. K sreči so ti incidenti po kakih dveh letih malo pojenjali.

Dejansko smo prišli do točke, ko se kupci rebek in wernerjev za Zoranom Predinom po ulici derejo: »Budalo!« In to zato, ker si je drznil javno reči, da je dve in dve štiri?

► Bojim se, da res. Korenito so se spremenile osnovne zakonitosti javne prepoznavnosti. Ta je danes odvisna samo še od medijske obravnave. Tvoje realno delo, tvoji albumi in turneje so v najboljšem primeru obrobne pomena. Medijski svet je narobe svet. Na veliko se trži negativni senzacionalizem, o pozitivnih stvareh se ne piše, ker so dolgočasne. Mediji so nam vcepili do kraja bolno vrednostno lestvico. Če skočiš v deročo reko in potegneš ven pol vrta, potem mogoče prideš na četrto stran - ampak samo, če tisti dan ni bilo dovolj seksi tragedij. Po tridesetih letih dela je moja prepoznavnost pri večini ljudi temeljila na enem samem nastopu v Trenjih. Prekršil sem

osnovno pravilo našega zabavljaškega posla, da ne smeš nikoli komentirati javnih vprašanj.

Ker si z vsako malo bolj originalno izjavo odtujiš znaten kos publike, kajne?

► Ja. V marketinškem smislu ves čas nagovarjaš vse. Sam sem recimo v hipu obveljal za nergača, ki drugim soli pamet. Reakcijo tistih, ki so se čutili napadeni, bi lahko strnil v: *Ne seri! Imamo druge za to, da bodo srali o tem!* To je bil prvi tak trenutek v karieri, ki me je označil, da ne rečem zaznamoval. Drugi je bil, ko sem se pridružil Forumu 21. Takrat sem dobil internetne zasledovalce, ki jih imam še danes. Kjerkoli se na spletu pojavi tema, kjer se omeni moje ime, se spodaj zelo kmalu najdejo tisti trije ali štirje, ki so dobili nalogo, da me obkladajo s komunajzarjem. Tudi če bi recimo samo komentiral ponudbo limon na ljubljanski tržnici, bi bila spodaj v njihovem komentarju poanta, da sem Kučanov oproda.

Uporabil si zanimivo frazo - namreč, da so 'dobili nalogo', da te obkladajo. Iz tega bi se dalo sklepati, da je reč nekako režirana, da očitno obstaja celo nalogodajalec ...

► Zakaj pa ne? Po mojem obstajajo krogi, ki skušajo krojiti javno mnenje tudi tako. Ker pri tehle mojih obkladačih ... Ko malce preučiš izrazje, hitro ugotoviš, da gre v glavnem za nekaj istih primerkov. Preveč je tega, da bi bilo naključje. Preveč je celo v dobi internetnih forumov, ko je postal vodilni žanr: *užali in zbeži*. Osebo imam predvsem eno veliko srečo, namreč to, da sem

večino časa veliko preveč dolgočasen človek za rumene medije.

Internetni forumi se zdijo najbolj strašljiva nova stvar pod soncem. Ne-ki pameten mož mi je rekel, da ga od afere Baričević vsake toliko malo zmrazi, ko čaka na semaforju. Zakaj? Ker se vsake toliko vpraša, koliko tistih norcev in idiotov ga v dani sekundi obkroža.

► Internet je idealen za tisto osnovno človeško potrebo, stopiti iz anonimnosti. Da vsaj za hip - dalj kot za toliko si najbrž niti ne upaš - stopiš iz svoje usode. Da te Zgodovina prepozna, pa čeprav samo kot ... kot ... **Strahopetnega gavnarja?**

► Tako. Okrog nas obstajajo celi svetovi, ki se jih sploh ne zavedamo. In nove tehnologije so nas naučile, kakšen privilegij je to, da se jih ne zavedamo.

V biografiji si dejal, da se je v zadnjih desetih letih zgodil nesluten juriš na dno dobrega okusa. Se ti zdi, da je dno že doseženo?

► Problem je, da je dno pri različnih ljudeh različno globoko, nekateri pa ga sploh nimajo. Lani smo se avtorji združili v SUGU, torej slovensko unijo glasbenih ustvarjalcev, ki bi rada v javno debato vnesla nekaj strokovnosti. Demokracija gor ali dol, po mojem bi država vseeno morala poskrbeti za nekatere osnovne stvari. Recimo za oblikovanje pozitivne narodne identitete.

Nevarna teza. Če bi jo izrekel kdo drug, bi ga kar malo zaskrbljeno pogledal.

► Ja, saj vem - razumem, zakaj. Ampak tako kot se otroci o zemljepisu in zgodovini učijo iz državnih učbenikov, tako bi morala država radijske postaje prisiliti, da se vsaj toliko in toliko ur na dan obnašajo kot vzgojne ustanove. Predvsem kar zaveda jezik in popularno glasbo.

Kako bi država postaje v to lahko prisilila?

► Z zakoni. Saj nekaj takega že imamo: predpisano je, da mora biti vsaj dvajset odstotkov glasbenega programa v slovenskem jeziku. V Franciji je ta številka petdeset odstotkov. Dvajset se mi zdi odločno premalo. Danes imamo ljudi, ki imajo petnajst let, pa se jim *sanja* ne, kdo je Mojmir Sepe. To se mi zdi tragedija. Je res preveč utopično razmišljati, kako napraviti učinkovit program, na podlagi katerega bi naši vnuki spoznali Brecljev *Cocktail* in Pengovova *Odpotovanja*? Da bi kot absoluten minimum poznali vsaj Ježkove *songe*? To se mi zdi nujno. Ne vidim druge možnosti, kot da na konstruktiven način vskoči država. Ker javni slovenski jezik obstaja v knjigah in medijih. In v medijih smo ga skoraj že povsem zafučkali. Če ne bomo kaj spremenili, bo kmalu obstajal samo še v knjigah.

Osnovno pravilo zabavljaškega posla si kršil tudi, ko si se izpostavil pri nedavnem referendumu o arbitraži. Si

bil nazadnje zadovoljen z izidom? Ker jaz v nedeljo zvečer v črevesju neka-ko nisem mogel čutiti, da je bila to ravno neka blazna zmaga ... Še posebej glede na odstotke.

► Podprl sem idejo o arbitraži, ker mislim, da je treba s sosedi živeti v prijateljstvu in sodelovanju. Vem, da imamo na Hrvaškem veliko sorodnih duš, ki si prav tako kot mi želijo svet brez meja, svet dobre glasbe in dobre košarke. Ne, ni bila neka blazna zmaga, se je pa vsaj alfa samec postaral za deset let.

Pa kaj je to s to Slovenijo, da je vedno tako diametralno razklana? Da se skoraj vedno do konca štejejo promili? Tudi sam si napisal, da imamo v bistvu dve Sloveniji, eno progresivno in urbano, drugo pa ... nekoliko manj. To seveda ni redek pojav, ampak da gre vedno ravno tako na fifti-fifti ...

► Kot zemljica, ne? Misliš, da bi nam bilo v večraki kajzerici boljše? Mogoče je pa čas za kaj tretjega, da nas preobrazi v sendvič tolerance in svetle prihodnosti? Čas je, da se tiste deklishe kitke iz Hude Jame prinesejo v Muzej narodne sprave v Ljubljano, nekam na novo Titovo cesto. Da se vsakodnevno pobesnelo zvonjenje iz cerkvenih zvonikov opredeli kot onesnaževanje okolja, tako kot so s predpisanimi decibeli okleščeni rockovski koncerti. Čas je, da pol oblasti prevzamejo ženske. Mogoče se bodo znale bolje dogovarjati in bolje gledati druga drugi pod prste? Čas je tudi, da se končno reši Union Olimpija in z njo košarka v Sloveniji.

V Praslovanu si napisal, da so nam 'zajebali vse, kar se je zajebati dalo'. Bi za nazaj rekel, da si bil takrat optimist ali pesimist? Ker v naslednjih dvajsetih letih smo potem videli, kaj vse je bilo še mogoče zajebati - in to so tudi zgledno storili ...

► Jaz sem za nazaj optimist in za naprej pesimist, tako kot so vsi amaterski preroki. Zdelo se mi je, da se za nazaj ne da nič več zajebati. Realnost je presešla vsak pragmatizem. Mislim sem celo, da bo vedno manj bedakov na svetu! Praslovana sem napisal v petnajstih minutah, ko sem kot nočni čuvaj čuval računalnike mariborskega VEKŠ-a. Melodija in jeza sta našli svoj refren. Štiri leta kasneje so nam miličniki v dvorani Golovec v Celju prepovedali zapeti Praslovana in Zdravljico. Prižgali so luči v dvorani in za oder je prišla četa čelad, ščitov in palic. Zelo nas je bilo strah. Potem sem dal bendu znak, naj zaigra, in publika je v en glas zapela Praslovana namesto nas. In potem še Zdravljico. Nisem kršil prepovedi in miličniki so odšli. Takrat je še bil čas, da se ne osamosvojimo v zemljico.

Bi si zgleden panker, ki je javno butal po vratih in klical demokracijo. Bi lahko na neki način rekli, da imamo danes te demokracije preveč?

► Ne, preveč imamo tega, kar smo dobili *namesto* demokracije. To je po-

vezano s tistim dnem, o katerem si me prej spraševal. Danes ima lahko pri nas radijsko postajo vsak, ki ima dovolj denarja. Čisto čisto vsak ne more imeti gostilne, mesnice ali obrtne polagalnice parketov. Radijsko postajo pa lahko ima. Mislim, da bi bilo treba doseči vsaj tri premike: da se bo morala za dodelitev frekvence vsaka radijska postaja izkazati z glasbenim arhivom, ki dosega neke vnaprej jasno definirane kriterije. Da bo imela glasbenega urednika, ki s tem arhivom zna ravnati. In da bo imela lektorja, ki bo poskrbel, da špikerji ne bodo več tako vsepovprek brutalizirali maternega jezika. Vsaj med poročili in obvestili ne.

Koliko premoreš ljubezni do SAZAS-centričnega modela slovenske popevke?

► Popevka je avtorsko delo in torej intelektualna lastnina. Je pa žal nekaj, česar ni mogoče prijeti. In za nekaj, česar ni mogoče prijeti - e, tu zelo težko nekomu pojasniš, kako bi to sploh *lahko* bilo lastnina. In na tem raste večina težav, ki jih imajo ljudje s SAZAS-om. Postal je nekakšen demon, zaradi velikih interesov različnih uporabnikov v medijih pogosto upodobljen kot nepotrebno zlo. Založnikom in založbam je dohodek iz avtorskih pravic zamenjal dohodek od prodaje CD-jev. Ti se, kot vemo, ne prodajajo več.

Bi dejansko rekel, da so avtorske pravice založnikom že nadomestile prodajo?

► Vsekakor jo skušajo. To prakso smo uvozili iz Amerike, kjer hočejo vse kontrolirati iz enega centra. V Evropi k sreči še ni tako. Tu smo avtorji našli zaveznike v evropskem parlamentu, a tudi sovražnike v evropski komisiji. Kapital za svoje medije vztrajno išče vsebine, kjer mu ne bo treba plačevati avtorskih prispevkov. Če preide lastništvo medijev v tuje roke, iz tega matematično izhaja, da bo s programov kmalu izginila tudi vsa slovenska vsebina.

Še en dokaz za tvojo tezo, da je slovensščina najbolj ogrožena v medijih.

► Slovenščina je tisto, kar smo prepoznali kot bit svojega obstoja. To je tisto, kar nas je obdržalo skupaj skozi stoletja. Danes pa z njo delamo ... slabo, slabo. Ker je treba zapolniti kvoto dvajsetih odstotkov, so našo glasbo preselili v pozne nočne ure. Pogosto se zgodi, da med eno ponoči in peto zjutraj vrtijo samo slovensko glasbo. Ob tem imajo radijske postaje, ki to počnejo, po navadi zelo revne arhive. Nič čudnega ni, če poslušalec, ki pade v ta nočni pogrom, pogosto ugotovi, da tega dejansko ni mogoče poslušati. Pri čemer ima popolnoma prav. Lastniki pa to perverzno zlorabljajo kot argument za trditev: vidite, kako nesmiselne so kvote!

Kako se boriti proti temu?

► Predlagam: arhiv, glasbeni urednik in lektor. Arhiv bi si lahko recimo postaje pridobile v NUK-u. Pogo-

Najraje so vpili za mano na ulici. Recimo: »Budalo!« Ali: »Pojma nimaš!« Ali, ta jih je po navadi najbolj osrečila: »Pojdi domov v Maribor.«

Roza barvo dobiš, če zmešaš belo in rdečo. Oh seveda leti pesem najbolj konkretno na našega premiera in njegov, ee ... način medijske prisotnosti.

92

sto se spomnim pomenljive anekdote, ko sem bil z Lošo in s Tanjo Ribič na Evrosongu v Dublinu. Irska država je prav v tistem času pred Evrosongom neki petek ugasnila vse frekvence v deželi. V ponedeljek jih je potem vrnila tistim postajam, ki so podpisale novo pogodbo. Eden od razlogov je bil želja vlade, da pospeši ponovno uvajanje keltskega jezika v programe. Bojim se, da bom pri nas slej ko prej prisiljeni storiti kaj podobnega, da zavarujemo slovenščino. Samo jezik nam lahko da tisto vrsto samozavesti, ki nam je manjka - tisto, ki si je zaenkrat še ne znamo privzgojiti. Ko da Zlatko Dežič gol Rusom, smo dva tedna ponosni, potem to zgine. Ampak tak zdrav ponos bi moral biti z nami ves čas. Stoodstotno.

Marsikdo bo zdajle zgroženo bljuvnil kavo po časopisu, ampak zakaj bi ta ponos moral temeljiti prav na jeziku? Jezik se mi zdi čedalje bolj neka taka apriorna, povsem nereflektirana vrednota - pravzaprav indoktrinacija, o kateri ljudje niso sposobni najosnovnejšega racionalnega razmisleka. Zelo konkretnih minusov majhnega jezika in majhnega naroda lahko naštejemo kar nekaj, plusov pa - potem ko pustimo za sabo na pamet naučene puhlice - mi ni znal zaenkrat naštetih še nihče. Zakaj ne bi identitete raje kot na jeziku postavili na dosežkih - na zabijanju čim več golov, takih in drugačnih?

► No, jaz vsekakor sem za zabijanje golov... In poleg v slovenščini pišem tudi v hrvaščini in angleščini ... In vem, koliko lažje se je skriti za drug jezik: nase začneš gledati iz tretjega zornega kota. Angleščina je tudi lažja in znotraj žanra bolj zvoneča za rimanje in take reči. Ampak ko pišeš v svojem jeziku, takrat stojiš z njim in si to ti. Sit itak ne bomo imeli drugega, kot da službeno vsi govorimo angleščino, in jaz sem absolutno za ... In ne samo angleško, lepo bi bilo, če bi se naučili še kak drug jezik. Ampak doma, na intimnem nivoju, pa moramo ohraniti slovenščino.

Zakaj?

► Ker se bomo z njo legitimirali nasproti drugim narodom. Dvojina je v svetovnem smislu unikatna zadeva, z njo se postavimo na neko svoje mesto. To sodi k tisti samozavesti, o kateri sem govoril. Gole, kot si rekel, imajo vsi, dvojine pa skoraj nihče.

Potem so reči, ki nujno sodijo zraven k jeziku. Bučno olje ... Kurenti ...Kozolec ...Lipicanec ... Če hočeš, tudi človeška ribica ... Saj najdeš teh par zadev, ki nas označujejo. Mislim, da bi morali iz teh reči črpati tudi neki samosvoj način življenja.

Kakšen samosvoj način življenja bi lahko črpali iz človeške ribice?

► Prej sva govorila o moji medijski podobi ... Bil bi najbolj srečen, če bi postal prepoznaven kot nekakšen zeleni partizan. Ko rečem partizan, mislim na naše konkretne partizane in vse tisto, kar so zmogli. Kakšna katarza je morala to biti, ko so iz toplega doma odšli v hosto! Zeleno je pa seveda ekologija, torej naše najosnovnejše preživetje. Tu se mi zdi, da imamo Slovenci krasna izhodišča. Še vedno, čeprav smo dvajset let v zamudi! Jaz bi celotno Slovenijo razglasil za narodni park. Zaprl bi vse tovarne, mogoče - ampak samo mogoče - bi odbržal nuklearko ... Ker nekaj svoje energije potrebujemo, toliko sem že realist/konformist. V tem kontekstu se mi zdi nuklearka morda še najmanj sporna ...

Zeleni partizan, ki je ravno dovolj nuklearnega realista in konformista!

► Natanko tako. In potem bi lahko celotna regija živela recimo od kurentov. Če bi znali svoje kurente tržiti pol tako dobro, kot zna Pariz tržiti Eifflov stolp, nam ne bi nikoli moglo biti hudega. Ali pa če bi znali tržiti bučno olje tako, kot Louisiana trži tabasko! Če bi znali na pameten način oddajati svojo čisto vodo, gozdove in zrak ... Kot sem rekel: dvajset let pozni smo, a nismo še prepozni. Zakaj ne bi postali prepoznavni tako, da bi ljudje ob omembi imena Slovenija vzkliknili: *Aha, saj to je pa tista država, kamor se greš spočit, regenerirat, obnovit ...*

Nadihat.

► Naj se sliši še tako utopistično, bedasto in neumno: verjamem, da je to najboljša rešitev. In vanjo sodi tudi slovenski jezik.

Zakaj?

► Zaradi identitete. Bili bi samozavestnejši. Saj si gotovo potoval kdaj po svetu in občutil en tak ... jezikovni rasizem? Žal ugotavljam, da tudi nekateri mladi v tujini nad manjšimi narodi vihajo nos. Se imajo za nekaj več. Ampak kako bi se naš potnik šele počutil recimo v Londonu, če ne bi imel svojega jezika? Če bi moral govoriti samo njihovega?

a) Saj ga mora in b) tudi Zuluji so imeli zelo ponosen in samosvoj jezik, pa jih niso Angleži zato čisto nič bolj spoštovali med masakriranjem z mitraljezi. Ampak dovolj te nevalgične teme, povej mi raje še kaj o svojem zelenem partizanstvu.

► Evo, ravno oni dan sem bil na enem prekrasnem predavanju za Forum 21 ...

Oho! Nisem vedel, da se še vedno dobivate!

► Se, se.

Zdaj ste pa najbrž ostali samo tisti najbolj *heavy-duty* komunajarji in Kučanovi oprode?

► Tako je. Tisti, ki so iskali osebno korist, so že vsi odšli. Ostali smo tisti, ki nam ni vseeno, tisti radovedni. Zadnjič smo imeli čudovito predavanje, govorili so Dušan Plut in Lučka Kajfež Bogataj pa Hanžek ... In smo govorili o tem, kako večina ekonomistov zdaj samo čaka, da bo kriza mimo - potem pa spet lepo naprej po starem. Ampak starega ni več in ga tudi *ne sme* nikoli več biti! Zgraditi moramo nov svet, ki ne bo temeljil na ekonomiji. Ekonomija na račun ekologije je smrtno nevarna za naš planet.

No, za planet najbrž vseeno ne. Za planet je še par deset let ekonomije na račun ekologije na dolgi rok najbrž najboljša možna opcija. Nevarno je to samo za nas.

► Za nas in še za koga drugega. Zeleno partizanstvo je edina opcija. Partizanstvo pojmem predvsem kot osebni pogum - osebno odločitev, da boš na neki točki korenito spremenil svoje življenje, pa čeprav v manj udobno. In sicer čisto samo zato, ker je to prav in ker je to nujno. Lepo bi bilo, če bi vsak pri sebi zelo kmalu ugotovil, česa vsega ne potrebuje. In da že enkrat nehamo s temi zgodovinsko-hujskaškimi neumnostmi. Pustimo ta jajca vendar za sabo ob cesti! Ker drugače bo to namesto nas zbrisala nuja. Ko bomo skupaj hlastali po preživetju, bodo pojmi, kot sta 'leva' in 'desna', bore malo pomenili. Predragi bodo postali. Ne bomo si jih več mogli privoščiti. Moj predlog: zamenjajmo zastavo. Izstopimo že vendar enkrat iz kluba rdeče-modro-belih! Etablirajmo rumeno, modro in zeleno, pa še katero od barv, ki nas obdajajo! Zdi se mi, da bi sprememba simbolov lahko zelo pomagala pri gradnji nove identitete. Ponudimo ljudem

takšno zapolnitev vakuuma - ker sicer bodo tako kot na Madžarskem tudi pri nas čedalje bolj množično korakali skrajneži. Dajmo enkrat za spremembo zlo prehiteti s preventivo. Z neko pozitivno obnovo. Resetirajmo vrednostno lestvico in postavimo ekologijo na oltar.

Lepo povedano. Glede na družbeno stanje bi človek pričakoval bistveno več panke, se ti ne zdi?

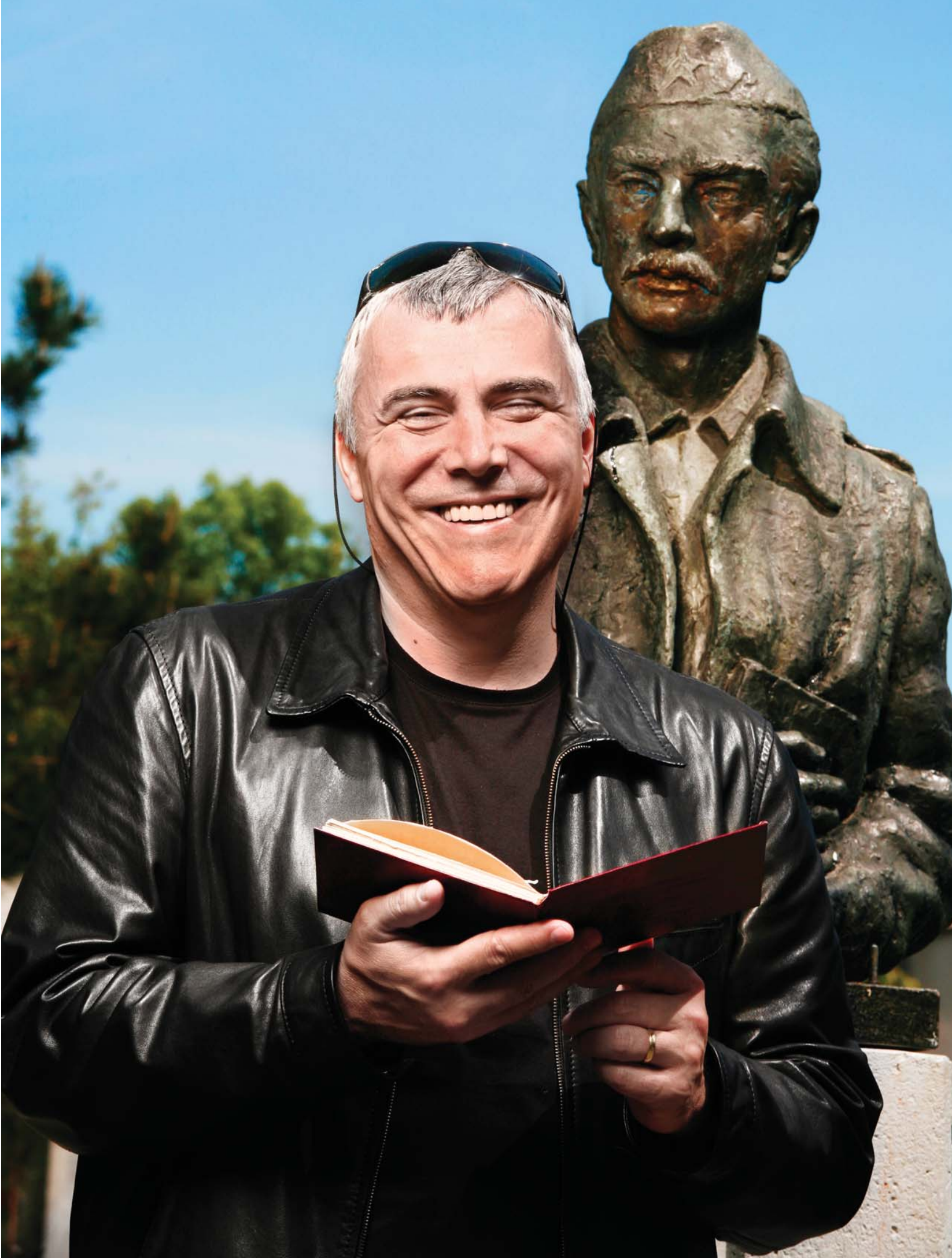
► Ja, definitivno. Demokracija s sabo poleg dobrih reči prinese tudi slabe in mi smo bili idealno tržišče za slabe. Ko so se otroci pankrtov znašli v demokraciji, so začeli svojim staršem zavidati vsaj nekega konkretnega sovražnika. Oni sami so imeli le blaginjo v nedrih konca zgodovine. Edina pot je vodila skozi hedonizem in avtodestrukcijo. Zgodile so se zelo nepričakovane reči - recimo, da imamo danes študentske žure, kjer nažigajo goveji ansambli. Za mojo generacijo bi bilo to nekaj nepredstavljivega. Ampak to je samo simptom neke druge zadeve. Pravo vprašanje je: kakaj mladina ni več na tak način revolucionarna, kot smo bili mi? Po mojem zato, ker ni več sposobna reflektirati svojih primarnih interesov. Namesto tega je avtomatično prevzela natanko tisto vrednostno lestvico, za katero sem prej rekel, da jo bo nujno resetirati.

V kontekstu neke znosne revolucije je nedavna orgija dezinformirane destrukcije pred parlamentom kvečjemu korak nazaj, ne naprej ...

► Ni jim lahko. Svojo identiteto morajo iskati v času, ko sta postala trdo delo in poštenost predmet zasmehovanja. Glede na to, da smo z obema nogama zakoračili v obdobje iskanja talentov, me zdaj pogosto sprašujejo reči kot: *Kakšnega trika ste se pa vi poslužili, da ste zbudili pozornost javnosti?* In jaz jim potem zastoj razlagam, da na triku nima smisla graditi kariere. Globoko verjamem, da moraš kot ustvarjalec delati iz notranje nuje - s čim manj misli na to, ali boš popularen in slaven. Danes je pa za izvirnost v najboljšem primeru izguba časa. Nalimati se moraš na en žanr - forca, triki, gremo ... In uspeh! Če pa ne, potem pač takoj prešaltaš in si drugi dan že v irhastih hlačah. Tretji dan si v laneni opremi z violino na rami.

Čeprav je ne znaš igrati.

► Zaradi vseh teh brozg okoli nas najdem veliko sočutja za to mlado

Če danes pogledaš od zadaj dve luštni puncici na cesti, boš videl, da imata mama in hči enaki postavi, enake obleke, da jima je vseč isti pevec, da uporabljata enake šminke in parfume, gledata iste oddaje ... To je nenaravno.

generacijo, ki je metala kocke v parlament. Ves čas je bila in je še vedno tako neskončno prepuščena sebi. Ta zadnji izgred sem dojel kot krik na pomoč. Izgubljeni so v vsej tej silni demokraciji, v vsej tej strašljivi svobodi. Zanimarjeni so. Če danes pogledaš od zadaj dve luštni puncici na cesti, boš videl, da imata mama in hči enaki postavi, enake obleke, da jima je vseč isti pevec, da uporabljata enake šminke in parfume, gledata iste oddaje ... To je nenaravno. Mi smo zrasli drugače, mi smo imeli vedno drugačen okus od svojih staršev ...

Po definiciji.

► Po definiciji. Ampak domišljiji, ki ni praktična in se torej ne splača, se je krvavo zožil prostor. Joj, kako so mladi recimo danes prikrajšani zaradi vsesplošne dostopnosti pornografije! To je erotični domišljiji naravno neizrekljivo škodo. Prej si

me vprašal, ali imam kot pravi panker zdaj kar naenkrat preveč demokracije in svobode ... In rekel bom takole: jaz s tem niti nimam problemov, ker sem se omejil sam. Sam sem si postavil meje. Če bi se pa moral veliko družiti z vsemi temi, ki se niso omejili sami, takrat bi me pa postalo strah. In potem bi lahko najbrž celo izrekel ta problematični stavek, da imamo preveč svobode.

'Zdaj budni sanjamo, da sladko spimo,' praviš v svoji luštni novi pesmi Barbika. Kaj točno si mislil, ko si napisal, da smo dočakali roza tisočletje?

► Vse tisto, o čemer govoriva že od začetka intervjuja. Roza barvo dobiš, če zmešaš belo in rdečo. Oh seveda leti pesem najbolj konkretno na našega premiera in njegov, ee ... način medijske prisotnosti. Potrudil sem se, da tekst ni zares žaljiv, da je duhovit ... Da tudi melodija, bazični

rokenrol, ne bo nikogar iritirala. Roza časi so časi horukarskega spreminjanja predznakov. To so naši časi. To so leta, ko se je naših življenj dokončno polastilo Abstraktno - tisto Abstraktno, ki ga ustvarjajo mediji in je tako zgledno abstraktno, da pogosto sploh ne obstaja. To so časi neprestanega iskanja krivcev, ki se pogosto tudi najdejo, a se jim ne zgodi nič. Na koncu spet in spet in spet ugotovimo, da je poanta v iskanju, saj je samo sebi namen - mehurček za mehurčkom za mehurčkom. Največji problem takega roza obdobja je, da mu po navadi sledijo temnejši toni. Ljudje pravijo, da živimo v časih, ko lahko mirno pričakujemo nepričakovano - ampak mene je bolj strah tega, da živimo v časih, ko lahko skrajno nemirno pričakujemo pričakovano.

Tisto pričakovano, proti kateremu se bo borilo zeleno partizanstvo?

► Tako je. Recimo. Moj brat, ki je dekan univerze in po izobrazbi energetik, mi pogosto kaj razlaga. Veliko pripoveduje o tem, kako skuša ljudem, ki zapravljajo neobnovljive vire, kot je termalna voda, razložiti, da je treba take vire vračati nazaj v okolje. Ampak biznismeni tega sveta ne vidijo in nočejo videti in zaenkrat jim, žal, še ni treba videti zelo daleč. Zato termalno vodo mirno spuščajo v reke. In tako se je zgodilo, da smo pri Čatežu dobili travo, kakršna raste samo ob reki Nil. Ta trava pri nas nima naravnega sovražnika. Jejo jo samo nilski konji. Če se je bomo hoteli znebiti na ekološki način, bomo morali torej poleg kamel uvoziti še nilske konje. Kako desetletje tega, morda celo manj - in kar naenkrat bo postalo popolnoma irelevantno, ali si 'levi' ali 'desni', ali si 'bel' ali 'rdeč'. V vsakem primeru boš ogrožena vrsta. ✕

"Življenje ni lahek šport." Dr. med. Klemenčič
OMEGA 3 VAS ŠČITUJE!

MARIFIT
in gibanje

Vaše telo ogromno pridobi z redno vadbo. Ali ste poskrbeli tudi za raznovrstno in uravnoteženo prehrano?

Vprašajte vašega farmacevta v lekarni o izdelkih MARIFIT.

Več na www.marifit.si

- **Nenasičene omega 3 maščobne kisline** ščitijo vaš kardiovaskularni sistem in upočasnijo napredovanje bolezni srca in ožilja
- preprečujejo **povečanje koncentracije holesterola in trigliceridov** v krvi
- varujejo pred **pozniimi zapleti pri sladkorni bolezni**
- ščitijo pred **starostno degeneracijo rumene pege**
- priporočamo jih tudi **nosečnicam in doječim mamicam**

 LEKARNE MARIBOR

Izdelki MARIFIT so prehranska dopolnila. Prehranska dopolnila niso nadomestilo za uravnoteženo in raznovrstno prehrano.

JULIJ in AVGUST
vsako nedeljo

 KOPER
CAPODISTRIA

MESTNA OBČINA KOPER
COMUNE CITTA' DI CAPODISTRIA

 ZKD MO Koper

LIBRIS

KOPER • PREŠERNOV TRG

"HOMO NA PLAC"

GREMO NA TRŽNICO
IGRANI PRIKAZ TRGOVANJA

ob:
10:30

9:00-12:00

Doživi trenutek preteklosti in spoznaj,
kako se je nekoč trgovalo.
Prikaz istrske obrti in prodaja na
stojnicah.

WWW.KOPER.SI

Koper / Capodistria
10.09.2010

DOLCE ISTRIA - SWEET ISTRIA
25. - 26.10.2010
KOPER-CAPODISTRIA

DNEVI KMETIJSTVA SLOVENSKE ISTRE
GIORNATE DELL'AGRICOLTURA DELL'ISTRIA SLOVENA

KOPER, 09.-10. OKTOBER 2010
CAPODISTRIA, 09 - 10 OTTOBRE

Vesna Milek

Vesna Milek, NLP slovenske novinarske scene. Načitana. Lepa. Pametna. O tem, kaj je fatalna ženska in o tem, kako se počuti sama, ko ji lepijo tovrstne etikete. O čustvih, hrepenenju, željah. O delanju intervjujev. O njenih knjigah. O materinstvu. O tem, da smo v socializmu, ki bi moral že v izhodišču oporekati pojmu zvezdnitva, imeli neprimerno večje zvezde, kot jih imamo danes. O Jančarju in Ecu. O sebi. Oziroma: »Če bi se že morala označiti: sem oseba, ki bolje piše, kot govori, bolje misli, kot piše, ampak to, kar misli, težje pove, malo bolje napiše.«

Max Modic, foto Borut Krajnc

Paradni žanr novinarke Vesne Milek so intervjuji. Pred kratkim je objavila drugo knjigo izbranih intervjujev z mednarodnimi ustvarjalci podob, ki skupaj z leta 2006 izdanim izborom pogovorov s sogovorniki iz sveta literature in publicistike prinaša več kot tisoč strani izredno zanimivega branja. Ampak to še ni vse. Leto pred špehom s preprostim naslovom *Intervjuji* se je na policah knjigarn znašla dokaj posebna ljubezenska zgodba, učinkovito naslovljena *Če*, v kateri moški in ženska zamenjata specifični vlogi, ki sta jima v patriarhalnem okolju nekako položeni v zibel. Še pred tem, leta 2002, pa je Vesna šokirala slovensko literarno srenjo s prvencem *Kalipso*, ki ne le da je bil drzen in ekstremno ženski, marveč je bil tudi tržno uspešen, saj se je prodal v nekaj tisoč izvodih, to pa je za slovenske razmere sanjska številka. »Nenadoma naju zagrne, samo še mivka vsepovsod, mivka v ušesni školjki, v ustih, mivka in kri, kri in morska voda. Jemlje me prvič. Njegovi črni katranasti kodri se lepijo na moj obraz in se vozljajo z mojimi, od mivke in soli štrenastimi lasmi. Jočem, ko se zabija vame z odločenostjo, da bo razbil še zadnji košček upora in s svojim trdim talusom počistil sledi preteklih ljubimcev. Kot blazen se zabija vame in njegova usta so široko odprta, zapackana od moje krvi ...« Halo, slovenski filmarji? Jebeš Seks v mestu in podobna hollywoodska sranja! Dobro vam je tako blizu ... Leto dni sem čakal na intervju z Vesno. In splačalo se je.

Novinarka, intelektuala, pisateljica, publicistka, igralka, ženska, žena in mati. Vse to je Vesna Milek. Sem kaj pozabil?

► Ne, samo vsega je preveč (smeh). Intelektualko lahko mirno spustiš. Ne vem, tisti ljudje, ki jih imam za intelektualce, mislijo svet na drugačen način. Razpolagam s premalo podatki, da bi bila sposobna celostne holistične sinteze. Informacije sicer absorbiram, vendar jih težko izbežam na površje. Nismo vsi Marceli Štefančiči, Jr., s fotospominom.

Kaj pa vrstni red?

► Od vsega sem najbrž samo ženska. To pa mislim, da res sem. V vseh pogledih. O vsem drugem lahko polemizirava. In če bi se že morala označiti: sem oseba, ki bolje piše, kot govori, bolje misli, kot piše, ampak to, kar misli, težje pove, malo bolje napiše.

Eden od slovenskih filmskih ustvarjalcev te je nekoč označil celo za usodno žensko.

► No, glede na izbor fatalk v revijah bo pri tej populaciji usodna ženska kmalu pri nas vsaka ženska, ki je na očeh javnosti. Sicer pa - kaj je usodna ženska? Začelo se je s filmi noir, s priprtimi trepalnicami, z ustnikom v stilu Marlene Dietrich ali Rite Hayworth v Gildi. Izraz *femme fatale* so si itak izmislili moški, ki jih je strah žensk. Že po definiciji je usodna ženska skupek moških fantazem, frustracij in želja. Gre za željo, da bi nekoč končno srečali žensko, ki bi jim spodnesla tla pod nogami in jih okužila s to usodno ljubeznijo. Z usodno žensko je konec koncev povezan veliki

ideal zahodne umetnosti: *l'amour fou*. Nora ljubezen. Ljubezen, ki te uniči. Prepustiti se ženski in se raztopiti v njej.

Si ti komu spodnesla tla pod nogami?

► Upam da. Marsikdo jih je tudi meni. Sicer pa si vsaka ženska želi, da bi bila usodna vsaj za enega moškega.

Pri nas se zadnja leta izbira usodna ženska, v ožji izbor pa se uvrstijo ženske, ki so že dolgo matere in žene. Lahko oddana, srečno vezana in deklarirano zvesta žena nastopa v vlogi usodne ženske, požiralke moških?

► Mislim, da pojem usodne ženske ni vezan zgolj na spolnost in možnost promiskuitete, gre za to, kaj je neka ženska sposobna sprožiti v nasprotnem spolu in koliko fantazem, frustracij ali strahov moški projicira v ta tip ženske. Fatalka ima pač ta x-faktor, podoben faktorju, ki ga imajo zvezde. Prazen prostor, ki ga napolniš s svojimi pričakovanji, hrepenenji. In ker je ena od glavnih zakonitosti množice, da potrebuje idole, zvezde za svojo katarzo ali identifikacijo, imamo pri nas manjši problem.

Lahko v Sloveniji sploh govorimo o zvezdah ali gre zgolj za junake družabne kronike, ki slovijo po tem, da so slavni?

► Zveni paradoksalno, toda v socializmu, ki bi moral že v izhodišču oporekati pojmu zvezdnitva, smo imeli neprimerno večje zvezde, kot jih imamo danes.

S predsednikom na čelu.

► Tako je, prvi zvezdnik je bil predsednik, zaseb-

no se je družil z zvezdami formata Richard Burton, Elizabeth Taylor in Sophia Loren, da bi javnosti pokazal, kam spada in kje je njegovo mesto. Hkrati se je zavedal, da ljudstvo potrebuje tudi malo manjše zvezde od njega. Milena Zupančič ali Radko Polič, kakšni zvezdi velike države sta bila takrat. Čaščenje je bilo takrat ne le dovoljeno, ampak zaželeno. V naši mali družbi pa za čaščenje ni prostora. Ni več »pozitivnih« junakov. Čaščenje je zamenjalo pritlehno vohljanje po intimnih skrivnostih in stikanje za škandali, povezanimi z javnimi osebnostmi. Zdi se mi celo, da junaki družabnih kronik pri nas obstajajo samo zato, da na njih izživljamo svoje nizke strasti. Artur in La Toya sta lep primer. Značilno slovenski antipod Brada Pitta in Angeline Jolie.

Kako v prvi osebi doživljaš slovensko medijsko sceno, glede na to, da tudi sama pogosto nastopaš v družabnih kronikah?

► Se pa res trudim, da ne nastopam. Poleg tega to sploh ni vprašanje hočeš-nočeš. Začela sem pač na radiu in televiziji ter se ukvarjala s pop kulturo, obiskovanje družabnih dogodkov je bilo nekaj časa moja služba. In tako se to začne. Očitno so me mediji takrat zgrabili, začela sem dajati intervjuje in hitro so me doletele negativne plati te slovenske prepoznavnosti. Od tega pa nimaš praktično nič, razen tega, da lahko o tebi vsak napiše, kar se mu zazdi. V banki ravnajo tako čakaš v vrsti, morda se ti prijazna prodajalka lepše nasmehne ...

Mesar odreže lepši kos mesa?

► Z mesom ne znam najbolje (nasmeh). Morda kdaj dobim bolj svežo ribo, ne vem.

Edini resnično direktni slovenski tabloid te je vztrajno naslavljal z vzdevkom 'RadabibilaMadonna'. Ti je šlo zelo na živce?

► Spomnim se obdobja, ko sem res delala po 17 ur na dan, vaje za Pandurjevo predstavo, vsak teden Sobotna priloga, kolumne, vodenja ... Zdelo se mi je, da mi nadzor nad lastnim življenjem uhaja iz rok. In potem se spomnim, kako me je šokiralo, ko so fotografijo s predstave, v kateri se poljubljam s soigralko, kot Grušenjka s Katarino Ivanovno, predstavili kakor trač, češ da se z ženskami poljubljam, da bi izživala, da bi bila rada Madonna ... Zdaj se mi zdi smešno, takrat je bilo precej bolj grozno. Predvsem zaradi odzivov drugih. Mislim, da se je najbolj umazani del tabloidnega novinarstva začel takrat, ko sta se nehali pieteta do umrlih in obzirnost do otrok ali svojcev tabloidnih žrtev ...

Mar ni to, da doseže dno, temeljno poslanstvo rumenega novinarstva? Oziroma, strokovno rečeno, da pride stvarjem do dna?

► Z našega vidika je stvar rahlo drugačna. Najprej, ker smo tako majhni in se tako rekoč vsi poznamo med sa-

bo. Drugič, ker so v tujini že od mladih nog navajeni na tabloide, ki bralce zabavajo z diskreditiranjem slavnih in s tem strežejo voajerističnim strastem javnosti, a že otroci vedo, da je treba te novice jemati z rezervo. Nas pa so v socializmu vzgajali nacionalna televizija, osrednji časniki - in to je bilo to. V tem smislu smo bili še nedolžni, ko se je začela poplava rumenega po zgledu tujih tabloidov. Nič nimam proti rumenemu tisku, kot nimam nič proti resničnostnim šovom, eni ne morejo brez drugega. Imamo pač takšne medije, kot si jih zaslužimo, in takšne oddaje, kot jih radi gledamo. To smo mi. Nimamo se kaj sprenevedati. To, kar beremo in gledamo, je ogledalo nas samih in s tem celotne zahodne družbe. Smo voajerji in ekshibicionisti. Pogled na splet to samo še potrdi. Sicer pa še vedno mislim, da je Slovenija tako specifičen prostor, da tabloidi niso nekaj, kar bi lahko nadziralo naše obnašanje. Naš najtesnejši steznik so pričakovanja drugih. Sprejetje drugih. In v državi, v kateri sosed nadzira soseda, kjer smo vsi v sorodstvenih, naj ne rečem incestuoznih odnosih, je težko dihati že brez tabloidov.

Kako pa kot mati gledaš na prerokanja o družinskem zakoniku? So po tvojem istospolni pari upravičeni do posvojitve otrok?

► Mislim, da to v sodobni demokratični družbi sploh ne bi smelo biti vprašanje. Moj otrok se pogosto igra z deklico svoje starosti, se pravi dve leti, ki se je rodila dvema mamama. Tako rekoč ročno sta jo zaplodili, potem ko si je on privoščil nekaj minut užitka. Otroci v istospolnih družinah že dolgo so, tega pač ne moremo nadzorovati. Torej? Otrok potrebuje predvsem ljubezen in meje. Kdo ima tega otroka, če ga seveda ljubi, mu zna postavljati meje in mu zagotavlja ustrezno čustveno življenje, pa je zame povsem irelevantno.

Kaj pa otrok bolj potrebuje: očeta in mater ali varnost in ljubezen?

► Tisti, ki se sklicujejo na naravno družino, najbrž sploh ne vejo, kaj je naravna družina. Kot mi je v intervjuju rekel gejevski aktivist Mitja Blažič, je naravna družina samica z zarodom, ki ga čuva, dokler se ne osamosvoji. »Koklja s piščanci, medtem ko petelina boli kurac.« Po tej logiki so 'naravna družina' samo matere samohranilke. Tako da se nehamo sprenevedati, kapitalizem je načel tudi družino. Družina ni ena sama, družin je več. Edino, kar me tu bega in s čimer se težko intimno sprijaznim, je nadomestna mati. Vsaka mati, ko nosi otroka, čuti in diha s tem otrokom in prepričana sem, da to, da ga mora po rojstvu oddati nekemu drugemu, pomeni korenit rez v njeno intimo, pa čeprav je pred tem podpisala pogodbo in uredila vse papirje. Prepričana sem, da v teh primerih travme in emocionalni zapleti niso nikoli povsem izključeni.

Fanatično zagovarjaš branje. V bistvu propagiraš knjige, kot bi bile nekaj prepovedanega. In kljub temu sem v enem od tvojih intervjujev prebral, da se ne moreš vsakič napolniti samo s knjigo.

► Res? Ne spomnim se, kdaj sem to rekla, ampak - kdo pa se lahko napolni samo s knjigo? Glede zagovarjanja knjig in branja pa: morda bi bilo treba knjige dejansko prepovedati, in ljudje bi takoj bolj posegali po njih. Morda je to ključ. Prepovedani sadeži so pač najslajši.

Hm, pogledaj no, kdo tarna nad prodajo slovenskih avtorjev. Pisateljica, ki je svoj literarni prvenec Kalipso prodala v nekaj tisoč izvodih ...

► No, po fenomenu Čefurji raus! je mojih tri tisoč izvodov samo odmik od povprečja. Je pa res, da mi je bilo takrat celo malo nerodno, skoraj so me prepričali, da je nekaj, kar se dobro prodaja, nujno slabo. Zdaj s časovne distance vem, da knjiga ni ravno idealna, ima pa zagotovo neki eros, strast. Se malo bojim, da tega v naslednjih romanih, če bodo, ne bo več. Da so takrat kritike dosegle svoje in sem se nehotno ujela v ta družbeni steznik sprejetosti. Upam, da ne postajam preveč politično korektna. **V kolumnah pogosto uporabljajš citate, da poudariš svojo poanto. V Kalipsu in Čeju je citatov manj, je pa zato toliko več Vesne Milek ...**

► Glede na to, da se je pred leti toliko govorilo o plagiatstvu, tako rekoč za vsak stavek, ki se mi utrne, pomislim, ali ga ni mogoče kdo že izrekel. Mogoče so ga izrekli že trije. Ali več. Koga naj potem citiram? Lucidne misli pač krožijo in ljudje si jih iz te stratosfere ob primernih priložnostih izposojamo. Dandanes je tako ali tako vse plagiat nečesa. Citat citata, ki ga je nekdo narobe citiral. Prekletstvo interneta. Citati v mojih kolumnah so očitno dediščina številnih pogovorov z zanimivimi ljudmi. Včasih se mi zdi, da sem sestavljena iz knjig, ki sem jih prebrala, iz glasbe, ki sem jo slišala, iz citatov svojih intervjuvancev, ki sem jih pozabila ... Sinteza je pač samo moja.

Ločuješ literaturo na šund, plažo in visoko umetnost?

► Zanimivo vprašanje. Retorično vprašanje. Po mojem obstajata samo dobra in slaba literatura, ljudje pa smo nagnjeni k predalčkanju in zato nekatere stvari označujemo za šund. Tudi moj roman je bil za nekatere šund. Pa Paolo Coelho se mi je zdel šund, dokler ga nisem osebno spoznala in videla, da je malo tudi alkimist. Mi gre pa na živce, da se uspešnice apriori označujejo za šund. Nič nimam proti Da Vincijevi šifri, recimo ...

Imajo pa zato naši vrli literati toliko več. Glede na predstavitev njihovih del človek dobi vtis, da edini ustvarjajo esenco visoke literature in da so njihove knjige suho zlato umetnosti, ki ga mečejo pred plehki plebs, oma-

Izraz femme fatale so si itak izmislili moški, ki jih je strah žensk. Že po definiciji je usodna ženska skupek moških fantazem, frustracij in želja. Gre za željo, da bi nekoč končno srečali žensko, ki bi jim spodnesla tla pod nogami.

Po svoje zavidam ljudem, ki vedo, kaj hočejo, in temu podredijo svoje življenje, ne nehajo, dokler ne dosežejo cilja. In nekateri na tej poti postanejo psihopati, drugi diktatorji, tretji pa geniji.

mljen z imeni, kot so Paolo Coelho, Umberto Eco ter podobne kriminalke in doktor romani.

► Od kod pa Umberto Eco? Kaj imaš proti Ecu?

Jaz nič. Drago Jančar ga je označil za profesorskega pisatelja brez opisnega poželenja. V tvojem intervjuju.

► Čudno. No, Jančar je res dober. Galjot je zame kulten slovenski roman. Tudi Posmehljivo poželenje, ki ga je Jaša Drnovšek podaril Chelsea Clinton, ko je bila na obisku v Sloveniji, je roman, s katerim lahko ponosno stopimo ob bok svetovni literaturi. Kar se tiče naših literatov, mi je žal za Lojzeta Kovačiča, ki so ga začeli šele po smrti nagrajevati in prevajati v tuje jezike, do takrat pa je bil malce zapostavljen. Ker je bil enostavno predober. Kandidat za Nobelovo. Zato so si nekateri v cehu očitno rekli, dajmo ga malce na stran, sicer mi ne bomo prišli do izraza. V Sloveniji ni dobro biti predober. Preberi Mazzinija, ki v Sobotni piše o negativni selekciji.

Včasih imam občutek, da se slovenski literati obnašajo kot slovenski obrtniki: če nisem jaz delal, potem to ni dobro.

► Ne vem, ali gre prav za to. Vsekakor pa nihče ni in ne more biti boljši. Če nisem nominiran jaz, bom naredil vse, da ne bo niti tisti, čeprav globoko v sebi vem, da si to zasluži. Saj pravim, o tem nenavadnem fenomenu se je razpisal že Mazzini. In lahko samo podpišem. Dejstvo je, da je naš knjižni trg pač tak, kakršni so drugi trgi: majhen. Pri nas samo s tem, da bi knjige prodajali kot čevlje, ne bo šlo. Bomo potem brali samo Victorio Holt? Subvencije so nujne, upam, da se bo kaj zgodilo z agencijo za knjigo in da bodo pristojni pozabili na svoje prijatelje, klane in okuse. Ah, dajva rajše o lepih stvareh. To, recimo, da si v Ljubljani, prestolnici knjige, zdaj lahko nabereš kup vrhunskih romanov za tri evre. Sama sem strasten kupec knjig. Vseeno je ceneje, če jih kupujem, kot da v knjižnicah zaradi svojega motenega občutka za čas plačujem zamudnine (smeh).

Veliko kreativnosti kažejo tudi slovenski filmarji: neprekošljivi so pri jamranju, kako jih nihče ne razume, in pri molzenju proračunskih sredstev. Ko pa enkrat dobijo denar, se jim gladko žvižga, kakšen bo film.

► Kako si krut! Tega pa res ne moremo posploševati. Pustimo zdaj filme,

ki so v bunkerjih in sam bog ne ve, zakaj si jih ne moremo ogledati ...

Odgovore povzemam iz prejšnjega vprašanja, ti pa praviš, da sem krut.

► Seveda bi tudi jaz rada videla Mokuša, Stello del Nord, Đurov film Ljubez, traktor in rokenrol ...

Eh, jaz tudi. Če smo jih že plačali ...

► No, to je seveda kriminal, a med manjšimi kriminali v naši državi. Po drugi strani pa se mi zdi, da bi Slovenci počasi morali opustiti predsodek, da je sintagma slovenski film kot švedska baklava, kakor se je že davno sočno izrazil Đuro. Dajmo, nehajmo že širiti glas, da je naš film apriori zanič. Pogosto je za slab obisk krivo tudi to, da se slovenski filmi vrtijo v Koloseju enkrat ob štiri popoldne, ker so podrejeni ameriškim uspešnicam.

Pri Kajmaku in marmeladi ter Petelinjem zajtrku se to ni poznalo.

► Pomagala jima je seveda reklama od ust do ust ...

Na katero pa slabi ali nekomunikativni filmi ne morejo računati. Torej?

► Art filmi pri nas dobijo manjši kos pogače potencialnih gledalcev, v državah z najmanj petkrat več prebivalstva pa pač dosežejo cilj. Včasih sem sanjala o tem, da bi posneli Finžgarjev ep Pod svobodnim soncem. Ima slovensko-slovansko mitologijo, prave junake, temo, ki bi zaintrigirala svet. Podobno, kot so se nekoč snemali Bitke na Neretvi z Richardom Burtonom v vlogi Tita in drugi partizanski spektakli. Sicer pa ne poznam druge rešitve, razen večjega proračuna in več nizkoporačunske produkcije in potem povečave. Imamo dobre režiserje, dobre snemalce, dobre igralce, kot celota pa stvar ne funkcionira. Kakor da manjka neka čarobna palčka. In mislim, da ni težava v scenarijih, kot pogosto poslušamo. Mislim, da gre za to, da slovenski režiserji večinoma predolgo čakajo, da bodo končno posneli film, in ko se to res zgodi, je pritisk prevelik, v film bi radi dali vse, o čemer so razmišljali zadnjih deset let.

Koliko časa bo še minilo, preden si bo neki slovenski filmar rekel, hej, Kalipso Vesne Milek je odlična predloga za sodoben in seksi slovenski film? Konec koncev je bolj podoben Seksu v mestu, kot je Seks v mestu podoben samemu sebi.

► Tokrat se ne bom skrivala za neko lažno skromnostjo - moram priznati, da tvoja zamisel ni slaba. Mislim pa,

da slovenski filmarji Kalipso še niso prebrali.

Misliš, da je knjiga preveč drzna, da bi zamisel realizirali?

► Prosim? Kaj pa je drznega v Kalipso? Erotičnih prizorov je manj kot v povprečnem slovenskem romanu. Drznost so mu pripisali nekateri moški, ki jih morda moti, da se ženska obnaša podobno, kot bi se po patriarhalnih pravilih morali moški.

Verjetno prevečkrat omenjaš menstrualno kri.

► In to je očitno še vedno prastari moški tabu, kot je večkrat rekel pokojni Marjan Košiček. Očitno sem bila takrat v bolj - naj temu rečem - 'magični fazi', tako da so med pisanjem privreli vsi ti simboli in arhetipi, samodestruktivna ženska, nora ženska, ženska - požiralka moških ... To najbrž lahko koga prestraši.

Okej, kaj je po tvojem tisto, kar je najbolj prodajalo Kalipso?

► Ženska želja. Kompleksnost ženske želje. Nedvomno. Želja, ki je ne moreš potešiti, ker takoj, ko se uresniči, hočeš več. In še več. »Encore!« In najbrž se je del žensk, deklet identificiral z junakinjo, ki si to željo upa izraziti, za ceno razpada lastnega sistema. Ves čas hodi po robu med norostjo in še priznana družbeno normalnostjo - in kljub vsemu preživi.

Ali slovenski filmarji znajo snemati seksi prizore?

► To sem se tudi jaz dolgo spraševala. Tisti iz Petelinjega zajtrka je bil po mojem več kot dober, pa čeprav je bil skoraj prelep, da bi ti zares ostal v spominu. V spominu nam ostanejo prizori, ki niso idealni, ki so po svoje čudni in naturalistični. Kot tisti iz filma Betty Blue. Ali iz Zadnjega tanga v Parizu. V bistvu si zapomnim erotične prizore, ki v meni sprožijo dosti več kot zgolj vzburjenje, če si hotel to vprašati (nasmeh).

Večkrat si rekla, da ne živiš tako, kot bi si želela, da si ne upaš živeti polno in divje, kakor bi morala. Kje so razlogi?

► Mogoče sem pa sadomazohistka ... (nasmeh). Mogoče uživam v tem, da ne živim, ampak samo hrepenim. Po drugi strani pa, predstavljalj si, da bi se ti uresničilo vse, kar si v resnici želiš. Bolje, da niti ne vem, kako bi bilo. Bolje, da ostane nekje v meni, v prostorih, do katerih še nimam dostopa. Izpolnitev vseh želja je v bistvu prenehanje hrepenen-

nja, strahov ... je v bistvu samo še smrt. Dosti filozofiranja: imaš prav, tega hrepenenja lepe Vide je zdaj že dovolj, nekaj bom morala ukreniti.

Si si kdaj rekla: zdaj pa je čas, da se zresnim, najdem pravo službo in oblečem siv kostim?

► Se ti zdi, da sem neresna? Je pa res, mislim, da bi znorela, če bi morala vsak dan obleči tako imenovani 'power dress' kot nekatere moje kolegice, ki imajo primerno zunanjo podobo definirano v pogodbi o zaposlitvi. Jaz sem zdaj zaposlena prvič v življenju, in to tri leta. In že dolgo govorim, da bom morala nekaj spremeniti. Ampak ne v smeri sivega kostima, mogoče bi bilo treba zamenjati medij. Kajti če potrebuje kolobarjenje zemlja, potem ga človek še toliko bolj. Mogoče pa potrebujem samo tri mesece neplačanega dopusta, da končam roman o Borisu Cavazzi.

Pravijo, da se lenarjenja hitro naveličaš.

► Oprosti, dva meseca ne delati nič, to bi bil privilegij, ki ga, odkar skrbim sama zase, ne poznam. Se mi zdi, da sem tempirana bomba, ki lahko zdaj zdaj poče. Imaš pa prav, da bi se morda že po dveh tednih spet usedla za računalnik. Ampak potem bi nastalo nekaj, kar ni intervju, ni kolumna, ni članek. Nekaj mojega. In to pogrešam.

Pa sva pri Kardelju in njegovi znameniti misli, da sreče človeku ne more dati niti država niti politična stranka, srečo si lahko človek ustvari samo sam.

► Kot da bi Kardelj vedel, kakšna diktatura sreče nas čaka v turbokapitalizmu. Pa sva spet na začetku ...

... tvoje pisateljske kariere. Zakaj prav Kalipso? Kaj ima Vesna Milek s pripovedko o nesmrtni nimfi, ki neuspešno peca Odiseja, nazadnje pa mu mora pomagati graditi ladjo?

► Dobro, pa saj glavna junakinja ni Vesna Milek.

Si prepričana?

► Kdo bo prepričan, če ne jaz? Saj sem jo menda jaz ustvarila! Res pa je, da sem nekoč spoznala nekega fanta, ki mi je rekel, da sem Kalipso. Morje, sonce, lepo je zvenelo. Takrat nisem vedela, kaj vse se skriva v tem imenu, ampak to je bil sprožilec za roman. Začel se je valiti kot snežna kepa in vmes pobral nekaj pripetljajev, ki so se dogajali meni in mojim najbližjim v nekem norem obdobju v študentskih časih.

Jasno, da je treba spati z intervjuvancem. Ni druge opcije. Ga vzeti zvečer v posteljo z vsemi njegovimi nenavadnimi stavki, mislimi, mimiko, pogledi, barvo glasu in ga zjutraj, ko se zbudiš, prvega zagledati v ogledalu.

Se pravi, roman po resničnih dogodkih.

► S tem je tako, da tudi če pišeš avtobiografijo, se ne boš nikoli približal resničnosti. Ker je ni. Hkrati pa se strinjam s Kovačičem in z Vitomilom Zupanom, ki trdita, da bolj ko pišeš o sebi, globlje ko greš vase, bolj se dotakneš vseh. Zato lahko rečem, da je ta roman vse, kar sem, kar sem bila, kar se bojim, da bi kdaj bila, in česar si ne upam. Je pa celotna zgodba zelo moja, že zato, ker je šla skozme. Takrat je dobesedno izbruhnila iz mene. Takega navdiha, če se temu tako reče, nisem doživela nikoli prej.

Govoriva torej o strasti. In strast je tisto, česar v vseh slovenskih umetnostih drastično primanjkuje.

► Tu se pa popolnoma strinjam. Če že morava posploševati.

Tvoja novinarska zvrst je definitivno intervju. Menda jih imaš več kot 400.

► Ne vem, jaz jih nisem štela, drugi pa so očitno jih.

Samo jagodni izbor tvojih intervjujev, zaenkrat objavljen v dveh knjigah, obsega več kot tisoč strani.

► Gre za izbor recimo najboljših s pisatelji in publicisti v prvi knjigi, v

drugi pa naj bi bili tuji filmarji oziroma ustvarjalci podob nasplah, kot so Philippe Starck, Javier Bardem, Steve Buscemi, Jeremy Irons in drugi, do katerih ni lahko priti in ne dajejo intervjujev vsevprek.

Kakšen je po tvojem dober intervju? Kolikokrat si do sedaj iskreno rekla: vau, to je to?

► Vsakič. In vsakič sem rekla: to je najbolj zanič do zdaj. Z intervjuji imam nekakšen love-hate odnos, podobno kot z vsem, kar naredim. Ko se pogovarjam s človekom, sem lahko popolnoma fascinirana, njegov način izražanja me lahko povsem posrka vase, vendar me potem tisto, kar ostane na papirju, razočara. In obratno, lahko med pogovorom iskra splah ne preskoči, pa iz tega nastane odličen intervju. Težko bi definirala, kaj je zame dober intervju. Kot spraševalec moraš biti ravno dovolj prisoten, hkrati se moraš znati pravi trenutek umakniti. Senzibilnost za človeka, ki je pred tabo. Iskrena radovednost. Ni nujno, da je vrhunski intervju z osebo, ki je retorično spretna, čeprav takšnega narediš najhitreje. Precej zanimivejši so lahko tisti, ko se pogovarjaš z osebo, ki se izraža z ne-

povezanimi stavki, ti pa ji moraš med zapisovanjem zlesti v glavo in ujeti njen tok misli. V takih okoliščinah lahko v 'postprodukciji' nastanejo odlični intervjuji.

Pravijo, da je za dober intervju treba spati z intervjuvancem ...

► Aha, citat iz Une. Rade Šerbedžija, profesor novinarstva, študentki Sonji Savič. S tem citatom sem začela, ko sem imela predavanje na FDV-ju o intervjujih. Jasno, da je treba spati z intervjuvancem. Ni druge opcije. Spati je treba z njim. Ga vzeti zvečer v posteljo z vsemi njegovimi nenavadnimi stavki, mislimi, mimiko, pogledi, barvo glasu in ga zjutraj, ko se zbudiš, prvega zagledati v ogledalu. Šele potem si na vrsti ti, novinar. In če ti to uspe zapisati, potem si naredil dober pogovor. Si ujel košček človekove duše.

Okej, ampak privlačne novinarke zagotovo lažje dobite kak zvezdniški intervju ...

► Hvala za kompliment. Moram te razočarati, to ne igra posebne vloge. Novinarji pri ljudeh, ki so v življenju dali na desetine, stotine intervjujev, že v izhodišču veljamo za nekaj nadežnega in zoprnega. Sama se nikoli nisem obupano grebla za kak intervju, sem pa kdaj uporabila nekatera poznanstva, ker kot novinarka iz Slovenije agentu ne morem pred nosom pomahati s časopisom z dvmilijonsko naklado. Ko že dobiš intervju, pa gre seveda za to, kako so govornika zaintrigiraš z vsakim naslednjim vprašanjem, da dobiš več kot standardnih deset, petnajst minut.

Henry Miller ali Charles Bukowski?

► Ja, Henry, vendar!

Zakaj?

► Zato, ker je živel tisto, kar je pisal. In obratno. Ker je bil vizionar! Ker je v svoje fascinantne besede izbruhe vgradil velik del transcendence in okultnega. In zato, ker mi je preprosto blizu, pa čeprav je še veliko boljših pisateljev. Kjerkoli odprem, pa naj bo to Sexus, Nexus, Rakov povratnik ali Črna pomlad, me inspirira. Je pa res, da zadnjih nekaj let nisem več v fazi Henryja Millerja in čas bi bil, da se mu spet kaj javim.

Podobno vprašanje: film ali teater?

► Lahko rečem oboje?

Naenkrat?

► Vidiš, to je prava smer.

Ko sva že pri tem, si morda v Avatarju videla prihodnost filma?

► Nisem ravno obsesivni fen Avatarja. Je pač še eden od filmov, ki poudarijo, kako nam v tej stehnicirani družbi primanjkuje magije, narave in prvinskosti. Zato imajo vampirji in Harryji Potterji tak uspeh. Na živce mi gre, da mu pravijo protivoini film. Bojevanja je v njem ravno toliko kot v vseh blockbusterjih. Če bi Cameron res hotel biti revolucionaren, bi s takim proračunom poskusil narediti film, ki za vabo ne bi spet uporabil vojne oziroma ne bi koketiral z generacijami, ki odraščajo ob računalniških igrakah.

»Če bi sama šla v svojih željah in strahih do konca, bi Vesni že zdavnaj povedala, da si jo želim fotografirati med svežimi belimi rjuhami, na zgodnje jutro, še preden gre v kopalnico, se umije in si nato na svoje črne oči nanese maskaro. Takrat je gotovo najlepša. A nikoli ni prepozno ... če si nekaj želiš, boš to tudi naredil,« je v blogu zapisala fotografinja Marta Lamovšek. Ker je dobra fotografinja, verjetno ve, kaj govori.

► A res? Marta Lamovšek ... Zdaj si me pa spravil v zadrego. Kdaj pa je to napisala?

Kmalu po izidu Kalipsa.

► Vidiš, skoraj pred desetimi leti. Ne verjamem, da si Marta to še zmeraj želi (smeh).

To je tvoj komentar? Jaz sem pa mislil, da boš zdaj resneje razmislila o ponudbi. Enkrat si že.

► Ah, zdaj namiguješ na reklamo za Mobitel?

Zelo seksi si delovala med belimi rjuhami z mobilcem v roki.

► Za to je kriv režiser Vinci Vogue Anžlovar. Dobra fotografija, prava svetloba. Tista reklama je pravzaprav sprožila val kritik na moj prvenec, ker so me podpisali Vesna Milek, pisateljica.

Skoraj sočasno si slovensko izdajo Playboyja pospremila na pot z besedami, da ponuja mačistični koncept uživanja življenja in vizualnega idealiziranja žensk kot potrošnega blaga. Še vztrajaš pri tej oznaki?

► Takrat sem pisala članek o poplavni moških revij na našem trgu in izrazil dvom, ali jim bo uspelo preživeti. In mnogim ni. Očitno mi je to takrat Tadej Golob, sicer odličen pisec, precej zameril in se o tem dokaj nesramno razpisal na dveh straneh. Sicer pa, mar ni res?

Mar se nismo za to borili, ko smo hoteli kapitalizem?

SIMPLY CLEVER

EKO SUBVENCIJA
1000€

PROSTOR

NACELNOST

OPREMA:
CD, MP3, iPod,
alu platišča,
usnjeni paket,
klima, ...

Škoda Octavia. Lahko za 14.444 € dobite več?

Po preudarnem razmisleku ob nakupu avtomobila si boste morali priznati, da je **14.444 evrov za Škodo Octavio s polno opremo** (usnjen volan z malim usnjenim paketom, sistemi za aktivno varnost, naslon za roke Jumbo Box s priključkom za iPod in ostale avdio naprave, potovalni računalnik, aluminijasta platišča) **in izjemno izrabo prostora** (560 litrov prtljažnega prostora) verjetno najboljša odločitev.

Zdaj vam za **izbrane modele Škoda Octavia** iz zaloge ponujamo tudi **Eko subvencijo v višini 1.000 evrov**.

Več informacij na www.skoda.si in pri vašem trgovcu z vozili Škoda.

DETAJLI
NAREDIJO
PRAVEGA
MOŠKEGA!

DETAJLI
NAREDIJO
PRAVEGA
MOŠKEGA!

DETAJLI
NAREDIJO
PRAVEGA
MOŠKEGA!

Hugo Boss dišave Boss Bottled,
Hugo Green
in Boss In motion
na voljo v omejenih izdajah setov
s priložnimi darili za moške.

Na voljo v bolj založenih parfumerijah do razprodaje zalog.

Mogoče uživam v tem, da ne živim, ampak samo hrepenim. Po drugi strani pa, predstavljam si, da bi se ti uresničilo vse, kar si v resnici želiš. Bolje, da niti ne vem, kako bi bilo.

105

► Pa saj nisem nič grdega rekla. Pač idealiziramo ženske kot potrošno blago. Zdaj s fotošopom še toliko lažje. **V ženskih revijah še toliko bolj kot v moških ...**

► Gotovo, v medijih gledamo retuširan svet, zdaj lahko začneva debato o tem, kaj te virtualne podobe delajo za samozavest moških in žensk. Vsi lepi, vsi enakopravni, vsi pod vplivom 'body fašizma'. In vsi vse manj zares seksi.

Je ljubezen prvi pogoj za dober seks?

► Zelo dolgočasna sem: da. Ali vsaj zaljubljenost, ki menda nima veliko z ljubeznijo, če verjamemo psihoanalitiku Zoranu Milivojeviću. Kakorkoli, najbrž sem ta dva pojma večkrat zamešala (nasmešek). Ampak kaj naj zdaj? V bistvu v življenju še nisem bila z moškim, v katerega tisti trenutek ne bi bila zelo zaljubljena. Ko pogledaš nazaj, se skozi prizmo časa te emocije le postavijo na svoje mesto.

»Ne potrebujem predigre. Nikoli je nisem. Predigra je ogrevanje in ogrevanje je dolgočasno,« se začne tvoj literarni prvenec. Junakinje Seksa v mestu bi verjetno visoko dvignile obrvi ...

► Ne vem, a je predigro sploh treba ločevati od seksa. Sicer pa je stavek, ki si ga omenil, bolj metafora za notranje stanje junakinje Rebeke, ki je tik pred tem, da eksplodira v kreativnem impulzu in začne pisati. Drugače pa mislim, da bi svet postal zelo dolgočasen, če bi spolnost ločevali na predigro, seks in razplet; tukaj Aristotel nima kaj iskati.

Nekje praviš, da nikoli z ničimer nisi zadovoljna. Zlobnež bi pripomnil, da zato, ker v resnici ne veš, kaj hočeš.

► Pa saj jaz *v resnici* ne vem, kaj hočem. Le da drugače od mnogih to priznam. Vem, kaj hočem ta trenutek, a jutri bo to že nekaj drugega. Po svoje zavidam ljudem, ki vedo, kaj hočejo, in temu podredijo svoje

življenje, ne nehajo, dokler ne dosežejo cilja. In nekateri na tej poti postanejo psihopati, drugi diktatorji, tretji pa geniji.

Za kaj bi se najprej zavzela, če bi postala ministrica za kulturo?

► Za izbrisanje predsodka, da takšen 'majhen narod' ne zmore, sploh pa ne zunaj meja. Za zgled imamo lahko miselnost naše nogometne reprezentance, pa tudi Žižka, Šalamuna, Pandurja, Mladinsko gledališče, Kluga, Pograjca ... V idealnih okoliščinah bi se zavzemala za intenzivnejše kulturno povezovanje med deželami nekdanje Jugoslavije, ker smo si kljub vsemu tudi kulturno najbližje: predolgo smo bili umetno povezani z doktrino bratstva in enotnosti, da se to ne bi poznalo. Že to, da ta sentiment čutijo tudi generacije, ki so rojene po Titu, je zanimiv fenomen, ne? Ponudimo mladini še kaj drugega iz Juge poleg turbofolka.

Kakšna pa je tvoja definicija lepote?

► Philippe Starck je rekel, da lepota ne obstaja, ker bo že jutri lepo nekaj drugega, pojutrišnjem pa bo tisto, kar je bilo včeraj grdo, spet postalo lepo. Lepota je itak v očeh opazovalca. Naj tam tudi ostane. Naj vsak zase preveri, kaj ga res tako gane, da mu spremeni ne samo ta dan, morda ves teden. A kaj, ko nas je dostikrat sram tistega, kar se nam zdi lepo, ker ni družbeno priznano. A če bi se upali vsak dan odpreti za 'samo svojo' izkušnjo lepega - pa naj bo to Beethovnova Deveta, šlager Ti si mi u krvi Zdravka Čolića ali pa Velasquezova Las Meninas, pred katero sem nazadnje stala pol ure ... Potem bi ... hm, bi bilo vse - lepše. Lepota je samo beseda, toda nanjo lahko nalepimo čisto vse druge besede tega sveta.

✕

natureta
Barviti okusi narave

PRE
+ PREHRANSKA VLAKNINA
AVA

Omakce Balance+ s prehransko vlaknino pomagajo uravnati prebavo.

Predstavljamo vam slovensko novost v kulinariki – prima omakce, obogatene z naravnimi prehranskimi dopolnili. Skrbno izbrana pečena sredozemska zelenjava s koščki paradižnika brez konzervansov in ojačevalcev okusa bo navdušila med obrokom. Po njem se boste počutili bolje, saj dodana vlaknina pomaga pri vzdrževanju normalne prebavne funkcije in ugodno vpliva na prebavni sistem. Poskusite jib!

Ana Kučan

Ana Kučan o svojem očetu, študiju na Harvardu, katastrofalnem odnosu Slovencev do prostora, pomenu zelenih površin v mestih, degradaciji kraške krajine, o državi, ki ne spoštuje pravil, pa tudi o tem, kaj bo Ljubljčanom prinesel park na strehi trgovskega središča med novim stadionom in športno dvorano v Stožicah.

Urša Marn, foto Miha Fras

Prof. dr. Ana Kučan je krajinska arhitektka, predavateljica na Oddelku za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete v Ljubljani, starejša hči bivšega predsednika države Milana Kučana, članica Harvardskega kluba Slovenije ter avtorica številnih odličnih projektov krajinske in urbanistične zasnove prostora.

Naj vprašam nekaj, kar želijo slišati vsi, pa si tega ne upajo vprašati: kako je biti hči Milana Kučana, enega najbolj priljubljenih in hkrati najbolj osovražanih politikov v Sloveniji? Je to prednost ali prej slabost, celo ovira?

► Moj oče je zelo poseben človek. Strog in ljubeč, z veliko humorja in visokimi etičnimi merili. Na naju s sestro je imel močan vpliv, izjemno veliko naju je naučil, vcepil pa nama je tudi močan čut za odgovornost. Še dobro, da je bila zraven mama s svojo radoživostjo, tako, za protitež. Oba sta naju vzgajala v poštenosti, delavnosti in spoštovanju sočloveka. Obenem pa sta nama dajala vso podporo pri samostojnem in kritičnem premišljevanju. Na to, da sem hči prenovitelja zveze komunistov in prvega predsednika Slovenije, sem ponosna. Tudi sama verjamem, da je možno spremeniti svet na bolje.

Vas zelo zaboli očitek, da ste številne velike in do nosne projekte dobili zato, ker ste Kučanova hči in imate zaradi tega izredno dobre povezave?

► Ne. Človek sčasoma dobi debelo kožo, zadeve, ki te prizadenejo, potlačiš in se jih ne spominjaš. Vem, koliko trdega dela je vse to zahtevalo, že med šolanjem. Sama ne mislim, da sem zaradi priimka in očetove funkcije kaj drugačna, vsake toliko me pač kdo spomni na to. Očetovih znanstev nisem nikoli potrebovala. Na to preprosto sploh ni bilo mogoče pomisliti. Ne rečem, da se morda zaradi priimka niso prej odprla kakšna vrata, ampak skozi in naprej sem morala sama. In stalno dokazovati točno to, da znam in

zmorem sama. Ker so tudi doma od mene veliko pričakovali, sem ponotranjila občutek, da se moram zmeraj izkazati, toliko bolj kot drugi, ker sem pač Kučanova. Včasih me preseneti majhnost ljudi.

Magisterij iz urbanističnega oblikovanja ste delali na univerzi Harvard v ZDA. Kako je študirati na tako prestižni ustanovi?

► Prestiž, kot pravite, se kaže predvsem v mešanici zanimivih in izjemnih ljudi z vsega sveta, ki sem jih srečala in spoznala tako med sošolci kot profesorji. Ponudba je res neverjetna. Prav zaradi tega je študij tudi garanje, zahtevana raven znanja je visoka, tekmovalnost je velika in odpuškov ni. Obenem se v takih krajih vse vrti okoli univerze, kulturni dogodki, razstave - tam sem prvič gledala predstavo Roberta Wilsona in z argentinskim cimrom poslušala Mercedes Soso. Študirala sem v času, ko se je v projektiranju ravno prehajalo s tuša na računalnik. Prišla sem iz Jugoslavije, pri nas je bilo takrat malo tujih knjig, interneta še ni bilo, vsaka informacija iz tujine je bila izjemna dragocena. Tam pa je bilo vse na voljo, kot da bi čakalo na našo željo po znanju, naša šolska knjižnica je bila odprta do desetih zvečer, vanjo smo zahajali med pavzami in delom v studiu. Vsekakor nam je bila šola prvi, ne drugi dom. Risalnice so bile organizirane v terasah, tako da smo vsi študenti podiplomske šole za oblikovanje risali v enem prostoru.

Kako ste prišli skozi ostro sprejemno sito Harvarda? Kako potekajo 'sprejemci'?

► Opraviti je treba preizkuse osnovnega znanja in znanja angleščine, skozi to mora vsak, ki želi študirati v ZDA. Za vpis na Graduate School of Design je bilo poleg ocen s študija treba poslati zbirko svojih del, esej na temo, ki so jo za tisto leto določili, in priporočilna pisma. Moj črno-beli portfolio s prostoročno risbo je nanje, to so mi potem rekli, napravil močan vtis. Verjetno je bil dovolj svež tudi esej o takrat novi urbanistični paradigmi, saj sem se na študij urbanističnega načrtovanja prijavljala kot krajinska arhitektka, poleg tega pa sem prihajala iz oddaljenega, drugega sveta, ki je ravno takrat, jeseni leta 1990, počasi vstopal v središče političnega zanimanja. Za Američane sem bila v vseh pogledih eksot. Tja sem šla z jugoslovanskim, vrnila pa sem se s slovenskim potnim listom.

Nekoč mi je eden vaših poklicnih kolegov dejal, da krajinski arhitekti niste ne arhitekti ne vrtnarji. Kaj je pravzaprav krajinska arhitektura?

► Krajinska arhitektura je stroka, ki se ukvarja z urejanjem prostora. Že v renesansi je kulturna krajina, krajina zunaj vrtov, postala predmet občudovanja in začela se je prebužati skrb za prostor. Krajinska arhitek-

tura se deli na krajinsko planiranje in krajinsko oblikovanje. Krajinsko planiranje se ukvarja predvsem z razmeščanjem rab po prostoru in usklajevanjem interesov, tudi konfliktnih. Odgovarja na vprašanja, kaj, koliko in kam bomo razporedili. Ukvarja se z vprašanji razvoja in varstva krajine, usklajevanjem med posameznimi prostorskimi sektorji - gozdarstvom, kmetijstvom, poselitvijo, turizmom, rekreacijo, industrijo in podobnim. Krajinsko oblikovanje pa odgovarja na vprašanja, kako bomo krajinski prostor strukturirali, kakšno obliko bomo dali programom in elementom, ki oblikovano krajino sestavljajo.

Kakšni so zadnji trendi v krajinski arhitekturi? Je res tendenca, da se krajina in arhitektura čedalje bolj zblížujeta? Če je šla včasih arhitektura v višino in je bila krajina spodaj, se danes približujeta druga drugi. Hiše imajo zelene strehe, zgrajene so pod zemljo ...

► To, prvič, ni nič novega. Drugič, arhitektura, kot je rekel Aaron Betsky, direktor Rotterdamskega inštituta za arhitekturo, zmeraj nadomesti kos zemeljskega površja. Ne more biti površje samo. Zelene strehe stavb je omogočila tehnologija gradnje in so dober ukrep za varčevanje z energijo in zmanjševanje škode v okolju, saj se manj segreva kot strehe z drugimi kritinami in zmanjšujejo vpliv grajenega okolja na segrevanje ozračja. Zelene stene zunaj in znotraj stavb so zanimiv dodatek arhitekturi, nova moda fasad. Vidim jih kot nekakšno zadrego arhitekture, ali, če parafraziram Betskyja, kot »lajšanje vesti«. Gotovo zelene stene prispevajo k ugodnejši mikroklimi, zlasti kadar jih najdemo znotraj stavb, vendar je njihova izvedba zahtevna, prav tako vzdrževanje in nikakor ne morejo nadomestiti dobrega urbanističnega načrtovanja, se pravi tega, da so stavbe, v katerih bivamo in delamo, smiselno umeščene v čim več dobro oblikovanega mestnega zelenja. Glejte, urbana populacija se izjemno hitro povečuje. Neka nedavna ameriška raziskava, narejena pred sedanjo ekonomsko krizo, je napovedala, da se bo v naslednjih petdesetih letih zgradilo toliko, kot se je v vsej zgodovini doslej. To je skoraj nepredstavljivo. Si lahko zamislite življenje v takih mestih? Zato je toliko pomembnejše, da v mestih zagotavljamo dovolj zelenih površin, s katerimi bomo omogočili višjo kakovost bivanja. Zlasti je zelenje pomembno pri načrtovanju stanovanjskih območij. Raziskave so pokazale, da sta zelenje in mirna okolica najpomembnejši merili, po katerih bi ljudje pri nas radi izbirali kraj svojega bivanja. Doslej so bili zadovoljni, da so do stanovanja sploh prišli, in so bila druga merila potisnjena v ozadje. Zdaj ko je trg zasi-

čen, pa bo ustrezno oblikovana stanovanjska krajina pomembno merilo pri odločanju in bo dvigovala tržno vrednost stanovanj.

Kako pomembno vlogo pri oblikovanju nacionalne identitete ima krajina?

► Veliko večjo, kot si predstavljamo. Prav gotovo so jezik, kultura in skupna zgodovina odločilni opredeljevalci, vendar je prostor bivanja pomembna prvina istovetenja. Beseda krajina v izvornem germanskem ekvivalentu *landschaft* pomeni prostor, ki ga preurejamo zaradi preživetja, torej naselje, njive, travnike, pašnike in gozd, vključuje vse poti, ki dele tega *landschafta* povezujejo, pomeni pa tudi družbene vezi. Meja krajine je meja bivanja, je meja dojetega sveta.

V knjigi *Krajina kot nacionalni simbol* ste zapisali, da navezanost na krajino raste z njenim negovanjem in urejanjem. Angleži imajo zelo negovano krajino. So zato nanjo navezani bolj kot Slovenci?

► Angleži imajo predvsem daljšo tradicijo. Krajinski park je eno najbolj kompleksnih poglavij v razvoju vrtno umetnosti. V 18. stoletju se je, kot del upora proti absolutističnemu dvoru v bolj svobodomiselnem in ekonomsko močnejšem meščanskem sloju, razvilo pravo krajinsko gibanje, pojav, ki je korenito posegel v način gledanja na krajino in bistveno vplival na podobo dežele. Razprave o tem, kako se urejajo parki, pa ne samo parki, tudi kulturna krajina, da bo lahko prenašala simbolno sporočilo o svobodnejši družbeni organiziranosti, so strastno zaposlovale vrsto najbolj izobraženih in ekonomsko najmočnejših posameznikov, pesnike, pisatelje, filozofe, znanstvenike. To je bil čas industrijske revolucije, čas, ko se je zaradi posodabljanja kmetijstva temeljito spreminjala podoba dežele. Zabrísana je bila ločnica med parkom in podeželjem. Nepriključna videzna spojitve vrta s krajino je bila eden od idealov krajinskega gibanja. Zato so iznašli celo prostorsko ureditveni trik, suhi jarek ha-ha, ki je deloval kot nekakšna navzdol obrnjena ograja. Ne da bi ga bilo videti, je ovcam in kravam preprečeval vstop na območje parka, obenem pa so te v daljavi dopolnjevale njegovo arkadijsko podobo. Taka slikovita krajina mehko vzvalovljenih tratnih in vodnih ploskev s prosto razporejenimi drevesnimi gručami je postopno prerasla v znamenje svobode, v simbol takratne angleške demokratične družbene ureditve. In postala ena od prvin nacionalne identitete.

Ena od podlag nacionalne identitete je njena teritorialnost, ozemlje, na katerem narod biva. Referendum o arbitražnem sporazumu je slovenski narod razklal na pol. Kako bo na našo nacionalno identiteto vplivalo, če z

01.

1. Območje bodočega parka na strehi nakupovalnega središča med dvorano in stadionom v Športnem parku Stožice

Na to, da sem hči prenovitelja zveze komunistov in prvega predsednika Slovenije, sem ponosna. Tudi sama verjamem, da je možno spremeniti svet na bolje.

Ne rečem, da se morda zaradi priimka niso prej odprla kakšna vrata, ampak skozi in naprej sem morala sama.

110

2. Členitev uličnega koridorja in zaščita pešca pred prometom, Dunajska cesta, Ljubljana, 2010
3. Prenova igrišča vrtca Pedenjped, Zalog, Ljubljana, 2007. Zasnova očisti prostor pred igralnicami in jih prek lesenih teras razširi na prosto. Skupaj z asfaltirano površino tvorijo osrednji prostor za igro na prostem.
4. Osnovna šola Ob Rinži v Kočevju, vstopna ploščad, 2004. Stavbo so projektirali Nicholas Dodd, Tadej Glažar, Arne Vehovar in Vasa J. Perović.
5. Ureditev območja vile Beli dvor na Bledu, 2009. Razgledni pomol, pogled na grad
6. Nordijski center Planica, natečajni predlog, 2009. Predlagana ureditev okoliški visokogorski krajini, podvrženi naravni dinamiki, postavi v kontrast novo, po inženirski in programski logiki urejeno, funkcionalno in tehnološko dovršeno krajino.

arbitražo izgubimo del ozemlja, ki ga čutimo kot našega?

► V knjigi sem postavila tezo, da se, kar se navezanosti na prostor tiče, slovenska nacionalnost ne istoveti s teritorijem, saj njegova celovitost še danes ni dorečena, pa tudi če bi bila, precejšen del Slovencev živi zunaj priznanih meja v Avstriji, Italiji in na Madžarskem. Istoveti se s krajinskim tipom, ki je skupek značilnosti prostora, tistih, ki jim je bil zaradi različnih razlogov vstop v to podobo omogočen ali dovoljen, in je zaradi sprememb v krajini, ki so posledica prostorskega razvoja, v dobršni meri že odmaknjen od stvarnosti. Gre za elemente, kot so mozaična menjava njiv in travnikov, drobne, strnjene vasi, kozolci, cerkvice na vzpetini, vse skupaj pa je obdano z varnim zavetjem gora. Tej podobi se včasih pridružijo še vinogradi. Raziskava je obstoj krajinskega tipa, s katerim se kot nacija istovetimo, dokazala, pokazala pa je

tudi, kako nastaja, zato sem prepričana, da na našo predstavo o nacionalnem prostoru to ne bo vplivalo, vsaj ne usodno. Naša predstava o prostoru, v katerem živimo, je tako ali tako idealizirana.

Kozolec in cerkvice na vzpetini sta stoletja simbolizirala slovensko krajino. Kaj pa danes? Ali še vedno prevladuje predstava o slovenskem človeku kot na zemljo navezanem kmetu?

► Razlogi, da sta ti dve prvini slovenske krajine postali t. i. epitom za slovensko krajino, je v tem, da sta neposredno povezani z določenim agrarnim sistemom in načinom življenja, ki je bil aktualen v pomembnem obdobju vzpostavljanja nacionalne identitete. Kulturne krajine, predvsem tiste, ki jih določajo tradicionalni načini obdelave, so - o tem je veliko pisal angleški geograf Lowenthal - zaradi počasnih procesov, ki v njih potekajo, na videz nespremenljive in zato dobrodošel objekt

navezovanja nacionalne identitete, kadar ta je ali pa se samo zdi ogrožena. Slovenija je sijajen študijski primer, vendar ni izjema. Družbena predstava o prostoru je rezultat razlike med objektivnimi, stvarnimi, fizičnimi prostorskimi strukturami ter subjektivno sliko, ki se konstituira v procesih družbene komunikacije. Zaradi načina nastanka se predstava spreminja veliko počasneje, kot se spreminja prostor, na katerega se nanaša. Kot taka seveda zamegljuje uvid v problematiko razvoja in varstva kulturne krajine, saj zaradi svoje zazrtosti ne prepozna stvarnih in žgočih problemov v okolju. Hkrati pa sami s prostorom ravnamo povsem neodgovorno, sami ste v eni od števil Mladine duhovito in pronicljivo poročali o mavričnem terorizmu, ki, čeravno ne kot edini vzrok, temeljito spreminja podobo slovenskega podeželja. Nisem prepričana, da so ravno tujci tisti, ki nas ogrožajo.

Pri nas prevladuje predstava o Sloveniji kot idilični deželi, polni naravnih lepot in obrobljeni z vencem gora. Promocija države je osredotočena na gore, polja in morje, grajeno pa se zapostavlja. Kako si to razložiti?

► Podoba idiličnega slovenskega podeželja je pri nas že dobila mitske razsežnosti. Gore, o tem piše Aleš Erjavec v eseju Gorska fotografija in nacionalna identiteta, v katerem med drugim obravnava tudi prve slovenske gorniške filme in delo skupine Irwin, so, zato ker niso naseljene, prazne pomenov in zlahkoto sprejemajo pomene, ki jih ljudje vanje sproti oziroma po potrebi investirajo. Privlačnost gora korenini v simbolu svete gore, krajinskem elementu, ki je omogočal komunikacijo z onostranstvom. Najdemo ga v vseh kulturah in je bil podlaga za razvoj arhitekturnih ekvivalentov, zvonika, minareta, pagode ... Podoba slovenske krajine je nastajala v času, ko se je slovenstvo, ki je

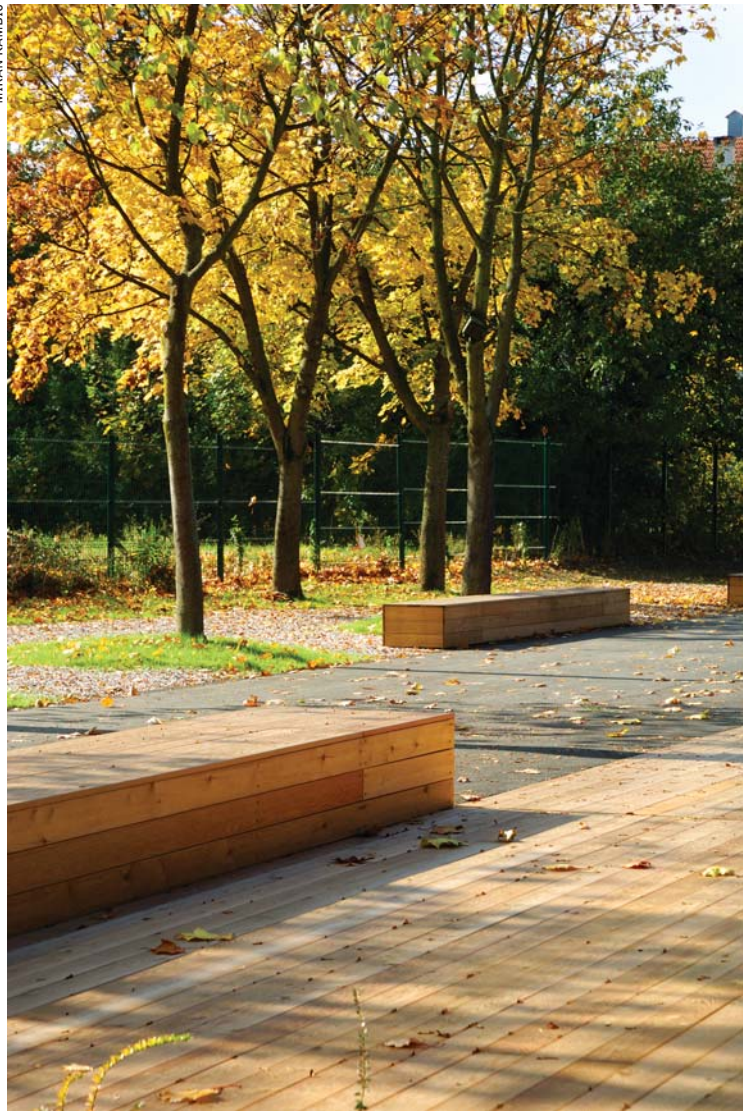

PETER KOŠTRUN

02.

MIRAN KAMBIČ

03.

JOŽE SUHADOLNIK

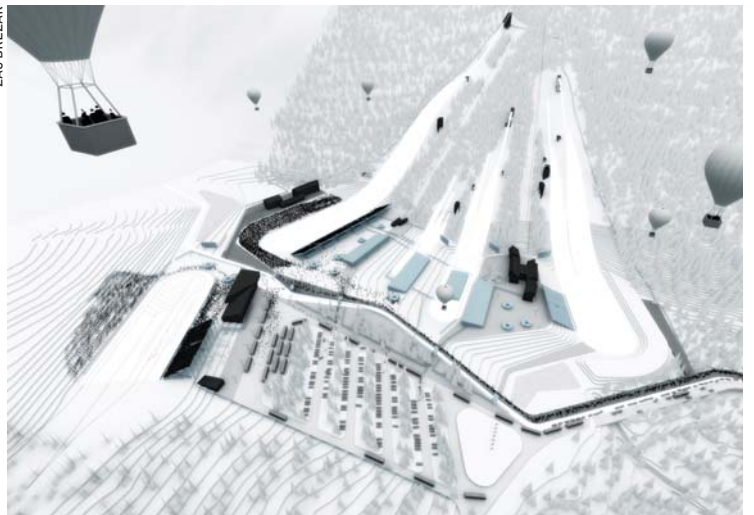
04.

PETER KOŠTRUN

05.

ZAŠ BREZAR

06.

Zelene stene zunaj in znotraj stavb so zanimiv dodatek arhitekturi, nova moda fasad. Vidim jih kot nekakšno zadrego arhitekture ali, če parafraziram Aarona Betskyja, kot »lajšanje vesti«.

112

bilo pretežno kmečko, vzpostavlja lo kot nasprotje pretežno meščanskemu nemštvu, zato je navezava na ruralno krajino, na njeno moralno moč, razumljiva. O tem govori Linhartova priredba Figarove svatbe, Matiček se ženi. Slovenstvo se je začelo in se je najmočneje vzpostavljalo na prostoru nekdanje dežele Kranjske, za katero so značilni elementi, ki ste jih našli. Morje pa ima v naši nacionalni zavesti prav posebno simbolno vlogo, predvsem iz časa NOB. Ne glede na to v vsakdanjem življenju z njim ravnamo skrajno neobzirno. Težko rečem, zakaj se grajeno zapostavlja, morda nima dovolj simbolnega naboja. Obstaja izjema, v obdobju po drugi svetovni vojni se je Slovenija, takrat seveda kot del Jugoslavije, postavljala navznoter in navzven tudi z dosežki gradnje in industrijskega razvoja. V obdobju progressa, s katerim je bil zaznamovan tisti čas, je bilo to razumljivo, saj se je Jugoslavija navzven kazala kot napredna industrializirana država. Na turističnih plakatih vse tja do 60. let tako najdemo dimnike jese niške železarnice, solkanski železniški most in celo pohorsko vzpenjačo. Sijajni risani plakati, pravi biseri grafičnega oblikovanja.

Kakšen je odnos Slovencev do prostora? Zdi se, da predvemale prepričanje, da lahko na svojem vsak dela, kar hoče.

► Očitno imamo, vsaj kar se posegov v prostor tiče, morda zaradi reakcije na kolektivno iz prejšnjih časov, popačeno predstavo o pomenu zasebne lastnine. Ta se kaže v tem, da pri nas ljudje razumejo, da lahko na svojem vsak dela, kar hoče, ne glede na drugega. Izgubila se je zavest, da je naša lastna svoboda omejena z enakovredno svobodo drugega, da smo kot posamezniki svobodni toliko, kolikor so svobodni drugi ob nas. Vsak naš poseg v prostor vpliva na njegovo podobo in je tudi zadeva drugega. Čim prej bi morali razviti zavest o tem, da so varstvo, upravljanje in načrtovanje krajine pravica in obveznost vsakogar. Spreminjanja okolja ne moremo ustaviti. S spremembami se je treba zavestno in ustvarjalno soočiti. Kakšen prostor bi radi soustvarjali in kako kakovostno življenjsko okolje smo sposobni ustvariti, je precej odvisno tudi

in predvsem od posameznikov in njihove pripravljenosti za sprejemanje odgovornosti in soodločanje o prihodnjem razvoju prostora.

Arhitekt Matej Blenkuš pravi, da je bil v Sloveniji velik korak nazaj storjen s cepitvijo občin. Po ustavi je lokalna skupnost tista, ki ima pravico razpolagati s prostorom. Slovenski prostor torej gradijo župani in občinske službe za prostor, le manjši del država. Težava je, da mini občine nimajo ne kulture ne znanja, zaradi česar se dogajajo manipulacije s prostorom.

► To v veliki meri drži, predvsem gre za hiperprodukcijo programov in elementov, za neracionalno rabo prostora, ko želijo vsi imeti vse, brez kakršnegakoli usklajevanja. Vendar je treba povedati, da župani sprememb prostorskega plana, se pravi namembnosti površin, ne morejo spreminjati brez odobritve države. Največji krivec za slabo stanje v prostoru je gotovo sistematično uničevanje prostorskega načrtovanja, ki se je v zadnjih dvajsetih letih počasi in vztrajno uresničevalo prek sprememb prostorske zakonodaje.

Ironija je, da so avtorji stavb in načrtov za soseske, ki ne upoštevajo značilnosti krajine in bodo ostale tujek v prostoru, arhitekti. Je torej nekaj hudo narobe v izobraževalnem sistemu arhitektov?

► V izobraževanju arhitektov, predvsem glede njihove občutljivosti do uporabnika in do okolja, bi se gotovo dalo še kaj izboljšati. Ampak za stanje, o katerem govoriva, bi bilo nepravilno krivdo valiti izključno na arhitekta. Prepričana sem, da večina dela v skladu s strokovno etiko, ki so ji zavezani. Zaradi prej omenjenih razlogov o dojetanju zasebne lastnine, zaradi grabežljivosti investitorjev, zaradi nespoštovanja pravil, zaradi dejstva, da je naš poklic v javnosti premalo cenjen, da zavesti o tem, kaj sta kakovostna arhitektura in oblikovanje okolja, skoraj ni, se arhitekt hitro znajde pred dilemo, ali zavriniti pritiske naročnika in se odpovedati viru preživetja ali se jim podrediti in se odpovedati strokovni vesti. Takih, ki bi storili eno ali drugo, je malo. Večina se poti v primežu skoraj nerešljivih situacij in skuša kolikor se da ugoditi naročniku ter obenem po strokovni

vesti ustvarjati čim bolj kakovostno arhitekturo.

Kako ustaviti tiste, ki s svojimi posegi degradirajo prostor? V Nemčiji se na primer natančno ve, kaj smeš početi na svoji parceli. Ve se, da je fasada blokov tudi del javnega mestnega prostora in ne le stvar stanovalcev. Ali pri nas ni mogoče postaviti jasnih pravil?

► Seveda je možno postaviti pravila, ampak pravil se je potem treba držati. Pravila seveda niso večna, prav je, da se od časa do časa preverijo, da se preverita njihova aktualnost in ustreznost, govorim seveda o pravih načrtovanju prostora, usklajevanja konfliktnih interesov in vključevanja javnosti v načrtovanje in vrednotenje sprememb v prostoru. Vendar, kadar pravila imamo, je seveda logično, da se jih najprej drži tisti, ki jih je postavil, se pravi država, ker tako lahko da zgled svojim državljanom in jih, če se pravil ne držijo, ustrezno tudi kaznuje. Kaj pa se dogaja pri nas? Prvi, ki ne spoštuje pravil, je država. Lipica je zelo nazoren primer, kako si je država postopno prikojila zakonodajo, zato da je lahko začela uveljavljati ozke interese, pri čemer je načrtno spregledala mnenje strokovnjakov in povsem izključila javnost. Pri tem je omalovaževala pravico javnosti do obveščeni in soudeležbe pri odločanju o izvedbi posegov v prostor, ki so nacionalnega pomena. Tudi zdaj je, kljub strokovnim ugovorom, tik pred sprejetjem zakona o postavljanju infrastrukturnih objektov v prostor, ki je povsem nepotreben. Zdi se, da bomo kmalu imeli poseben zakon že za vsak kurnik.

Že od začetka ste kritični do predvidene širitve igrišča za golf znotraj območja Kobilarne Lipica. Zakaj se vam zdi širitev nesprejemljiva?

► Prvič, območje kobilarne Lipica je spomenik nacionalnega pomena, namenjen konjereji. Konj in lipiška krajina sta se na tem območju vzajemno oblikovala več kot 400 let. Smiselno je, da spomenik ohranjamo kot celoto, kajti le tak bo ohranil tudi svojo dejansko in ne le simbolno vrednost. Drugič, širitev golf igrišča bo imela za posledico zmanjševanje območij, namenjenih vzgoji konj, in spremembo značilnosti varovane kulturne krajine. Igrišče za golf je krajina,

vizualno popolnoma drugačna od suhih kraških travnikov s posamič stojecimi hrasti, značilnih za Lipico, in krni njeno podobo. Ureditev dodatnih površin za golf je v popolnem nasprotju z varstvom lipiceanca in izjemne kulturne krajine. Je hkrati v popolnem nasprotju z načeli ohranjanja prepoznavnosti Slovenije in njenimi prizadevanji za vpis Kobilarne Lipica na Unescov seznam svetovne kulturne dediščine. Tretjič, raziskave, ki bi dokazovale, da je širitev igrišča za golf res edini izhod za ekonomsko sanacijo Lipice, še ni nihče izdelal. Namesto da se kar naprej izgubljam v razpravah, ali je pomembnejši razvoj golfa ali ohranitev celovitosti izjemne kulturne krajine pašnikov in konjske črede Kobilarne Lipica, ki je neprecenljivo nacionalno bogastvo, bi odgovorni na ravni vlade, resornih ministrstev in zaposlenih v Kobilarni že davno lahko oblikovali celostni in strukturno pestrejši program razvoja, ki bi temeljil na konjereji in konjeništvu.

Problematičen ni samo odnos do Lipice in lipiceancev, ampak na splošno do kraške kulturne krajine, saj se ta predvsem zaradi nestrokovnih posegov v stara poseljena jedra, pa tudi zaradi bahaško zasnovanih objektov, ki rastejo na obrobju starih naselbin, iz leta v leto spreminja na slabše.

► Problematika novih naselij na Krasu je problematika razsulega prostorskega načrtovanja. Kot sem že povedala, je razvoj naselij in krajine treba skrbno načrtovati, saj samo vsestransko usklajen razvoj lahko zagotavlja ustrezno varovanje naravnih in kulturnih kakovosti prostora. To, kar se dogaja na Krasu, ni izjema. V Motvarjevcih, na primer, so kljub ugovarjanju krajanov in posredovanju strokovnjakov sredi naselja postavili bioplinarno. Tak, nedemokratičen razvoj prostora je nesprejemljiv.

Gre pri posegih v kraško kulturno krajino tudi za degradacijo v okoljskem smislu? Se gradnja satelitskih naselij na Krasu izraža tudi v nerazumnem trošenju naravnih virov?

► Seveda gre za degradacijo, saj je podoba prostora tudi kakovost. Tudi če ugodimo vsem zahtevam po varstvu narave in delamo v okviru smernic, ki jih postavlja varstvo

Izgubila se je zavest, da je naša lastna svoboda omejena z enakovredno svobodo drugega, da smo kot posamezniki svobodni toliko, kolikor so svobodni drugi ob nas.

kulturne dediščine, to samo po sebi še ni zagotovilo za kakovostno oblikovanje okolja. Treba je preveriti možnosti, pretehtati škodo in koristi in izbrati najboljšo izmed možnih rešitev, ki je v danem trenutku uresničljiva. Morda se zdi, da tak način dela pomeni dolgotrajne in utrujajoče postopke; glede na to, da so spremembe v okolju dolgoročne in tako rekoč nepovratne, je seveda zmeraj boljše dvakrat premisliti kot hiteti. Poleg tega, praksa je pokazala, da nedavne spremembe prostorske zakonodaje postopkov niso čisto nič skrajšale, povzročile so samo več nereda in slabše stanje v prostoru. Zato je nujno spremembe v prostoru načrtovati dolgoročno in obenem dovolj ohlapno, da bodo možna smiselna prilagajanja na nepredvidene spremembe. Kot v življenju na splošno.

Se pri posegih v prostor dovolj upošteva načelo trajnostnega razvoja?

► Pri nas se o trajnostnem razvoju predvsem veliko govori. Kaj ta besedna zveza sploh pomeni? Na Oddelku za krajinsko arhitekturo na Biotehniški fakulteti smo, predvsem prof. Ivan Marušič, razvili argumentacijo proti uporabi te besedne zveze. Razvojna paradigma, ki naj bi jo označevala, predpostavlja razvoj, ki bo pomenil ustvarjalno iskanje možnosti zadovoljevanja človekovih potreb ob najmanjšem možnem obremenjevanju okolja. Zamisel trajnosti predpostavlja nespremenljivost okolja. Je v osnovi konservativna. Merilo ustreznosti razvoja je v tej zamisli vedno neko preteklo, že doseženo in znano stanje okolja. V tem pogledu pomeni posodobljeno interpretacijo človekovega biblijskega poslanstva, naj ohranja, kar je dobil v varstvo. To pa ni v skladu z evolucijsko dinamiko narave. Besedna zveza 'vzdržni razvoj', nasprotno od omenjenih besednih zvez, premika merilo ustreznosti razvoja s stanja v okolju in naravi na človeka in je zato ustrežnejša za poimenovanje razvojne paradigme, o kateri se pogovarjamo. Narava in okolje se spreminjata tudi sama po sebi. Spreminjanje je imanentna lastnost narave, neodvisna od človeka, kar trajnostni razvoj sam po sebi zanika. 'Vzdržni razvoj' prenaša merilo varstva tja, kjer problem varstva

okolja in narave nastaja. Niso problem varstva okolja oziroma narave neke kakovosti okolja in narave same po sebi, problem pomeni človekovo delovanje. Besedna zveza 'vzdržni razvoj' je boljša, saj na nas prenaša tudi odgovornost. V preteklosti, v 80. letih, je imela Slovenija eno boljših zakonodaj na področju urejanja prostora, po njej so se zgledovale druge evropske države, to vem iz akademskih izmenjav. Seveda je bilo treba takratno zakonodajo zaradi sprememb političnega sistema popraviti in izboljšati, nobene potrebe pa ni bilo po izničenju prav tistih značilnosti, ki so vodile do kakovostno urejenega prostora.

V Sloveniji je urejanje vrtov folklor, zato se večini ob gradnji hiše ne zdi potrebno najeti krajinskega arhitekta. Je to dobro ali slabo?

► Vrt je intimna stvar, pomemben del doma. Je opredmetenje naših predstav in želja. V zgodovini je imel vrt poleg utilitarnega tudi simbolni pomen, je prostorsko pomenska celota. Poklicno ukvarjanje z oblikovanjem vrtov, zaradi znanja, ki je v to delo investirano, lahko privede do presežkov. Vendar pravila ni. Pri načrtovani stanovanjski gradnji pa je nujno razmišljati tudi o vrtovih in zunanjih površinah in določiti vsaj okvirne smernice, po katerih naj se oblikovanje zasebnih vrtov ravna, predvsem v odnosu do celovite podobe naselja. Poglejte na primer ljubljansko naselje Murgle, ki sta ga načrtovala Marta in France Ivanšek. Tam je zagotovljena individualnost posameznih vrtov prav tako kot skladna podoba celotnega naselja.

Oblikovali ste že več prostorov pred vrtni in šolami, med drugim okolico osnovne šole Ob Rinzi v Kočevju, za kar ste skupaj z arhitekti stavbe prejeli Plečnikovo nagrado za leto 2003. Kako se lotite snovanja prostorov za otroško igro in učenje?

► To delo je eno najbolj odgovornih. Zato ker nas okolja, v katerih preživimo večino časa v rani mladosti, trajno zaznamujejo in so temelj našega odnosa do prostora. Prostori za otroke morajo biti vrhunsko oblikovani, spodbudni, jasno čitljivi in dovolj skrivnostni, da pritegnejo k raziskovanju. Ključ leži v prostorski kompoziciji, v raz-

merjih med polnim in praznim, kako v prostore vstopa svetloba, koliko so zračni, v skladnosti elementov in barv. Kakovost teh prostorov je v njihovem pomenu in ne v oblikah, barvitosti sami na sebi ali dekorju, še zlasti ne v poenostavitvah. Včasih imam občutek, da otroke podcenjujemo, ko jih z vseh strani pitamo s stereotipi. Še posebej za igro otroci ne potrebujejo veliko: nekaj členitve v tlaku, višinske razlike, drevo za plezanje, predvsem elemente, ki se odzivajo na njihovo delovanje, na primer mehko prst, da po njej lahko brskajo s palico, ali pa samo veliko lužo.

Zadnje mesece se intenzivno ukvarjate z ureditvijo deset hektarjev velikega strešnega parka trgovskega središča na območju Športnega parka Stožice. Kako zahtevna je ureditev tako velike površine?

► Zelo, pa ne zaradi velikosti površine, temveč zaradi zapletenosti in prepletenosti programov, tehnične zahtevnosti izvedbe, vprašanj o javnem in zasebnem, s katerimi se bomo soočali, ko bo park v uporabi, nujnosti spajanja tako velikega prostora z okoliško krajino, njegove vpetosti v življenje mesta in izjemnosti same lokacije - leži namreč ob Poti spominov in tovarništva, ki je tako strukturno kot simbolno izjemna krajinska prvina, na eni strani meji na gosto naseljeno stanovanjsko sovesko in na drugi na polja, ki vodijo do mestnega kopališča. Precej kompleksen in raznolik družbenoprostorski kontekst. Soavtor krajinske ureditve je kolega Luka Javornik, ki v biroju vodi dela pri projektu, intenzivno, kot ste rekli, pa se s Stožicami, ne le zadnje mesece, ampak že par let, ukvarjamo prav vsi v biroju. Delo pri takem projektu je izziv že samo po sebi, to, da lahko soustvarjam tako pomemben projekt za mesto, v katerem živim, pa mi je v čast.

Kaj novega bo ta strešni park ponudil meščanom? Koliko več zelenja bomo imeli?

► Ljubljana bo dobila nov, velik javni park izrazito športne narave. Ker gre za park na strehi, prebodeni s celo vrsto naprav in elementov, ki spajajo spodaj ležeča nadstropja in so nujni za funkcioniranje celotnega kompleksa, prav veliko zelenja ne bo oziroma bo park ozelenjen

KUPON
GLASMAHER
OPTIKA
10€ popusta
pri nakupu sončnih očal
CARRERA
SUNGLASSES
popusti iz različnih akcij se med seboj ne seštevajo

Lipica je zelo nazoren primer, kako si je država postopno prikrojila zakonodajo, zato da je lahko začela uveljavljati ozke interese, pri čemer je načrtno spregledala mnenje strokovnjakov in povsem izključila javnost.

na način, ki ga določajo tehnične zakonitosti strešnega vrta. Kljub temu pa ne bo brez zelenja. V sredini, med obema velikima športnima objektoma, bo velika tratna ploskev, prostor za občasne prireditve, robovi parka pa bodo zasajeni z grmovnicami, ki bodo zamejevale posamezne programske enote. Ker je ta del mesta precej vetroven, grmovnice uporabljamo tudi zato, da bodo zmanjševale moč vetra in bo zaradi tega prostor prijetnejši za zadrževanje. Z njimi pa v park vnašamo tudi različne odtenke zelene, teksturne kontraste in, prek cvetenja, celo barve. Drevja bo malo, saj ga zaradi dovoljenih obtežb lahko postavljamo samo na stebre, in še to samo tam, kjer ne bodo ovira intervencijskim dostopom. Verjemite, da smo zaradi tega drevje zelo skrbno razpostavili po parku. Omejenjene zahteve, skupaj z zahtevami

po minimalnem vzdrževanju, močno vplivajo tudi na izbiro rastlinskih vrst, saj niso vse vrste, ki jih vidimo po zasebnih vrtovih, primerne za javni park na stehi. Predvsem bo park, tako kot oba objekta, tudi programsko obogatil precej siromašno športno in rekreacijsko infrastrukturo Ljubljane. Poleg otroškega igrišča, velikega toliko, kot je igrišče v Tivoliju, bodo v parku igrišča za košarko, mali nogomet, odbojko in rokomet, urejena bo peščena površina za balinanje, pravo betonsko rolkališče, ustrezen velikosti za mednarodna tekmovanja, speljali bomo krožno tekaško in rolersko oziroma kolesarsko stezo, na njuni trasi bo možno pozimi urediti progo za tek na smučeh, trave bo dovolj za spuščanje zmajev in igre z žogo kar tako, na jugu, ob gozdiču, si prizadevamo urediti prostore za piknik. Park bo ponujal

pogled v okoliško krajino, proti goram in mestu, ponujal bo intima zavetja in prostore za množične prireditve. V parku bodo vodometi in vodne ploskve, ki bodo omogočale različne oblike dejavnega stika z vodo, zlasti privlačne bodo za otroke. Park ni samo zelenje, park je zrak, je svetloba, kontrast med soncem in senco, je voda, je veter, je dež, v mestu omogoča izkušnjo narave in ta bo tu posebna, saj bo povezana s športom in gibanjem ljudi in naravnih elementov. **V Sloveniji se je razpasla nevarna razvada, da se projektanti za večje javne objekte ne izbirajo z javnimi arhitekturnimi natečaji. Se vam to zdi problematično?**

▶ Natečaji so za udeležence naporni, za naročnika pa po navadi dragi in tvegani, vendar so ob vseh pomankljivostih, ki jih imajo, še zmeraj najbolj demokratično in hkrati

najboljše sredstvo za zagotavljanje in dvig kakovosti javnih arhitekturnih in krajinskih ureditev, predvsem pa so generator razvoja stroke, saj se predvsem skozi njih lahko uveljavljajo nove zamisli. So prostor preverjanja in učenja. Skozi njih se neposredno uresničuje javni interes, saj tudi zasebne investicije prispevajo k podobi javnega prostora. Institucija natečaja ima v Sloveniji močno tradicijo. Res pa je, da je zaradi poenostavljenih predstav o tem, v čem je vrednost instrumenta natečaja, malo mednarodne udeležbe, da zmaga vedno več ukalupljenih in preverjenih rešitev in da natečaji niso več laboratoriji za širjenje meja že znanega. Poleg tega pravni nered na tem področju omogoča izigravanje predpisov, zato si Zbornica za arhitekturo in prostor zdaj prizadeva to področje urediti in natečaju povrniti dostojanstvo. ✕

Prva najboljša stvar, ki se začne na črko S.
No ja, druga najboljša ...

**SLADKI
GREH**
obrne + stisni

www.sladkigreh.com

A vibrant, multi-colored striped hammock is suspended from a thick wooden pole. The hammock features horizontal stripes in shades of yellow, orange, red, blue, and green. It is held up by several thick, light green ropes that are knotted to the pole. The background is a lush garden with large green leaves and a tree trunk on the right. The overall scene is bright and natural.

1001

TISOCINENDAR.SI

Ljubljana: Citypark / 01 541 17 30, Podhod Plave lagune / 01 230 11 45, Mercator center / 01 518 74 18
Domžale: Mercator center / 01 724 41 50, Maribor: Europark / 02 320 59 15

Pro-92 d.o.o., Bratov Babnik 10, Ljubljana / 01 510 81 30

Blaž Ogorevc

Blaž Ogorevc, skromni uradnik, zasebni modrijan, svetovni popotnik, nesmrtni predsednik in nosilec zlatega grba mesta Škofja Loka. O tem, kako je bil nogometni selektor in je za njegovo moštvo igrala Simona Weiss. O Slavoju Žižku in o tem, zakaj ga je mahnil. O življenju popotnika. O svojih prijateljih in svojih najljubših krajih. O vrtnem palčku in krokodilu s frnikolami.

Max Modic, foto Borut Krajnc

Prišel je 1. januarja 1977 in ostal. Na Mladini. Ves ta čas. Kot starosta vseh, ki se udinjamo okoli našega najljubšega nizko-nakladnega časnika. Pravi, da gre za japonsko zvestobo firmi. Ko sem jaz pred krepkega četrta stoletja prišel v Ljubljano, še ves zelen od domovinske službe v jugoslovanski ljudski armadi, je bil Blaž Ogorevc edina resnična legenda, za katero si slišal v vseh porah družbe in na vsakem vogalu slovenske prestolnice. Zato je bil cilj jasno definiran: napisati pesem in jo objaviti v Mladinini prilogi Mlada pota. Pesem, ki jo bo požegnal in skozi svoje goste sito precedil Blaž Ogorevc osebno ter ji s tem podaril dodano vrednost, dolgo življenje in večno slavo. Blaž je bil pač pesniški zgled, kako na najkrajši možni način izpovedati vso globino človekovih čustev, njegov pesniški prvenec Prislino zreli paradizniki - izšel je nekje okoli leta 1975, ko sta Blaž in bodoči ombudsman Matjaž Hanžek prevzemala preostanke Škuca in uradovala v bifeju Ona-on poleg Emonske kleti - pa ena od kulturnih pesmaric, čislana tudi širom vsejugoslovanskega kulturnega prostora, zato so mi jo pr'jatli spizdili takoj ko sem jo uspel zaarati v Trubarjevem antikvariatu. No, Zima na socialističnem kmetijskem posestvu ni bila nič manj zaželena bukla, da o Domačijskih spevih niti ne govorim.

Cilja na žalost nisem dosegel in pesniška žilica je zlagoma zamrla. Kar je bržčas dobro. Slovenija res ne potrebuje še enega pesnika, za katerega bi morala padati drevesa, da bi lahko svoje umotvore v nekaj sto izvodih natisnil na papir, po možnosti večkrat na leto. No, leta so minevala in prihajale so nove legende. V bistvu je zdaj legend že toliko, da se drek iz njih dela, Blaž Ogorevc, ki si bo naslednje leto oprtal šesti križ, pa je še zmeraj eden. In edini. Še vedno ga malce tare čudna bolezen po imenu tropska melanholija, ki jo je leta 1998 bodočim rodovom v poduk natančno popisal v zlato obrezani potopisni knjigi *Melalcoholica Tropica*, prepolni »lepopisno izpisanih besed, podob iz domačega življenja, prirodoznanstva z natančno izrisanimi živalmi redkih vrst, domoznanstva z opisom nujnih kmečkih opravil, slikic iz daljnih mest skrivnostnimi imeni« ter še marsičesa drugega, tudi žmohtnega in nagravnega.

Čeprav Blaž zadnje mesece za potrebe našega malega lista v izbranih restavracijah kramlja z znamenitimi Slovenci in Slovenkami, sva midva za pogovor izbrala deževen poletni dopoldan v kafiču v neposredni bližini redakcije. In ker je precejšen dolgčas gledati, kako teče voda, je steklo tudi pivo, skupaj s pivom pa tudi sproščen klepet o življenjsko pomembnih stvareh, kot so flodranje črnk, pretepanje Slavojja Žižka, metanje granitnih kock, švercanje plesnivih kolačkov in zrenje v modre oči nagačenega krokodila. Seveda nisva mogla mimo spominov na čase, ko je bil JANEZ JANŠA še zagret komunist in je rad sodeloval z Mladino, ta

krat informativno političnim glasilom Predsedstva RK ZSMS, ter v njej objavljaj svoje teoretične prispevke. »Štirje ali pet fantov nas je bilo na tistem pohodu, nekakšno domačijsko reportažo o lepota naše domovine smo pripravljali in tam na Dolenjskem se nam je, po ne vem kakšnih kolobocijah, za del poti pridružil tudi Janez Janša,« je pred leti Blaž opisal karizmatično srečanje z večnim vodjem slovenske opozicije. »Z znaki nam je dopovedal, naj njegovemu zgledu sledimo tudi mi. Ko smo končno tako skrivnostno ždeli v jarku vsi ter se butasto spogledovali, je šepetaje pojasnil, da ceste pač ne prečkaš tako bedasto kot čreda topoumnih ovc, nakar je po kratkem premisleku izdelal načrt ... Nato je po kratki preverbi stanja sledilo prečkanje ... Kot zadnji, kar je seveda viteško, je čez asfalt zdrvel Janez, potem pa smo lepo vstali, si otrešli prah in vsiljiva bodičasta semena s hlač ter nadaljevali pot po kolovozu, kot da se ne bi nič zgodilo. Le kar tako smo si malo pošepetavali; ma, saj tale Janša je malo prifuknjen, je rekel eden, a da je študiral obramboslovje, je prizanesljivo dodal drugi ... Meni pa se je vse skupaj zdelo dokaj smešno, celo simpatično, saj se je fant res potrudil, da je iz tega ljubeznivo z dolgočasnega spokoja zakuhal vsaj majhno jebo. Ker pa sem po naravi kar en kos nekakšnega skromnega modrijana, sem nazadnje sklenil, da je Janez pač možak, ki si strastno izmišlja odpore, da sme in more na koncu zmagovati ...« Pa saj vendar ne bova s tem začenjala intervjuja, sva se spogledala z Blažem. Ne, ne bova. Naj to ostane droben in obskuren spomin. Greva raje na mundial.

Si spremljal svetovno nogometno prvenstvo?

► Ne.

Nič ne pogrešaš strastnih objemov prešvicanih dedcev v trenutkih zmage?

► Ne.

Ampak včasih pa kar si. Brcal žogo, mislim.

► Ne. Fuzbal ne.

Kaj pa slavna Mladinina Fotogrupa M?

► Tam sem bil samo selektor.

Selektor reprezentance Fotogrupe M?

► Da.

Kdo pa so bili igralci?

► Različno. Včasih je za nas špilal tudi Janez Janša. Ker je znal špricniti, sem ga klical *Jelen moj*, špilal pa je tudi Igor Bavčar, ki sem ga kot selektor zmeraj postavil v obrambo, klical pa sem ga *Merjasec moj*, ker je bilo mimo njega težko zadeti mali gol. Dovolj je bilo, da se je motal pred golom, in so vsi zadevali samo njega.

Kakšen pa je bil opis del in nalog Fotogrupe M?

► Fotogrupa M je pri Mladini skrbel za vse in hkrati za nič.

Ministrstvo brez listnice?

► Skorajda. Ni bilo stvari, s katero se ne bi ukvarjali. Kot se verjetno spomniš, sem nato abdiciral in se raz-

glasil za nesmrtnega predsednika, po zgledu predsednika Josipa Broza Tita, ki se je razglasil za dosmrtnega. Jaz sem hotel biti nekaj več kot on, pa sem se tako razglasil za nesmrtnega.

Če se prav spomnim, ste v nogometni reprezentanci Fotogrupe M imeli tudi eno punco.

► Tako je, imeli smo recimo Simono Weiss.

Bodočo kraljico ljudskih src?

► Tako je. Včasih smo imeli tudi kakšne druge. Simono Weiss sem vključil v selekcijo takrat, ko smo zmagovali. Kot selektor sem pač moral delovati taktično, saj smo med gostovanji po drugih mestih imeli zelo malo navijačev. To se je spremenilo, ko sem angažiral Simono. Nasprotniki je sicer niso gledali kot lepoticu, ampak kot dedca. Nekoč so nasprotniki skorajda doživeli živčni zlom, ko je eden od igralcev v zanosu igre naši Simoni Weiss tako butnil žogo v glavo, da je padla skupaj. V tistem trenutku se je vsa publika obrnila proti lastnemu moštvu in ga začela zmerjati s svinjami, ki se znašajo nad žensko. Simono smo odnesli z igrišča, celotno občinstvo pa je jasno ostalo na naši strani.

Ampak, ženska v moški reprezentanci ... Je bil socializem v teh pogledih tako napreden?

► Eh, kaj bi to. Saj dobro veš, da v Rusiji ženske še dandanes garajo kot dedci in opravljajo vse sorte težaških moških del. Saj sem rekel, da nisem noben specialist za fuzbal, toda tako lepih golov, kot padajo v ženskem nogometu, ne vidiš prav pogosto. To je zato, ker so ženske bolj nežne in baletno plešejo druga okoli druge in igraje dosegajo zadetke. Čemu sploh ločevanje na moško in žensko konkurenco, če smo enakopravni? No, pri športih, kjer odloča fizična konstitucija, bi se še strinjal, ne vem pa, zakaj moški in ženske ločeno tekmujejo v šahu. Prestavljanje tistih figuric po mojem ni neki fizični napor.

Glede na to, da ste imeli v reprezentanci Simono, se je bilo verjetno po zmagi kar prijetno objemati?

► Hm, ja ...

Kaj pa tuširanje po tekmi?

► Jaz se, ker sem bil pač selektor, nisem tuširal, sem pa komentiral, dajal intervjuje in podobne reči. Kako je potekalo tuširanje, bi moral vprašati katerega od takratnih reprezentantov. Nekoč smo v Trziču igrali fuzbal s slovensko žensko reprezentanco. Sodnik je bil zelo uviden in je pripomogel k neodločenemu izidu, jaz pa sem po tekmi pomotoma zavil v žensko tuširnico. Otrpnil sem pri vratih in kar dolgo nisem prišel k sebi, da bi se obrnil in šel ven. Še dobro, da so ženske začele glasno vreščati in so me predramile iz transa.

Simone ni bilo med njimi?

► To ne, se pa spomnim zaključka filma *Ovni* in mamuti, kjer se na domači grudi, zorani ledini, pojavi Si-

mona Weiss v beli oblekici in z lento miss Slovenije. Midva z Zlatkom Zajcem sva ji z britvico malce narezala šive na tisti obleki, se splazila k njej in jo potegnili dol, medtem ko je v naročju držala jagnje. No, skupaj z obleko je padlo tudi jagnje in zbežalo po svoje, ona pa je začela vpiti: »O, jagnje moje! O, jagnje moje ...« Potem se ta podoba nenadoma razblini, midva z Zlatkom pa ostaneva sama na rodni grudi in ne preostane nama drugega, kot da potegneva hlače dol in jo poflodrava. No, ta konec je bil potem precej porezan ...

Slovenski filmarji so te imeli kar radi.

Igral si na primer v Butnskali.

► Ja, ampak sem bil izjemno slab. Mučil sem sebe in režiserja.

Saj tudi film ni bil ravno najboljši in je mučil nas gledalce, še posebej tiste, ki smo poznali radijski izvirnik.

► Bojim se, da je Butnskala za en drek film, ki se začne obetajoče, potem pa vse skupaj zvodeni. Režiser je pustil, da so vplivali nanj s preveč koncev, zato mu začne film po desetih minutah razpadati kot smrdeč kadaver. Moje izkušnje, kolikor sem jih imel pred kamero, so povzročile samo odpor do slovenskega filma.

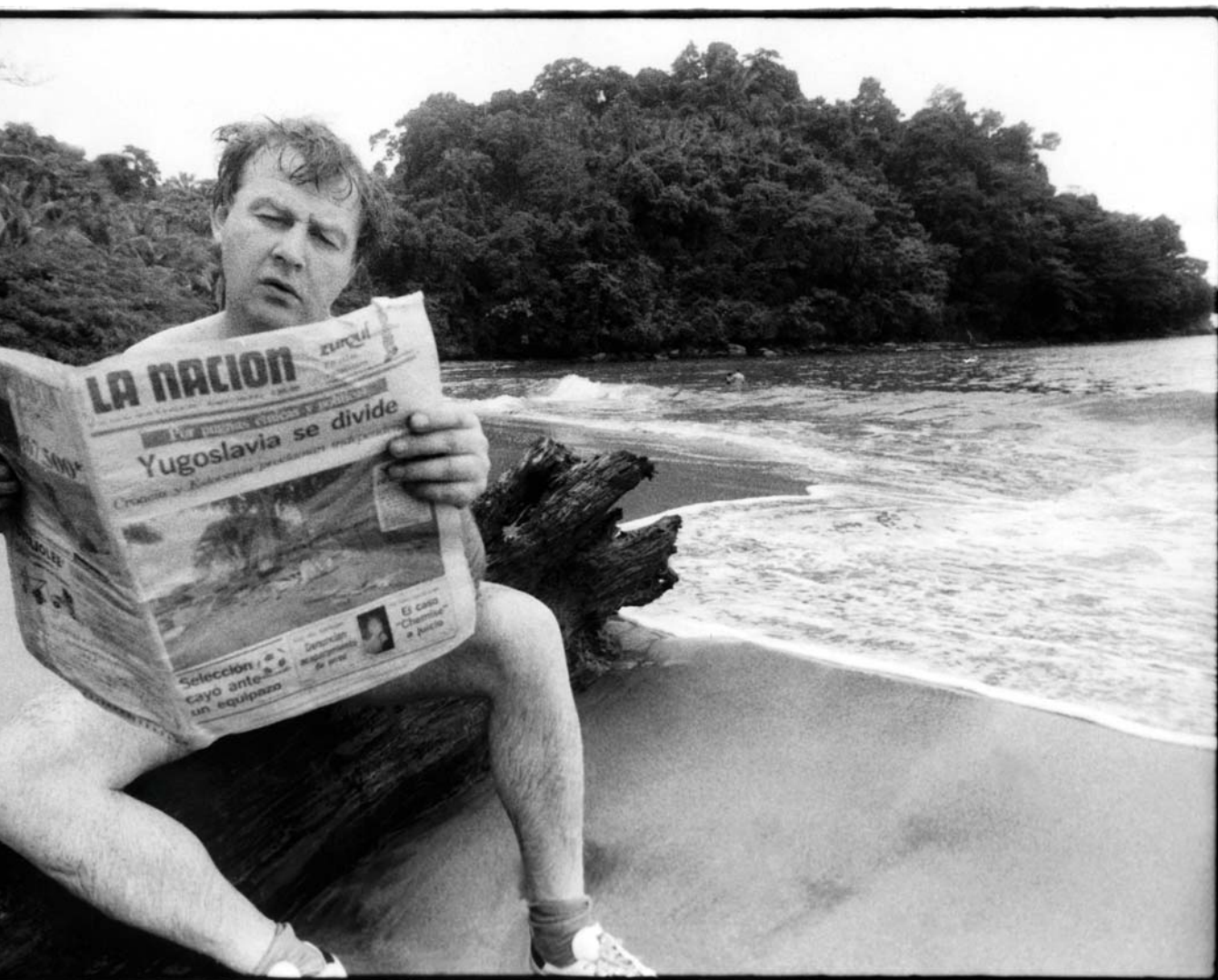
Ko sem prišel študirat v Ljubljano, si ti pri Mladini urejal *Mlada pota*, takrat zelo vplivno literarno prilogo med študentsko generacijo - in širše.

► Da, tako je. Upal bi si trditi, da je večina sodobnih slovenskih pesnikov, ki jih danes častimo, začela svojo pesniško kariero prav v Mladih potih. *Mlada pota* so bila mesečna priloga, namenjena mladim nadobudnim literatom, a so kmalu prerasla svoje okvire. Dobival sem ogromno pošte, v bistvu sem takrat na Mladini jaz dobival daleč največ pošte, vsak dan po deset, petnajst kuvert, kar me je prisililo v grozljivo selekcijo. Iz vseh tistih prispevkov, ki sem jih najodločneje zavrnil, sem nato vsako leto naredil posebno številko *Mladih pot*, v kateri so bile objavljene najslabše pesmi, ki sem jih prejel. In priznati moram, da so bile prav te številke najbolj popularne.

Torej še eno odgovorno selektorsko delo?

► Priznati moram, da je bilo kar zabavno. Pri nekaterih pesmih, po navadi tistih, ki so bile napisane v žalostni maniri, sem se resnično od srca nasmejal. Dandanes izide na tone pesniških zbirk v raznih samozaložbah, v tistih časih pa smo vendarle imeli toliko in toliko časopisov in revij, ki so se ukvarjali z literarnim ustvarjanjem: od *Mladih pot* in *Tribune do Problemov*, *Dialogov* in *Sodobnosti*. Številke *Mladine*, v katerih so bila *Mlada pota*, so bile tudi bistveno hitreje razgrabljene kot navadne številke. Tisti, ki so mi pošiljali pesmi in pisma, so prvi kupili časopis, z drhtečimi rokami listali in s strastjo upali, da bodo uzrli svojo pesem. Domnevam, da bi zdaj kakšna kmečka pisateljica s svojimi zgodba-

Včasih je za nas špilal tudi Janez Janša. Ker je znal špricniti, sem ga klical Jelen moj, špilal pa je tudi Igor Bavčar, ki sem ga kot selektor zmeraj postavil v obrambo.

Zraven Šumija je bil še en pajzl, frizeraj gospoda Kamenarića, v katerem so po stenah visele fotografije Kardelja in drugih partijskih voditeljev, ki jih je bril in strigel prav Kamenarić.

mi s podeželja težko prodrila v zaprti krog Nove revije in podobnih glasil. **Na Mladino si prišel pred 33 leti in si najstarejši redno zaposleni član kolektiva pri najslavnejšem nizkonakladnem časopisu. V kateri valilnici kadrov si se kalil pred tem?**

► Dve leti sem delal na Tribuni, bil sem tudi sodelavec Radia Študent, udinjal pa sem se tudi v uredništvu Problemov, kjer sem pretepel Žižka. **Pretepel si Slavovo Žižka?**

► Da.

Zakaj, zaboga?

► Problemi so bili razdeljeni na Probleme literaturo in Probleme teorijo. Nekega lepega dne smo po skupnem sestanku obeh uredništev odšli v restavracijo Koper, kjer je začel Žižek vehementno vpiti, da pesništvo propada, da je zdaj glavna filozofija in da je on strojevodja tega filozofskega vlaka. Rastko Močnik pa da je njegov kurjač. Ma, goni se, sem mu rekel, on pa je vstal in stopil proti meni, češ, ti nimaš pojma, ter pri tem tako histerično krilil z rokami, da sem pomislil, da me hoče namahati, zato sem udaril in ga zložil. Takrat se je Žižek izkazal za zelo slabega pretepača. Sese del se je, natakara pa nas je začel miriti, naj se ne pretepamo, saj smo vendar skupaj prišli noter in pili za isto mizo. Ko je Žižek videl, da je natakara stopil na njegovo stran, je takoj zaigral na spletkarsko noto svojega značaja in začel vpiti: »Gospod natakara, gospod natakara, vi boste moja priča na sodišču!« No, natakara je predlog kategorično zavrnil, mi pa smo se mirno in dostojanstveno pobrali ven.

Vidiš, Žižek je že takrat verjel v pravno državo.

► Da, in še zmeraj verjame ...

Si kdaj pomislil, da je morda prav tvoj udarec nekaj premaknil v Žižkovi glavi in da si morda prav ti neposredno pripomogel k njegovi svetovni filozofski slavi?

► Ne, teh zaslug si pa ne lastim.

Študentsko puntanje leta 1968 si doživel iz prve roke. Si sodeloval tudi pri zasedbi Filozofske fakultete?

► Na Filozofski fakulteti, kjer sem študiral filozofijo in primerjalno književnost, sta bili v času zasedbe dve struji. Prvo, tisto prevladujočo, so vodili marksisti na čelu z Božidarjem Debenjakom, pri drugi, bolj anarhistični, pa je bil na čelu Jože Pirjevec. K realsocialistični debenjakojski liniji so se denimo prištevali Darko Štrajn, Aleksander Zorn in

drugi, delno tudi Jaša Zlobec, jaz pa v bistvu nisem pripadal nobeni. Pirjevec me je nekoč zasačil, ko sem se pogovarjal z Mirkom Hribarjem, ki je predaval zgodovino filozofije in je bil tak star modrijan, rad je recimo pripovedoval o kalvariji Descartesove lobanje, ki se je znašla med ostanke zločinca. Takrat je bilo razpoloženje na filofaksu precej drugačno in po predavanjih smo s profesorji večkrat šli na pijačo, vsak profesor pa se je boril za najbolj nadarjene študente. No, in ko je Pirjevec to videl, mi je zažugal, češ zdaj pa vidim, s kom se ti družiš, in obveljal sem za nekakšnega petokolonaša.

Kaj pa je bil sploh povod, da ste študentje v najboljšem izmed družbenopolitičnih sistemov, ko nam je bilo vsem z rožicami poslano, povzdignili glas?

► Malce so na nas vplivali francoski študentje, ki so se tistega leta resnično razbesneli, poleg tega pa je treba priznati, da takrat tudi naše družbene razmere niso bile ravno idealne. Sicer pa mislim, da je to tema, ki bi vzela preveč časa, če bi se zdaj poglobila vanjo.

Predvidevam, da ste ga kar biksali tiste tri dni zasedbe filofaksa ...

► O, biksali, biksali.

Ste se kaj ženili po hodnikih?

► Tudi ženili smo se. Ne vem, ali si opazil, toda med tipične ženske lastnosti spada tudi to, da v časih tako imenovanih revolucionarnih dejanj izgubijo tisto vzvišeno distanco, dobesedno padejo noter in postanejo voljniješe. Padejo v nekakšen prevratniški trans. Tudi v časih zborovanja na Roški so se ženske iz Zagreba, Beograda in drugih koncev nekdanje skupne domovine množično zgrinjale v Ljubljano, da bi demonstrirale, sodelovale v revoluciji in objemale revolucionarje. Pri nas v Polhograjskih dolomitih in Škofjeloškem pogorju radi rečemo: »Baba pijana, rit prodana.« Revolucija pri ženskah povzroči nekakšno podobno opitost, moški pa potem pristavijo lonček in se racionalno lotijo stvari.

Zakaj vas policija ni poskušala razgnati?

► Rovarili so, vendar dokaj mirno. Osebno mislim, da gre zasloga pametnemu vodstvu in Pavletu Čeliku, ki je bil takrat na čelu policije. Znal je gasiti divjaštvo in popuščati na pravih mestih, da ni bilo izgredov - ter paziti, da se pri policajih niso raz-

vnele nizke, živalske strasti, ki bi pripeljale do znašanja nad študenti. Bil je profesionalcec, s katerim smo se, potem ko je bilo vsega konec, dostikrat srečali v Šumiju.

Ki ga že dolgo ni več.

► Ja, zato smo sestanke prestavili h Gajotu ...

Ki pa ga zdaj tudi ni več.

► No, tudi tega ni več, ampak hočem reči, da je Čelik vedno z veseljem prihajal na prednovoletne zabave v Šumija in da smo se vedno lepo razumeli. Ko se je upokojil, smo ga vzeli za svojega. Čeprav je bil takrat naš nasprotnik, smo ga vseeno cenili in do njega gojili prijateljski odnos. Navadne policaje pa smo zaničevali.

Kock niste metali?

► Kock nismo metali, smo pa radi gofjljali.

Bi lahko primerjal nedavne študentske izgrede z vašimi demonstracijami?

► Nobene prave povezave ne najdem, ker so se te demonstracije zgodile pod vplivom nekih zunanjih organizacij in kapitala. Študenti se niso borili zase, ampak za privilegije nekoga drugega, zato jih ne morem odobravati. Demonstranti in demonstracije so bili zelo neosveščeni, ampak moram priznati, da mi je srce kar malce zaigralo, ko so letele tiste kocke ...

Oh, meni tudi.

► Ne vem sicer, predvidevam, da so bili nekateri provokatorji tudi najeti, ampak vseeno ...

Ker demonstracije niso vedno novi polivinilasti brezrokavniki in sindikalne kapice?

► Ki se potem mirno in dostojanstveno razidejo ...

Priznaj, tudi zvijali in kadili ste!

► Priznam. Ampak nisem inhaliral! Seveda pa so bile takrat tudi droge drugačne, prevladoval je hašiš, policaji pa so bili popolnoma neusposobljeni in prav nič na tekočem s ponudbo. Takrat smo začeli s prvimi izleti v Indijo, Afganistan in druge bratske neuvrščene dežele.

Zaradi razsvetljenja?

► Pa tudi zaradi šverca. Robo smo dobivali brez posrednikov, jugoslovanski potni list pa je odpiral vsa vrata. To, kar se danes prodaja kot trava, jaz imenujem šota z Ljubljanskega barja. Vlečeš in vlečeš, okus za en drek, haska pa nobenega. Včasih, ko si dobil tapravega 'mazaršarifa', si ga samo malce nasvaljkal noter in

rezultate si v hipu občutil. Hipiji smo sicer ljubili obrede, teatralično vlekli in se pri tem klanjali raznim božanstvom, v resnici pa si dvakrat potegnili in že te je odneslo v neko zelo hudo stanje. Spomnim se, kako sem nekega jutra v Afganistanu med sprehodom po mestu kupil lubenico, vmes pa zavil k trgovcu, kjer je beseda nanesele tudi na hašiš. Ponudil mi je, naj robo čisto neobvezno poskusim. »Džast trajing, nou bajing,« je rekel, narezal nekaj koščkov na oglje in puhal kot stara parna lokomotiva. Jaz sem iz dolge trde pipice počasi povlekel dva dimčka in zlagoma ugotovil, da sem zadet kot krava. Znašel sem se v nekem novem svetu, v katerem se mi je sicer sanjalo o Sloveniji in mojem afganistanskem hotelu, vse drugo pa mi je bilo popolnoma tuje, edini stik z realnostjo je predstavljala tista lubenica, zato sem se je trdno oklepal. Tako naenkrat vstanem, stisnem k sebi svojo lubenico in hočem iti, trgovec pa: Hej, vsaj čaj do konca popij. In sem ga prav elegantno zeksal, kot bi bil šilce vinjaka. Zakolovratil sem na ulico z lubenico pod roko in niti približno se mi ni sanjalo, kje bi lahko bil moj hotel, zato sem zavil direktno k policajem in ti so me nato dostavljali po hotelih. Prva dva nista bila prava, šele tretji je bil. Naslednji dan sem se vrnil k istemu trgovcu in kupil dva mala kolačka, prekrita z mlečno belo plesnijo. Prijatelji v Sloveniji teh kolačkov kar niso mogli prehvaliti.

Kaj bi bilo, če bi te policaji zasačili s temi kolački?

► Saj ne bi vedeli, kaj so. Se je pa takrat hitro razvedelo prek naših zahodnih meja. »Giovani di Tito fumano la droga«, Titova mladina kadi mamila. Ko so to ugotovili v Italiji, kjer so nas vedno pomaleme prezirali, so hitro spoznali tudi, da je pri nas za te reči rajska dežela. Sicer pa je ta droga stvar, ki je ni treba toliko demonizirati. Vsaka civilizacija, vsaka generacija do sedaj je tripala po svoje.

Zakaj se je inteligenca in študentarja pravzaprav zbiralna ravno v Šumiju?

Ker je bil nasproti filofaksa in najbolj pri roki?

► Šumi je bil zelo velik pajzl in pajzli imajo včasih svoj šarm. Zraven Šumija pa je bil še en pajzl, frizeraj gospoda Kamenarića, v katerem so po stenah visele fotografije Kardelja in drugih partijskih voditeljev, ki jih je bril in strigel prav Kamenarić. In če

Vraževerni ateizem pomeni, da v boga pač ne verjameš, hkrati pa se nočeš prikrajšati za vse tiste lepe reči, ki so posledica tega vraževerja.

Recimo pirhi, velikonočna šunka in podobno.

si takrat kaj dal nase, si se strigel pri Kamenariću, potem pa si zavil še k Mici v Šumi.

Pa še Dimitrija Rupla ste imeli za zgornjega soseda.

► Če si gledal dokumentarec o Šumiju, kjer ženske govorijo o nekem čudaku in brijejo norce iz njega - no, to je Dimitrij Rupel. On je bil zmeraj preveč pameten, smisla za humor pa nikoli ni imel. Potem je začel pisati zadeve z naslovi kot *Tretje nadstropje dvonadstropne hiše* ali nekaj podobnega, v katerih je iskal svojevrstno globino.

Kako pa ste osvajali lekcije seksualne revolucije?

► Moram reči, da nam je bila prihranjena ta frustracija z aidsom. Drugače pa je seksualna revolucija precej relativen pojem, nismo je jemali zelo protokolarno. Smo pač šlatali babe, kakšna je klofnila nazaj in bil si za izkušnjo bogatejši. Po mojem smo flodrali tako kot generacije pred nami in zaradi seksualne revolucije potem tudi nismo nič drugače.

Ljubljana je bila takrat ena redkih socialističnih prestolnic s povsem legalnimi nočnimi klubi.

► Nebotičnik, misliš. Takrat je v Nebotičniku vsako noč prepeval Bor Gostiša, ki je bil neke sorte velika

zvezda in je imel z Borisom Beletom - Borčem in Andrejem Trobentarjem bend po imenu Sedem svetlobnih let. Z Borčem sva tako kar pogosto zahajala v Nebotičnik in posedali smo za mizico, ki je bila namenjena ansamblu, ter pili pivo po sindikalnih cenah. Ko sem tako kot prijatelj ansambla tam pil in spremljal program, sem spoznal eno od striptizet - moram te opozoriti, da je imela RES joške -, ki se je zaljubila v Bora. Bila je Slovenka, vozila pa je žabo, ki je bila za tiste čase super luksuzen avto, tako da nas je včasih z njim peljala na večerjo. Bila je lepa baba, prijazna, zelo rada je čistila. Mene, ki sem bil takrat še pubertetniško otročji, je včasih uščipnila za lička, jaz pa sem jo neprestano spraševal o njeni službi v Nebotičniku. »*Veš kaj,*« mi je rekla, »*jaz se redko pofukam, če pa se, se za dober denar. In zato vas vse peljem na kosilo.*« Takih damic je takrat kar bilo, tiste bolj poceni, razne starejše vesele gospe, pa si srečal na železniški postaji. Peter Mlakar mi je nekoč pravil, kako je eno tako hotel poflodrati v tistem parku, kjer je flodral tudi James Joyce, ko se je ustavljal v Ljubljani, misleč, da je prispel v Trst. Ker na tleh nista mogla, jo je hotel pač stoje od zdaj, toda ko je po-

tegnila hulahopke z riti, je zavel tak smrad, da je kar okrog padel. Take so bile te dame z železniške postaje, kjer je bilo nekdanj precej lušno. Tisti večnamenski kioski so bili odprti vso noč, lahko si kupil liter vina in mrzle pohane sardelice, lahko si prenočil na klopci in nihče te ni maltretiral ali legitimiral. Če je bilo zunaj prehladno, si pa zavil v toplarno.

In med temi nočnimi odisejadami se je verjetno porodila tudi marsikatera pesem.

► V poezijo sem vstopil hkrati s Petrom Mlakarjem, ki je imel nato malo, ampak res malo protekcije pri Mladih potih. Oba sva bila iz Škofje Loke in oba sva bila progresivca. Škofja Loka je bila vedno nazadnjaško mesto. Stare babe se pač ne zavedajo, da bolj ko bodo nazadnjaške, bolj radikalne odzive bodo s tem sprožale. In ker sva bila progresivca, nama v gimnazijskih letih v *Podlubniških iskricah* niso hoteli objavljati prispevkov. Mentorica je ob zaključku redakcije pogosto vzvišeno in s pomilovanjem posebej omenila najine prispevke, češ tudi od nekega Petra Mlakarja in nekega Blaža Ogorevca smo nekaj dobili, toda njima lahko reče samo tole: »*Poet se rodi, ne naredi.*« In tako sva bila zavrnjena. Potem

pa smo šli v Ljubljano, začeli smo se družiti s pravimi ljudmi in počasi začeli objavljati v *Tribuni* in *Problemih*. Občasno smo naleteli na kakega Francija Zagoričnika, ki si mu lahko kot vizualno ali konkretno poezijo prodal prav vsako domisljico. Spomnim se, kako je nekoč sestavil pesem iz dveh oglasov za knjižno zbirko Nobelovci. Iz prve je izrezal 'Nobel', iz druge pa 'lovci', nato je to zlepil in nastala je pesem *Nobel lovci*. Ljudje sicer niso razumeli, verjetno pa so slutili, da gre za neki resnično globlji pomen.

So ti najprej objavili pesem ali prozo?

► Pesem. Tako kot Cankarju. Iz pesmi se namreč pogosto vidi, v katero smer se bo avtor razvijal. Jaz osebno mislim, da bi s časom tudi Kosovel začel pisati prozo.

Ti je žal, da nisi postal slikar, kot si si nekoč želel?

► Ne, ni mi žal. Če bi hotel postati slikar, bi pač postal slikar in bi bil dober slikar. Včasih je prav prijetno, ko se ti nekatere ambicije v življenju ne uresničijo. Še posebej, ko se spomnim na kakšno babo, v katero sem bil zaljubljen, kako sem se brez uspeha sličil okoli nje. Potem pa leta minevajo, babe se poročijo in ločijo, pa te včasih srečajo in pomislijo: Ha, saj Blaž pa je bil včasih kar zagret zame. Ti pa jo pogledaš, spomniš se, kakšna je bila pred desetimi leti, in si rečeš: O, hvala tistemu angelu varuhu, ki je poskrbel, da me takrat ni marala. Kakšna razvalina bi bil šele, če bi moral živeti s tako babo. Bil bi kak mali obrtnik, vlival bi kakšne sveče, ona pa bi jih na tržnici prodajala. Kdo bi vedel, zakaj, ampak bivše hipijevke še posebej radi prodajajo nakit in sveče.

V tvojih slavnih potopisih te je bolj odnašalo v eksotične dežele kot pa v mesta. S kakšnim posebnim razlogom?

► Mesta so mi sicer zelo všeč, toda če bi me zdajle kdo vprašal, kam bi najraje šel, če mi plača vse stroške, bi verjetno izbral Afriko. Črno Afriko. Jug Afrike. Zdaj mi Južnoafriška republika zaradi tega fuzbala ne diši toliko, bolj me privlačijo afriški narodni parki, kjer vlada nekakšno biblično razpoloženje.

Po Afriki si že doslej veliko potoval.

► Veliko ... Južnoafriška republika, Namibija, Mozambik, Zimbabve, Lesoto, Svazi, ki je zelo zabavna dežela. Svočas so se v Svazi čez vikend zgrijali belci, ki v Južnoafriški republiki

MAXIM PRIPOROČA MAXIM

VEČ NA WWW.MAXIM-UZITEK.SI

Ugriznite v slastno razvado in se predajte neizmernemu užitku, s katerim smo prepojili sladolede Maxim Premium. Izberite najljubši Maxim Premium, počakajte, da se stopi v vaših ustih in užijte mavrico okusov.

Maxim

PREMIUM

Tvoj edinstven užitek.

DOBRODOŠLI

IEDC - Poslovna šola Bled

IEDC

Bled School of
Management

A School with a View

Vrhunsko izobraževanje na poslovnem mednarodnem stičišču

- **PROGRAMI PO MERI**
Seminarji za specifične potrebe organizacij
- **MEDNARODNI ŠTUDIJ MBA**
Eno- in dveletni Executive MBA
Triletni Predsedniški MBA
- **MEDNARODNE POLETNE ŠOLE**
Management za mlade managerje
Odkrivajmo management (za študente)
- **SEMINARJI ZA VODILNE**
Vodenje poslovnih procesov (GMP)
(5 tednov v 2 modulih)
Seminarji in forumi

Nekoč so nasprotniki skorajda doživeli živčni zlom, ko je eden od igralcev v zanosu igre naši Simoni Weiss tako butnil žogo v glavo, da je padla skupaj.

125

niso smeli flodirati s črnkami, ker je bilo to z zakonom prepovedano.

Črнке dobro flodrajó?

► Tam so črнке izjemno prijazne in vejo, kaj je čast, ki je pri nas vlačuge ne premorejo več. Nekoč sem v enem od svazijskih hotelov, ki je imel zraven še bordel, zivil med ve-sele zamorke, ki so mimoidočim kazale joške in marsikoga premamile. Tudi mene so. Z izbranko sva sicer šla v zgornje prostore, toda ker sem bil že rahlo pijan, se mi je dozdevalo, da bo vse skupaj delovalo kot vnaprej izgubljena bitka. Zato sem tudi lažiral orgazem, ker sem hotel čim prej dol na hladen pir. Hop, me ustavi moja izbranka in vpraša: »Ti si plačal za flodranje?« Da, vse sem poravnal, vse je v redu, sem odvrnil. Ne, ni, pravi ona. A ti veš, da sem jaz Zulujka, me vpraša. Vem in cenim to, sem rekel. »No, če si že plačal floder, potem boš tudi flodral!« In frčalo bi perje, če je ne bi ubogal.

Menda je nekdo za tvojo prozo skoval oznako nagravžni realizem.

► To je bilo pa takole. Nekoč smo sedeli v družbi z Zlatkom Zajcem in neka gospodična, ki ni bila ravno večša literarne kritike, je komentirala eno od njegovih treh knjig, češ, Zlatko, tvoje knjige so pa take, bolj realistične ... ampak nagravžno realistične. No, potem je Zlatko rekel, da sva midva pač nagravžna realista; po prepričanju pa vraževerna ateista, sem pristavil jaz. Vraževerni ateizem pomeni, da v boga pač ne verjameš, hkrati pa se nočeš prikrajšati za vse tiste lepe reči, ki so posledica tega vraževerja. Recimo pirhi, velikonočna šunka in podobno.

V svojih zapisih iz sveta pred domačim pragom si Škofji Loki z okolico postavil mali veliki literarni spomenik. Se ti je Škofja Loka kdaj oddolžila za to prijaznost? So te predlagali za častnega občana?

► Ne, to še ne, imam pa zlati grb mesta Škofja Loka. Pa ne po svoji zaslugi, dobil sem ga zaradi lokalnih političnih spletk v občinski skupščini. Takrat so hoteli za častnega občana predlagati župnika Goloba, ki me je vedno postrani gledal, ker nisem hotel hoditi k nauku. Škofja Loka je namreč precej črna. Na drugi strani pa so bili tudi ta levi, ki niso imeli ustreznega protikandidata, in so se začeli cenjati. Okej, so rekli, strinjamo se z vašim kandidatom, podpišemo, če daste Blažu - verjetno sem bil edini vidnejši predstavnik leve opcije - zlati grb, ki je po hierarhiji takoj za častnim občanom. Razpletlo se je, da sem bil nato nagrajen čisto po politični liniji. Kar je dobro, saj takšno priznanje prav pride, ko pišeš kakšne prošnje. Pa še k spravi med dvema strujama sem nekako pripomogel. Zlati grb, ki je moja edina zlatnina, hranim v zasebnem muzeju, poleg vrtnega palčka, nagačenega krokodila, aligatorjeve in kengurujeve šape in podobnih reči.

Vrtni palček?

► Da, vrtni palček, ki sem mu rešil življenje. Moj sorodnik, velik poznavalec umetnosti, ki umetnost ljubi do te mere, da niti pod razno ne prenaša kiča, je hotel streljati nanj, ko smo mu ga za darilo postavili v vrt. Ne stori tega, sem rekel, daj ga raje meni. In od takrat stoji ta vrtni

palček na naravoslovnem oddelku mojega zasebnega muzeja.

Od kod pa prihaja nagačeni krokodil?

► Iz Ukrajine. Iz Odese.

Hm, značilen ukrajinski spomenek?

► Veš, zelo metafizičen občutek je imeti nagačenega krokodila z modrimi frnikolami namesto oči in mu nemo zreti v obraz, kot bi rekel Li Taipo, ko se vrneš rahlo pijan domov in se sesedeš v naslanjač.

Kako pa si svojo željo po nagačenem krokodilu zagovarjal pred cariniki?

► Iz Odese sem se vračal z dvema obrtnikoma na začasnem delu v Ukrajini, ki sta v kombiju, polnem orodja, včasih za dodaten zaslužek prešvercala tudi kakšno pravoslavno ikono. Onadva sta mi v bistvu kupila tega krokodila, ki je nato na carini prišel zelo prav. Ko so ga videli, so bili vsi cariniki popolnoma šokirani in so zanemarili vse drugo v kombiju. Kaj če je poln droge, so se spraševali, kakšni ljudje so to, ki prevažajo nagačenega krokodila, lahko s tem virusom norosti okužijo tudi mene? Vse mogoče se jim je pletlo po glavi. Cariniki so načelno zelo dobro usposobljeni, ampak včasih jih je vendarle mogoče zместi.

Kako pa si kot novinar Mladine dočkal osamosvojitve Slovenije?

► Sledil sem preverjenemu belogardištnemu načrtu in pobegnul v Južno Ameriko. Obstaja fotografija, kako sedim na plaži in berem časopis, na naslovnici pa piše: »Guerra civil en Eslovenia.«

Si v Južni Ameriki lobiral za priznanje Slovenije?

► Da, kot predčasni častni konzul v Kostariki. Ko se je to zgodilo, sem že

dober mesec vandral po Južni in Srednji Ameriki. Najtežja stvar na teh potovanjih je prati kavbojke. Potem ko sem porabil celo popoldne za pranje, sem jih obesil na ograjo v hotelčku, da se posušijo. In ko sem zjutraj vstal, mojih kavbojk ni bilo več. Urgiral sem pri šefici hotela, češ, a si mi spizdila kavbojke, saj razen nje ni mogel nihče priti na hodnik. Jaz sem vpil po slovensko, ona pa po špansko, ampak ko se ljudje kregajo ali ko se imajo radi, se v tem afektiranem stanju razumejo tudi v tujih jezikih. Jaz njej pička ti materina, ona meni nekaj še hujšega po špansko in tako naprej. Potem ko sva si opsovala vse živo, je iz rokava potegnila asa in mi zabrusila: »Guerra civil en Eslovenia!« Lažeš, sem zavpil nazaj in vseeno začel dramatično iskati kakršen koli časopis. Ko sem naposled le prišel do tiska, je bila na naslovnici zelo slaba fotografija tistega sestreljenega helikopterja, nad njo pa napis: »Guerra civil en Eslovenia!« Drugega mi, disidentu, ni preostalo, kot da grem na plažo, berem časopis in občasno zaplavam.

Z Janezom Janšo se potem nista več srečala?

► Enkrat pa sva se, na trgu v Škofji Loki med eno od njegovih propagandnih akcij. Mislim, da me je opazil, a se je kljub temu delal, da me ne vidi, saj se je hitel posvečati članom in članicam lokalne SDS, ki so bistveno bolj potrebovali njegovo pozornost. Dvomim, da bi me sploh pozdravil, če bi se zdaj srečala na ulici. Janša ima namreč izjemno dober spomin in to je pri maščevalnih ljudeh slabo. ✕

NutriMax

Obogaten, patentiran, izdelek s klamatskimi algami

Več na:
www.vidastudio.si

najboljši vir "Molekule ljubezni"

Feniletilamin »molekula ljubezni« izboljšuje razpoloženje, je zelo dober stimulator pozornosti in koncentracije, vrh tega pri odraslih prispeva tudi k boljši spolnosti.

Registrirano prehransko dopolnilo na bazi klamatskih alg, predelanih po hladnem refrakcijskem postopku.

biološki certifikat OTCO

tel.: 01/256 74 74, e-pošta: info@vidastudio.si www.vidastudio.si

Boris Dežulović

Ludež, Lucić in Dežulović o Sloveniji v evropski uniji, o uspehu slovenske nogometne reprezentance na svetovnem prvenstvu v nogometu, o dolgu Ljubljanske banke do hrvaških varčevalcev, o arbitražnem sporazumu v katerem bo zmagala Slovenija in o tem ali se prav reče Piran ali Pirak.

Predrag Lucić, foto Leo Nikolić

Splitska novinarka, pisca in performerja Boris Dežulović in Predrag Lucić sta skupaj z Viktorjem Ivančićem sestavljala Studio Viva LuDež, iz katerega je nastal Feral Tribune, tednik hrvaških anarhistov, protestantov in heretikov, ki so ga v svetu nagrajevali, v Hrvaški pa prepovedovali in javno sežigali.

Danes, dve leti po tem, ko je Feral nehal izhajati, je feralovski duh še vedno živ. To se je videlo tudi letos pozimi v Ljubljani, kjer sta Lucić in Dežulović uprizorila svoj poetično-satirični kabaret Melodije Blijska i Oluje (Melodije Bliska in Nevihte).

Če o njiju govorimo ločeno, moramo povedati, da je Dežulović danes kolumnist karadordevičevskih pretenzij, enako uspešen v medijskih prostorih Slovenije, Hrvaške, Bosne in Srbije, ter mednarodno priznan pesnik in prozaist. Za hrvaško-slovenske odnose je prav tako nepogrešljiv kot jedrska elektrarna v Krškem.

Lucić je po poslovnem polomu v založništvu začel izdajati visokonakladne učbenike za otroke, ki zavračajo pridobivanje znanja, kot jim ga ponujajo v šolah. Je dnevni komentator Novega lista, ki izhaja na Reki, in je torej prisoten tudi v Sloveniji, v njenih naravnih in zgodovinskih meh-

Dragi tovariš Boris, dan pred slovenskim referendumom mi je telefoniral Robert Botteri in ... najbrž si že uganil, v kaj se je izrodil ta pogovor. Nazadnje sem mu rekel, naj slovenskim volivcem sporoči, da bi mi Sloveniji dali vse, kar potrebuje, Janši pa kurac. Imam prav?

► Razumem. Vsakemu tisto, kar mu manjka. Popolnoma razumem tvojo radodarnost, toda jaz Janši svojega ne dam. Nekaj časa ga bom še potreboval. Bodiva torej natančnejša: Sloveniji bomo dali vse, kar potrebuje, Janši pa nič. Imam prav? **Počakaj, tako ne gre. Prav bi bilo, da bi tudi Janša kaj dobil. Hoče naše morje, ki je v kurcu. Hoče našo obalo, ki je v še večjem kurcu. Naj dobi vsaj nekaj od tega, kar hoče. Zakaj bi sami uničevali svoj Jadran? Zakaj ne pustimo, da nam pomagajo?**

► Občudujem tvojo dobro voljo, toda v tej dobrovoljnosti si precej nepreviden. V kurcu nista samo naša morje in obala, ampak vsa država. Če bomo dali Janši kurac, mu bomo dali tudi vso državo v kurcu. To pa ni pošteno. Nam ne bi ostalo nič, on pa bi imel dve državi v kurcu. S tem se človek ne more ravno hvaliti naokrog. Kadar je pač v kurcu Francija ali Anglija, da o Ameriki in Rusiji niti ne govorim, je to, človek moj, orodje, kot se šika. Človek, tovariš in Rus se ima s čim kurčiti. Ti dve državčici pa gresta od začetka do konca v tisti smešni kurac Michelangelovega Davida. Pa še za Srbijo ostane nekaj prostora. Toda domislil sem se kulturološkega vprašanja: ali Slovenci sploh imajo besedno zvezo »v kurcu«? Mislim, je to prevedljivo v slovenščino? Ali oni, če je njihova država v kurcu, rečejo »Slovenija je v Evropski uniji«?

Če Slovenci ne razumejo te besedne zveze, potem ne razumejo niti, da je vsa ta najina štorija v kurcu. Razlika je samo v tem, da oni, kadar je njihova država v kurcu, pravijo, da je Slovenija v Evropski uniji, mi pa rečemo: »Kurac je Hrvaška v Evropski uniji.« Potem oni mislijo, da Hrvaška ne more v Evropsko unijo prav zato, ker je že v kurcu. Jebiga, prijatelj, če ni pošteno, da ima Janša dve državi v kurcu, tudi ni pošteno, da imamo mi državo v dveh kurcih. In ko si ravno omenil Michelangelovega Davida in Srbe, mislim, da so naši predniki zapravili zgodovinsko priložnost, da stvari postavijo na pravo mesto. Če bi skupno državo namesto Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev poimenovali Kraljevina kurca Davidovega, potem bi vsi skupaj vedeli, pri čem smo. Tako pa nimamo pojma, kakšen kurac je to, vendar se delamo, da smo v kurcu Davida Copperfielda. Vidiš kakšen izhod iz tega?

► Kadar je država v kurcu, je izhod en sam. Za to pa je potrebna trda roka. Toda desnica se ni ravno izkazala. Misliš, da bi poskusili še z levico? Poglej, recimo, Slovenija se je obrnila na levo in že počasi stopa iz recesije. Si videl grafikon na njihovih dresih na svetovnem prvenstvu, kako jim BDP poskakuje gor in dol? Tako gre to, ko levica prevzame stvari v svoje roke. Ne pa kot pri Američanih, ki jim tista krivulja na dresih lepo kaže katastrofalen padec dolarja.

No, saj ne bi imel nič proti, ampak poznaš našo levico ... Vedno hoče, da ji gledamo skozi prste. Si prepričan, da res želiš videti tisto, kar se je znašlo med njenimi prsti? Tisto med Slovenci in Amerikanci na

svetovnem prvenstvu pa je bil čisti dizajnerski remi. Amerikancem so sodniki razveljavili zadetek samo zato, da bi Slovence prepričali, da obstajajo tudi pozitivne plati arbitraže. Misliš, da pri arbitraži ne bodo upoštevali tega, da je Slovenija preprečila neposreden spopad med Ameriko in Rusijo na svetovnem prvenstvu?

► Ne le da vem, da bodo to upoštevali, že zdaj vem tudi, kakšna bo sestava mednarodne arbitražne komisije: Redouane Achik iz Maroka, Inacio Candido iz Angole in predsednik komisije Koman Coulibaly iz Malija. Četrtri sodnik bo Subkhiddin Mohd Salleh iz Malezije, delegat arbitraže pa Jeffrey Gek Pheng iz Singapurja. Prva dva sodnika bosta razsodila v prid Hrvaški, druga dva v prid Sloveniji, potem pa bo glavni sodnik Koman Coulibaly pri izidu 2 : 2 v 86. minuti razveljavil mednarodno konvencijo ZN o pravici do morja iz leta 1982 in Sloveniji omogočil izhod v mednarodno osmino finala. Tam se bo Slovenija, drugouvrščena v skupini, v drugem krogu srečala s prvouvrščenim moštvom iz skupine D - to bo jasno Srbija - in tako bo rezultat mednarodne arbitraže o razmejitvi srečanje med Slovenijo in Srbijo. Srečanje bo seveda na črti Karlobag-Karlovac-Virovitica. Razumeš, v čem je stvar? Gre za zaroto velikih razsežnosti. Kaj misliš, zaradi česa bi sicer Sloveniji na tekmi z ZDA arbitriral sodnik iz Malija? Mali - drugače od Maroka, Angole, Malezije in Singapurja - sploh nima izhoda na morje! Sedaj se moramo obrniti na ZDA in skupaj z njimi pritisniti na mednarodno skupnost, da zagotovi, da nam nikoli več ne bo sodil Mali. Dovolj nas je zajebaval ta Mali! Menda je kdo v mednarodni arbitraži tudi Veliki.

Prav imaš. Medtem ko Slovenci pojejo: »Kdo to pravi, kdo se laže, Srbija je Mali ...«, Hrvaški preostane samo, da svojo rit nese pred nos Velikemu, Največjemu bratu. Američane je treba spomniti, da smo z njimi igrali prijateljsko tekmo - prvo v zgodovini naše samostojne in suverene države! -, drugače od Slovencev, ki so z ZDA igrali uradno, torej sovražno tekmo. Misliš, da bodo naši lobisti v Ameriki uspešni pri prepričevanju glede tega? In koliko bi nas to lahko stalo?

► Ni je cene, ki bi bila previsoka za Velikega. Stalo nas bo dve ali tri vojaška oporišča, eno bo Veliki brat postavil na Savudrijski rt in potem bomo videli, kako bo Janša s svojimi torpednimi pedalini in nosači jadralnih padal napadal Savudrijo. Amerikancem bomo dali ne samo Savudrijo, ampak tudi Vis in Lastovo, šesta flota bo dežurala ob koridorju do mednarodnih voda, USS Dwight D. Eisenhower bo zavzel celoten jebeni Piranski zaliv, potem pa naj še kdo reče, da to ni hrvaško teritorialno morje. Pa da vidimo, ko bodo naši ameriški zavezniki šli po Sloveniji iskati obrate za proizvodnjo bojnih

strupov in jedrskih bomb, kako jim bo Koman Coulibaly v 86. minuti dosodil prekršek v napadu!

Boš videl, kaj jim bodo naredili šele Rusi ... Misliš, da je naključje, da je šla Jadranka Kosor k Putinu samo dan po tekmi Slovenija : ZDA? Ruse in Hrvate družijo prekletstvo Maribora, le da naše traja od leta 1945, a smo se ga spomnili šele leta 1990, rusko pa traja od leta 2009. No, zato bodo zdaj naredili naftovodno obvoznico okoli Slovenije in bodo Slovenci kupovali bencin samo še v tetrapakih, v kakršnih se prodaja Dvojni C. Poleg tega jim bodo Rusi nagradili svojih jedrskih odpadkov, samo da razpizdijo Amerikance. Putin bo v Sloveniji odprl polnilnico težke vode Radioaktivna - Tri srca. Kdo bo potem pomagal Slovincem, Noam Chomsky?

► Ja, seveda, Sloveniji je realno odklenkalo. Ta trenutek so v Evropi samo štiri resne države: Velika Britanija, Nemčija, Rusija in Hrvaška. Evropska unija razpada, Nemčiji bo dopizdilo financirati malčke, liberalni kapitalizem je požrl samega sebe, politično težišče se pomika na Daljni vzhod, svet ni več evropocentričen, Rusija prav zdaj tako kot Slovenija zahteva meje iz leta 1991, dogaja se veliko premeščanje interesnih sfer, celoten geostrateški zemljevid Evrope se bo ponovno izrisoval in to je zgodovinska priložnost za Hrvaško, da na cesti na levem bregu Dragonje postavi robnik in cvetlična korita in zapre Jošku Jorasu dostop do mejnega prehoda Plovanija. Prihodnji rodovi nam ne bodo odpustili, če bomo zamudili to priložnost.

Ne smemo ponoviti Tuđmanove napake. Pazi, on sploh ni bil ravnodušen do hrvaških interesov v Sloveniji, čeprav je bilo videti tako. Mislim, da je Tuđman s svojimi osvajanji v Bosni in Hercegovini hotel vzpostaviti dolgoročni demografski nadzor nad Slovenijo. Za njegovo zamislijo o evropeizaciji Muslimanov se je pravzaprav skrival dobro premišljen načrt o kroatizaciji Slovenije. To bi morala za nas opraviti Jusuf iz Cazina in Suljo iz Bugojna, vendar se to ni zgodilo, ker smo v Bosni zasrali in nismo dobili nič. Mogoče bi bilo treba kljub vsemu poslati Praljka na Tromostovje ... Hkrati pa se je Tuđman, ki je bil zgodovinar, bal, da bi se v Sloveniji ponovil debakel hrvaških enot ... Misliš, da Hrvaška svoje zahodno vprašanje lahko reši po mirni poti?

► Tuđmanova temeljna napaka je bila, da se je v Gradcu namesto s Haiderjem dogovarjal s Karadžićem. Haiderja ni več, ubili so ga Srbi in Slovenci, to je menda vsem jasno, vendar se imamo tam še vedno s kom pogovarjati. Strinjam se, da ne smemo ponoviti Tuđmanove napake. Šel je delit Bosno in dopustil, da so Slovenci v tem času zasedli vso Slovenijo. V Gradcu moramo sestiti za mizo s Heinz-Christianom Strachejem in se dogovoriti o delitvi Slovenije na Republiko Štajersko pod nadzorom Beogradca, Herceg-Kranjsko pod nadzo-

rom Zagreba in Gorenjsko, ki bi ostala tako imenovanim Slovincem. Previdni moramo biti samo z Ljubljano, da ne bi, ko bi se skušali izogniti Tuđmanovi napaki, ponovili Miloševićeve.

Tudi sam mislim, da je Milošević naredil napako, ko se je odpovedal tistemu Mitingu resnice v Ljubljani. Takrat je pokazal, da ni pripravljen iti prek svojih meja, ampak samo prek sosednjih. Hrvaška mora zato sredi Slovenije organizirati Koncert za resnico o domovinski vojni. Idealen prostor za ta koncert bi bilo letališče Brnik, da se pokaže, da vse tisto orožje, ki smo ga dobivali prek tega letališča, ni bilo zaman. In prav zares tudi ne zastoj.

► Da, ampak tako se ne smeš lotiti stvari. Ti zdaj, jebiga, ponavljajš Miloševićeve napake. Ne smemo na silo. Najlaže bi bilo poslati v Slovenijo dva kombija policajev in opraviti stvar. Slovincem je treba pojasniti, da prihajamo kot osvoboditelji, da jih bomo osvobodili izpod okupatorske sile Evropske unije. Nočemo menda priti v Ljubljano kot Koča Popović v Zagreb, da nas bodo pričakali naključni mimoidoči in potepuški psi? V Ljubljano moramo prihajati zasuti s cvetjem in konfeti kot srbska vojska v Split leta 1918, razumeš?

Kaj pa bomo, če nas bodo zasuli s spodnjicami in z modrčki kot Petra Graša in Jasmina Stavrosa?! Ta dva sta v Sloveniji, če nisi vedel, najbolj priljubljena pevca. Jaz sem jim na ta Koncert za resnico o domovinski vojni hotel pripeljati Laibach. Si predstavljaš Čavoglave, Hrvatine, Mojo domovino in Molči, Đurđa, jebem ti minuto v izvedbi Laibacha? Ljubljano smo si estradno že pokorili. Preostalo nam je samo še, da si pokorimo Laibach.

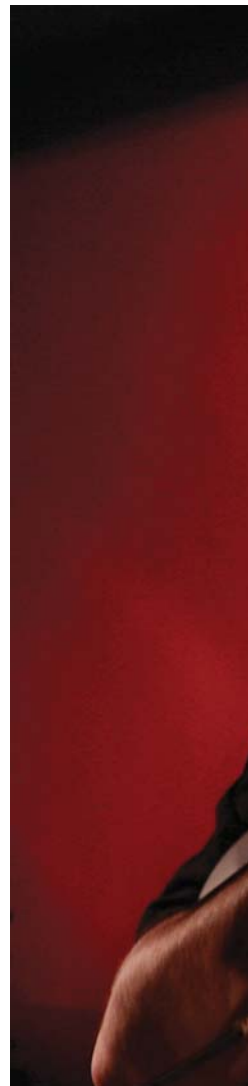
► Ni slabo, ampak midva bi to res rada slišala. Ali, še bolje, Laibachovo 35-minutno priredbo *Ko bi te lahko poklical s pismom*. Toda Slovenci ne jebejo teh LaibachkunsterYuge konceptov, oni tega ne razumejo. Zato Slovenci ne poslušajo Laibacha, ampak Petra Graša. No, potem pa jim bosta Petar Grašo in Jasmin Stavros odpela celoten album *Opus Dei od Leben heißt Leben do Geburt ein Nation* v elektroindustrijskem buzuki aranžmaju, Magazin pa *Alle gegen alle* s posebnimi gosti Mladenom Grdovičem in klapo Intrade. Imaš še kakšen predlog?

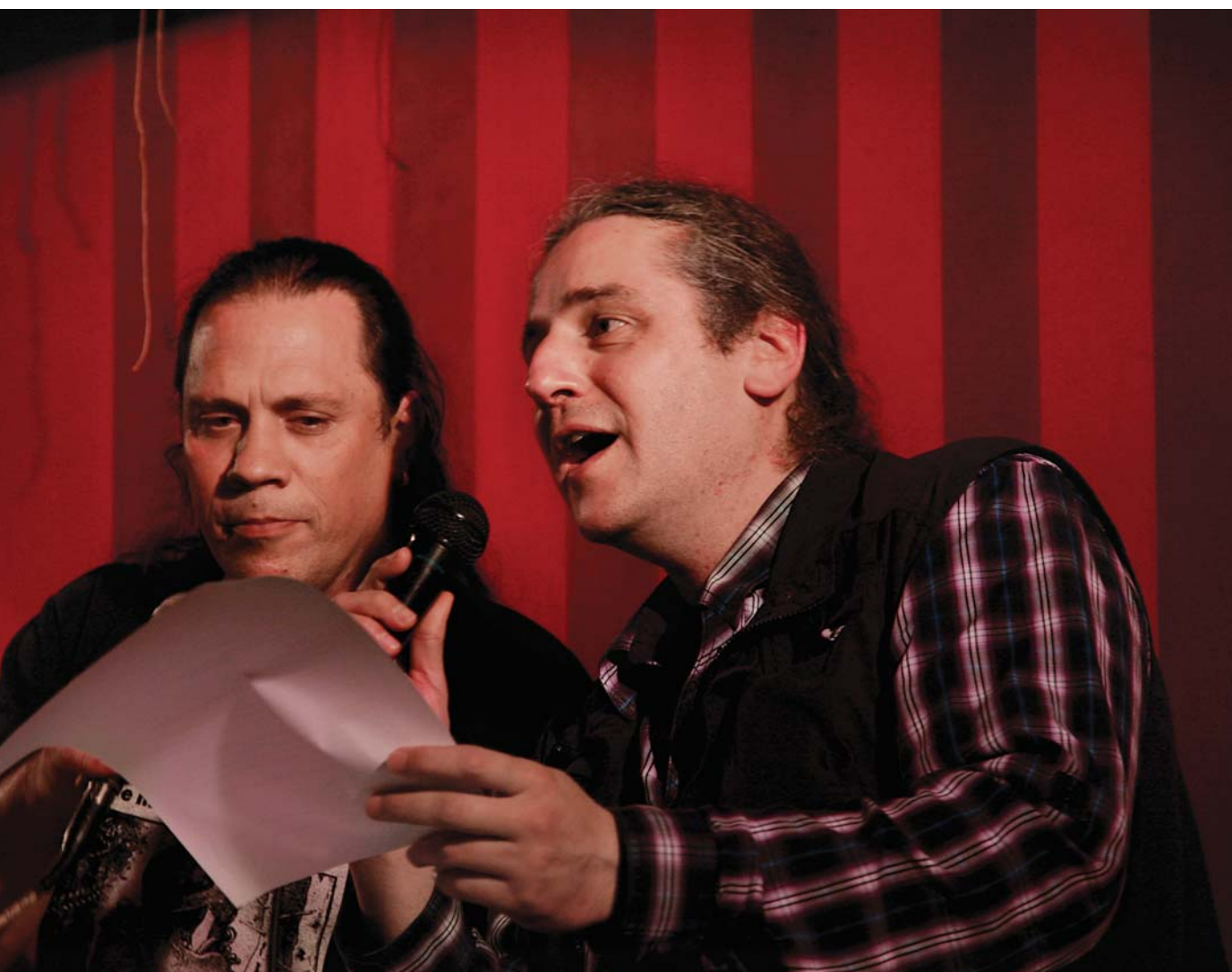
Imam. Da bi bil Jasmin Stavros imenovan za intendanta Slovenskega narodnega gledališča v Mariboru.

► Tomaž Pandur pa naj prevzame Splitski festival, recimo.

Lahko se midva zajebavava. Slovenci nimajo časa za te hrvaške kulturne frustracije, ker jim gori pod petami. Sam si rekel, da je to konec Slovenije. Jebemti, ko bodo Amerikanci dojeli, da Slovenci niso brendirali samo ajvarja, jebemti, ajvarja, ampak tudi drogo, jih bodo pomendrali kot Afganistan. Si lahko predstavljaš Pahorja, kako poja-

▲ Boris Dežulović in Predrag Lucić med uprizorjanjem svojega poetično-satiričnega kabareta Melodije Blijeska i Oluje (Melodije Blijeska in Nevihte).

VEDRANA JERIČ MILOŠ

Slovenija se je obrnila na levo in že počasi stopa iz recesije. Si videl grafikon na njihovih dresih na svetovnem prvenstvu, kako jim BDP poskakuje gor in dol? Tako gre to, ko levica prevzame stvari v svoje roke.

Hrvaška mora sredi Slovenije organizirati Koncert za resnico o domovinski vojni. Idealen prostor za ta koncert bi bilo letališče Brnik, da se pokaže, da vse tisto orožje, ki smo ga dobivali prek tega letališča, ni bilo zaman. In prav zares tudi ne zastonj.

Lju, da je Droga v Sloveniji legalen in ustrezno registriran posel?

► Ko pa bodo dojeli, da Portorož ni Portoriko, zbogom, fantje. Ampak ali se prav reče Piran ali Pirak?

Seveda se reče Piran. Zato ker smo mi Hrvati prišli iz iranske pradomovine in je prav, da je Piran naš najzahodnejši nadomestek za Perzijski zaliv. Si se kdaj vprašal, od kod so prišli Slovenci? Sam nisem srečal niti enega, ko smo prihajali iz Irana ...

► Ne vem, od kod so prišli, vem pa, kam so šli. Zadnje informacije pravi, da so šli v Afriko.

Odšli so skupaj s Srbi, s katerimi so si tudi izmislili Jugoslavijo. Jebemti, Hrvaško so potrebovali samo zato, da je vožnja s tistim Vlakom bratstva in enotnosti, ki je povezoval Srbijo in Slovenijo, trajala več kot dve uri. Oprosti za digresijo, toda zdaj mi je padlo na pamet, kako krivičen je zemljepis. Obstaja Južnoafriška republika, ni pa Severnoafriške. Zakaj se Makedonija ne bi imenovala Severnoafriška republika, da bi bili Grki navsezadnje potolaženi? Ker Grki so, drugače od Hrvatov, v Južni Afriki. Torej bi bilo normalno, če bi bili Makedonci v Severni.

► Ne jezi se, ampak malo neresen si. Osredotoči se na problem. Problemu pa se reče Slovenija. Vem, da se težko osredotočiš, ker gre za zelo majhen problem, ampak vsaj poskusi.

Ne pojasnjuj ti meni, kje je problem. Problem je, ker Slovenija ne zna sama rešiti svojih problemov in zato potrebuje Hrvaško, da se lahko na koga izgovarja. Hrvaška pa prav tako. O Srbiji, Bosni, Črni gori, Kosovu in kako-se-jiče-reče Makedoniji pa bolje, da sploh

ne govorimo. Vse je v istem kurcu, čeprav Slovenija misli, da je v posebnem.

► Ni vse v kurcu. Nekaj je tudi v denarju.

Mar namiguješ na dolg Ljubljanske banke do hrvaških varčevalcev? Pa prav to je dokaz, da ni razlike med denarjem in kurcem. Denar daš v banko in od banke dobiš kurac.

► ...

Kaj si zdaj umolknil, kaj kurac? Če imaš ti svoj hrvaški problem z Ljubljansko banko, jaz ga nimam. Jaz v njej nisem imel denarja, ampak ... Pa boli te kurac za to.

► Ja, res, ti si imel v Ljubljanski banki ženo. In zdaj si jezen in razpizden, ker je od Ljubljanske banke na Hrvaškem ostala samo tvoja žena. In ker je Slovenci ne zahtevajo v nasledstvenih pogajanjih. Uredi to v Strasbourgu.

Moja žena ni Slovenka in ločiva se lahko tudi brez arbitraže. Tebi pa ne morejo pomagati niti trije Strasbourgi. V nekem hrvaškem časopisu sem bral, da si srbski zet in da so srbski zeti hujši od Srbov. V drugem hrvaškem časopisu sem bral, da so Slovenci hujši od Srbov. Ko seštejem to, kar sem prebral, pridem do poraznega sklepa, da si Slovenec.

► To še ni najhuje, kar se lahko zgodi živemu človeku. Poznam enega takega, bil je nadarjen košarkar in gledališki režiser, sicer dober novinar, sijajen kolumnist, odličan pisec, ima čudovito ženo in dva prekrasna otroka, je visok, pameten in duhovit, vendar Hrvat. Življenje včasih res piše humoreske.

Slutil sem, da se bo tole končalo z nizkimi udarci. Kdor se pogovarja s Slo-

venci, si verjetno česa boljšega niti ne zasluži. Vi ste celo Zmaga Jelinčiča razglasili za Hrvata. V vaših časopisih samo Janša še ni bil Hrvat, in to zato, ker se ga bojite.

► Vi Hrvati ste čisto zares v kurcu. Zato bi Slovincem dali, vse, kar potrebujejo, Janši pa kurac. Vi bi torej svojo državo v kurcu zaupali Janši, in to samo zato, ker le on v naših časopisih še ni bil Hrvat. Samo Slovenec Hrvaško rešuje. Vi pravzaprav brezupno potrebujete Janšo. Evo vam torej Janše, vi pa nam dajte Petra Graša. Za Oliverja Dragojevića pa dobite še Roberta Botterija. Tako ali tako je bil od nekdanj vaš.

Kaj naj drugega rečeva po črni afriški sredi kot »Amerika in Anglija bosta državi dobičarski« (Amerika i Engleska bit će zemlja profilerska)

► Sam v tem vidim dva luzerska koncepta. Prvi je balkanski, kmečki, revolucionarni, gverilski in partizanski; to je Srbija. V junaški bitki premaga veliko strašno Nemčijo, potem pa izgubi z malima dvema, z Gano in Avstralijo. Za zgodovino ostane mit zmage nad Nemčijo, da bodo lahko s tem mitom živeli prihodnja štiri leta ali štiristo let, dejansko pa bodo živeli v trajnem porazu, ki bo na veke vekov nepravilčen, ker je bila vendar premagana strašna Nemčija. Drugi koncept je zahodni, napredni, liberalnodemokratski, kooperativen, sodoben in *up to date* z zgodovino; to je Slovenija. Brez večjih težav premaga Alžirijo, potem z izenačenim izidom igra z ZDA, sodnik Američanom celo razveljavi popolnoma neoporečen zadetek, da bi Slovenija živala v natoski iluziji enakopravnosti. Račun je

izstavljen pozneje, Američani v 93. minuti dajo gol Alžircem, daleč od Slovenije, in skupaj z Angleži nadaljujejo, Slovenija pa je out. Slovenija je tako dokazala, da spada na Zahod, čeprav jo je Zahod premagal, Srbija pa je premagala Zahod, vendar ne bo nikoli spadala k njemu. Forma je različna, rezultat pa je navsezadnje enak. Kaj pa Hrvaška? Hrvaška je, kot smo se učili v šoli, nekje vmes, na strateški meji. Mi k Zahodu niti ne spadamo niti ga ne bomo premagali. To se imenuje civilizacijska nevtralnost. Si zadovoljen z mojo izjemno lucidno observacijo?

Saj nisem nor. Prvič, sploh ni res, da je Srbija premagala Nemčijo. V hrvaških časopisih ti lepo piše, da je Nemčija premagala samo sebe, in to zaradi izdaje Poljakov v lastnih vrstah, Kloseja in Podolskega. Drugič pa, Slovenija je tekmo z Angleži izgubila samo zato, da ne bi maščevala Rusijo - večkratne žrtve britanskega nasilja. Slovenci so se tako legitimirali kot sokrivci za tisto britansko izdajo v Pliberku in za tisto surovo izživljanje nad našimi golonogimi reprezentanti na Maksimiru in na Wembleju. Tretjič pa, ne moremo govoriti o nekakšni civilizacijski nevtralnosti Hrvaške, ker kje ti tu vidiš civilizacijo, kje vidiš Hrvaško in kje vidiš nevtralnost! Kako bi lahko bila nevtralna država, ki je prek angleških trupel pripeljala Rusijo v Evropo in jo odpeljala na Euro 2008?!

► Kakor bi rekel Slavoj Žižek, kot taktat, ko sta ga John Wayne in Wayne Rooney obtožila, da jima z ozaveščanjem nasilja kot pozitivne civilizacijske forme dodaja etiko in jemlje smisel - ne seri. ✕

ENERGIJO NARAVE PREVAJAMO V ELEKTRIKO.

VODA + SONCE + JEDRSKA ENERGIJA

Valovanje je izmenjava energije med delci snovi. Gibanje vode, svetloba, toplota so valovanja, trajnostni viri energije, ki omogočajo življenje. V skupini GEN ta valovanja zanesljivo, varno in okolju prijazno spreminjamo v električno energijo, s katero oskrbujemo porabnike.

GEN

SKUPINA
www.gen-energija.si

NAŠI NAJBOLJŠI KLASIKI

Majica
SLOVENIJA PRVAK
14 €

Majica
UKINIMO VOJSKO
14 €

Majica
JADRAN JE NAŠ
10 €

Ivan Ilovar
KONZUM
Izbor najboljših gostiln
z zemljevidom
19,80 €

Tomaž Lavrič
EKSTREMNI ŠPORTI 2
Bizarni kratki stripi
mojstra Lavriča
12,90 €

Marko Zorko
KNJIGA MRTVIH
Kuharska knjiga legendarnega
Marka Zorka
19,80 €

DVD
APOKALIPSA DANES
Francis Coppola in Marlon
Brando v filmu, ki je spremenil
naše gledanje na vojne.
5,80 €

DVD
SERPICO
Al Pacino kot idealistični
policaj v filmu, posnetem po
resničnih dogodkih.
5,80 €

DVD
STRTI CVETОВI
Jim Jarmusch in Bill
Murray v nezaupnici
ameriškega snu.
5,80 €

IN ŠE VELIKO VEČ. OBIŠČITE NAŠO SPLETNO TRGOVINO.

<http://trgovina.mladina.si/si/trgovina/>

Steve Jobs

To ni klasičen intervju. S Stevom Jobsom je klasičen intervju nemogoče narediti. Za to izreče preprosto premalo besed. Za intervju z njim in o njem potrebujete veliko ljudi in časa. Oziroma: če želite narediti z njim intervju, boste morali napisati njegov profil. A kakorkoli: Steve Jobs je filozof 21. stoletja.

Klaus Brinkbäumer, Thomas Schulz, foto AP

Na svetu najbrž ni podjetja, ki bi delovalo na videz tako lagodno in bilo hkrati tako vplivno, kakor je koncern Apple. Njegov ustanovitelj in predsednik uprave Steve Jobs, despot, ki je že nekajkrat premagal hudo bolezen, ne odreja več le, kaj kupujemo, temveč hoče vplivati tudi na to, kako živimo. Kdo je človek, ki ima tak vpliv na naše življenje?

Bilo je vroče, na stanfordskem stadionu ni bilo sence, študentje so pili, se smejali ali hihitali, zato je trajalo nekaj časa, preden so opazili, da tam spredaj korači gospodar zahodnega sveta. Njegove izdelke prepoznamo po obgrizenem jabolku. Človeštvo jih zahteva, ker očitno verjame, da si z njimi olajša sodobno življenje, še več, da sodobno življenje temelji na lastništvu teh izdelkov. Gospodar seveda ne govori o sebi.

Nekateri, ki ga dobro poznajo, pravijo, da je sramežljiv. Z dobrohotnim nasmeškom spregovori samo takrat, ko želi kaj prodati, nov telefon (iphone), plosko čudo (ipad) ali novo platformo za oglaševanje (iad), pa tudi takrat, ko bi rad oznanil, da je podjetje spet ustvarilo rekorden dobiček, kot je storil nedavno: 3,07 milijarde dolarjev v zadnjem četrtletju, to je 90 odstotkov več kot leto prej.

Sicer pa molči in isto pričakuje od vseh, ki jih spusti v svojo bližino. Nihče ne ve, zakaj je tistega dne na Stanfordu priznal, kaj ga žene, česa se boji, o čem razmišlja - to je naredil le tam, takrat in nikoli več.

Rad bi povedal le tri zgodbe, to je vse, »no big deal«, je rekel STEVEN P. JOBS, ki nosi brado in očala pod visokim čelom. Oblečen je bil v črno; že takrat, pred presaditvijo, je bil suh, rahlo se je tresel, a med težkim dihanjem povzdignil glas.

Tri zgodbe, nič posebnega

Prva zgodba govori o povezovanju pičic, je rekel Jobs, in razložil, da se mu je mama odpovedala, da so ga posvojili, da je prekinil študij in prehodil več kilometrov, da je dobil krožnik juhe, nato pa je našel prijatelja in dobil zamisel. Pičice v življe-

nju, je dodal Jobs, je mogoče pove-
zati šele, ko gledamo nazaj, verjeti
moramo. Vsi. Da bo iz pičic nekoč
nastala podoba, zaupati moramo
notranjemu glasu, usodi.

Steve Jobs z rokami ni več nakazoval
gibanja navzgor in navzdol. In študen-
tente s Stanforda so strmeli na oder
in poslušali.

Druga zgodba govori o ljubezni in
izgubi. Steve Jobs je povedal, da je
kot 20-letnik našel, kar ljubi - Apple,
svoje življenjsko delo -, in da so ga
pri 30 odpustili, vendar je ostal v računalniškem svetu, ker ga ima rad. »*Včasih vas življenje udari po glavi,*« je povedal študentom, »*a ne izgubite vere. Veliki dosežki so uresničljivi le, če delate, kar imate radi.*«

Je bila to poezija? Morda etika? Laič-
na psihologija? Pa tretja zgodba? Ta
govori o življenju in smrti, a o tem
kasneje.

Steva Jobsa označujejo s številnimi
izrazi, kot so guru, genij, mesija, a
tudi z izrazoma diktator in izkorišče-
valec ljudi.

Steve Jobs velja za diaboličnega, za
sociopata, in takšen sloves uživa
upravičeno. To postane jasno takoj,
ko človek stopi v njegov svet; Apple,
nekdanj računalniško podjetje, danes
pa svetovna velesila v zabavni elek-
troniki, je med najmočnejšimi druž-
bami na svetu, hkrati pa so zanj zna-
čilne slabosti, ki so glede na njegove
močne plati nenavadne.

Steve Jobs je ustvaril in razvil znam-
ko, ki je hkrati frajerska in množič-
na, kar so sanje vseh oglaševalcev.
Apple obvladuje svetovni spletni
glasbeni trg, zlasti tistega z naprava-
mi za predvajanje glasbe in najzmo-
gljivejšimi telefoni: v zadnjem čet-
rtletju je Apple prodal 8,75 milijona
iphonov. Ipad, križanec med telefo-
nom in prenosnim računalnikom,
so v Združenih državah Amerike
sprejeli s histeričnim navdušenjem,
v Evropi pa ga histerično pričakuje-
jo, saj bi lahko zavzel medijski in
knjižni trg. Ima zaslon na dotik, tako
da ga bo mogoče upravljati s staro-
modnimi gibi, z dotikom prsta in s
kroženjem z njim, kar je morda
najbolj prefinjena tehnologija raču-
nalniške dobe.

Apple, ki očitno ustvarja znamke za
množice, je verjetno edino podjetje
na svetu, ki ima že desetletja fanatič-
ne privrženca - ne le nekaj norcev,
temveč na milijone ljudi, za katere je
Apple življenjski slog. Revija New
York Magazine je Jobsa na naslovnici
povzdignila v iboga. Ko je Apple na-
povedal ipad, so Jobsa pri Economi-
stu prikazali kakor apostola. Ironič-
no? Nekoliko. Navidezna distanca.
Blaznost je tesno povezana z obliko
in videzom. Applovi izdelki so strogi,
preprosti in brezkompromisni.

Povezana je s pogumom. Tako brez
omejitev razmišljajo le v redkih pod-
jetjih in menda ni takšnega, ki bi
svoja načela prenavljalo tako pogo-
sto in tako temeljito.

Jobs rad vstopa v arene, v katerih
kraljujejo nepremagani nasprotniki.
Tu in tam iznajde panogo in jo isti
hip tudi monopolizira.

Applov ipad prihaja v Evropo. To je
kot list formata A 4 velik in kot prst
debel prenosni računalnik v obliki
pladnja. Applovi tekmeči skušajo že
več kot desetletje sestaviti takšno na-
pravo, vendar so vsi obupali. Ipad je
seveda eleganten, frajerski in hiter,
saj gre za znano zasnovno: vzameš
staro zamisel in jo oblikuješ tako, da
jo množice kupujejo.

Nekateri pravijo, da gre za napih-
njen iphone, s katerim je mogoče
brati knjige, revije in časopise, gle-
dati filme in brskati po spletu.

Drugi pravijo, da je prav zato elek-
tronska naprava prihodnosti, stvar,
ki jo bodo hoteli imeti vsi.

Gre za čutno napravo. Prilega se, je
računalnik, ki ga lahko ljubkujemo,
na njem ni niti enega odvečnega
gumba. Je okno v medijski svet,
okno, skozi katerega lahko odpotuje-
mo, okno, ki ga hočemo vzeti s seboj
v posteljo, ga imeti ob sebi na kavču,
je knjiga, ki jo vključimo, in naprava,
ki začara; na letališču med varno-
stnim preverjanjem potniki z ipa-
dom izstopajo skoraj kot zvezdniki.

Zadevica ima tudi slabosti: ker Steve
Jobs ne mara programa Flash, se ve-
liko spletnih strani naloži le napol,
filmi v tem programu pa so brez slike.
Kdor ima debele prste, se hitro
zmoti, na sončni svetlobi se ne vidi
veliko. Ipad je pasivni računalnik,
katerega glavni namen je konzum.
Vse skupaj je tesno povezano s so-
dobnim časom in z načinom, kako si
želimo živeti. Imac v pisarni, macbo-
ok na poti, ipod med tekom, ipad za
izobraževanje in iphone za povezo-
vanje z vsemi drugimi večno mladi-
mi: tako se očitno vidi človek 21.
stoletja in si želi, da bi ga videli dru-
gi, v New Yorku, Tokiu, Londonu,
Berlinu in Hamburgu pa že dolgo
tudi živi tako. Zaradi tega je 55-letni
Steve Jobs filozof 21. stoletja.

Jobs, zapeljivec v črnem puliju in
kavbojkah, z visokim čelom, brado
in očali s ponikljanimi okvirji, je člo-
vek, ki določa, kako želimo živeti.
Ugotavlja, kaj bi lahko imeli, in nas
prepriča, da je to hkrati tisto, kar bi
radi imeli. Spremenil je nakupoval-
ne navade množic in s tem njihov
življenjski slog, torej kulturo. Iz
uspeha svojega podjetja je izpeljal
ideologijo in si vzel pravico prebira-
ti vsebine, ki bodo predvajane na
njegovih računalnikih. Bo Apple po-
stal najvplivnejše podjetje na svetu?
Bo imogočen?

Kdor hoče razumeti Apple, mora raz-
umeti Jobsa - Apple je njegovo živ-
ljenjsko delo in deluje, kakor hoče
on.

Ni se preprosto približati Jobsu, saj
se Apple tako rekoč nikoli ne pogo-
varja z novinarji, če ti prej ne pohvali-
jo njegovih izdelkov. Tiskovni pred-
stavniki podjetja za Nemčijo GEORG

ALBRECHT je napisal: Apple ne govo-
ri o svojem notranjem življenju. Rad
bi vam ponudil zgodbo, a vam ne
morem ponuditi sogovornika. Nekaj
kasneje je Američan odgovoril po-
dobno: Brez komentarja, glede vse-
ga.

A obstajajo ljudje, ki so Apple zapu-
stili, med njimi tisti, ki so Jobsu hva-
ležni, ker so ob njem obogateli, in
drugi, ki ga sovražijo in zbujaajo vtis,
da zato trpijo. Pa tudi ljudje, ki še
delajo za Apple, govorijo o njem, če-
prav pod lažnimi imeni, saj Jobs ni
prijazen človek.

Zanj obstajajo le zmagovalci in po-
raženci, geniji in neumneži, sovraži
mesojedce in izdelki so lahko le izje-
mno čudoviti ali popolno sranje. Za-
posleni so danes genialni in jutri
bedasti, danes nenadomestljivi in ju-
tri odpuščeni. Načela vodenja Steva
Jobsa zaposleni v Applu imenujejo
tobogan junakov in drekačev.

Zgodbo o Applu, ki je zgodba o Job-
su, bi lahko razdelili na šest poglavij,
ki jih pripoveduje šest pričevalcev iz
različnih obdobij, od začetka delova-
nja do napovedi o prihodnosti ene
najmogočnejših družb na svetu.

I. Ustanovitelj

Applova zgodba se začne kakopak v
garaži v Los Altosu južno od San
Francisca. To je bila garaža družine
Jobs, pisalo se je leto 1976 in Jobs je
s prijateljem STEVOM WOZNIAKOM se-
stavljaval prototip računalnika.

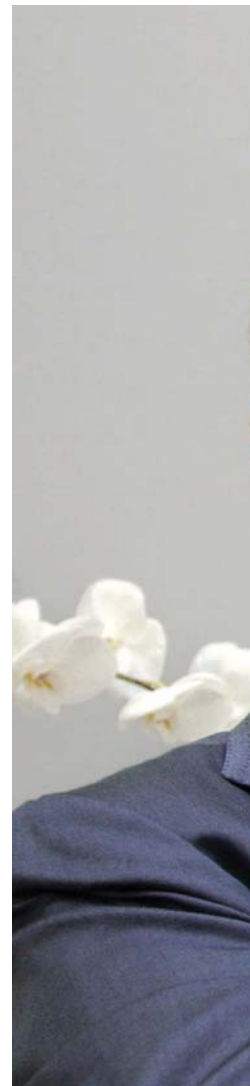
Mladeniča v majicah in zguljenih
kavbojkah. Nekalifornijsko nezago-
rela. Jobs je imel lase do ramen s
prečo na levi, rjave oči, suhe roke.
Nista govorila veliko, nista se pogo-
varjala o dekletih in športu. Ko sta
spregovorila, je bila tema pogovora
glasba ali njuna zamisel.

Spoznala sta se pet let prej, oba sta
bila navdušena nad elektroniko,
prekinila sta študij, oba sta bila ču-
daka. Skupaj sta poslušala Beatle in
Dylana, sestavljala prepovedane na-
prave za brezplačno telefoniranje in
razvijala videoigre. Ena od njih se je
imenovala *Breakout* (Pobeg) in je so-
dila med prve uspešnice enega no-
vih podjetij novega časa, Atarija. Sa-
njala sta o nečem večjem, o računal-
niku za vsakogar, napravi, ki bi si jo
lahko kupil vsak.

Njune sanje so imele dve različici.
Wozniak je sanjal o tem, da bi sestavil
takšno napravo, Jobs o tem, da bi jo
prodal.

Takrat so bili računalniki namenjeni
predvsem bogatim podjetjem in Cii.
To so bili veliki stroji, ki so stali naj-
manj 100.000 dolarjev. Wozniak je
že s 13 leti začel sestavljati svoj prvi
računalnik, vedel je, da je nadarjen
in da ima občutek za tehniko, razu-
mel je, kako deluje integrirano vez-
je, in se mu ni niti sanjalo, kakšno
revolucijo bo povzročil njegov ta-
lent. Prvi pretres je povzročil že tisto
nedeljo zvečer junija 1975, ko je vzel
dva kabla in svoj prototip zvezal z
zaslonom in s tipkovnico.

»*Splah se nisem zavedal, kako po-*

▲ Steve Jobs
predstavlja
svoj novi
telefon
ruskemu
predsedniku
Dimitriju
Medvedjevu
leta 2010

Steve Jobs velja za diaboličnega, za sociopata, in takšen sloves uživa upravičeno. To postane jasno takoj, ko človek stopi v njegov svet.

Jobs rad vstopa v arene, v katerih kraljujejo nepremagani nasprotniki.

Tu in tam iznajde panogo in jo isti hip tudi monopolizira.

136

membno je bilo to,« pravi danes Wozniak. Smeji se. »To je bilo prvič, da je nekdo na tipkovnici pritisnil črko in se je ta isti trenutek prikazala na računalniškem zaslonu,« je napisal v avtobiografiji.

Spomladi 1976 je prvi Steve (Wozniak) drugemu (Jobsu) pokazal načrt za osebni računalnik, ki ni bil dosti večji od pisalnega stroja, sestavljen pa bi ga lahko za malo denarja in prodal za veliko več. Jobs je potrepljal Wozniaka, preračunal, in če Wozniaka spomin ne vara, je bilo Stevu Jobsu tisti trenutek jasno, kaj bi lahko naredila. To je bil trenutek, ko se je rodil Apple. Jobs je prodal svoj Volkswagnov kombi za 1500 dolarjev, da bi nabavil dele za novi računalnik. Nato je pregovoril Wozniaka, da je dal odpoved v Hewlett-Packardu.

Apple I je bil pravzaprav lesena škatla s platino in nekaj deset čipi, je pa pomenil prvi korak v drug svet in Jobs se je tega zavedal. *»Steve ni sestavil niti enega integriranega vezja in napisal niti vrstice kode,« pravi Wozniak, »a meni nikoli ne bi bilo padlo na pamet, da bi prodajal računalnike, to je bil Stevov vpliv.«*

Prijatelja sta 1. aprila 1976 ustanovila podjetje Apple Computer. Jobs je bil takrat star 21 let, Wozniak pa 25. O tem, kako je nastalo ime, krožita dve zgodbi: Jobs je ime morda ukradel pri Beatlih, ki so svoje plošče izdajali pri založbi Apple Records, po drugi različici pa naj bi bilo geniju ime padlo na pamet pod jablano. Kakorkoli že, Jobs se je vrnil s kmetije v Oregonu, kjer je pogosto pomagal, in prijatelju predlagal ime Apple Computer. Jobsu je ljubša druga zgodba, ker je zelo romantična, Wozniak pa pravi, da Jobsa ni nikoli spraševal o tem.

Takrat tedne nista spala, saj sta morala apple I usposobiti za množično prodajo. Wozniak je skrbel za tehniko, Jobs pa je zaposloval sodelavce, vendar skromno, saj mora biti vedno več dela kot zaposlenih, kakor pravi. Našel je vlagatelja in načrtoval distribucijo za izdelek, za katerega še ni bilo trga.

Junija 1977 je na trg prišel apple II. Cena: 1298 dolarjev s tipkovnico in brez zaslona. To je bil prvi računalnik za vsakogar in svetovna senzacija, prodali pa so dva milijona kosov. To je bil začetek - in niti slučajno še ne konec. Wozniak je svoje izdelke

začel proizvajati serijsko, zasnoval je cenovno dostopno disketo in barvno grafiko, Jobs pa je izpeljal revolucijo v prodaji. Leta 1980 je Apple začel kotirati na borzi, Wozniak in Jobs pa sta postala večkratna milijonarja in zvezdnika.

»To je bilo podjetje dveh najboljših prijateljev, ki sta si bila zelo podobna v odnosu do filozofije, prihodnosti, protikulturnega gibanja,« je povedal Wozniak januarja 2010. Še zmeraj je videti kot tista prva leta, z razkuštranimi lasmi, brado ter polnim telesom, in ko govori o Applu, je v njegovem glasu še vedno čutiti predanost.

»Vse, kar sva naredila, se je spremenilo v zlato. Pred nama ni bilo ničesar, vse sva prvič predstavila svetu,« pravi Wozniak. A leta 1985 je zapustil Apple. »Za Steva je bila to prihodnost podjetja, zame moje življenje,« pravi. »Nisem hotel več biti v središču pozornosti.« Ne bi bil rad kot Jobs? Takšnih vprašanj ne mara, a je vljuden človek.

V letih, ki so sledila, je Wozniak pripravljaval rokofske koncerte, opremiljal šole za računalniki, tu in tam ustanovil podjetje, nič pretresljivega, skratka. Ne pogreša diabolicega? Neusmiljenosti? Ne pogreša slabše polovice?

Steva se ne vidita pogosto. Prva neglasja so se pojavila že leta 1984, ko je Wozniak izvedel, da je Jobs menda za prvi skupni projekt - igrico za Atari - dobil 5000 dolarjev, njemu pa je rekel, da jo je prodal za 700 dolarjev, in ta znesek sta si tudi razdelila.

Ga je ogoljufal? Izdal?

Kaj drugega bi lahko bilo? Računska napaka?

Wozniak se 25 let kasneje ne čuti tako zavezanega Jobsu kot Applu, še vedno velja za njegovega sodelavca, stanuje v Los Gatosu v Silicijevi dolini. *»Steve dela tako kot takrat,« pravi, »ogleda si tehnologijo, ki je na voljo, in se vpraša, kaj hočejo končni uporabniki in kako jih Apple lahko najhitreje pripelje do tega.«*

II. Čarovnik

V svetu za dotik občutljivih zaslonov človek hitro pozabi, kakšni so bili videti osebni računalniki na začetku osemdesetih let. Na črnem zaslonu so bile zelene črke, ukaze je bilo treba odtipkati na tipkovnici. Bili so namenjeni navdušencem nad tehniko in le njim.

Leta 1979 je Apple začel razvijati nov računalnik. Steve Jobs je kmalu prevzel vodenje razvojnega oddelka, saj je želel nekaj, česar še ni bilo. Mac naj bi ponazarjal to, kako so njegovi snovalci videli svet. *»Zaničevali smo hierarhijo in strukturo,« pravi ANDY HERTZFELD. »V sedemdesetih letih so bili računalniki instrumenti oblasti, mi pa smo hoteli iz računalnika narediti instrument osvoboditve, ki bi bil dostopen vsem.«*

Hertzfeld je eden od inženirjev maca. Bil je prvi uslužbenec, ki se je Applu pridružil leta 1979, na njegovi vizitki piše, da je programski čarovnik. Hertzfeld ima rad podjetje, zaveda se, da so bila leta v njem najlepša leta njegovega življenja. Kakšen polet. Ve tudi, da obstajajo še druge plati.

»Je skrajno maščevalen,« pravi Hertzfeld o Jobsu. »Vsi se bojimo Steva, zlasti zaposleni. Če bi ga moral opisati z eno lastnostjo, bi rekel, da hoče imeti vse pod nadzorom,« pravi. »In po njegovem mnenju njegova pravila veljajo za vse, razen zanj.«

Andy Hertzfeld ne živi več kot revolucionar, ima veliko hišo na mirni, z drevjem obdani ulici v Palo Altu, je majhen in čokat, oblečen v brezoblično majico in kratke hlače. *»Hoteli smo spremeniti svet,« pravi Hertzfeld. Rojstvo maca ni pomenilo le začetka nove vrste izdelkov, temveč je bilo »kot orgazem«. Mac je bil prvi množični osebni računalnik z grafičnim vmesnikom, simboli in okni, ki so se odpirala drugo za drugim. In imel je miško.*

»Jasno nam je bilo, da bodo v prihodnosti vsi računalniki na svetu takšni,« je Steve Jobs povedal nekaj let kasneje. Andy Hertzfeld pa dodaja: »Apple nima namena izdelovati finančno najdonosnejših in tehnično najzahtevnejših izdelkov. Sam po sebi naj bi bil največja stvar, preprosto popoln.« Maca so predstavili 22. januarja 1984 v 30-sekundnem televizijskem oglasu med finalom ameriške nogometne lige; oglas je posnel hollywoodski režiser RIDLEY SCOTT. V njem je videti neskončne vrste delavcev, naveličano vojsko, in bitje, kakršen je bil Veliki brat v romanu Georgea Orwella 1984, ki jih priganja naprej. Vojska predstavlja IBM, ki je bil takrat Applov tekmeč. Nenadoma se pojavi mlada ženska, sledijo ji oboroženi policisti. Ženska zdrobi Velikega brata in osvobod

zaslužnjeno množico. Ženska predstavlja Apple in glas oznani: *»24. januarja bo Apple Computer predstavil macintosh. In videli boste, zakaj leta 1984 ne bo kot v 1984.«*

Skoraj 80 milijonov gledalcev pred televizijskimi zasloni je osupnilo in niso vedeli, kaj naj si mislijo. Oglas med oglaševalskimi strokovnjaki velja za morda najboljšega vseh časov, zaradi njega so vsi oglaševalci postali Applovi privrženci - in vsa ta leta to tudi ostali.

Applu je uspelo, kar večina velikih družb še vedno le poskuša: izdelke nabiti s čustvi in jih tako ozaljšati z vrednotami, da sami postanejo vrednota - Apple zapeljuje. Kdor kupi maca, je mlad, ustvarjalen in revolucionaren, torej frajerski. *»Think different«* (Razmišljaj drugače) je kasneje postalo Applovo geslo in le kdo si ne želi tega, da bi razmišljal drugače.

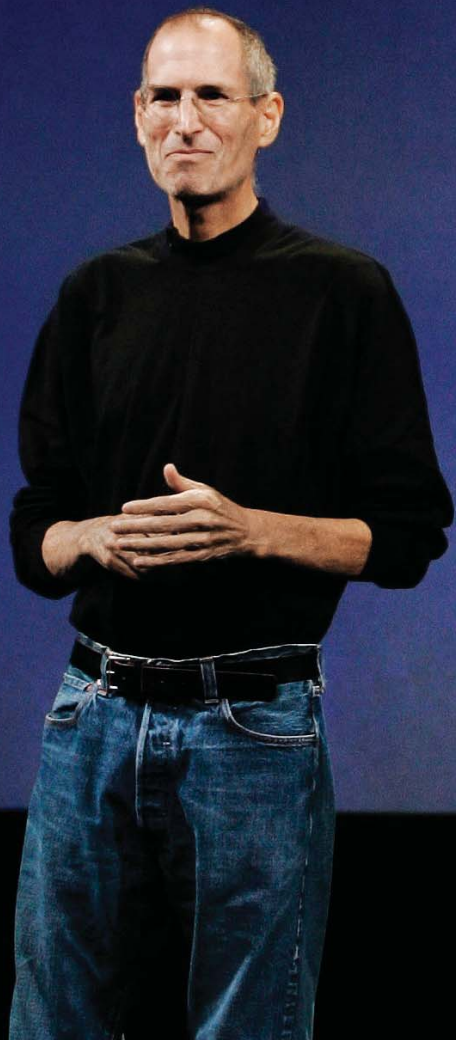
Vse to Apple ločuje od drugih priznanih znamk, na primer od Coca-Cole in tudi od Adidasa. Športni copati so lahko modni in so nekaj časa uspešnica, a vseeno ostanejo športni copati. *»Apple ženejo enake vrednote kot umetnost, to je bistvo podjetja,« pravi Hertzfeld. »Ali še kje razmišljajo podobno?«*

III. Umetnik

Hiša je kot Applov računalnik. Bela, široka, topla. Zunaj so oljke in palme, v notranjosti bele stene in krom, eno krilo, kitajski pogrinjki, meissenški porcelan.

V hišo nas popelje moški, ki ve, kako se obleči in gibati, čeprav mora imeti zaradi novih kolkov stol nekoliko zvišan. Oblečen je v kavbojke, modro izvezeno srajco, ima brado, sivi lasje so skuštrani. Pripravlja *insalato caprese* in špagete s pestom: *»Najprej hrana, potem pogovor.«* Šele na koncu, ob kavici vpraša: *»Pa zdaj? Kaj vas zanima?«*

HARTMUT ESSLINGER meša nemščino in angleščino, saj že desetletja živi v Kaliforniji. Tudi Esslinger je veljak v svojem svetu, je oblikovalec. Leta 1969 je v garaži v Altensteigu v Schwarzwaldu začel s Frog Designom. *»Oblika ni le embalaža, temveč je način razmišljanja. Oblika upošteva vse lastnosti izdelka,«* je nekoč rekel Hartmut Esslinger. *»Oblika ni le videz in kako predmet čutimo pod prsti. Oblika je tudi, kako predmet deluje,«* je nekaj dni kasneje rekel Steve Jobs. *»Včasih Steve kaj sliši in nato to predstavi kot svojo tezo,«* pravi danes Hartmut Es-

Revija New York Magazine je Jobsa na naslovnici povzdignila v iboga. Ko je Apple napovedal ipad, so Jobsa pri Economistu prikazali kakor apostola. Ironično? Nekoliko. Navidezna distanca.

slinger in se zasmjeji. Jobsa ceni, predvsem njegovo drznost.

V sedemdesetih letih je Esslinger televizorje nemškega proizvajalca Wega spravil v spektakularno ohišje iz umetnih mas. Sony je kupil Wego in nato še Hartmuta Esslingerja. Ta je naslednja desetletja za Sony oblikoval televizorje, predelal zunanjo podobo Lufthanse, zasnoval okna Oken in se vsa ta leta spraševal, zakaj so računalniki tako grdi.

Računalniki so bili videti kot sovražniki, kot orodje, namenjeno izključno moškim. Esslinger pravi: »Vsi so razmišljali o novih procesorjih, vse manjših čipih, nihče pa o obliki. Nihče se ni vprašal, zakaj so pisarne videti kot zapori, zakaj nihče teh sivih škatel noče gledati doma. Pa vsi ti kabli in hrup. Šefi so počeli, kar pač počnejo šefi. Pogumno je, če uvajaš novosti. Pogumno je, če obraniš otroško vero v obstoj popolnosti.«

Jobs je poklical Esslingerja, ker je hotel, da oblikuje grafični vmesnik, a Esslinger je prepričan, da ljudje včasih ne vedo takoj, kaj pravzaprav hočejo. Prepričan je tudi, da mora dobra oblika najti popolno ravnovesje med provokacijo in domačnostjo ali med absurdnim in dolgočasnim. Zato je Jobsu predlagal nekaj drugega: bele računalnike. Barvo je poimenoval kalifornijsko bela. »Računalniška panoga ni nikoli dojela, da ljudje razvijajo čustven odnos do predmetov,« razlaga. Ta stavek je nekaj dni kasneje na neki konferenci seveda ponovil tudi Jobs, in to dobesedno.

»Bodite noro veličastni,« tako je ukazal Jobs. Frogovi ljudje so sestavljali prototipe, pri tem so se izmenjevali umetniki in inženirji, Jobs pa jih je poslal v proizvodnjo. Frog je na mesec dobil 200.000 dolarjev, kar je bilo veliko denarja za nekaj, česar v konservativni Silicijevi dolini nihče ni jemal resno.

Četrto stoletja kasneje oblikovalci in oglaševalci nobene druge naveze ne hvalijo bolj kot sodelovanje med Esslingerjem in Jobsom. »Razume, kaj ljudje potrebujejo, razvija naprave, ki poenostavljajo in hkrati polepšajo življenje, to je Applova skrivnost,« pravi SUZE BARRETT, kreativna direktorica oglaševalske agencije Scholz & Friends iz Hamburga. Drugi proizvajalci računalnikov so bili tehnično usmerjeni, Apple pa je stavil na tisto, s čimer se ljudje lahko poistovetijo in kar lahko uporabljajo. Tako so

Applovi izdelki postali simbol novega, digitalnega življenjskega sloga, v katerem ima oblikovanje pomembno vlogo, razlaga Barrettova.

Naprave so bile videti preproste in funkcionalne - to je bilo sposojeno pri drugih, kljub temu pa so Applovi izdelki postali nekaj, kar moraš imeti, da si »in«.

Črka i, ki krasi najbolj znane Applove izdelke, je nekaj pomenila internet, danes pa jaz (po angleško I). Gre za samouresničitev ali iluzijo samouresničitve. »Mora biti nekaj, kar velja za umetnost, neuporabno? Tisto, kar je uporabno, ne more biti umetnost?« se sprašuje Esslinger, ki danes predava na Dunaju. »Videti pomeni verjeti, verjeti pomeni videti,« piše v svojih knjigah.

Esslinger na mizo položi iPhone in BlackBerry in reče: »Razumete, kaj hočem reči? Robovi, gumbi, prvo se ne ujema z drugim: tu je okroglina, tam ravna linija, to je malomarno, brezzvezno.« BlackBerry z gnusom potisne proč.

In brez besed pogladi iPhone.

Apple je leta 2007 na trgu predstavil svoj mobilni telefon, kar je bil spet neznan trg za podjetje, ki je bilo v klasičnih segmentih že dobro uveljavljeno. iPhone temelji na istih načelih kot iPad, je ozek in preprostejši od drugih tako imenovanih pametnih telefonov, ki so na trgu že dlje časa. Lepo se prilega v dlan. To naj bi bil izdelek, ki ga ne potrebujemo, temveč ga želimo. Torej ga vseeno potrebujemo. Želimo ga potrebovati.

iPhone ima manj tipk, zaslon na dotik, z njim lahko brskamo po spletu kot z osebnim računalnikom, podpira 185.000 različnih aplikacij, ki so jih sestavili programerji z vsega sveta in jih prodajajo prek Applove trgovine iTunes, to pa oglašujejo prek Applove oglaševalske platforme iAd. Prvi Esslingerjev računalnik, Apple IIc, so predstavili v Jobsovi pisarni v Cupertino. Bilo je 25 modelov, vsi so bili beli. A Jobs ni bil videti zadovoljen. »O bog, upam, da bo šlo,« je rekel, saj ga izdelek ni prepričal. Prvi dan je Apple prodal 50.000 primerkov, to je bilo 24. aprila 1984. Danes je Apple IIc mogoče videti v Whitneyjevem muzeju ameriške umetnosti v New Yorku.

IV. Sovražnik

A Jobs ni bil nikoli nenadomestljiv, čeprav ga častijo, kot bi bil. Vedno

tudi ni bil najboljši predsednik upravnega odbora na svetu, kot ga imenuje šef Google ERIC SCHMIDT. Nekaj časa celo sploh ni bil predsednik uprave.

Po vključitvi na borzo leta 1980 in začetku širitve je Applovo vodstvo za šefa hotelo ustoličiti izkušenega menedžerja, resnega človeka, ki bi krotil težavnega Jobsa in mu pokazal, kako voditi svetovno podjetje.

Jobs se ni upiral, vendar je hotel sodelovati pri izbiri, poleg tega se je bil pripravljen sprijazniti le z nekom: JOHNOM SCULLEYJEM, predsednikom uprave Pepsi-Cole, strokovnjakom za trženje, ki ni imel pojma o računalnikih. Jobs ga je snubil leto in pol, nato pa ga je vprašal: »Bi rad do konca življenja prodajal pocukrano vodo ali želiš izkoristiti priložnost, da boš spremenil svet?«

Sculley je privolil. Jobsu je bil Sculley všeč, skupaj sta prehodila hribe v severni Kaliforniji. V tisku so ju poimenovali dinamični duet. A po dveh letih sta se sprla, ker sta začela obračunavati med sabo in ugotavljati, kateri ima večjo moč, ustanovitelj ali šef, vizionar ali realista. Upravni odbor se je odločil za Sculleyja. Jeseni 1985 je Jobs zapustil Apple, svojega otroka, svoje življenje.

Sculley pa je ostal še osem let.

»Mislim, da je bilo moje predsedovanje velika napaka,« je na začetku leta 2010 dejal Sculley. Sedel je za mogočno konferenčno mizo v New Yorku, za njegovim hrptom so bila okna z razgledom na Centralni park. »Predsednik uprave bi bil moral ostati Steve,« je dodal.

Zakaj je to rekel? Le kateri predsednik uprave omalovažuje svoje dosežke? Ne bi bil moral govoriti o tem, kako se je podjetje pod njegovim vodstvom razraslo, kako se je letni promet s 600 milijonov dolarjev povzpел na osem milijard? »Prepustiti bi mi bili moral trženje, da bi bil šef tega oddelka ali kaj takšnega,« je dejal Sculley, »potem se ne bi bila s Stevom nikoli sprla.«

Jobs ni nikoli več spregovoril s Sculleyjem. »Mislim, da mi ne bo nikdar odpustil in razumem ga,« pravi Sculley. Videti je utrujen, ko sedi nad ulicami Manhattna, star je 71 let, partner zasebnega podjetja, lastnik posestva v Palm Beachu, a po vseh teh letih trpi zaradi Stevovega odtegotovanja ljubezni.

Sam ni bil dovolj nadarjen, da bi tako kot Steve izumljal izdelke ali videl v prihodnost, priznava. Leta 1993 je moral zapustiti Apple. Podjetje se je znašlo v slepi ulici, ostalo brez zamisli in smeri in tako ni imelo možnosti proti novi zvezdi računalniškega sveta, Microsoftu.

»Na srečo se je Steve vrnil,« navsezadnje sklene Sculley.

Človek je genialen, pravi Sculley, če zna 20 let pred drugimi ugotoviti, kaj bo v daljni prihodnosti nekaj vsakdanjega. »In prav to zna Steve, to je dokazal z ipodom, iphonom. Zakaj ne bi bil tega sposoben tudi v drugih panogah?«

Prav ima, Steve je umetnik prepoznavanja potreb in potenciala neprečiščenih zamisli, iz česar zna oblikovati popolne izdelke.

Tako je bilo, ko je videl Wozniakove prototipe osebnega računalnika. Apple je postal najvplivnejši proizvajalec računalnikov na svetu.

In tako je bilo, ko glasbena industrija ni mogla najti učinkovitega sredstva proti nelegalni izmenjavi glasbenih datotek; Apple je postal največji spletni prodajalec glasbe na svetu.

In ko mobilni telefoniji ni uspelo, da bi svoje stranke v velikem slogu navadila brskati po spletu s telefonom, je na trg prišel iPhone. Applov vpliv je že zdavnaj tolikšen, da mu koncerni, kot sta Deutsche Telekom in AT & T, dovolijo narekovati cene, prepuščajo mu velik del svojih prihodkov in sramežljivo zagotavljajo, da o Applu ne morejo povedati nič slabega.

Njegov vpliv je tako močan, da je pri predstavitvi iPhonea v Nemčiji oder pripadal le Jobsu, šef Telekoma Rene Obermann je bil samo gledalec.

Tudi v glasbeni industriji so besni, a le neuradno. Založbe se ne počutijo prijetno, vendar so nemočne v primežu koncerna, ki določa, koliko smeta stati njihov izdelek in glasba. Prepustitev nadzora je cena, ki jo plačujejo, ker jih je Jobs rešil.

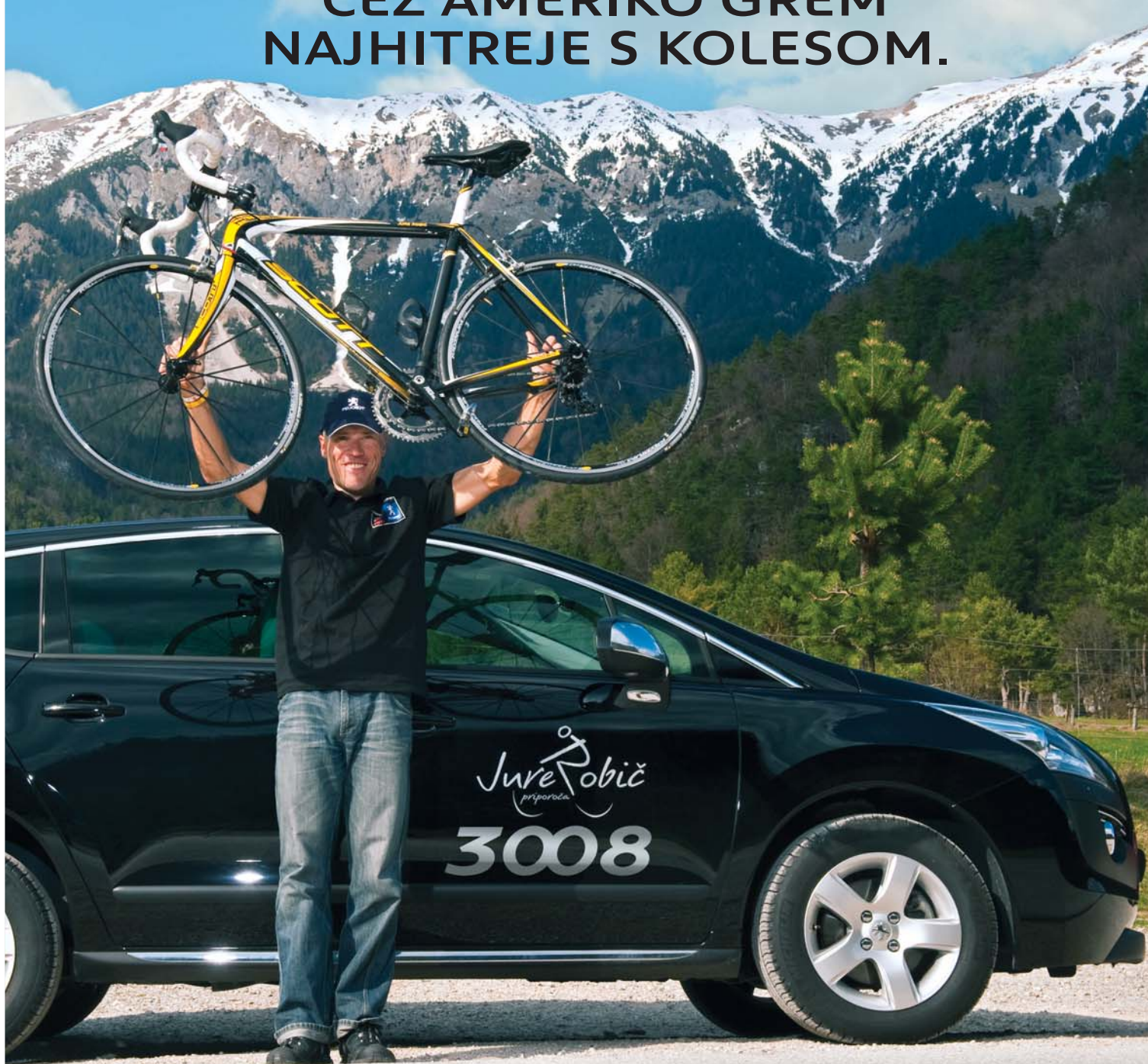
V. Poznavalka moških

»Steve je kot vsi geniji,« pravi PAM KERWIN. »Nihče ne trdi, da je bil Mozart dober človek.« Zasmjeji se in nadaljuje: »Da, zna biti grob in poniževalen, vendar je vizionar. Drugi šefi hočejo denar, moč, njega pa ženejo velike zamisli. Sposoben je izumljati izjemno tehnologijo in ne zanimajo ga majhni

200

ČEZ AMERIKO GREM NAJHITREJE S KOLESOM.

POVSOD DRUGOD PA NAJRAJE S PEUGEOTOM.

PEUGEOT PRIPOROČA TOTAL Poraba (kombiniran način vožnje, l/100 km): od 4,9 - 7,6. Izpuh CO₂ (g/km): od 130 - 180.

www.peugeot.si

5 X BRAVO ZA JURETA!

Jure Robič je prvi, ki je petkrat premagal vso konkurenco in samega sebe na najdaljši in najtežji kolesarski dirki na svetu - dirki čez Ameriko. V Peugeotu Slovenija smo ponosni, da smo s peugeotom 3008, ki ga vozi, lahko pripomogli k tej veliki Juretovi zmagi.

PEUGEOT **3008**

PEUGEOT
MOTION & EMOTION

Kinodvorišče. Letni kino.

Na prepihu.

Med 30. junijem in 21. julijem se
Kinodvorovo platno vsak dan ob 21:30
preseli na plano.

V atriju Slovenskih železnic. Vhod skozi Dvorano Kinodvora.
www.kinodvor.org

Partner:

Medijski pokrovitelj:

od 30. junija
Belifrak Das weisse Band

7. julija
Motovun v Kinodvoru:
Akvarij Fish Tank

od 8. julija
Vsi drugi Ale Andersen

od 8. julija
Lunapark Adventureland

od 15. julija
Naelektrena meglica in the Electric Mist

www.mib.edu
info@mib.edu

Blizu doma. Odprti v svet.

Visoka šola za menedžment MIB v Trstu

- MBA za srednji in visoki menedžment
- MBA iz mednarodnega poslovanja
- Mednarodni magistrski študij turizma in prostega časa
- Magistrski študij zavarovanja in upravljanja s tveganjem
- Magistrski študij iz menedžmenta na področju zavarovanja in financ

Accreditations

Njegov biološki oče je sirski politolog Abdulfatah Džandali, mama pa Američanka Joanne Schieble; posvojila sta ga Paul in Clara Jobs, odraščal je v Mountain Viewu in Los Altosu na tihomorski obali.

141

koraki - tisto, kar naredi, mora imeti velik vpliv na ves svet.«

Ko je Pamela Kerwin leta 1989 spoznala Steva Jobsa, je bila podpredsednica Pixarja, Jobs pa moški brez cilja. Žalosten moški? »Ja, on je strojni tip, nismo bili pravo podjetje zanj.« Obupanec? »Se hecate?«

Nato začne pripovedovati: »Morda je kot otrok padel na glavo in so se tako aktivirali predeli v njegovih možganih, ki pri drugih ljudeh spijo. Čuti, kaj ljudje hočejo. Ne čuti, kaj bi bilo frajersko, temveč kaj bo frajersko. Nato ljudi spodbudi, jih motivira, nekateri odidejo, najboljši ostanejo. Sodeluje z najboljšimi, da doseže najboljšo, saj z manj ne bi bil zadovoljen. Je neusmiljeno brezkompromisen. Oglejte si iPhone: koliko ljudi je reklo, da bi moral imeti več gumbov in baterijo za zamenjavo? Vsi. On pa razmišlja: ne, to ni prijazno do uporabnika. In seveda je tako jasno razmišljal že takrat.« Pamela Kerwin je med redkimi ženskami v središču Jobsovega sveta. Je tudi med redkimi ljudmi v tem svetu, ki so o Jobsu sposobni soditi premišljeno. In ki povedo, kaj si mislijo o njem, brez pretresov, brez strahu pred odtegnitvijo toplote, kakršen še vedno žene celo tiste, ki so že desetletja v najboljšem primeru deležni prezira človeka, po katerem se ravna njihov razmišljanje.

Veliko padlih je potrhil še leta in leta. Morda od življenja niso pričakovali drugega, kot da jih Jobs kliče po imenu. Ali da se zadira nanje.

Če Jobs koga posluša in mu nakloni svoj čas, je to znamenje pomembnosti njegove vloge. Zaposleni v trgovini itunes, ki so na noge postavili interaktivno prodajalno glasbe in filmov, so bili pred približno petimi leti deležni obilo Jobsovega časa. Trenutno je tako s fanti in z dekleti, ki se ukvarjajo z ipadi.

Če zakriči nate, pomeni, da je res zaskrbljen.

Če te nagovori z imenom in ga smeš klicati Steve, je to dokaz tvoje pomembnosti.

V jabolčnem kraljestvu je včasih prav otročje. Ženska, kakršna je Pam Kerwin, pogosto deluje kot edini odrasli.

Morda je tako zato, ker ni bila ves čas pri Applu, temveč je Pixarjev človek. Jobs je njeno podjetje prevzel leta 1986 in ga postavil na glavo. Morda je tako zato, ker je poučevala na vzhodni obali - preden je

leta 1989 prišla v Silicijevo dolino, je bila specialistka za digitalno učenje in računalniške laboratorije. Je svetlolasa, nosi očala. V črnem pulloverju je sedela v kletni pisarni z belimi stenami v svoji hiši v dolini Mill v Kaliforniji.

Pixar so konec sedemdesetih let ustanovili kot podružnico filmskega imperija Georgea Lucasa in takrat ni sodil med najuspešnejše studije v filmski zgodovini, temveč je bil le eno od neštetihi začetniških podjetij v Kaliforniji. Obstajala je zamisel, peščica nadarjenih ljudi, zabave, sodčki piva, afere in veliko dela. Dobri stari časi. A bila je tudi negotovost: nam bo uspelo preživeti? Ustvarjanje tridimenzionalnih podob ni preprosto. Pixar je to znal in Jobs je to videl. »Celotna Silicijeva dolina je takrat govorila, da bo s Pixarjem samo vrget denar skozi okno, a on je videl nekaj, česar ni videl nihče drug. Mislim, da bi temu lahko rekli pogum,« pravi Kerwinova. Jobs je Georgeu Lucasu plačal pet milijonov dolarjev, ravno toliko je vložil v podjetje in za mlade zaposlene v Pixarju se je potovanje začelo.

Jobs je zaposlil ustvarjalne ljudi, predvsem takšne z izrazito razvito levo možgansko poloblo (tako Kerwinova). Strateg Jobs ni natančno razumel, kako deluje programska oprema, in ni mu bilo jasno, kaj počnejo. »Verjetno nas je prav to obvarovalo pred njim,« meni Kerwinova. Seveda je vpil in kaznoval. Bil je muhaste volje. A Johnu Lasseterju, ki je bil v Pixarju pristojen za domišljijo, je dovolil delati in brigal se je za tisto, kar mu je šlo dobro od rok.

Pixarjeve storitve je prodal Disneyju. »On je lahko plaval z morskimi psi, mi tega nismo mogli,« pravi Kerwinova. »Za vse, kar je imel na prodaj, je zahteval deset milijonov dolarjev, vedno enak znesek, tudi če ni bilo toliko vredno.« Uničil je večmesečno delo - zgodilo se je med pogajanji s predstavniki Intela, tik pred podpisom pogodbe. Jobs je bil slabe volje, prostaško se je vedel in Intelovi predstavniki so užaljeni odšli.

Pam Kerwin pravi: »Ni posebej dober pri sklepanju poslov z drugimi pomembnimi šefi, ker gre za same velike ege. Steve nikoli ne popusti niti za milimeter. A če mu izdelke uspe prodati v črnem pulloverju in kavbojkah, če je na predstavitev kot mesija, potem je zvezda predstave. Takrat velik ego ne

moti. Zvezdnik predstave potrebuje velik ego.«

Spremenil je smer podjetja Pixar: premične slike so postale kratki filmi in kratki filmi so postali lovečerci. Nastal je scenarij za film Svet igrača (Toy Story), Jobs se je pripravil na kotiranje na borzi. »V vsej Silicijevi dolini so takrat rekli, da podjetje, ki še ni ustvarilo niti dolarja dobička, ne more biti na borzi,« pravi Kerwinova. Pa se je vseeno izšlo. Na platno je prišel Svet igrača, več let kasneje je sledilo Reševanje malega Nema. Otroški vrtec Pixar je postal koncern in tisti, ki so potovali z Jobsom, so postali milijonarji.

Jobs se je učil. Vsrkaval je, razstavljal, spet sestavljal, razmišljal naprej. V Apple se je vrnil s pixarskimi zamislimi. Premikajoče se slike. Mrežno povezovanje komunikacijskih oblik. Množični mediji.

Jobs je zamisel, iz katere je razvil ipod in itunes in ki je pomenila prelomno točko, dobil pri ljubitelju glasbe in inženirju TONYJU FADELLU. Jobs je v Pixarju doumel, kaj vse je mogoče. V njegovi glavi je nastala virtualna trgovina, v kateri bi prodajali filme in glasbo, v njegovi glavi so se razvili inteligentni telefoni in računalnički, s katerimi so glasba in filmi postali uporabni. Vse to naj bi bilo preprostega videza in preprosto za uporabo. Zaposleni v Pixarju pravijo, da se je zgodilo nekaj nenavadnega: Jobs se je smehljaj, ko je sedel v svoj porsche in se spet odpeljal v Apple.

Leta 1996 so ga skupaj z njegovim podjetjem NeXT kupili in pripeljali nazaj. Apple je ostal brez kompasa in to je bilo očitno: veliko ljudi je dajalo protislovne izjave, Apple je predstavljalo veliko glasov in hkrati nobeden. Jobs je to opazil in to je bil začetek danes že legendarne skrivnostnosti.

»Steve je hotel utišati vse te glasove, da bi v imenu Applu govoril le še en človek, on sam,« pravi sodelavec pri razvijanju naprave itunes. Vsak »jabolčnik« je podpisal klavzulo o molku, ki je veljala še leta po prekinitvi delovnega razmerja. Da je Jobs z njo mislil resno, je dokazal na sodišču s številnimi dobljenimi tožbami. Zaposleni v Applu prav tako ne smejo ničesar objavljati, svojim partnerkam in partnerjem ne smejo povedati, kaj razvijajo, kar je toliko laže, ker tega niti sami ne vedo:

vsak izdelek in vsak njegov del ima kodo, številko in črko. Celotno najpomembnejši inženirji poznajo le kodo in tudi, ko je izdelek narejen, sodelujoči sicer poznajo načrt zanj, ne vedo pa, kakšne oblike je.

Kompleks v Cupertino je zgledno varovan. Vsi zaposleni imajo kodno kartico le za zgradbo, v kateri ravno delajo, in že sosednje poslopje je prepovedano za vse, razen za Steva Jobsa, ki pri sebi nikoli nima kartice. Če ga vratar ne spusti v zgradbo, leti iz službe.

Medijsko politiko bi lahko imenovali tudi totalni nadzor. Apple se pogovarja le z redkimi, ki niso na njegovem seznamu dokazano naklonjenih kritikov. Morda sta zato mit in udarnost še večja, vsaj Jobs je prepričan o tem, prav tako želja po govoricah, šepetanje in bučanje, ki se začneta, ko kak inženir v restavraciji na mizo položi nov iPhone. Mogoče pa so fantje iz Applu manično nedostopni za to vrlino, toda ali je res modro, da na povpraševanje strank, dobaviteljev, politikov in medijev z vsega sveta ne odgovorijo niti s splošnim pismom?

Na svetu je na tisoče podjetij, ki bi rada razvijala mobilne aplikacije, in ko se Apple odloči, da se zanje sme uporabljati samo neka programska oprema, Jobs nekaj deset sodobnim »piflarjem«, kakršen je bil nekdanji sam, spodnese tla pod nogami. Ni Apple že nekaj časa to, kar je bil včasih IBM? Kdo bo v naslednji krizi stal ob strani takšnemu podjetju? Ali s samopašnostjo niso prej ali slej kaznovani prav samopašneži?

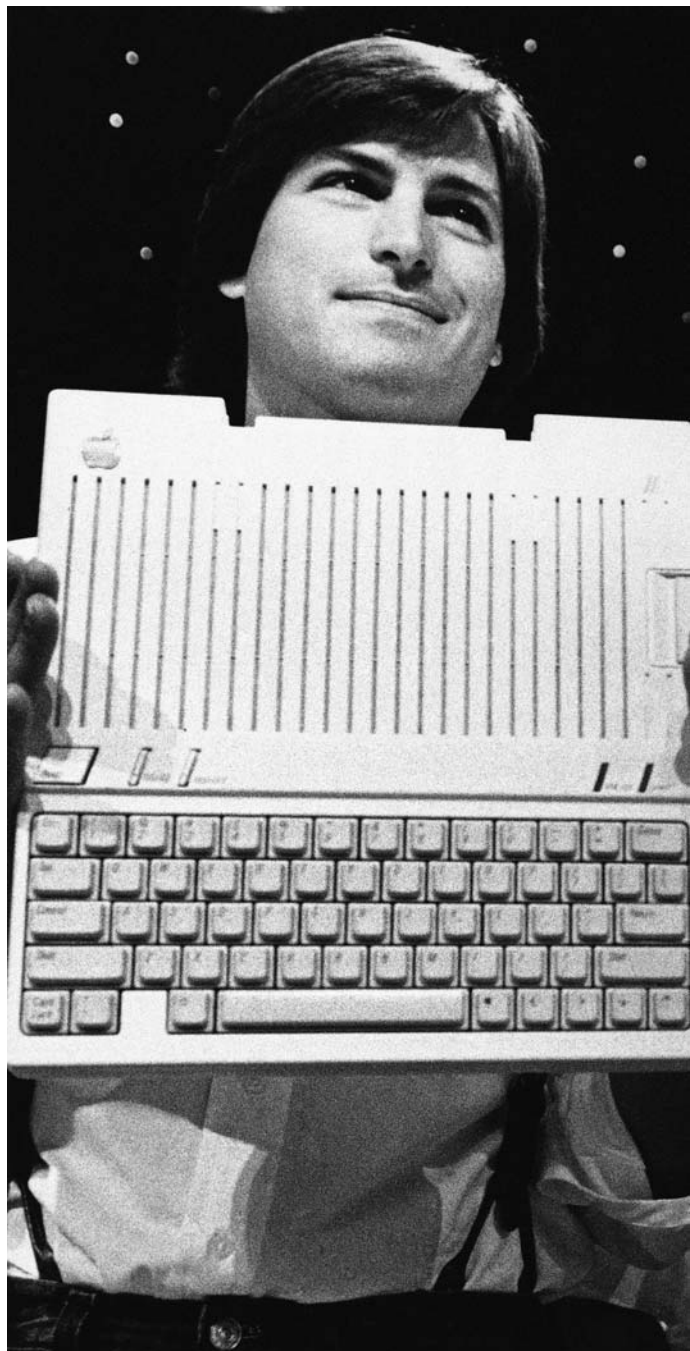
Ne bi bil takšen koncern še močnejši, če bi se znotraj in zunaj sporazumeval vsaj kolikor toliko zrelo, odraščal, s poslušanjem in z odgovarjanjem? Ali če bi stranke jemal resno?

Za božič leta 2008 so svet obkrožila elektronska sporočila, v katerih je Apple stranke prosil za hitra naročila, da bi bila dostava lahko pravočasna; pri čemer je bilo vsaj v Nemčiji jasno, da dostava ne bo mogla biti pravočasna, to so vedeli delavci v skladišču, pa tudi vsi zaposleni v Applu. Po božiču je protestiralo na tisoče kupcev, a odgovora niso dočakali.

In kdor ima na primer starejši model maca in bi iz digitalnih fotografij rad natisnil album, pade v past,

»Je skrajno maščevalen,« pravi Hertzfeld o Jobsu. »Vsi se bojimo Steva, zlasti zaposleni. Če bi ga moral opisati z eno lastnostjo, bi rekel, da hoče imeti vse pod nadzorom,« pravi. »In po njegovem mnenju njegova pravila veljajo za vse, razen zanj.«

▲ Steve Jobs s tipkovnico računalnika Apple II leta 1984

ki se je podjetje seveda zaveda. Past namreč prinaša denar: računalnik sestavi album, to lahko traja 20 minut, nato računalnik pove, da potrebuje novo različico programa, ilife, ki stane 80 dolarjev. Kdor nato naroči ilife, ga dobi in namesti, po zadnjem koraku pa izve, da ilife ni združljiv s takšno strojno opremo. Zamenjava ni mogoča.

Je to za človeka, kot je Jobs, sploh pomembno?

Ko je spet začel pri Applu, je v službo vzel KENA SEGALLA, kreativnega direktorja oglaševalske agencije TBWA. Razložil mu je, da je svet pozabil na Apple in da je zdaj najnujnejše duh tega podjetja spet razširiti med ljudi, je letos spomladi pripovedoval Segall.

Tri mesece zatem so televizije začele predvajati oglase z Albertom Einsteinom in Martinom Luthrom Kingom, ki naj bi utelešala isto kot Apple. Geslo teh oglasov je bilo *Think different*, Razmišljaj drugače.

»Steve je rekel le, da se moramo rešiti starih okovov, in bil je tako prepričan vase, da bi bil pripravljen staviti celo podjetje,« je povedal Segall. »Ko Steve res hoče kaj, ne pozna usmiljenja in niti slučajno ne popušča.«

Avgusta 1998 je na trg prišel imac, odziv je bil neverjeten, prodaja je bila uspešna, še pomembneje pa je bilo, da je dobil številne oboževalce. Applova kultura je živela naprej, zaradi gesla Razmišljaj drugače so stranke postale zaveznice, upornice proti povprečju ter Microsoftu in zagovornice svoje individualnosti.

To je javna podoba, ki je zlagana. Steve Jobs ni več upornik: gre za monopol, obvladovanje trga. Po revoluciji vedno pride nov gospodar. Prav tako ni mil človek, če lahko sklepamo po tem, kar je znanega. Sovraži Billa Gatesa. Bil je bolan, morda je še vedno, in sovraži svoje mlade, zdrave uslužbenke, vsaj tako pravijo mladi, zdravi Applovi zaposleni.

Njegov biološki oče je sirski politolog Abdulfatah Džandali, mama pa Američanka Joanne Schieble; posvojila sta ga Paul in Clara Jobs, odraščal je v Mountain Viewu in Los Altosu na tihomorski obali. Steven Paul Jobs je bil star okoli 30 let, ko je izvedel resnico. Začel je iskati biološko sestro Mono, jo našel in postala sta prijatelja. Nato je Mona

napisala roman *A Regular Guy* (Navaden fant), v katerem opisuje zgodbo večkratnega milijonarja, ki je bil preveč zaposlen, da bi splaknil straniščno školjko za sabo, ki je svojim dekletom poklanjal hiše, da so molčale, in bil narcis, ki je zahteval, da so bile njegove ljubice device. Steve? Tega ni nihče nikoli zanimal.

Pravi Jobs je občudoval folk pevko Joan Baez in menda sta bila ljubimca. Govoril je, da zelo ceni mlade, izjemno inteligentne in umetniške ženske. Leta 1977 je njegova takratna spremljevalka Chris-Ann rodila hčerko Liso, vendar jo je zapustil in zanimal očetovstvo. Chris-Ann in Lisa sta živeli od socialne pomoči, dokler ga država ni tožila za priznanje očetovstva. Jobs je podpisal izjavo, da je impotenten in neploden, zato telesno ni sposoben spočiti otroka. Sodišče ga je prisililo v krvno preiskavo in z njo so potrdili njegovo očetovstvo. Dolgo se je upiral plačevanju preživnine, nazadnje je privolil v plačevanje 385 dolarjev na mesec.

Leta 1991 se je poročil z Laurene Powell, z njo ima tri otroke.

Uravnoteženo življenje? Ima človek s takšno kariero sploh še kakšne dvome? O sebi?

Pred približno desetimi leti je bil Apple vreden pet milijard dolarjev, danes je vreden več kot 240 milijard. Jobs se srečuje s pevcem Bonom. Leta 2006 je Disneyju v delnicah plačal 7,4 milijarde dolarjev za Pixar, nekdanji studio, kjer je delala Pamela Kerwin.

VI. Vojaki

Applova kultura temelji na konfrontaciji in neposrednosti, sporazumevajo se glasno in ostro, to je kultura vpitja, pravi mlad programer, zvezdnik družbe.

Pri Applu imajo dva glavna profila, programerje in inženirje na eni strani ter upravo na drugi. Nosijo se kavbojke in majice, kraljestvo 34.000 zaposlenih je razdeljeno na ekipe, skupine, v katerih so včasih štiri ljudje, včasih pa 25. Nad ekipami so vodje ekip, nato pridejo direktorji, podpredsedniki, izvršni podpredsedniki in v majhnem vzporednem vesolju je upravni odbor in nekaj strank ter pogodbenih partnerjev, ki so dovolj pomembni, da smejo izražati svoje želje. Nad vsemi njimi kraljuje Jobs.

Ko je bil mlad, je prebral: »Če vsak dan živiš, kot da je tvoj zadnji, boš nekega dne imel prav.« Odtlej se je spraševal, ali dela, kar bi rad počel, če bi bil to njegov zadnji dan, in če je bil odgovor nikalen, je začel delati kaj drugega.

143

Že pred davnimi leti je Steve Jobs pripomogel k priljubljenosti angleške besede *awesome*, veličasten ali osupljiv. Danes izraz uporabljajo vsi ameriški najstniki, razširil se je povsod, postal je cenen in celo rahlo odvraten. Se lahko kaj podobnega zgodi tudi z Applovimi izdelki?

»Seveda,« pritrudi mladi programer MICHAEL MORE (ime je spremenjeno), »v obdobju navdušenja se to zdi nemogoče, a če bomo doživeli dva neuspeha zapored in ko bo Steve umrl, se lahko zgodi zelo hitro.«

Michael More ve, kako so nastali ipod, itunes in iphone. Applovi zaposleni podjetja ne zapustijo, selijo se vodoravno iz ekipe v ekipo. More je še mlad, vendar pri Applu dela že nekaj časa, je nekoliko zavaljen, rahlo bled, malce zaraščen in zelo zelo dober.

Sedi v kavarni v San Franciscu in pravi, da nikakor ne sme biti očitno, da beseda teče o Applu. »Kdor prekrši določilo o molku, leti. Pride na črni seznam in nikoli več ne dobi službe. Proti Applovim odvetnikom ne moreš zmagati.« Podjetje, ki ga opisuje mladi programer, je nepravilno, surovo, včasih brez cilja, nato pa spet odločno, strogo, a hkrati ustvarjalno in polno domišljije.

Steve Jobs se ni nikoli pogovarjal s tem programerjem, niti z njegovim šefom ne. Zaposleni v Applu si najmanj od vsega želijo, da bi v dvigalu srečali Jobsa, saj tam sprašuje: kdo si, s čim se ukvarjaš, zakaj to potrebuješ? Ko stopi iz dvigala, pa reče: »Ne, tega ne potrebujemo več.«

Vedno nekaj ekip dela vsem na očeh, torej tudi Jobsu. Te ekipe dobijo vsa sredstva, ves denar in dostop do vsega sveta. A so žarometov je usmerjen na celoten kompleks. To pomeni živahno notranjo politiko, veliko besed, vsi bi radi pozornost vseh in vsi hočejo Jobsovo pozornost, on pa hoče rezultate, saj ga resnično zanimajo samo ti. Za najboljše šefe, tako rekoč junake, veljajo tisti, ki jih Jobs nahruli najpogosteje - in ki se s svojimi podrejenimi kljub temu pogovarjajo prijazno.

Med zaposlenimi, ki so za Apple delali dolgo, tako dolgo, dokler niso dobili odgovodi, je bil tudi DAVID SOBOTTA. Pravi, da je negotovost neolčljiv del sistema. Sobotta je prodajal, kar so sestavili v Cupertino,

med njegovimi strankami so bile vojska, Nasa in univerze. Danes živi v Roanoku v Virginiji, visoko na hribu z razgledom na vse strani. »Preveva vse podjetje,« pravi Sobotta. »Nihče noče o ničemer odločati, saj odločitev pomeni, da bi se Steve lahko razjezil. Pri Applu je veliko trupel.« Trupla so ljudje, za katere ne bi nihče niti opazil, če jih ne bi bilo na delo.

Sobotta si sive lase češe prek temena, ima orjaške ušesne mečice in pravi, da je bilo nekoč drugače, to so bila leta brez Jobsa. »Imeli smo Golden Apple Sales Trips za prodajalce, potovanja v Pariz, Sydney, na Dunaj.« Nanje je šla najboljša deseterina, najuspešnejši prodajalci. Z novim šefom se je vse spremenilo, po svoje je bilo boljše, vendar pa je bilo novemu šefu spet ime Steve Jobs. David Sobotta je z drugimi letel v Cupertino, a nikoli ni imel dogovorjene ure in nikoli ni dobil zagotovila, da bo lahko govoril z Jobso, vedno so bili le namigi. Toda ljudje so vseeno potovali tja, saj so hoteli biti blizu Stevu. Včasih se je res pojavil, v kratkih hlačah in neobrit in nikoli ni odgovarjal na vprašanja. Vedno je govoril o tistem, o čemer je ravno hotel. Oder je vedno pripadal njemu, pravi Sobotta. Apple je podjetje sestankov, tam nenehno sestankujejo, vendar se ne odločajo, saj gre takrat Steve

Jobs domov. Odide premišljevati. Naučil se je zaupati svojemu notranjemu glasu, ker že leta ne poslušati ničesar drugega, kot da je genij. Zato se je sposoben po jutranji prhi odločiti za pokop projekta, ki ga je odobril prejšnji dan. »Nihče ne ve, kaj se bo zgodilo, dokler Steve ne stopi na prizorišče in ne nagovori vernikov,« pravi David Sobotta.

To so trenutki slave za Applovo vojsko. Za te trenutke gre, čeprav vojski seveda dobro zaslužijo, toda ne bajno; poleg plače dobijo še dodatke in delnice. Pravijo, da štejejo trenutki, ko so v njegovem soju. Steve Jobs redko omenja posamezna imena, saj pravi: »Iphone je razvila ekipa, zato zaploskajte vsem zbranim, prosim.«

Vstanejo in se obrnejo, Jobs pokaže in zaploska. To je vse, kar želijo, teh pet sekund, za to so garali tri mesece po 20 ur na dan.

Bi bil Apple uspešnejši, če bi ga upravljali drugače? S spoštovanjem, sporazumevanjem, sodobno pač? Odkar se je Steve Jobs leta 1997 vrnil v Apple, se je njegov letni promet povečal z dobrih sedem milijard dolarjev na slabih 43 milijard dolarjev. Vrednost delnic se je zvišala s pet na 260 dolarjev. Leta 2009 je imel Apple 8,2 milijarde dolarjev dobička, kar pri 34.000 zaposlenih pomeni dobrih 240.000 dolarjev na zaposlenega.

Apple 34 let po ustanovitvi ni več proizvajalec računalnikov. Ni preprosto opisati, kaj je Apple, še težje pa je napovedati, kaj bo: elektronski velikan? Izumitelj trendovskih izdelkov za digitalno dobo?

Glasba se danes poslušata, proizvajata in prodajata drugače kot pred desetletjem. Na ipodu je prostora za več deset tisoč pesmi, celotno glasbeno zbirko je mogoče stlačiti v žep in je vedno na doseg. Koncerni so zato počepnili, glavni so itunes, torej Apple, in nikjer ne prodajo toliko glasbe kot prav v tej internetni prodajalni.

Ipod se je razmahnil v fenomen, v kulturno ikono, ki spreminja življenje, kot so tri leta po njegovi predstavitvi na trgu napisali v reviji Newsweek. Takrat je Apple prodal šele dobre tri milijone teh naprav. V preteklih treh poslovnih letih jih je prodal 160 milijonov.

Na tem zdaj v pričakovanju ipada gradijo založbe in medijska podjetja, ki že dolgo tekmujejo med seboj, ker hočejo svoje knjige in revije ponuditi tudi v elektronski obliki na napravi, ki jo Jobs seveda razglasa za čarobno in revolucionarno. Tudi ipad ne bo samo darilo za časopisne in televizijske hiše. Obetajo si nove bralce in gledalce, predvsem pa končno dodatne prilive. Vsi upajo, da bo tudi v digitalni dobi mogoče zaslužiti s starimi izdelki. Ča-

avtonosilec
+ navigacija

Nokia 2710 Navigation Edition

od 2 EUR x 12

Nakup je mogoč pod pogoji, ki so objavljeni na spletnem naslovu www.debitel.si.

Prednosti paketa MojD:

- sami določite količino pogovorov, prenosa podatkov GPRS/UMTS in število sporočil SMS,
- brez naročnine,
- kliki v vsa slo. omrežja že od 0,035 EUR/min,
- stabilno omrežje in največja pokritost s signalom.

Sestavite svoj paket MojD in plačujte samo tisto, kar zares potrebujete!

Paket MojD

Sestavite svojega.

Info: pošljite SMS s ključno besedo MojD na 4949, pokličite na 041 400 100 ali obiščite www.debitel.si

Jaz + MojD + debitel

sopisi in revije ob tiskanih izdajah ponujajo aplikacije na ipadu, z dodatki videov in interaktivno grafiko kot na spletnih straneh. S tem naj bi premamili bralce, da bi končno začeli plačevati za digitalne izdaje, morda celo več kot za tiskane.

Oglaševalce vse to zanima, saj se jim s tem odpirajo možnosti, da reklame naredijo živahnejše, interaktivne in vanje vključijo videe. Revija Time v svojih prvih izdajah na ipadu za oglas zaračunava 200.000 dolarjev.

Jobs vse to seveda ve, prav zato je razvil ipad. To je poskus, da bi preobrazil več panog hkrati in jih privedel na Apple. Apple soočloča, kakšna mora biti revija, da jo je mogoče prebirati na ipadu, in koliko smejo zaračunavati založbe.

Ni nov trg, ki ga obvladuje Apple, vseeno boljši, kot če ga ne bi bilo? Jobsovi tekmeči pravijo, da bi ipad lahko pomenil konec Applove prevlade, saj bo trg zasičen; s tem bi se končalo Applovo desetletje. A domneva vseeno ni verjetna, veliko več možnosti je, da bo prihajajoče Applovo desetletje še burnejše od preteklega, saj ima v pesti industrijo zabave, česar drugi ne morejo trditi, in se nenehno povečuje ter se širi na vedno nova področja sodobnega življenja.

Mogoče pa je tudi, da bo še nekaj časa šlo navzgor, nato pa se bo svet nenadoma zrušil. Dokončno se bo sesul, ko se bo sesul Steve Jobs. In ko bo jasno, da njegovo podjetje ni pripravljeno za čas po Jobsu.

Prvič so ga pogrešali leta 2004, ko se je zdravil zaradi raka na trebušni slinavki. Operacija bi ga rešila, so rekli zdravniki, živel bi še vsaj deset let. A Jobs je omahoval. Bog tehnologije ni zaupal tehnični medicini. Jobs je zenovski budist in vegetarijanec, zato daje prednost alternativnim metodam. Odločil se je za dieto, za kroglice, ki so mu jih priporočili zdravniki. Jobs je devet mesecev zavračal operacijo in v tem času je upravni odbor razpravljal, ali naj delničarje obvesti o njegovi bolezni in načinu zdravljenja.

A odbor sestavljajo ljudje, ki Steva Jobsa kujejo v zvezde. Ničesar niso povedali.

Jobs se je 31. julija 2004 vendarle pustil operirati in naslednji dan je sodelavcem napisal elektronsko sporočilo o tem, da je bil resno bolan, vendar je ozdravel.

Pet let kasneje ga spet ni bilo. Potreboval je nova jetra in seveda jih je hitro dobil. Od mladega moškega, starega nekaj čez 20 let, ki je umrl v prometni nesreči, kot je razložil Jobs. Sredi leta 2009 se je gospodar vrnil v svoje kraljestvo in se pretvarjal, da je vse kot prej, čeprav ni bilo.

»Razpoloženje je bilo kot v zadnjih dnevih Rima,« je povedal nekdo, ki

je doživel ta obdobja. Komaj je Jobs odšel, je postalo jasno, da v podjetju ni trdne strukture in pravil - to je veljalo za razvoj izdelkov in za komunikacijo. Bo Steve prižgal zeleno luč ali pritisnil na stop? To je bilo edino, kar je štel.

Ko pa je cesar zbolel, je vsak senator oborožil svojo zasebno vojsko in se potegoval za oblast, pripoveduje moški, ki dobro ve, o čem govori. Začelo se je maščevanje: ljudje, ki so prišli ob Jobsovem vnovičnem ustoličenju, so bili brez Jobsa tudi brez zaščite in izključeni iz vseh pomembnih pogovorov. »Izdelke so napovedovali in jih potem zadržali, z drugimi so hiteli in jih spet opuščali.«

Jobsa ni bilo in Apple je bila negotova skupina mladih.

Če bi moralo podjetje nadaljevati brez njega, pravi ANDY HERTZFELD, programski čarovnik, bi se razmere sprva izboljšale, saj bi družba poslovala manj muhasto in bolj načrtno. Upoštevala bi želje strank, Apple bi se morda lahko celo spet naučil ponižnosti. Čez nekaj časa, dodaja Hertzfeld, pa bi občutil pomanjkanje zagona za ustvarjanje najboljših izdelkov. In Apple bi lahko postal podjetje, podobno tisočim drugim.

Šef navadno ne mara govoriti o sebi, slabosti pa tako ali tako ne omejnja. Takrat v Stanfordu, tistega vročega junija 2005, je končno povedal svojo tretjo zgodbo, zgodbo o življenju in smrti.

Ko je bil mlad, je nekje prebral: »Če vsak dan živiš, kot da je tvoj zadnji, boš nekega dne imel prav.« Odtlej se je spraševal, ali dela, kar bi rad počel, če bi bil to njegov zadnji dan, in če je bil odgovor nikalen, je začel delati kaj drugega.

Pogoltnil je slino in nadaljeval, da je bil pred kakim letom ob pol osmih zjutraj pri zdravniku. Diagnoza: rak trebušne slinavke, ki ni ozdravljiv, živel bo še tri do šest mesecev. Uredite zasebne zadeve, so mu rekli zdravniki. »Živel sem s to diagnozo. Istega večera so mi naredili biopsijo.«

Zdravniki so vanj napeljali cevke, mu odvzeli rakave celice, jih pregledali, nato pa se raznežili. Operacija bi ga lahko rešila, bil je neverjetna izjema, so mu rekli.

Se v tem skriva kak nauk? Vedno sledi nauk. »Vaš čas je omejen. Ne zapravljajte ga s tem, da živite življenje koga drugega. Ne dopustite, da bi vas omejevale dogme, plod razmišljanja drugih ljudi. Ne dovolite, da bi hrup tujih glasov preglasil vaš notranji glas. Najpomembneje pa je, da sledite srcu in intuiciji, saj že veste, kaj bi res radi postali.«

In na koncu je izrekel še ključne besede: »Ostanite željni. Ostanite drzni.«

✗

© Der Spiegel 2010 (New York Times Syndicate)